General-colonel (r) dr. CONSTANTIN OLTEANU

ROMÂNIA

O VOCE DISTINCTĂ ÎN TRATATUL DE LA VARȘOVIA

MEMORII 1980 – 1985

DIALOG CU DUMITRU AVRAM

General-colonel (r) dr. CONSTANTIN OLTEANU

ROMÂNIA

O VOCE DISTINCTĂ ÎN TRATATUL DE LA VARȘOVIA

MEMORII 1980 - 1985

EDITURA ALDO
BUCUREȘTI
1999

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale
OLTEANU, CONSTANTIN
România – o voce distinctă în Tratatul de la Varșovia : memorii : 1980-1985 : în dialog cu Dumitru Avram / general-colonel (r) dr. Olteanu Constantin - București : Aldo, 1999
247 p. ; 17 x 24 cm.
ISBN 973-98737-1-5
I. Avram, Dumitru
1. România
2. Tratatul de la Varșovia

94(=135.1)"1980/1985"

Coperta 1

Autorul cu mareșalul Viktor Kulikov, comandantul-șef al Forțelor Armate Unite	Autorul cu generalul John W. Vessey jr., Președintele Comitetului Întrunit al Șefilor de State Majore al S.U.A.
Autorul cu ministrul apărării Chinei	Membrii Comitetului Miniștrilor Apărării din Tratatul de la Varșovia
Autorul, împreună cu un grup de generali și ofițeri români, însoțiți de conducerea Ministerului Apărării din R.D.G. la Poarta Brandenburg	Autorul primit cu gardă de onoare la Ministerul Apărării Franței

Coperta 4

Autorul	
Autorul în momentul în care ministrul apărării Egiptului îi prezintă colaboratorii săi	Autorul întâmpinând pe Frank Carlucci, adjunct al secretarului de stat pentru apărare al S.U.A.
Autorul cu ministrul apărării Suediei	Autorul cu ministrul apărării Greciei

Dedic această carte scumpilor mei nepoți, ANA-IOANA și ALEXANDRU-CONSTANTIN ȘCHEIANU, pe care părinții și bunicii lor îi înconjoară cu toată dragostea și le călăuzesc pașii în viață cu nemărginită dăruire.

10.04.1999

CUVÂNT ÎNAINTE

Paginile care urmează își propun să prezinte, pe bază de dialog, coordonatele esențiale ale relațiilor armatei române cu armatele altor state în intervalul de timp martie 1980 - decembrie 1985, interval în care generalul-colonel dr. Constantin Olteanu s-a aflat în fruntea Ministerului Apărării Naționale.

Pentru edificarea cititorului, considerăm necesară o succintă trecere în revistă a elementelor de referință din biografia autorului.

Constantin Olteanu s-a născut la 5 iulie 1928 în comuna Vulcana-Pandele din județul Dâmbovița. Din tinerețe s-a dedicat carierei ostășești, devenind locotenent la 30 decembrie 1949, după absolvirea școlii militare. În anul 1956 a absolvit cu "Diplomă de merit" Academia Militară, iar în 1959 a intrat în corpul ofițerilor superiori prin avansarea la gradul de maior, pentru ca după 10 ani, în 1969, să devină colonel. Ascensiunea în ierarhia ostășească a continuat: 1974 - general-maior, 1981 - general-locotenent, 1982 - general-colonel. În cele patru decenii cât a slujit patria în cadrele active ale armatei române - 1949-1990, generalul Constantin Olteanu și-a desfășurat activitatea în unități de instrucție și de învățământ, în comandamente de la diferite eșaloane și în organe centrale, culminând cu demnitatea de ministru al apărării naționale.

Concomitent, a urmat cursurile Facultății de Istorie a Universității din București, care i-a acordat licența în 1959, în 1964 a dobândit titlul de doctor în științe istorice, ceea ce a constituit o platformă solidă pentru implicarea în viața științifică, așa cum o demonstrează cele peste 100 de lucrări de autor și în colaborare, studii și articole - unele dintre ele publicate și peste hotare - comunicări la sesiuni științifice ș.a. Cele mai multe și mai importante elaborări se plasează, cum este firesc, în sfera istoriei și teoriei militare, teme predilecte fiind cele referitoare la lupta poporului nostru pentru independență, la geneza și evoluția puterii armate la români, la tipurile de alianțe și coaliții, domeniu extrem de sensibil, în care se îngemănează în cel mai înalt grad problemele politice cu cele militare. Nu sunt ocolite nici problemele legate de războaiele de coaliție, cu accente speciale asupra acelora la care a participat țara noastră sau care au avut impact direct asupra ei.

Spre ilustrare, menționăm câteva dintre aceste lucrări: *"Contribuții la cercetarea conceptului de putere armată la români"*, *"Evoluția structurilor ostășești la români"*, *"Masele populare în războiul de independență"* (de care legăm și îngrijirea primei ediții a memoriilor generalului Alexandru Cernat din campania de la 1877 - 1878), *"Conținutul și trăsăturile doctrinei militare naționale"*, *"Considerații asupra coalițiilor politico-militare în lumina doctrinei militare naționale"*, *"Coaliții politico-militare. Privire istorică"*.

Dintre lucrările la care a fost coautor se detaşează *"România în războiul pentru independenţă 1877 - 1878"* şi *"Cronica participării armatei române la războiul pentru independenţă 1877 - 1878"*, distinse cu premiul "Nicolae Bălcescu" al Academiei Române, precum şi *"Comandamentul armatei române în campania din 1877 - 1878"*, lansată de Editura Albatros în 1998, cu prilejul împlinirii a 120 de ani de la memoriabilul eveniment.

Încadrat în frontul istoricilor români, generalul Constantin Olteanu şi-a adus astfel o contribuţie de merit la punerea în valoare a experienţei militare a poporului nostru, a aportului său la dezvoltarea gândirii militare universale.

Spre deosebire de lucrările consemnate mai sus, cartea de faţă este una memorialistică, înscriindu-se în categoria izvoarelor istoriei, anume a istoriei relaţiilor internaţionale ale armatei române, atât ca parte a unei alianţe - Organizaţia Tratatului de la Varşovia, cât şi ca promotoare a unor acţiuni de destindere şi creştere a încrederii reciproce în raport cu armate din alte alianţe, în speţă Organizaţia Tratatului Atlanticului de Nord, respectiv armate ale unor state nealiniate.

Specialistul va fi informat, pentru prima dată, în legătură cu unele aspecte ale evenimentelor de maxim interes pe care autorul acestor memorii le-a traversat, iar publicul larg se va încredinţa încă o dată că, în pofida unor circumstanţe neprielnice sau chiar ostile, reprezentanţii armatei române au slujit ţara cu devotament.

Suntem convinşi că, şi datorită acestor scurte notaţii preliminare, cititorul va înţelege mai uşor că paginile de memorii ale generalului Constantin Olteanu reprezintă o îmbinare fericită între amintirile personale asupra unor fapte şi înfăţişarea acestora cu rigoarea istoricului consacrat, obiectiv, lipsit de orice formă de partizanat.

Dumitru Avram,
decembrie 1998

CUPRINS

	Cuvânt înainte	5
I.	Alianțele militare odinioară și în zilele noastre	9
II.	O voce distinctă în Tratatul de la Varșovia	35
III.	Deschiderea politicii militare românești spre toate orizonturile	48
IV.	A 25-a aniversare a Tratatului de la Varșovia	58
V.	La o aplicație cu trupe în Republica Democrată Germană	65
VI.	Reuniune a miniștrilor apărării din țările Tratatului, la București	73
VII.	Aplicație pe hartă în România	78
VIII.	Lansarea primului român în cosmos	81
IX.	Invitat în Republica Democrată Germană	90
X.	Demonstrație militară de anvergură - aplicația cu trupe din Bielorusia	94
XI.	România a respins ideea unei intervenții militare în Polonia	102
XII.	Armata română continuă să-și extindă relațiile cu alte armate	114
XIII.	O aplicație cu implicații delicate	133
XIV.	La Praga, în 1983	140
XV.	Un moment fierbinte: instalarea unor noi tipuri de rachete cu încărcături nucleare în Europa	150
XVI.	Din nou dincolo de granițele Tratatului de la Varșovia	158
XVII.	Doi ani foarte încărcați: 1984 și 1985	165
XVIII.	Întâlnire cu ministrul francez al apărării, Charles Hernu	185
XIX.	Președintele Comitetului Intrunit al Șefilor de State Majore al S.U.A., generalul John W. Vessey Jr., oaspete al României	189
XX.	O fabulație: întâlnirea mea cu Mihail Gorbaciov, la Moscova, în 1985	198
XXI.	Moscova, 4 decembrie 1989: Gorbaciov despre întâlnirea din Malta și ... replica lui Ceaușescu	208

ANEXE

1. Tratatul Atlanticului de Nord 222
2. Tratat de prietenie, colaborare şi asistenţă mutuală (Varşovia) 225
3. Comunicatul cu privire la consfătuirea Comitetului Politic Consultativ al statelor participante la Tratatul de la Varşovia (Retragarea trupelor sovietice din România) 228
4. Cu privire la doctrina militară a statelor participante la Tratatul de la Varşovia 230
5. Stenograma întâlnirii lui Nicolae Ceauşescu cu Mihail Gorbaciov la 4 decembrie 1989, la Moscova 234
6. Nave militare străine în vizită în porturi româneşti în perioada 1980 - 1985 244

I. ALIANȚELE MILITARE ODINIOARĂ ȘI ÎN ZILELE NOASTRE

— Domnule general-colonel (r) dr. Constantin Olteanu, exprimându-mi gratitudinea pentru amabilitatea cu care ați acceptat propunerea rememorării în dialog a unor episoade semnificative din prestația dumneavoastră ca ministru al apărării naționale, în perioada 1980-1985, în domeniul relațiilor armatei române cu alte armate, îmi îngădui să anticipez că aceste evocări, o dată publicate, vor fi întâmpinate cu interes atât în mediul specialiștilor în cercetarea istoriei naționale cât și în cel al nespecialiștilor. De către istorici, pentru că aceste mărturii constituie un nou izvor documentar, din partea publicului cititor, pentru că acesta se dovedește extrem de sensibil la cunoașterea adevărului istoric. Așa cum am convenit în discuțiile preliminare, conversația noastră nu-și propune o tratare exhaustivă a istoriei generale, politice și militare, a perioadei menționate, ci își fixează un cadru precis, raporturile armatei române cu armatele altor state, respectiv implicarea dumneavoastră, în înalta funcție pe care o dețineați, în desfășurarea lor. Așadar, domnule general, cum considerați că trebuie să abordăm, din punct de vedere metodologic, acest complex și incitant subiect?

— Încep să vă răspund la întrebare prin a sublinia că implicarea mea în derularea relațiilor armatei române cu armatele altor state a beneficiat de acumulările pe care le-au realizat predecesorii mei la conducerea Ministerului Apărării Naționale, generalul de armată Ion Ioniță (1966-1976) și generalul-colonel Ion Coman (1976-1980). Apoi, contribuția subsemnatului nu a fost expresia unui efort singular, ci a asociat participarea activă a colaboratorilor apropiați - adjuncții mei, șefii organelor centrale, comandanții de armate și de arme, cu toții specialiști militari de înalt profesionalism.

Mulți generali și ofițeri, în virtutea funcțiilor pe care le-au îndeplinit, cunosc bine aspectele esențiale ale relațiilor armatei române cu armatele altor state din perioada la care ne raportăm, dar și din perioadele anterioare și, desigur, posterioare. Aceștia ar putea depune prețioase mărturii documentare, menite să completeze tabloul raporturilor complexe pe care armata țării le-a avut pe plan extern în acei ani.

Sub aspect metodologic, consider că problematica abordată va trebui să fie orientată pe două direcții, prima referindu-se la armata română și Tratatul de la Varșovia, în cadrul căruia România a reprezentat, un număr însemnat de ani, o voce distinctă, iar cea de a doua, la bunele relații pe care armata română le-a întreținut cu armate ale statelor membre ale N.A.T.O. și ale țărilor nealiniate. Având în vedere că debutăm într-un domeniu mai puțin familiar multor cititori, socotesc util ca acestui prim capitol să îi dăm un caracter puțin scolastic.

— Sunt întru totul de acord, domnule general, pentru că în acest fel vom construi o platformă care să-l ajute pe cititor să perceapă exact fondul discursului memorialistic care va urma.

1. Alianțele militare în oglinda istoriei.

În decursul istoriei omenirii au existat numeroase alianțe militare și coaliții politico-militare, mai mari sau mai mici, s-au desfășurat războaie de coaliție care au avut țeluri și finaluri diferite. Dar ce este o asemenea coaliție (alianță)? În accepțiunea cea mai largă, prin coaliție se înțelege o asociere între două sau mai multe state, realizată în vederea unor acțiuni având drept scop promovarea intereselor comune, partenerii urmând să-și acorde, în virtutea angajamentelor asumate și juridic statuate, ajutor reciproc. Coaliția politico-militară reprezintă de drept și de fapt una din formele de folosire coordonată a forțelor armate în relațiile interstatale. Caracterul, amploarea și structura unei coaliții trebuie să fie în consonanță cu scopurile urmărite pe ansamblu și de fiecare membru în parte. Istoria consemnează coaliții consacrate încă din timp de pace, prin tratate și convenții prestabilite, și coaliții născute odată cu sau după declanșarea unor războaie. Exemple caracteristice în acest sens sunt coalițiile care s-au confruntat în cele două conflagrații mondiale. Coaliția Puterilor Centrale din primul război mondial ființa încă de la sfârșitul deceniului al optulea al secolului trecut, în timp ce opusa ei, Antanta, s-a constituit cu puțin timp înaintea declanșării ostilităților. Axa Berlin-Roma-Tokio, căreia i s-au alăturat și câteva state mai mici, s-a constituit în anii premergători celui de al doilea război mondial. De cealaltă parte, Coaliția antifascistă s-a format după începutul războiului și s-a lărgit pe aproape întrega durată a acestuia.

Într-o serie de cazuri, alianțele și coalițiile politico-militare au grupat state care, datorită identității sau asemănării în ceea ce privește baza lor social-economică și regimul politic, precum și absenței unor divergențe sau dispute de ordin teritorial, religios sau de altă natură, întrețineseră și anterior relații amicale. Mica Înțelegere din perioada interbelică, din care făceau parte România, Iugoslavia și Cehoslovacia, poate fi socotită reprezentativă în acest sens.

Au existat numeroase alianțe ce au reunit parteneri între care, concomitent cu manifestarea unor interese comune, au existat și puternice divergențe generate de interesele fiecărui stat. În aceste cazuri, coalizarea devine posibilă numai atunci când interesele comune ajung să prevaleze asupra deosebirilor care separă partenerii. Asemenea situații au fost caracteristice amintitelor alianțe din cele două războaie mondiale. Practic, în nici una dintre taberele care s-au înfruntat, raporturile nu au fost idilice, interesele comune lăsând un câmp larg de confruntare în planul intereselor particulare, rezolvate, în ultimă instanță, de factorii politici, prin compromisuri.

Atunci când interesele contradictorii devin preponderente, asistăm la desprinderea unor parteneri din alianţă. Nu puţine au fost cazurile în care diferite state, chiar membre fondatoare ale unei alianţe, s-au retras şi, mai mult, au intrat în coaliţia adversă. De pildă, Rusia, care în 1798 a fost aliata Angliei împotriva Franţei revoluţionare, în 1799 a fost aliata Franţei împotriva Angliei, pentru ca în 1815 să fie forţa principală a coaliţiei antinapoleoniene, iar apoi stâlpul de bază al "Sfintei Alianţe". Deşi era membră a Triplei Alianţe, Italia, la 1 august 1914, şi-a anunţat decizia de neparticipare la războiul declanşat de aceasta, iar în 1915 a intrat în acţiune, alături de Antantă, împotriva fostelor sale aliate. România, cu toate că era legată de Tripla Alianţă prin tratatul secret încheiat în 1883 cu Austro-Ungaria, s-a angajat în primul război mondial, începând cu august 1916, de partea puterilor din Antantă, care au garantat satisfacerea unora din dezideratele naţionale.

— Aţi pomenit de ţara noastră. Vă propun ca în acest succint demers istoriografic să includeţi şi câteva exemple din experienţa participării românilor la coaliţii militare sau la războaie de coaliţie.

— Poporul român a acumulat în zbuciumata sa istorie o valoroasă experienţă militară. Fiind obligaţi să lupte de cele mai multe ori cu adversari mult mai puternici, de-a lungul secolelor românii au fost nevoiţi să coopereze, în plan militar, cu alte popoare. Au trăit satisfacţia unor victorii comune şi au cunoscut, alături de parteneri, amărăciunea unor înfrângeri. În câteva împrejurări au fost nevoiţi să migreze dintr-o coaliţie într-alta şi, în destule cazuri, au avut parte de insatisfacţii generate de atitudinea faţă de ei a unor aliaţi mai puternici. În 1476, de exemplu, Ştefan cel Mare, Domnul Moldovei, cu mica şi viteaza sa oştire, a trebuit să înfrunte singur, la Războieni, puternica armată otomană, întrucât Ungaria şi Polonia, deşi legate prin tratate de alianţă cu Moldova, nu i-au acordat decât un sprijin simbolic. Sau, şi mai concludent, în epoca modernă, contribuţia poporului român la obţinerea victoriei în războiul din 1877 - 1878 a fost "răsplătită", printre altele, prin refuzul guvernului ţarist de a accepta participarea reprezentanţilor statului român la tratativele de pace de la San Ştefano, iniţial marile puteri neadmiţându-i pe reprezentanţii României nici la Congresul de la Berlin.

Un alt exemplu îl constituie neinvitarea României la conferinţele ţărilor Antantei - cu care era aliată - de la Chantilly (Franţa), din 15 noiembrie 1916, la cea de la Roma, din 5-7 ianuarie 1917, ca şi la cea de la Petrograd, din 1 februarie 1917. Deşi nu a fost invitat, Ion I.C.Brătianu, primul-ministru al României, a plecat la Petrograd în 1917 cu scopul declarat de a intra în legătură cu cercurile politice şi militare ale Rusiei, în speranţa de a lua totuşi parte la conferinţă. În cele din urmă, premierul român a fost admis la lucrările acesteia, însă cu drept de vot consultativ. Delegaţia română la Conferinţa de pace de la Paris (18 ianuarie 1919 - 20 ianuarie 1920) a fost, de asemenea, condusă de Ion I.C.Brătianu.

Profund nemulţumit de modul în care eram trataţi, acesta, într-un memoriu adresat preşedintelui S.U.A. (pe atunci, Thomas Woodrow Wilson, autorul cunoscutului plan de pace în 14 puncte), scria că experienţa trecutului a oferit oamenilor politici români învăţăminte pe cât de triste, pe atât de preţioase cu privire la raporturile dintre statele mari şi mici după terminarea războaielor. Această experienţă, continua Ion I.C. Brătianu, arată că *"... orice război provocat contra intereselor generale s-a terminat printr-un compromis încheiat între marile puteri, foarte adesea în detrimentul statelor mici"*. Cu toate sacrificiile umane şi materiale, la sfârşitul celui dintâi război mondial, România a trebuit să facă eforturi mari pentru a obţine recunoaşterea internaţională a unora din drepturile sale fireşti, aşa cum se căzuse de acord înainte de intrarea sa în acţiune. Din cele relatate rezultă limpede că oricât de buni aliaţi ar fi, statul sau statele mai puternice privesc altfel interesele altui stat decât propriile interese.

— După cum se cunoaşte, domnule general, o situaţie asemănătoare au cunoscut românii şi în împrejurările celui de-al doilea război mondial. Cred că nu ar fi lipsit de interes să rememorăm câteva momente în acest sens.

— De bună seamă că da, de vreme ce, cu toate că de la 23 august 1944 şi până la încheierea războiului, România s-a angajat alături de armata sovietică, de întreaga Coaliţie antifascistă, împotriva Germaniei hitleriste, cu toate forţele sale materiale şi umane care îi mai rămăseseră după ce fusese secătuită de trei ani de război, la Conferinţa de pace de la Paris din 1946 - 1947, Tratatul cu ţara noastră a consfinţit doar anularea efectelor dictatului de la Viena din 30 august 1940, respectiv reintegrarea în trupul României a părţii de nord-vest ce-i fusese smulsă samavolnic. Deşi în cursul dezbaterilor din cadrul Conferinţei de pace, şeful delegaţiei sovietice a declarat că *"România... prin măsuri hotărâte...s-a alăturat aliaţilor... a dus apoi lupta pentru zdrobirea lui Hitler, a adus în această luptă sacrificii, şi meritele poporului român sunt recunoscute de noi toţi"*, adică de Naţiunile Unite, propunerea de a i se recunoaşte statului român calitatea îndreptăţită de cobeligerant nu a fost acceptată.

De aceea, în declaraţia pe care guvernul de la Bucureşti a adresat-o Puterilor aliate şi asociate cu prilejul semnării Tratatului de pace (10 februarie1947), exprimându-se satisfacţia pentru rezolvarea chestiunii Transilvaniei potrivit dreptăţii istorice şi interesului general, se arăta că *"... unele din obligaţiile impuse României sunt excesive şi altele nedrepte. Guvernul român* - se spunea în continuare în declaraţie - *nu se poate opri de a-şi exprima regretul că, fără a fi ţinut seama de importanta contribuţie militară şi economică a României la războiul contra Germaniei hitleriste şi sateliţilor ei, Tratatul de pace creează ţării noastre o situaţie excepţional de rea pentru dezvoltarea ei viitoare"*.

În lumina unor asemenea realități cum sunt cele menționate, este lesne de înțeles de ce dintotdeauna conducătorii de stat, îndeosebi cei ai statelor mici și mijlocii, au privit cu circumspecție, ca pe niște acte de cea mai mare răspundere, intrarea în diverse alianțe politico-militare și participarea la războaie de coaliție, căutând ca, înainte de orice angajare, să obțină cât mai multe garanții pentru a evita posibile surprize. Este semnificativ, în acest sens, faptul că participarea forțelor române la războiul antiotoman din 1877 - 1878 alături de Rusia a fost precedată de ample demersuri în scopul precizării, cât mai riguros posibil, a bazelor și cadrului cooperării româno-ruse, ceea ce a avut ca rezultat încheierea Convenției din 4/16 aprilie 1877 dintre cele două state. Această convenție, prin care, în principal, se reglementa tranzitarea teritoriului României de către trupele ruse, în marșul lor spre frontul de la sud de Dunăre, cu toate limitele ei, și-a dovedit marea utilitate în reglementarea raporturilor reciproce din timpul războiului. Actul respectiv nu statua însă o alianță militară și nu punea deci problema unei coordonări a operațiunilor, soluționările în acest domeniu fiind date pe parcursul desfășurării războiului.

Convenția încheiată de România cu Rusia, pe lângă faptul că însemna o confirmare a independenței României de către marele vecin de la răsărit, exprima grija guvernului român pentru securitatea țării. Astfel, în articolul 2 se stipula: *"...pentru ca nici un inconvenient sau pericol să nu rezulte pentru România din faptul trecerii trupelor ruse pe teritoriul său, guvernul Maiestății Sale, împăratul tuturor rușilor, se obligă a menține și a face a se respecta drepturile politice ale statului român, cum rezultă din legile interioare și tratatele existente, precum și a menține și a apăra integritatea actuală a României"*. Toate detaliile obligațiilor reciproce asumate de cele două guverne în acord cu prevederile convenției de bază au fost reglementate printr-o convenție specială.

Sunt relevante, de asemenea, două momente legate de participarea României la primul război mondial, după denunțarea Tratatului cu Austro-Ungaria încheiat în octombrie 1883 (și la care Germania aderase în aceeași zi). Este cunoscut faptul că în perioada neutralității țării noastre (1914-1916), ambele tabere aflate în confruntare au depus eforturi susținute pentru a o angrena în război. Atât pentru Antantă, cât și pentru Puterile Centrale, implicarea României era văzută, în esență, ca un element capabil să determine dislocarea unor forțe adverse pe teatrul de operații din fața ei, diminuând, în acest fel, efectivele folosite de Rusia contra Austro-Ungariei și Germaniei sau pe cele masate de imperiile german și austro-ungar pe frontul de Vest. Neavând nimic comun cu scopurile urmărite de cele două coaliții, România nu putea să consimtă să acționeze doar de dragul războiului. O angajare militară trebuia subordonată unui țel generos, și acesta era unitatea națională. De aceea, intrarea României în război s-a produs numai după ce puterile Antantei au recunoscut, sub semnătură, necesitatea revenirii la statul român a Transilvaniei și Bucovinei, teritorii românești aflate sub stăpânirea Austro-Ungariei.

Convenţia politică semnată la Bucureşti, la 4/16 august 1916, stipula în mod explicit faptul că Rusia, Franţa, Marea Britanie şi Italia garantează integritatea României în toată întinderea frontierelor şi recunosc drepturile ei asupra teritoriilor româneşti aflate sub stăpânirea Austro-Ungariei. Totodată, în convenţia militară încheiată în aceeaşi zi, la insistenţele lui Ion I. C. Brătianu, cele patru puteri se obligau să acţioneze astfel încât intrarea României în război să fie precedată de o ofensivă a forţelor aliate de la Salonic şi de o acţiune viguroasă a trupelor ruse pe frontul austriac, îndeosebi în Galiţia şi Bucovina. Pentru evitarea oricărui act care să lezeze suveranitatea naţională, se prevedea că "*... armatele uneia din părţile contractante nu pot să înainteze pe teritoriul alteia... decât atunci când interesul şi scopul comun ar impune acest lucru şi numai după o înţelegere prealabilă şi în scris, la fiecare caz*". De asemenea, aliaţii se obligau să furnizeze României muniţii şi alte materiale de război necesare. Cum se ştie, partenerii nu şi-au respectat angajamentele. Nici una din cele două acţiuni ofensive de amploare promise nu a fost declanşată, aliaţii limitându-se la simple hărţuieli locale. Drept urmare, România a devenit ţinta principală a efortului militar al Puterilor Centrale. Armata română, inferioară numeric şi ca înzestrare tehnică, cu toată rezistenţa opusă forţelor invadatoare, a fost împinsă spre răsărit, grupându-se în Moldova, unde a reuşit să se menţină graţie eroicelor acţiuni de la Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz, desfăşurate în vara anului 1917. În situaţia creată ca urmare a revoluţiei din Rusia, spre sfârşitul anului 1917, în virtutea articolului 16 din Convenţia militară menţionată, guvernul român a solicitat şi a obţinut din partea miniştrilor plenipotenţiari ai Franţei, Angliei, Italiei şi S.U.A. acreditaţi în România un act semnat prin care statul român era autorizat să încheie armistiţiu cu Puterile Centrale, recunoscându-se astfel faptul că românii şi-au făcut întreaga datorie faţă de aliaţi.

Din păcate, învăţămintele trecutului n-au fost avute în vedere la intrarea României în cel de al doilea război mondial alături de Axă. Între guvernul român şi cel german nu a existat nici o convenţie, nici politică, nici militară, care să reglementeze participarea noastră la războiul din est. Consecinţele acestei mari erori politico-militare comisă de mareşalul Ion Antonescu se cunosc. Cât priveşte participarea la război alături de Naţiunile Unite, situaţia în care se găsea România nu îi mai permitea să impună o convenţie, ci doar să insiste pe introducerea unor prevederi asiguratorii în Convenţia de armistiţiu. Convenţia, semnată la Moscova, la 12 septembrie 1944, în forma prezentată de guvernul sovietic în numele aliaţilor, în circumstanţele politico-militare generale ale momentului, nu a inclus amendamentele propuse de delegaţia guvernului român.

Închei această sumară abordare a unui subiect referitor la care, în lucrarea "*Coaliţii politico-militare. Privire istorică*" apărută în Editura Fundaţiei "România de Mâine" în anul 1996, am întreprins o analiză mai amplă, subliniind că, deoarece istoria consemnează existenţa unei mari varietăţi de alianţe şi coaliţii militare, problematica generată este de o complexitate deosebită, niciodată epuizată.

2. De la războiul cald la războiul rece

— Întrucât primul cadru pe care l-ați stabilit îl constituie evocarea relațiilor armatei române cu armatele statelor membre ale Tratatului de la Varșovia, credem că ar fi interesant să se reamintească, fie și sumar, împrejurările în care a apărut acest bloc politico-militar, motivațiile organizării lui.

— Un răspuns la această problemă impune în mod necesar ca el să debuteze prin a schița coordonatele definitorii ale tabloului lumii după încheierea, în 1945, a celui de al doilea război mondial în Europa. Salvate de la dezastrul pe care li-l pregătise Axa, popoarele continentului își puneau speranța în continuarea și intensificarea cooperării dintre statele Coaliției antifasciste învingătoare, în special în înțelegerea dintre Statele Unite ale Americii și Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice, care avuseseră rolul hotărâtor în deznodământul celei mai mari conflagrații a tuturor timpurilor.

"*La capătul celui de-al doilea război mondial* - apreciază generalul Dwight Eisenhower în lucrarea sa «Cruciadă în Europa» - *Statele Unite și Uniunea Sovietică erau cele mai puternice state de pe glob*". După reputatul general american, toate problemele cardinale ale contemporaneității, între care prioritară era permanentizarea păcii, depindeau de "*...capacitatea Estului și Vestului de a munci laolaltă și de a trăi laolaltă în una și aceeași lume...Nici o altă contradicție pe plan internațional nu putea reprezenta o amenințare pentru unitatea și pacea mondială dacă între americani și sovietici se instaura un climat de încredere reciprocă*".

Nu a fost însă să fie așa. Mai cu seamă după Conferința de pace, cooperarea dintre Puterile Aliate a devenit tot mai precară. Treptat, treptat, s-a trecut de la războiul cald la războiul rece. Pentru aproape cinci decenii, lumea a fost divizată în blocuri economice și alianțe politico-militare rivale, cu grave consecințe globale. Aceste blocuri, situate pe poziții ideologice diametral opuse, susțineau, motivate politic, ideologic și social, tendințele de dominație mondială a liderilor, S.U.A. pe de o parte și U.R.S.S. pe de alta. Pentru fenomenele negative generate de această competiție, S.U.A. și U.R.S.S. se vor învinui reciproc, uneori într-o formă lipsită de eleganță, fiecare parte atribuind celeilalte toată răspunderea.

La sfârșitul războiului, Statele Unite se bucurau de un binemeritat prestigiu, dețineau o puternică poziție economică, politico-diplomatică și militară și monopolul asupra bombei atomice (până în 1949, când această teribilă armă a început să fie produsă și de Uniunea Sovietică). În condițiile în care Germania, Italia și Japonia fuseseră învinse în război, când Anglia și Franța, mult slăbite, erau angajate în acțiunea de refacere economică și confruntate cu numeroase probleme legate de menținerea autorității lor asupra teritoriilor de peste mări, S.U.A. își impuneau cu ușurință hegemonia în lumea occidentală.

În ce priveşte cealaltă parte, Uniunea Sovietică, şi ea a ieşit din război cu o reputaţie incontestabilă, graţie covârşitoarei contribuţii şi uriaşelor sacrificii făcute în sângeroasa încleştare cu Germania hitleristă şi aliaţii acesteia. Această realitate i-a determinat pe preşedintele american Franklin Roosevelt şi pe premierul britanic Winston Churchill, încă înainte de sfârşitul războiului, să facă două concesii majore în favoarea U.R.S.S., reprezentată de Iosif Visarionovici Stalin.

Prima concesie a constat în recunoaşterea anexiunilor făcute de Uniunea Sovietică în anii 1939-1940, în temeiul pactului Ribbentrop-Molotov, respectiv teritoriile preluate după războiul sovieto-finlandez, ocuparea ţărilor baltice, a zonelor estice ale Poloniei, a provinciilor româneşti Basarabia şi Bucovina de nord. Această recunoaştere a fost consacrată la Conferinţa de Pace de la Paris din 1946-1947, prin formula confirmării drept graniţe europene ale U.R.S.S. a celor existente la 1 ianuarie 1941. În plus, U.R.S.S. se înstăpânea în Europa asupra Prusiei Orientale, iar în Extremul Orient asupra insulelor Kurile şi părţii de nord a insulei Sahalin. Dominaţia sovietică se întindea pe un spaţiu uriaş, de la Elba, în vest, până la până la Oceanul Pacific, în est.

Acceptarea demersului sovietic de a dispune de o zonă de siguranţă la graniţa de vest prin exercitarea unor "drepturi speciale" în ţările limitrofe U.R.S.S., a reprezentat cea de a doua concesie majoră. Atitudinea Uniunii Sovietice se regăseşte în cele declarate de I. V. Stalin (şi nu numai de el): "*Nu se poate să fie uitate următoarele împrejurări - germanii au trecut la invadarea Uniunii Sovietice prin Finlanda, Polonia, România, Bulgaria, Ungaria, deoarece în aceste ţări existau pe atunci guverne duşmănoase*". Aşa că, sublinia el, "*ce poate fi de mirare în faptul că Uniunea Sovietică, dorind să se asigure pentru viitor, caută să obţină ca în aceste ţări să existe guverne care să aibă o atitudine loială faţă de Uniunea Sovietică?*" Referitor la "guvernele prietene", din sfera de influenţă a U.R.S.S. (delimitată concret prin celebrul acord de procentaj dintre W.Churchill şi I.V.Stalin din toamna anului 1944), factorii politici de decizie ai S.U.A. erau încredinţaţi - după cum apreciază analistul american Edward Mark - "*că o sferă de influenţă sovietică în Europa de Est nu ar polariza în chip primejdios comunitatea internaţională dacă statelor incluse în această sferă avea să le fie permisă o largă autonomie de politică internă*". Dar poziţia lui I.V.Stalin era completamente opusă: "*Acest război nu este ca acelea din trecut.*" declara el în discuţiile purtate în aprilie 1945 cu delegaţia iugoslavă condusă de mareşalul I.B.Tito. "*Oricine ocupă un teritoriu impune şi propriul său sistem social. Fiecare impune propriul său sistem social până unde înaintează armatele sale*", încheia liderul sovietic.

În consecinţă, zona de influenţă a devenit o zonă de dominaţie, Kremlinul instalând guverne fidele lui şi forţând trecerea la regimul socialist după modelul sovietic. Interesele U.R.S.S. au avut un suport deosebit de important în trupele sovietice menţinute până în deceniul al X-lea în Germania de est, în Polonia, Ungaria şi Cehoslovacia (din România acestea au fost retrase în anul 1958).

La începutul deceniului al şaselea, I.V.Stalin a declarat, ca o realizare epocală, ca un rezultat al evoluţiei logice a societăţii umane, faptul că lumea este scindată în două sisteme politico-economice - sistemul capitalist şi sistemul socialist, opuse, aflate într-o continuă luptă, cu organisme economice proprii, că existau două pieţe economice, apreciate tot mondiale. Se proclama astfel autoizolarea, pentru o vreme, a statelor din orbita sovietică. Războiul rece, confruntarea dintre Est şi Vest, dintre "lagărul socialist" şi "lagărul capitalist", dintre "lumea comunistă" şi "lumea liberă", a avut ca rezultat, între altele, constituirea unor coaliţii militare care au contribuit la adâncirea divizării omenirii, au generat numeroase stări tensionate, au determinat intensificarea cursei înarmărilor, inclusiv a celor nucleare, militarizarea Cosmosului, afectând grav pacea şi securitatea generală. Indiferent de perceperea politică, filosofică, istorică şi militară a acestor fenomene, ele au constituit realităţi timp de o jumătate de secol şi au dominat viaţa mondială cu consecinţele bine cunoscute.

— Vă rog, domnule general, să vă referiţi, fie şi pe scurt, la prima coaliţie militară organizată după război.

— Prima organizaţie politico-militară postbelică cu caracter internaţional a fost Organizaţia Tratatului Atlanticului de Nord (North Atlantic Treat Organization), fondată la 4 aprilie 1949, la Washington (Anexa 1). Până în prezent, N.A.T.O. a cunoscut mai multe etape în evoluţia sa. Actul de constituire a fost semnat de reprezentanţii guvernelor a 12 ţări, respectiv miniştrii afacerilor externe din Anglia, Belgia, Canada, Danemarca, Franţa, Islanda, Italia, Luxemburg, Olanda, Norvegia, Portugalia şi Statele Unite ale Americii. În anul 1952 au aderat Grecia şi Turcia, iar la 6 mai 1955, la zece ani de la încheierea războiului, Republica Federală a Germaniei a fost invitată şi s-a alăturat N.A.T.O. Spania a aderat în 1982 şi a devenit cel de-al 16-lea membru al Alianţei. După cum se cunoaşte, la 12 martie 1999 au fost integrate trei noi state, Cehia, Polonia şi Ungaria, acţiune ce ar putea reprezenta primul pas în extinderea Pactului Atlanticului de Nord spre estul Europei.

Definită ca organizaţie de autoapărare şi securitate, pentru a se încadra în normele dreptului internaţional, Tratatul, în articolul 1, prevede că *"părţile se obligă, aşa cum este stipulat în Carta Naţiunilor Unite, să soluţioneze prin mijloace paşnice orice diferende internaţionale în care ar putea fi implicate, în aşa fel încât pacea şi securitatea internaţională, precum şi dreptatea, să nu fie primejduite, şi să se abţină în relaţiile lor internaţionale de a recurge la ameninţare sau folosirea forţei, în orice mod incompatibil cu scopurile Naţiunilor Unite"*. La înfiinţare, durata Pactului Nord Atlantic a fost fixată la 20 de ani, cu posibilitatea de prelungire. Declarându-şi caracterul defensiv, în articolul 5, Tratatul prevedea că un atac armat împotriva oricărui stat membru al Alianţei va fi considerat ca un atac împotriva tuturor şi apreciat ca atare.

Scopul politic al acestei Alianțe a fost enunțat cât se poate de clar de ex-senatorul american H. Fish în lucrarea sa "*Pearl Harbour. Yalta. Europa.*": "*Am susținut Organizația Tratatului Nord-Atlantic, considerând necesară ridicarea unei bariere solide în calea expansiunii comunismului în Europa*". În conformitate cu obiectivele propuse încă de la început, Pactul Atlanticului de Nord și-a constituit principalele organe superioare de conducere: **Consiliul N.A.T.O.** (organul decizional de nivel înalt, format din miniștrii afacerilor externe, ai apărării și de finanțe), **Consiliul Permanent** (ce reunește reprezentanți ai miniștrilor care formează Consiliul N.A.T.O.), **Comitetul pentru Planificarea Apărării** (prin intermediul căruia Consiliul N.A.T.O. exercită conducerea Alianței în plan militar) și **Comitetul pentru Strategie Nucleară**. În afară de organismele amintite, există și unele structuri auxiliare, al căror număr și organizare, ca și în cazul celor principale, au evoluat ca denumire și alcătuire în fiecare etapă. Dispunând de cel mai mare potențial economic și militar, S.U.A. au deținut și dețin rolul hotărâtor în elaborarea și în impunerea doctrinei și a strategiei, în orientarea generală a Alianței, fără a face un secret din aceasta.

— *Acum, la modul comparativ, v-aș ruga să prezentați elementele definitorii ale Tratatului de la Varșovia.*

— Tratatul de la Varșovia a avut o gestație mai îndelungată. Sunt de menționat câteva dintre acțiunile care au premers crearea acestui pact militar. Una dintre acestea se referă la relațiile dintre U.R.S.S. și principalele state occidentale membre ale N.A.T.O. Astfel, în ianuarie 1953 și în februarie 1954 s-au întâlnit, la Berlin, miniștrii afacerilor externe ai U.R.S.S., S.U.A., Angliei și Franței, prilej cu care s-a discutat posibilitatea realizării unui tratat general european privind securitatea colectivă pe continent, la care să participe toate statele. Nu s-a găsit o formulă acceptabilă și, ca urmare, acțiunea nu s-a soldat cu o înțelegere. La 31 martie 1954, U.R.S.S., declarând că urmărește o îmbunătățire a relațiilor Est - Vest, a cerut oficial admiterea în N.A.T.O., ca membru cu drepturi depline. La 7 mai, în același an, S.U.A., Anglia și Franța, printr-o notă comună, au respins cererea de integrare a Uniunii Sovietice în Pactul Atlanticului de Nord.

De reținut că, în timp ce se respingea cererea de intrare în N.A.T.O. a Uniunii Sovietice, aliată în război, Italia, fosta inamică, făcea parte dintre membrii fondatori, iar R.F. a Germaniei intra în această alianță în 1955, nu la cererea sa, ci la invitația puterilor occidentale. În acele circumstanțe, statele est-europene grupate în jurul U.R.S.S., au desfășurat o serie de activități în plan diplomatic. De pildă, între 29 noiembrie și 2 decembrie 1954 a avut loc, la Moscova, o consfătuire a reprezentanților Albaniei, Bulgariei, Cehoslovaciei, R.D.Germane, Poloniei, României, Ungariei și U.R.S.S. A fost prezent, în calitate de observator, și un reprezentant al Chinei.

Consfătuirea a supus analizei starea de lucruri din Europa, participanții exprimându-și îngrijorarea în legătură cu deciziile adoptate de N.A.T.O. la Paris, în octombrie 1954, îndeosebi față de includerea în Alianța Nord-Atlantică a Italiei și a R.F. a Germaniei. Totodată, consfătuirea a anunțat că, ținând seama de situația creată, apărea necesară stabilirea unor măsuri adecvate în domeniul militar. La 11 mai 1955 a fost convocată, în capitala Poloniei, a doua consfătuire a celor opt state menționate, la care a participat, tot în calitate de observator, reprezentantul Chinei, Pân Denhuai, locțiitor al premierului, ministrul apărării. La această întrunire a fost examinată pe larg situația politico-militară mondială, și în special cea europeană, care era marcată de faptul că N.A.T.O. își sporise numărul de divizii, rețeaua de aerodromuri și de baze militare pentru forțele terestre și aero-navale, iar S.U.A., pe baza *"Legii cu privire la apărarea comună"*, începuseră încă din anul 1950 să livreze masiv armament și tehnică militară aliaților europeni.

După trei zile de dezbateri, la 14 mai 1955, la Vașovia, a fost semnat *"Tratatul de prietenie, colaborare și asistență mutuală"* (Anexa 2) între Albania (care din martie 1961 nu va mai participa la activitățile organismelor Alianței, iar la 13 septembrie 1968 se va retrage din Tratat), Bulgaria, Cehoslovacia, R.D.Germană, Polonia, România, Ungaria și U.R.S.S. - alianță politico-militară care avea să intre în istorie sub denumirea de "Tratatul de la Varșovia".

Fig. 1.1. Clădirea în care a fost semnat Tratatul de la Varșovia

Din partea țării noastre, Tratatul a fost semnat de Gheorghe Gheorghiu-Dej, președintele Consiliului de Miniștri al Republicii Populare Române. Statele semnatare au ratificat Tratatul, consfințind prin aceasta forța lui juridică, iar în conformitate cu prevederile articolului 6, Polonia a devenit depozitarul documentelor. România a devenit parte la Tratat prin ratificarea acestuia la 3 iunie 1955. Tratatul, intrat în vigoare la 4 iunie 1955, avea o durată de valabilitate de 20 de ani, cu prelungire automată pe încă 10 ani pentru statul sau statele care, cu un an înaintea expirării termenului, nu vor prezenta guvernului Poloniei, depozitarul documentelor, o declarație de denunțare a sa.

Fig. I.2.. Gheorghe Gheorghiu-Dej, președintele Consiliului de Miniștri, semnează Tratatul în numele României. Varșovia, mai, 1955

Existența în Europa, începând din acest moment, a două coaliții militare opuse, a devenit o realitate de care statele trebuiau să țină seama în conceperea și desfășurarea politicii lor externe. Blocurile militare au determinat intensificarea cursei înarmărilor, inclusiv a celor nucleare, pe continentul european acumulându-se mari forțe de distrugere. Cum o eventuală confruntare militară în aceste circumstanțe ar fi avut un rezultat catastrofal, se impunea găsirea unor soluții pentru înlăturarea acestui pericol potențial. O cale sigură o reprezenta realizarea unui sistem de securitate colectivă în Europa și desființarea concomitentă a celor două blocuri militare.

Până la înfăptuirea acestui deziderat trebuiau însă luate unele măsuri care să vizeze reducerea activităților militare ale celor două blocuri, desființarea bazelor militare și retragerea trupelor străine de pe teritoriul altor state, crearea unor zone lipsite de arme nucleare, de alte mijloace de distrugere în masă, reducerea efectivelor și a cheltuielilor militare, renunțarea la manevre și la demonstrații militare de orice fel. Acum se știe că asemenea măsuri nu s-au aplicat, iar desființarea unilaterală a Tratatului de la Varșovia a avut rezultatul cunoscut.

— După aceste considerații cu caracter de generalitate, vă rog, domnule general, să insistați asupra principalelor prevederi referitoare la scopul, caracterul și organizarea Tratatului de la Varșovia.

— Conceput ca o alianță politico-militară între state suverane, independente și egale în drepturi, Tratatul încheiat la Varșovia a stipulat că țările membre vor dezvolta relații reciproce de prietenie și colaborare în conformitate cu principiile respectării independenței și suveranității statelor și neamestecului în treburile interne (dacă avem în vedere intervențiile în Ungaria în 1956 și în Cehoslovacia în 1968, se poate aprecia cum au fost respectate aceste principii).

Scopurile declarate ale Alianței sunt astfel enunțate în documentul care s-a aflat la baza constituirii și activității Organizației Tratatului de la Varșovia: "*Părțile contractante* - se arată în articolul 1 - *se obligă ca, în conformitate cu Carta Organizației Națiunilor Unite, să se abțină, în relațiile lor internaționale, de la amenințarea cu forța sau de la folosirea ei și să rezolve litigiile lor internaționale prin mijloace pașnice, în așa fel încât să nu periclitezе pacea și securitatea internațională*", iar în articolul 2 se declară că aliații "*sunt gata să participe, în spiritul unei colaborări sincere la toate acțiunile internaționale având drept scop asigurarea păcii și securității internaționale*" și "*vor depune eforturi pentru ca, în înțelegere cu alte state care vor dori să colaboreze în această direcție, să se ia măsuri eficiente în vederea reducerii generale a armamentelor și a interzicerii armelor atomice, cu hidrogen și a altor tipuri de arme de exterminare în masă*".

În conformitate cu articolul 3, membrii Alianței urmau a se "*consulta neîntârziat, în interesul asigurării apărării comune și menținerii păcii și securității, ori de câte ori ... se va ivi primejdia unui atac armat împotriva unuia sau mai multor state participante la Tratat*". În cazul unui atac în Europa din partea unui stat sau grup de state împotriva unuia sau mai multor state semnatare ale Tratatului, articolul 4 prevedea că "*fiecare stat semnatar al Tratatului, în cadrul exercitării dreptului de autoapărare individuală sau colectivă, în conformitate cu articolul 51 al Cartei Organizației Națiunilor Unite, va acorda statului sau statelor care au fost supuse unui asemenea atac ajutor imediat, în mod individual și, în înțelegere cu celelalte state participante la Tratat, prin toate mijloacele care i se par necesare, inclusiv folosirea forței armate.*

Statele semnatare ale Tratatului se vor consulta imediat asupra măsurilor ce trebuie luate în comun în scopul restabilirii și menținerii păcii și securității internaționale. În conformitate cu prevederile Cartei Organizației Națiunilor Unite - se precizează în continuare - *Consiliul de Securitate va fi informat asupra măsurilor luate în baza prezentului articol. Aceste măsuri vor fi sistate îndată ce Consiliul de Securitate va fi luat măsurile necesare pentru restabilirea și menținerea păcii și securității internaționale*". În sfârșit, este de remarcat și articolul 7 din Tratat, care obligă părțile contractante "*să nu ia parte la nici un fel de coaliții sau alianțe și să nu încheie nici un fel de acorduri ale căror scopuri ar fi în contradicție cu scopurile prezentului Tratat. Părțile contractante declară că obligațiile lor decurgând din tratatele internaționale în vigoare nu sunt în contradicție cu prevederile prezentului Tratat*".

—Tratatul de la Varșovia era cumva o alianță a unui număr determinat de state, în speță membrii fondatori?

— Ca și N.A.T.O., Tratatul de la Varșovia declara că nu se constituie într-un bloc politico-militar închis. "*Prezentul Tratat*- se preciza în articolul 9 - *este deschis și altor state, indiferent de orânduirea lor socială și de stat, care vor declara că sunt gata ca, participând la prezentul Tratat, să contribuie la unirea eforturilor statelor iubitoare de pace în scopul asigurării păcii și securității popoarelor*".

Referindu-se la condițiile desființării Tratatului, articolul 11 menționa: "*În cazul când în Europa va fi creat un sistem de securitate colectivă și va fi încheiat în acest scop un tratat general-european de securitate colectivă, lucru spre care părțile contractante vor tinde neîncetat, prezentul tratat își va pierde valabilitatea în ziua intrării în vigoare a Tratatului general-european*". După cum se știe, Tratatul de la Varșovia s-a dezagregat în alte condiții și din cu totul alte motive.

3. Structurile de bază ale Organizației Tratatului de la Varșovia

— Pentru o mai bună înțelegere a modului de funcționare a acestei coaliții politico-militare la care România a fost parte, v-aș ruga să înfățișați structura organelor ei de conducere.

— Pe baza prevederilor textului Tratatului, a altor documente convenite pe parcurs, în cadrul Organizației Tratatului de la Varșovia s-au constituit următoarele organe principale, politice și militare.

Comitetul Politic Consultativ. A fost înființat în conformitate cu prevederile articolului 6 din Tratat, în care se arăta: "*În scopul înfăptuirii consultărilor prevăzute în prezentul Tratat ... se creează un Comitet Politic Consultativ, în care fiecare stat semnatar al Tratatului va fi reprezentat...*"

Pentru asigurarea organizării şi desfăşurării activităţilor "*Comitetul poate crea organele auxiliare care s-ar dovedi necesare*". În fapt, Comitetul Politic Consultativ a luat fiinţă la consfătuirea de la Praga, din 27-28 ianuarie 1956 (consfătuire la care a participat şi un observator din partea Chinei). Din acest organ făceau parte şefii statelor membre, iar la şedinţele sale participau şi prim-miniştrii, miniştrii afacerilor externe, secretarii cu relaţiile externe ai partidelor comuniste din ţările respective, comandantul-şef al Forţelor Armate Unite şi şeful Statului Major al Forţelor Armate Unite. Din 1980 la lucrări au participat şi miniştrii apărării.

La acea consfătuire de la Praga s-au stabilit următoarele: Comitetul Politic Consultativ să se întrunească atunci când este necesar, dar nu mai rar decât de două ori pe an (când situaţia a impus-o, s-au desfăşurat şi consfătuiri extraordinare); şedinţele să fie deschise şi închise de şeful statului gazdă şi prezidate pe rând de reprezentanţi ai fiecărui stat. S-a hotărât, de asemenea, ca pe lângă Comitetul Politic Consultativ să funcţioneze, ca organe auxiliare cu sediul la Moscova, o comisie permanentă, având ca sarcină să elaboreze recomandări în probleme de politică externă şi un secretariat unit, cu atribuţii tehnico-organizatorice, alcătuit din reprezentanţi ai tuturor statelor membre. Comitetul Politic Consultativ examina situaţia din Europa şi din lume, problemele comune privind întărirea capacităţii de apărare şi organizarea Forţelor Armate Unite ale statelor membre ale Tratatului, examina rapoartele comandantului-şef referitoare la activitatea desfăşurată de Comandament pe timp de un an şi adopta hotărârile corespunzătoare. Numirea comandantului-şef al Forţelor Armate Unite, a şefului Statului Major şi a altor cadre ale Comandamentului Forţelor Armate Unite reprezenta, de asemenea, un atribut important al Comitetul Politic Consultativ.

Vreau să se reţină că, din punct de vedere procedural, problemele ce urmau a fi înscrise pe ordinea de zi a acestor consfătuiri se cunoşteau din timp şi parcurgeau câteva etape până când materialele de pe ordinea de zi şi proiectele Declaraţiei şi al Comunicatului de presă erau adoptate (prin consens). Concret, de elaborarea acestor documente se ocupa un colectiv din fiecare ţară, condus, de regulă, de un adjunct al ministrului afacerilor externe. La noi, la activitatea pregătitoare, care în multe cazuri cunoştea momente dificile, luau parte efectiv conducerea Ministerului Afacerilor Externe şi cea a Ministerului Apărării Naţionale. Unele chestiuni, asupra cărora existau puncte de vedere diferite, se rezolvau la vârf, în timpul consfătuirii Comitetului Politic Consultativ, în multe situaţii discuţiile purtându-se nemijlocit între conducătorii delegaţiilor.

În calitate de ministru al apărării naţionale am participat la toate şedinţele Comitetul Politic Consultativ din anii 1980-1985, timp în care am deţinut această demnitate. Ulterior, în calitate de secretar al C.C. al P.C.R. cu relaţiile externe, am participat la şedinţa Comitetul Politic Consultativ de la Moscova din 4 decembrie 1989, în care Mihail Gorbaciov, preşedintele U.R.S.S. i-a informat pe participanţi asupra discuţiilor purtate de el cu preşedintele S.U.A., George Bush, în Malta.

Asupra desfășurării acestei ședințe și a informării în legătură cu întâlnirea cu George Bush în Malta, în zilele de 2-4 decembrie 1989, voi reveni.

Cu privire la evenimentele din primii 25 de ani de existență a Tratatului, respectiv cele petrecute între 1955 - 1980, mă voi referi numai la acele consfătuiri ale Comitetul Politic Consultativ în care s-au examinat probleme deosebite și în care s-au adoptat hotărâri importante legate de acestea.

— Acum se cunoaște foarte bine faptul că pentru noi, românii, o importanță aparte a avut-o consfătuirea Comitetului Politic Consultativ din 24 mai 1958, de la Moscova, întrucât atunci s-a hotărât retragerea trupelor sovietice de pe teritoriul României.

— Acesta a fost, într-adevăr, un eveniment istoric pentru noi deoarece, din 1940, pe teritoriul României au existat trupe străine, germane între 1940 și 1944 și sovietice între 1944 și 1958. Cu privire la acest succes al diplomației românești sunt multe explicații, însă aspectele intime ale acțiunilor desfășurate le cunosc numai cei care au pregătit și au tratat cu sovieticii această chestiune, începând cu anul 1956. Detalii interesante în legătură cu acest eveniment găsim în cartea *"O istorie trăită"*, lucrare cu caracter memorialistic scrisă de Paul Niculescu-Mizil care, în acei ani, își desfășura activitatea în cadrul Direcției relații internaționale a C.C. al Partidului Muncitoresc Român, deci în zona factorilor de decizie ai țării. Fapt este că personalitățile române de răspundere au știut să folosescă situația favorabilă apărută în acei ani. Noul lider al U.R.S.S., Nichita Hrușciov, se pronunța pentru o politică externă de mai largă deschidere, pentru coexistența pașnică între cele două sisteme social-politice, pentru relații destinse cu toate țările. U.R.S.S. își ameliorase raporturile cu S.U.A., stabilise relații cu R.F. a Germaniei (1955) și reluase relațiile cu Iugoslavia. Se rezolvase problema Austriei, în sensul stabilirii regimului ei de neutralitate (1956). Evenimentele din R.D.Germană (1953), din Ungaria (1956), războiul din Coreea (1950-1953) rămăseseră în urmă. În mai 1955 fusese creată Organizația Tratatului de la Varșovia, România fiind membru fondator.

În susținerea cererii de retragere a trupelor sovietice de pe teritoriul său (în Bulgaria nu staționau), România a putut uza și de argumentul că toți vecinii săi erau aliați și prieteni (relațiile româno-iugoslave se reglementaseră), astfel încât nu exista pericolul unui atac direct asupra ei. Poate că tocmai o asemenea încercuire a României oferea o garanție conducerii sovietice de atunci că românii nu vor ieși din sfera sa de influență. Concret, problema retragerii trupelor sovietice a fost negociată între partea română și cea sovietică din inițiativa autorităților românești. Se cuvine reținut faptul că măsura a fost plasată în contextul unei noi reduceri de efective militare ale țărilor participante la Tratatul de la Varșovia. Astfel, în perioada mai 1955 - mai 1958, efectivul total al Forțelor Armate Unite ale statelor participante la Tratatul de la Varșovia a fost redus cu 2.477.000 de oameni.

Normal, cea mai mare reducere au efectuat-o forțele armate ale U.R.S.S., cu 2.140.000 de oameni, urmate de cele ale Poloniei cu 141.500, ale României cu 60.000, ale Cehoslovaciei cu 44.000, ale Ungariei cu 35.000, ale R.D.Germane cu 30.000, ale Bulgariei cu 18.000, și ale Albaniei cu 9.000.

În raportul prezentat la consfătuire de comandantul-șef al Forțelor Armate Unite, mareșalul Ivan Konev, primul care a deținut această funcție, se consemna atât reducerea efectivelor, cât și retragerea trupelor sovietice din România. Comunicatul adoptat la consfătuire cu privire la retragerea trupelor sovietice din țara noastră afirma: *"Comitetul Politic Consultativ a aprobat propunerea guvernului Uniunii Sovietice, pusă de acord cu guvernul Republicii Populare Române, cu privire la retragerea în viitorul apropiat de pe teritoriul Republicii Populare Române a trupelor sovietice care se află acolo în conformitate cu Tratatul de la Varșovia"*.

În această formulare se vădeau cu claritate două inexactități: prima - Uniunea Sovietică își asuma inițiativa măsurii ca un gest de bunăvoință; a doua - se eluda realitatea că trupele sovietice staționau pe teritoriul țării noastre, sub diferite forme și din diferite motive, încă din 1944 și nu din 1955, în baza Tratatul de la Varșovia. Indiferent însă de inconsistența acestor motivații, retragerea trupelor sovietice din România a reprezentat o performanță diplomatică românească, cu urmări benefice pentru manifestarea crescândă a suveranității noastre naționale în anii ce au urmat, atât în relațiile interaliate cât și în plan internațional (Anexa 3). Cu prilejul aceleiași consfătuiri, Comitetul Politic Consultativ a propus statelor membre N.A.T.O. încheierea unui Pact de neagresiune cu țările participante la Tratatul de la Varșovia ca măsură preventivă pentru atenuarea diferendelor și pentru a nu permite degenerarea acestora într-un conflict militar.

Consfătuirea Comitetului Politic Consultativ din 27-28 aprilie 1959, cea din 4 februarie 1960, precum și consfătuirile din 28-29 martie 1961 și 7 ianuarie 1962, toate desfășurate la Moscova, au analizat prioritar problema germană, încheierea unui tratat de pace cu cele două state germane, securitatea europeană, situația din Orient. În deceniile al șaptelea și al optulea, Comitetul Politic Consultativ a analizat în consfătuirile sale, pe lângă problemele ordinare, securitatea europeană și internațională, dezarmarea, conflictul din Vietnam etc.

În acest context este de menționat consfătuirea Comitetului Politic Consultativ din 4-6 iulie 1966 de la București care, în declarația adoptată, pe baza analizei situației create după cel de-al doilea război mondial, propunea o serie de soluții pentru asigurarea securității europene. Se cerea lichidarea bazelor militare amplasate pe teritorii străine, retragerea trupelor fiecărui stat în limitele frontierelor naționale, reducerea forțelor armate ale ambelor state germane și rezolvarea pașnică a problemei germane, crearea unor zone denuclearizate, declararea inviolabilității frontierelor, convocarea unei conferințe dedicate problemelor securității și colaborării europene care să contribuie la crearea pe continent a unui sistem de securitate colectivă.

Deosebit de important este faptul că această conferință, care va rezolva multe probleme și va da multe speranțe, a avut loc, așa cum se știe, în 1975, în capitala Finlandei, Helsinki.

În hotărârile adoptate în cadrul consfătuirilor Comitetului Politic Consultativ din anii următori au fost înscrise, de asemenea, importante propuneri și inițiative pentru rezolvarea problemelor cu care se confrunta omenirea, dezarmarea, în primul rând cea nucleară, asigurarea păcii, securității și cooperării. Pe această linie aș menționa, între altele, că în declarația adoptată de reuniunea Comitetului Politic Consultativ din 14-15 mai 1980, ce și-a desfășurat lucrările în capitala Poloniei, prima la care subsemnatul a participat, și la care mă voi referi mai amănunțit la locul potrivit, se sublinia: " ... *Statele participante la Tratatul de la Varșovia declară din nou că ele nu au urmărit și nu vor urmări niciodată supremația militară; ele se pronunță în mod constant pentru ca echilibrul militar să se asigure la niveluri cât mai scăzute, pentru reducerea și lichidarea confruntării militare în Europa. Ele nu au, nu au avut și nu vor avea altă doctrină strategică decât cea a apărării...*".

Fig.I.3. Delegația României la ședința Comitetului Politic Consultativ. De la stânga la dreapta: Mihai Dalea, secretar al C.C. al P.C.R.; Paul Niculescu-Mizil, secretar al C.C. al P.C.R.; Nicolae Ceaușescu, secretar general al C.C. al P.C.R.; Ion Gheorghe Maurer, președintele Consiliului de Miniștri; general de armată Leontin Sălăjan, ministrul forțelor armate; Corneliu Mănescu, ministrul afacerilor externe. București, iulie, 1966.

— De regulă, Tratatul de la Varşovia este privit la modul global, puţină lume cunoscând care a fost de fapt structura funcţională şi decizională, îndeosebi în plan militar, a acestei coaliţii. Aşadar, domnule general, care erau organele cu caracter militar ale Tratatului de la Varşovia, în competenţa şi răspunderea cărora intrau problemele referitoare la strategie, artă operativă, tactică, dotare tehnică, asigurare logistică?

— Voi aminti doar unele aspecte din istoricul Tratatului, stăruind asupra modului în care se înfăţişa acesta în perioada vizată de noi. În vederea coordonării practice a problemelor militare, au fost constituite, pe baza prevederilor exprese ale textului Tratatului sau prin decizii ulterioare ale Comitetului Politic Consultativ, următoarele organe: Comitetul Miniştrilor Apărării, Comandamentul Forţelor Armate Unite, Statul Major, Consiliul Militar şi Comitetul Tehnic al Comandamentului Forţelor Armate Unite. Problema acestor structuri principale, cu caracter militar, ca şi cele auxiliare, care şi-au perfecţionat atribuţiile şi competenţele, a fost reglementată la Consfătuirea Comitetului Politic Consultativ din 17 martie 1969, ce a avut loc la Budapesta. În comunicatul dat publicităţii la sfârşitul acestei consfătuiri se menţiona că *"Statele participante la consfătuire au examinat detaliat şi au adoptat în unanimitate Statutul Comitetului Miniştrilor Apărării ai statelor participante la Tratatul de la Varşovia, noul Statut al Forţelor Armate Unite şi al Comandamentului Unit şi alte documente având ca scop perfecţionarea, în continuare, a structurii şi organelor de conducere a organizaţiei defensive a Tratatului de la Varşovia"*.

Comitetul Miniştrilor Apărării ai ţărilor membre ale Tratatului de la Varşovia, îi cuprindea pe titularii ministerelor apărării din statele Alianţei, pe comandantul-şef şi pe şeful Statului Major al Forţelor Armate Unite.

Comitetul Miniştrilor Apărării analiza problemele întăririi capacităţii de apărare a statelor participante la Tratat, aspectele principale ale organizării, pregătirii tactice, operative şi strategice, starea de operativitate şi de mobilizare a trupelor şi a comandamentelor din Alianţă, problemele logistice, ale infrastructurii, situaţia politico-militară europeană şi generală, dezvoltarea şi perfecţionarea Forţelor Armate Unite şi adopta măsuri în conformitate cu deciziile Comitetului Politic Consultativ. Totodată, Comitetul Miniştrilor Apărării examina, din însărcinarea guvernelor statelor respective, situaţia bugetului Comandamentului Forţelor Armate Unite şi urmărea execuţia lui anuală. Comitetul Miniştrilor Apărării se întrunea, de regulă, o dată pe an, dar şi ori de câte ori era nevoie, în capitalele statelor membre ale Tratatului de la Varşovia. Ordinea de zi a şedinţelor se stabilea prin consens şi era cunoscută din vreme, asigurându-se astfel posibilitatea studierii problemelor ce urmau a fi dezbătute şi elaborării unui punct de vedere propriu asupra lor. Şedinţele erau conduse de ministrul din ţara gazdă, care prezida reuniunea de la început până la sfârşit.

De fiecare dată, şedinţa Comitetului Miniştrilor Apărării era precedată de o întâlnire a ministrului apărării din fiecare stat membru al Tratatului cu comandantul-şef al Forţelor Armate Unite şi cu şeful Statului Major, cu care ocazie se făcea un schimb de păreri referitor la punctele aflate pe ordinea de zi a viitoarei şedinţe şi, în special, asupra problemelor în legătură cu care apăruseră opinii diferite. În vederea acestor întâlniri, pentru a stabili poziţia ce trebuia să o adoptăm faţă de o problemă sau alta, noi analizam din timp întreaga documentaţie şi propuneam comandantului suprem soluţiile adecvate. De obicei, comandantul-şef, cu prilejul primirii la şeful statului român, ridica şi chestiunile asupra cărora nu ajungeam la un acord dar, de regulă, răspunsul pe care îl primea era cel stabilit în prealabil cu ministrul apărării.

Comitetul Miniştrilor Apărării, ca şi Comitetul Politic Consultativ, în şedinţele sale, adopta hotărâri prin consens. Aceste hotărâri erau sancţionate de guvernele ţărilor respective. După fiecare şedinţă, Comitetul Miniştrilor Apărării dădea publicităţii un scurt comunicat.

Comandamentul Forţelor Armate Unite a fost creat pe baza articolului 5 din Tratat, care stipula: *"Părţile contractante au căzut de acord asupra creării Comandamentului Unificat al forţelor lor armate care, potrivit înţelegerii între părţi, vor fi puse sub conducerea acestui comandament care acţionează pe baza unor principii stabilite în comun. Ele vor lua, de asemenea, de comun acord, alte măsuri necesare pentru întărirea capacităţii lor de apărare, pentru a ... garanta inviolabilitatea frontierelor şi teritoriilor lor şi a asigura apărarea împotriva unei eventuale agresiuni"*. Principiile şi modalităţile colaborării militare au fost stabilite de comun acord, ele căpătându-şi expresia definitivă în Statutul Forţelor Armate Unite şi al Comandamentului Unificat al statelor participante la Tratatul de la Varşovia în timp de pace, adoptat în anul 1969.

Întrucât am observat că în presă ori în diferite luări de cuvânt lucrurile se prezintă uneori ca şi cum întreaga armată a unei ţări membre, deci şi cea română, era cuprinsă în Forţele Armate Unite ale Tratatului de la Varşovia, consider util să subliniez un element de substanţă, anume că, potrivit Statutului la care m-am referit, în Forţele Armate Unite erau incluse numai unele unităţi şi mari unităţi, de toate armele, nominalizate, din fiecare armată. Valoarea contingentului de trupe al fiecărei ţări - trupe de uscat, aeriene, maritime, antiaeriene, de paraşutişti etc. - precum şi efectivul total al Forţelor Armate Unite se fixau prin protocoale speciale care se semnau de comandantul-şef al Forţelor Armate Unite şi de miniştrii apărării ai fiecărui stat şi se aprobau de guvernele statelor membre ale Tratatului. Structura unităţilor şi a marilor unităţi, a comandamentelor, a trupelor, formaţiunilor şi serviciilor destinate să facă parte din compunerea Forţelor Armate Unite, dotarea lor cu tehnică şi armament, volumul stocurilor de orice fel şi alte asemenea probleme importante se stabileau de către conducerea fiecărui stat, la propunerea ministrului apărării naţionale.

În acest sens se ținea seama, cum era și firesc, de mijloacele de care dispunea statul respectiv și de posibilitățile sale materiale și economico-financiare.

Pentru o mai bună înțelegere, socot util să relatez câteva aspecte din procesul elaborării și finalizării protocolului care privea partea română. Cunoscând termenul scadent la care acesta trebuia semnat, se luau din timp măsurile pregătitoare necesare. Totodată, Comandamentul Forțelor Armate Unite ne trimitea o notă cu propuneri prin care, de regulă, solicita sporirea, față de perioada anterioară, a forțelor și mijloacelor cu care România urma să participe la Alianță.

Împreună cu șeful Marelui Stat Major, cu unii din colaboratorii acestuia și cu șeful Direcției Generale a Înzestrării (ulterior Departamentul pentru Producția de Apărare și Înzestrarea Armatei) examinam cererile Comandamentului Forțelor Armate Unite, le comparam cu prevederile protocolului în vigoare, ținând seama de interesele și posibilitățile noastre. Cu punctul de vedere formulat în urma acestei analize, cu protocolul existent și cu nota Comandamentului Forțelor Armate Unite, mă prezentam la comandantul suprem, cu care prilej analizam în detaliu situația și stabileam toate elementele pe care trebuia să le cuprindă noul document. Această formă a protocolului constituia baza discuțiilor pe care le purtam apoi cu reprezentanții Comandamentului Forțelor Armate Unite.

Fig. I.4. Momentul semnării Protocolului dintre armata română și Comandamentul Forțelor Armate Unite, pentru perioada 1981-1985, *la București, de către ministrul apărării naționale al României, general-maior Constantin Olteanu, și comandantul-șef al Forțelor Armate Unite, mareșal Viktor Kulikov*

De fiecare dată, în anii la care mă refer, la termenul convenit, au sosit la București mareșalul Viktor Kulikov și generalul de armată Anatoli Gribkov, pentru a discuta și semna protocolul respectiv. După discuțiile preliminare îl informam din nou pe comandantul suprem, menționând în raportul prezentat cererile Comandamentului Forțelor Armate Unite care nu erau acceptabile și din ce motive. Numai după aprobarea comandantului suprem se trecea la încheierea documentului, eu și comandantul-șef al Forțelor Armate Unite semnând protocolul propriu-zis, iar șeful Marelui Stat Major al armatei române și șeful Statului Major al Forțelor Armate Unite, anexele respectivului protocol.

Întrucât partea română nu și-a însușit niciodată în întregime propunerile Comandamentului Forțelor Armate Unite, mareșalul Viktor Kulikov, comandantul-șef, așa cum am amintit, folosea momentul primirii la șeful statului român pentru a relua problemele asupra cărora nu ajunseserăm la un acord, insistând să fie prinse în protocol. Niciodată însă nu s-a revenit asupra protocolului care fusese semnat. În această formă, protocoalele încheiate cu fiecare armată care făcea parte din Tratatul de la Varșovia erau confirmate printr-un act al Comitetului Politic Consultativ.

Potrivit documentelor ce reglementau activitatea Tratatului de la Varșovia, trupele din compunerea Forțelor Armate Unite, în condiții de pace, făceau parte integrantă din armatele naționale, având regimul de pregătire, organizare și dotare, și sistemul de comandă așa cum era stabilit de statul respectiv. Fiecare armată națională era subordonată exclusiv organelor de stat din țara respectivă, acest fapt reprezentând un atribut fundamental al suveranității de stat.

Ca urmare a reorganizărilor operate începând cu anul 1980 (înființarea a încă două armate - Armata a 2-a, cu comandamentul la Buzău și Armata a 3-a cu comandamentul la Craiova, - și a unor mari unități de vânători de munte, unități de elicoptere, de marină, de parașutiști ș.a.), cea mai mare parte a Armatei române nu era cuprinsă în structurile Forțelor Armate Unite. În felul acesta, țara noastră își asigura, și pentru timp de război, o forță militară corespunzătoare aflată nemijlocit sub autoritatea comandamentului național, capabilă să facă față unor situații neprevăzute. Vă propun, domnule Dumitru Avram, ca asupra acestui aspect să revenim. Este de reținut că structurile Forțelor Armate Unite, compunerea de luptă, dotarea lor cu tehnică, armament și alte mijloace, ca și a armatei naționale în ansamblu, au cunoscut dinamica imprimată de cerințele și posibilitățile epocii.

— Aveți amabilitatea să vă referiți mai concret, domnule general, la atribuțiile și competențele Comandamentului Forțelor Armate Unite?

— Acesta avea sediul la Moscova și se ocupa de laturile principale ale pregătirii la pace și întrebuințării la război a contingentelor aflate în compunerea Forțelor Armate Unite.

În fruntea Comandamentului se afla comandantul-şef al Forţelor Armate Unite numit, cu acordul statelor participante la Tratat, dintre mareşalii (generalii) oricărui stat participant la Tratatul de la Varşovia, pe o durată de 4-6 ani. Aceasta în principiu, pentru că în practică, funcţia de comandant-şef, ca şi cea de şef al Statului Major al Forţelor Armate Unite au fost ocupate, de la înfiinţarea Tratatului şi până la încetarea existenţei lui, numai de mareşali şi generali sovietici, evident, cu acordul celorlalte state membre ale Alianţei. De regulă, comandantul-şef al Forţelor Armate Unite ale Tratatul de la Varşovia era şi prim-adjunct al ministrului apărării al U.R.S.S., fapt ce vorbeşte de la sine despre poziţia armatei sovietice în raporturile cu armatele aliate. În activitatea curentă, comandantul-şef al Forţelor Armate Unite se conducea după hotărârile guvernelor statelor participante la Tratatul de la Varşovia şi ale Comitetului Politic Consultativ. De asemenea, comandantul-şef al Forţelor Armate Unite avea datoria ca în toate problemele să se consulte şi să colaboreze strâns cu miniştrii apărării din ţările membre ale Alianţei, principalul său atribut constituindu-l coordonarea planurilor întrebuinţării în campanie a trupelor din compunerea Forţelor Armate Unite precum şi prezentarea de propuneri privind pregătirea şi dotarea acestor forţe în timp de pace. În activitatea sa, comandantul-şef era sprijinit de Statul Major, precum şi de un număr de locţiitori. În funcţiile de locţiitori ai comandantului-şef erau numiţi adjuncţi ai miniştrilor apărării din toate ţările participante la Tratat. În afară de aceştia, comandantul-şef al Forţelor Armate Unite avea un număr de locţiitori pentru categoriile de forţe armate şi pentru înzestrare, funcţii îndeplinite de mareşali sau generali sovietici. În conformitate cu înţelegerile intervenite, conducerea Forţelor Armate Unite, activitatea Comandamentului Unit, precum şi raporturile dintre Comandamentul Unit şi comandamentele naţionale în timp de război se stabileau printr-un Statut special. Hotărârea din 14 mai 1955 cu privire la crearea Comandamentului Unit conţinea o prevedere deosebit de importantă potrivit căreia *"Dislocarea forţelor armate unite pe teritoriul statelor semnatare ale Tratatului se va face în conformitate cu nevoile apărării mutuale, în baza unei înţelegeri între aceste state"*.

Un mijloc important folosit de Comandamentul Unit şi de Statul Major pentru pregătirea trupelor, în scopul sudării Alianţei şi al realizării integrării, l-au constituit aplicaţiile comune cu trupe pe teritoriul diferitelor state participante la Tratat (mai puţin pe cel al României, începând cu anul 1968), cea mai mare frecvenţă având-o cele efectuate, cum era firesc, pe direcţia generală vest, pe teritoriul R.D.Germane, Cehoslovaciei, Poloniei şi U.R.S.S.

Aşa de exemplu, intervenţia celor cinci state membre ale Tratatului în Cehoslovacia, la 21 august 1968, a fost precedată de o serie de aplicaţii. Între 20 mai şi 3 iunie, pe teritoriul R.D.Germane, Poloniei, U.R.S.S. şi Cehoslovaciei a avut loc aplicaţia de comandament şi stat major *"Vuietul"*, la care au participat unităţi şi state majore din armatele R.D.Germane, Cehoslovaciei, Poloniei, Ungariei şi U.R.S.S.

În iulie acelaşi an, a avut loc aplicaţia *"Niemen"* cu trupe ale armatelor R.D.Germane, Poloniei, Bulgariei şi U.R.S.S. În perioada 5-19 iulie, în partea de nord a Atlanticului şi mărilor Barenţ şi Baltică s-a desfăşurat o aplicaţie comună de comandament a flotelor militare ale R.D.Germane, Poloniei şi U.R.S.S., sub numele de cod *"Nord"*. Între 11 şi 20 august 1968, pe teritoriul R.D.Germane, Poloniei şi U.R.S.S. a avut loc o altă aplicaţie cu trupe a armatelor celor trei state.

Nu este exclus ca aceste activităţi să fi fost folosite ca acoperire pentru definitivarea dispozitivului operativ-strategic al preconizatei intervenţii în Cehoslovacia, ca şi pentru contracararea unei eventuale reacţii militare externe. Pe această temă, informaţii de mare valoare documentară sunt publicate în lucrarea realizată în coordonarea mareşalului Viktor Kulikov *"Tratatul de la Varşovia, alianţă în numele păcii şi socialismului"* (*"Varşavschi Dogovor Soiuz no imia mira i soţializma"*, Voennoe Izdatelstvo Ministersva Oboronî, S.S.S.R., Moscova, 1980). Păstrez în biblioteca mea un exemplar ce mi-a fost dăruit cu o frumoasă dedicaţie semnată de mareşalul V.Kulikov şi de generalul de armată A.Gribkov.

— *Revenind la subiectul pe rol, ce alte organe militare mai avea Pactul de la Varşovia, domnule general?*

— În vederea conducerii activităţii Forţelor Armate Unite s-au instituit şi alte organisme: Consiliul Militar, Statul Major şi Comitetul Tehnic.

Consiliul Militar al Forţelor Armate Unite ale statelor participante la Tratatul de la Varşovia, şi-a ţinut şedinţa de constituire în 9-10 decembrie 1969, la Moscova, în baza hotărârii Comitetului Politic Consultativ din martie acelaşi an, de la Budapesta (la care m-am mai referit).

În compunerea acestuia intrau: comandantul-şef al Forţelor Armate Unite, şeful Statului Major al Forţelor Armate Unite, locţiitorii comandantului-şef care reprezentau armatele naţionale (adjuncţi ai miniştrilor apărării din statele participante la Tratat) şi locţiitorii comandantului-şef pentru categoriile de forţe armate - apărarea antiaeriană a teritoriului din Tratat, forţele aeriene militare şi flota militară. Locţiitorul comandantului-şef pentru apărarea antiaeriană a teritoriului îndeplinea şi funcţia de comandant al trupelor care erau integrate în sistemul apărării antiaeriene a teritoriului din Tratat. Din Consiliul Militar mai făceau parte şi locţiitorul pentru înzestrare şi şeful Comitetului Tehnic.

Armata României a fost reprezentată, în perioada la care ne referim, de cunoscutul specialist militar care a fost generalul-colonel Marin Nicolescu. Consiliul Militar îşi ţinea şedinţele semestrial şi examina principalele probleme ale capacităţii de luptă, starea de operativitate şi cea de mobilizare a Forţelor Armate Unite, dotarea cu armament şi tehnică. Conducerile armatelor aliate erau informate asupra problemelor analizate şi hotărârilor ce urmau să fie adoptate.

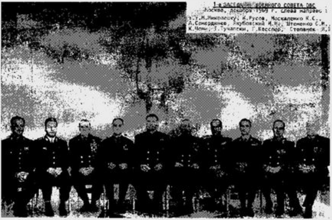

Fig. I.5. Consiliul Militar al Tratatului de la Varşovia la şedinţa de constituire. De la stânga la dreapta: general M.Nicolescu - România; general K.Rusov - Cehoslovacia; mareşal K.Moskalenko - U.R.S.S.; general A.Semerdjiev - Bulgaria; mareşal I. Iakubovski, comandant-şef al Forţelor Armate Unite; general S.Ştemenko, şeful Statului Major al Forţelor Armate Unite; general K.Cemi - Ungaria; general T.Tuceapski - Polonia; general G.Kessler - R.D.Germană; general I.Stepaniuk - U.R.S.S. Moscova, decembrie 1969.

Ca şi în cazul şedinţelor Comitetului Miniştrilor Apărării, pe baza documentelor primite, se formula punctul de vedere al părţii române, pe care ministrul apărării naţionale îl supunea spre aprobare comandantului suprem. Ca urmare, reprezentantul armatei noastre în Consiliul Militar dispunea, de fiecare dată, de un mandat clar.

Cu toate că acest organ avea un rol consultativ, activitatea lui în cadrul Alianţei se justifica pe deplin. Şedinţele Consiliului Militar se desfăşurau sub conducerea comandantului-şef al Forţelor Armate Unite, care era şi preşedinte al acestui Consiliu. La încheierea activităţii, membrii Consiliului erau primiţi de ministrul apărării al ţării gazdă, iar apoi de şeful statului respectiv. În urma fiecărei şedinţe a Consiliului Militar se dădea publicităţii un comunicat în legătură cu problemele examinate.

Statul Major al Forţelor Armate Unite reprezenta o altă structură militară a Alianţei, concepută ca un organ de directivă al comandantului-şef al Forţelor Armate Unite şi ca organ de lucru al Comitetului Miniştrilor Apărării.

Fiecare armată participantă la Tratatul de la Varşovia era reprezentată în Statul Major al Forţelor Armate Unite de un grup de generali şi ofiţeri numiţi de ministrul apărării al statului respectiv. Şeful acestui colectiv avea şi calitatea de locţiitor al şefului Statului Major al Forţelor Armate Unite. Armata română, în perioada la care ne raportăm, 1980-1985, a fost reprezentată în această funcţie de generalul-maior Dumitru Pănescu, cunoscut pentru bogata sa experienţă în munca de stat major. Statul major rezolva o gamă largă de probleme deosebit de importante pentru activitatea trupelor aliate: elabora recomandări pentru întrebuinţarea lor în campanie, planifica şi participa la manevre comune, la aplicaţii şi jocuri de război, la controale şi inspecţii în unităţile cuprinse în Forţele Armate Unite. Un rol de seamă îl avea Statul Major în pregătirea şi desfăşurarea reuniunilor Comitetului Miniştrilor Apărării şi ale Consiliului Militar, în înfăptuirea hotărârilor şi recomandărilor acestor organe. Totodată, Statul Major al Forţelor Armate Unite ţinea o legătură permanentă cu marile state majore ale armatelor aliate (în cadrul cărora existau structuri destinate acestui scop), cu care conlucra în chestiunile de interes comun.

Comitetul Tehnic al Forţelor Armate Unite încheia ierarhia organelor militare ale Tratatului. Şeful Comitetului era locţiitorul tehnic al comandantului-şef al Forţelor Armate Unite. Comitetul Tehnic avea ca principală menire, rezultată din însăşi denumirea sa, elaborarea de recomandări privind tehnica şi armamentul care intrau în dotarea armatelor statelor ce făceau parte din Tratatul de la Varşovia, probleme legate de standardizare, logistică ş.a.

— Pe lângă Tratatul de la Varşovia a funcţionat şi un organ care se ocupa de raporturile internaţionale. Când a fost înfiinţat şi care erau atribuţiile acestuia?

— Comitetului Politic Consultativ a hotărât, la consfătuirea din 25-26 noiembrie 1976 de la Bucureşti, să-şi creeze un organ auxiliar, **Comitetul Miniştrilor Afacerilor Externe**, având ca atribuţii efectuarea periodică de schimburi de păreri şi elaborarea de recomandări asupra problemelor internaţionale stabilite de acesta. Comitetul Miniştrilor Afacerilor Externe se întrunea periodic, de regulă o dată pe an sau când situaţia o impunea, fără respectarea unei anumite periodicităţi. Lucrările sale se desfăşurau după normele Comitetului Politic Consultativ.

Secretariatul Unit al Tratatului de la Varşovia, la care m-am referit la început, avea ca atribuţii, în principal, pregătirea tehnico-organizatorică şi asistarea lucrărilor consfătuirilor Comitetului Politic Consultativ şi ale şedinţelor Comitetului Miniştrilor Afacerilor Externe. Secretariatul era condus, pe un timp determinat, de un adjunct al ministrului afacerilor externe al uneia din ţările membre ale tratatului, stabilit nominal, prin consens, de Comitetul Politic Consultativ.

II. O VOCE DISTINCTĂ ÎN TRATATUL DE LA VARȘOVIA

— După această sumară trecere în revistă a circumstanțelor istorice ale apariției Tratatului de la Varșovia și a structurilor sale, cred că am ajuns, domnule general, la momentul în care poziția singulară a României în cadrul acestei coaliții, desfășurarea relațiilor externe ale armatei noastre, să le receptăm prin prisma experienței trăite de dumneavoastră în perioada 1980-1985, în calitate de ministru al apărării naționale.

— Trebuie subliniat de la început că România, deși făcea parte din Tratatul de la Varșovia încă de la constituirea sa, și-a păstrat identitatea, și-a afirmat personalitatea și demnitatea de stat suveran, a desfășurat o susținută activitate pentru rezolvarea pe cale pașnică a problemelor complexe create pe continentul european, s-a pronunțat clar și constant pentru înlăturarea obstacolelor și barierelor din calea colaborării în domeniile comercial, economic și tehnico-științific. După 1975, în conformitate cu principiile stabilite la Conferința de la Helsinki, și-a intensificat acțiunile în sprijinul îmbunătățirii climatului politico-militar pe continent.

Având în vedere situația în plan militar, România s-a pronunțat pentru încetarea cursei înarmărilor, înfăptuirea dezarmării generale și, în primul rând, a celei nucleare, înaintarea spre acest scop presupunând pași succesivi, precum înghețarea și reducerea treptată a bugetelor militare, a efectivelor și armamentelor, retragerea trupelor străine în granițele naționale, lichidarea bazelor militare de pe teritoriile altor state și, în final, desființarea concomitentă a principalelor produse ale războiului rece, N.A.T.O. și Tratatul de la Varșovia.

În contextul analizei politice generale, România considera că instituirea unui sistem de securitate viabil, diminuarea încordării și progresul destinderii internaționale reclamau dezvoltarea activității celor două blocuri - N.A.T.O. și Tratatul de la Varșovia - în domeniul politic și restrîngerea acesteia în domeniul militar, precum și o apropiere între armatele statelor din cele două tabere.

În același timp, România postula că, o strânsă și reală colaborare între armatele țărilor membre ale Tratatului de la Varșovia poate fi asigurată numai prin respectarea suveranității, independenței și egalității, prin excluderea oricărei forme de presiune și de imixtiune în treburile interne ale fiecărui stat partener. Fiecare țară trebuie să asigure conducerea națională și să poarte întreaga răspundere pentru organizarea, înzestrarea și instruirea forțelor militare proprii. A fost o poziție net opusă teoriei "suveranității limitate" lansată de secretarul general al P.C.U.S., Leonid Brejnev, potrivit căreia apărarea comună împotriva unei agresiuni impune renunțarea parțială sau totală la atributele suveranității din partea unui partener sau a tuturora, în afară, bineînțeles, de liderul coaliției - U.R.S.S.

Poziția adoptată de România într-o seamă de probleme concrete din activitatea Tratatului de la Varșovia, derivând din principiile generale ale politicii sale externe, a cunoscut o reorientare evidentă după intervenția militară din Cehoslovacia. Cum se știe, țara noastră nu numai că nu a participat, dar a și condamnat această acțiune atunci, precum și în perioada care a urmat. Au trebuit să treacă 21 de ani pentru ca guvernele țărilor care au invadat Cehoslovacia în 1968, Bulgaria, R.D.Germană, Polonia, Ungaria și U.R.S.S., să dezaprobe oficial această intervenție (în ședința Comitetului Politic Consultativ de la Moscova, din 4 decembrie 1989, la care voi face referiri mai largi când vom ajunge la acel moment). Având certitudinea că România nu va fi de acord, aliații nu ne-au informat despre intenția lor de a interveni în Cehoslovacia, astfel că noi am aflat de invazie numai în momentul producerii ei.

Accentuarea poziției distincte, independente a României în cadrul coaliției politico-militare din care făcea parte - Tratatul de la Varșovia - s-a materializat, între altele, în faptul că, începând din 1968, armata română nu a mai participat la aplicații cu trupe pe teritoriul altor state și, totodată, nu s-a mai permis desfășurarea pe teritoriul României a unor aplicații cu trupe la care să participe armate ale altor state. În perioada precedentă, forma dominantă de realizare a colaborării interaliate a constituit-o participarea la aplicații și exerciții, cu trupe, care se desfășurau pe teritoriul unuia sau mai multor state membre ale Tratatului.

Din momentul în care România a adoptat decizia unilaterală menționată mai sus, la aplicațiile desfășurate pe teritoriul național, armatele aliate au fost reprezentate numai de comandamente și state majore, toate situațiile rezolvându-se exclusiv pe hartă. De asemenea, la aplicațiile organizate de Tratat pe teritoriul altor state, armata română a fost prezentă doar cu comandamente și state majore restrânse care soluționau situațiile strategice și operativ-tactice numai pe hartă. Grupe de generali și ofițeri români participau însă cu regularitate la conducerea aplicațiilor comune desfășurate în țările Tratatului, inclusiv în țara noastră, activitatea acestora fiind limitată, și în acest caz, la lucrul pe hartă. Începând tot din anul 1968, România nu a mai permis nici tranzitarea teritoriului său de către trupe aparținând altor state, având sau nu armament asupra lor, ori survolarea teritoriului ei de către aeronave militare străine. Evident, această poziție a fost criticată, și s-a insistat să revenim asupra ei. Mai mult, nu a fost acceptată nici ideea ca această chestiune să fie reglementată prin convenții.

Dacă, din punct de vedere politic, atitudinea României în problema manevrelor interaliate cu trupe a fost salutară, afirmând suveranitatea de stat, nu se poate trece cu vederea că, în plan strict militar, după opinia mea, ea a avut indiscutabil un impact negativ, întrucât a privat comandamentele de la toate eșaloanele și trupele române de participarea la o serie de activități practice, în cadrul cărora se rezolvau problemele strategice, operativ-tactice și logistice complexe ale luptei armate și care se încheiau cu utile învățăminte, așa cum va rezulta și din exemplele la care mă voi referi în continuare.

— V-aş ruga, domnule general, ca, în contextul enunţat, să punctaţi câteva repere care să-i ajute pe cititorii noştri să perceapă cât mai corect această interesantă orientare politico-militară privind şi altă faţă a aplicaţiilor organizate de armata română în acele împrejurări, chestiune care, din câte ştiu eu, n-a rămas neobservată.

— Având în vedere rolul deosebit de important al aplicaţiilor pentru pregătirea comandamentelor şi trupelor, precum şi faptul că de mai mulţi ani armata română nu mai participa la aplicaţii cu trupe în cadrul Tratatului de la Varşovia, în acei ani s-a pus problema organizării şi desfăşurării unor astfel de activităţi, evident la alte dimensiuni, în spaţiul naţional. În afară de aplicaţiile desfăşurate cu regularitate de către unităţi şi mari unităţi tactice şi operative, au fost organizate aplicaţii la nivelul întregii armate. Aceste manevre, precedate de o amplă pregătire teoretică şi metodică, conduse de ministrul apărării naţionale, erau concepute astfel ca, din punct de vedere strategic, să fie unitare. Întrucât, din considerente politice, nu era permisă concentrarea unor forţe mari, s-a recurs la îmbinarea rezolvării pe hartă a situaţiilor în plan operativ-strategic cu organizarea şi desfăşurarea unor exerciţii tactice complexe, repet, proiectate pe scheletul strategic general, la care participau toate categoriile de forţe armate. Despre aplicaţiile concepute la nivelul armatei, ministrul apărării naţionale îl informa pe comandantul suprem, care le aproba şi chiar participa la unele exerciţii de anvergură, cum a fost cazul celor din zonele Vlădeni-Valea Râşnovului, judeţul Braşov şi Babadag, judeţul Tulcea.

Evidenţiind imprimarea unei noi orientări strategice în perioada la care ne raportăm, orientare ce şi-a găsit expresia în obiectivele aplicaţiilor desfăşurate de armata română în deceniul al nouălea, care s-au remarcat prin amploare şi complexitate (cum a fost, de exemplu, cea din 1985), în ziarul "*Vremea. Totuşi iubirea*" din 9 martie 1991 se menţiona: "*ex-generalul Constantin Olteanu l-a convins pe fostul comandant suprem de utilitatea unei aplicaţii de amploare, care să depăşească conceptual prejudecata respingerii agresorului potenţial doar până la frontiera de stat*". Doresc să apreciez că, în acest sens, eu şi colaboratorii mei ne-am ghidat după cerinţele principiului general-strategic potrivit căruia, după ce inamicul invadator a fost respins de pe teritoriul naţional, trebuie urmărit până la înfrângerea sau capitularea sa.

— Fiind lămurită această problemă atât de importantă, vă propun să revenim la poziţia României faţă de participarea armatei sale la aplicaţiile interaliate.

— De acord. Partea română a încercat să nu transforme această atitudine într-o stare permanentă, propunând aliaţilor ei reglementarea, în interes comun, a problemelor legate de tranzitarea ori survolarea teritoriului român de către trupe aparţinând statelor aliate, precum şi reglementarea participării armatei române la aplicaţii în alte ţări ale Tratatului, prin încheierea unor convenţii bi sau multilaterale.

Aliații noștri au refuzat în mod repetat această posibilitate, invocând îndeosebi exemplul N.A.T.O., ai cărei membri acceptau mișcarea neîngrădită a trupelor țărilor aliate pe teritoriul lor. România și-a menținut însă poziția de neacceptare atât a *prezenței sau survolului teritoriului* național de către *trupe străine*, cât și de neparticipare la aplicații cu trupe în afara granițelor.

În același timp, România s-a opus constant și permanent tuturor formelor de integrare militară, considerând că subordonarea armatei naționale unor comandamente străine contravine literei și spiritului Tratatului și afectează independența și suveranitatea statului. În permanență, noi am militat în sprijinul ideii potrivit căreia fiecare armată trebuie să aibă comanda ei națională.

În afară de manevrele comune cu trupe, un instrument al integrării pe toată scara ierarhică îl constituia Directiva anuală a comandantului-șef al Forțelor Armate Unite emisă în baza prevederilor Statutului acestora la pace. Spre deosebire de celelalte armate cuprinse în Tratat, armata română nu a aplicat-o, întreaga ei activitate desfășurându-se în temeiul directivelor comandamentului național, a regulamentelor și instrucțiunilor proprii. Printre implicațiile pe care le-ar fi ridicat transpunerea în practică a Directivei comandantului-șef, în afara facilitării integrării prin uniformizarea instruirii, ar fi fost și aceea ca unitățile și marile unități ale armatei naționale, prevăzute să facă parte din Forțele Armate Unite să se pregătească după Directiva comandantului-șef, iar restul armatei după Directiva comandamentului național român, ceea ce nu era posibil. Pe de altă parte, Directiva comandantului-șef urmărea extinderea, nemărturisită, a autorității lui în domenii de substanță, asupra armatelor aliate, în întregul lor.

Țara noastră a adoptat principiul *"cooperare"* și nu *"subordonare"*, principiu doctrinar care a devenit conduita României în cadrul Tratatului de la Varșovia. Ca urmare, armata română a ajuns să fie singura armată a Tratatului de la Varșovia care era condusă de comandamentul național și nu accepta ordine și directive obligatorii din partea forurilor militare ale Tratatului. În același timp, armata română era receptivă la acele recomandări ale Comandamentului Unit care nu contraveneau intereselor strategice proprii. Respingând integrarea, în care vedea un procedeu de asimilare, de depersonalizare a armatei naționale, România n-a acceptat, de exemplu (asemenea celorlalți parteneri de Alianță), integrarea trupelor apărării antiaeriene a teritoriului în sistemul apărării antiaeriene al Forțelor Armate Unite și nici a flotei maritime militare într-o structură integrată, consimțind, în aceste cazuri, numai la adoptarea unor planuri de cooperare strict delimitate. În problema integrării, România s-a situat, în cadrul Tratatului de la Varșovia, pe o poziție asemănătoare celei adoptate de Franța în cadrul N.A.T.O. (după cum se cunoaște, începând cu data de 14 septembrie 1958, când președintele Republicii Franceze, generalul Charles de Gaulle s-a adresat cu un memoriu președintelui S.U.A., generalul D.Eisenhower, și primului ministru al Marii Britanii, H.Mac Millan, Franța a încetat să mai participe la activitățile structurilor integrate ale Alianței Nord-Atlantice).

O altă chestiune îndelung discutată, și în care m-am confruntat cu presiunile exercitate de aliați, a fost atitudinea României față de colaborarea militară în situație de război. Această problemă urma să fie soluționată printr-un Statut special, formulă stabilită de Comitetul Politic Consultativ. Discuțiile concrete referitoare la elaborarea numitului document au început cu schițarea orientărilor generale în 1973, când ministrul apărării naționale era generalul de armată Ion Ioniță și au continuat și în perioada când funcția de ministru al apărării naționale a fost exercitată de generalul-colonel Ion Coman.

— Domnule general, v-aș ruga să faceți câteva referiri la discuțiile purtate pe această temă în anii când dumneavoastră erați ministrul apărării naționale.

— Subiectul acesta a fost abordat în mai multe rânduri de mareșalul V.Kulikov acompaniat de generalul de armată A.Gribkov. O discuție semnificativă pe această temă a avut loc între mine și cei doi demnitari militari sovietici în zilele de 19 și 20 noiembrie 1981, la București, când aceștia veniseră pentru a examina, împreună cu partea română, ordinea de zi a celei de-a 14-a ședințe a Comitetului Miniștrilor Apărării, prevăzută a se ține în decembrie același an, la Moscova. Le-am expus pe larg considerentele noastre, care nu le erau străine, referitoare la respectivul document. La încheierea discuției, mareșalul V.Kulikov mi-a comunicat că în acel moment Statutul cu pricina era un document semnat și aprobat de guvernele celorlalte state participante la Tratat și, în consecință, nu i se mai puteau aduce modificări. Altfel spus, nu ne mai rămânea decât să subscriem și noi. Informându-l pe Nicolae Ceaușescu despre această chestiune, el a remarcat: "*Înseamnă că ceilalți au aprobat Statutul la război în ședința Comitetului Politic Consultativ de la Moscova, din noiembrie* 1978, *după ce noi am părăsit lucrările acesteia*".

România și-a menținut poziția, precizând că nu acceptă Statutul dacă nu se includ propunerile avansate de noi. Schimbul de păreri a continuat și în anii următori, până la desființarea Tratatului de la Varșovia. Partea română susținea că soluționarea problemelor Statutului Forțelor Armate Unite la război, atât de importante și delicate, să se facă astfel încât să nu se aducă în nici un fel atingere independenței și suveranității naționale. Ținând seama de bogatele învățămintele ale trecutului, rezultate atât din experiența proprie, cât și din cea internațională, România a insistat ca problemele care s-ar ridica în situația unui eventual război să fie reglementate, unele în comun, la nivelul coaliției, altele prin convenții bilaterale încheiate între guvernele statelor membre.

Propunerea românească privind încheierea unor convenții între țările membre ale Tratatului de la Varșovia n-a fost acceptată, sub nici o formă, de Comandamentul Forțelor Armate Unite, cu toate că principiul care stătea la baza ei era prevăzut în textul Tratatului încheiat în anul 1955 și în documentele adoptate de comun acord ulterior.

Dincolo de semnificaţia politică şi juridică, noi consideram că asemenea convenţii trebuiau să reglementeze şi o serie de probleme concrete de ordin militar: în ce condiţii puteau staţiona trupele altei armate pe teritoriul naţional, în ce zone, cât timp şi sub ce jurisdicţie, cine urma să suporte cheltuielile legate de folosirea căilor de transport, a mijloacelor de comunicaţii, de întreţinerea şi repararea tehnicii de luptă, asigurarea bazelor de instruire sau de refacere a trupelor, în ce condiţii se puneau la dispoziţie trupelor aliate carburanţi, lubrifianţi, mijloace de subzistenţă, spitale etc.

Între faptele care au situat România, în special după anul 1968, pe o poziţie distinctă în cadrul Tratatului de la Varşovia, se înscrie şi atitudinea ei faţă de reprezentantul Comandamentului Forţelor Armate Unite. Potrivit înţelegerilor intervenite, pe lângă armatele statelor participante la Tratatul de la Varşovia puteau fi acreditaţi, cu acordul guvernelor în cauză, reprezentanţi ai comandantului-şef al Forţelor Armate Unite, care trebuiau să activeze după un Statut special, pus de acord cu miniştrii apărării naţionale şi aprobat de comandantul-şef al Forţelor Armate Unite. Acest reprezentant nu se mai bucura de sprijinul guvernului român, iar prerogativele şi implicarea lui în relaţiile dintre Comandamentul Forţelor Armate Unite şi armata română erau mult restrânse, deşi partea română îi asigura sediu, un autoturism de serviciu, îl invita la unele activităţi protocolare şi, la cerere, era primit de către ministrul apărării naţionale şi de adjuncţii acestuia. Comandamentul Forţelor Armate Unite uzita diferite formule pentru a depăşi situaţia şi a-l implica cât mai mult pe reprezentantul său în rolul de intermediar. Între altele, în numeroase împrejurări, informaţii, cereri, diverse documente, în loc să parvină comandamentului armatei române pe calea unei legături directe, cum era firesc şi cum solicitam noi, erau transmise prin acest reprezentant.

În anii la care ne referim, reprezentantul Comandamentului Forţelor Armate Unite în România a fost generalul-colonel de tancuri V.A.Makarov, un om calculat, cooperant, cu o îndelungată activitate militară şi o bogată experienţă în domeniu. Trebuie să menţionez că în relaţiile noastre cu generalul sovietic V.A.Makarov nu au existat incidente ori stări tensionate. Interesantele aspecte din războiul arabo-israelian din 1967, pe care mi le-a relatat în calitate de martor al evenimentelor, pe când era consilier pe lângă armata siriană, mi-au fost de un real folos în perceperea dimensiunilor acestui conflict.

— Pe lângă atitudinea hotărâtă împotriva subordonării faţă de comandamentele supranaţionale şi a politicii de integrare militară promovată de Uniunea Sovietică, în ce alte forme s-a mai manifestat vocea distinctă a României în cadrul Tratatului de la Varşovia?

— Bănuiesc că întrebarea se referă la poziţia României în disputa cu privire la doctrina militară.

— Da, domnule general, pentru că, pe aproape toată durata existenței Tratatului de la Varșovia, o problemă de importanță deosebită, după cum am înțeles din discuția cu dumneavoastră, față de care factorii de decizie ai țării noastre au avut o poziție aparte, a constituit-o adoptarea doctrinei militare de coaliție. În același timp, dumneavoastră sunteți cunoscut ca autorul unor lucrări în domeniu. Simt nevoia unor detalieri în legătură cu această chestiune, care a avut o circulație mai mult "de uz intern", în rândul specialiștilor.

— Sunt multe de spus referitor la acest important și complex subiect, în legătură cu care comandamentul armatei române a purtat îndelungate discuții cu Comandamentul Forțelor Armate Unite și cu partenerii de coaliție. Înainte de a aborda unele aspecte concrete din evoluția și finalizarea dialogului interaliat cu privire la doctrina de coaliție, pentru a înțelege mai bine poziția armatei române în această problemă, consider util să evidențiez, fie și pe scurt, câteva considerații generale despre doctrina militară.

Segment important al gândirii militare universale, conceptul de doctrină militară a fost și continuă să fie obiect de dezbatere, care antrenează oameni de stat, șefi și teoreticieni militari, politologi, istorici, filosofi, sociologi, economiști, juriști ș.a. Îmi este plăcut să constat înscrierea în acest proces a prestigiosului periodic "Observatorul Militar", editat de Ministerul Apărării Naționale, în paginile căruia, începând din octombrie 1996, numeroși generali și ofițeri și-au adus contribuții notabile, cum se vede chiar din primele intervenții, la racordarea conceptului de doctrină - ca sistem unitar de principii, teze, norme, orientări și opțiuni esențiale - la domeniul militar, în contextul contemporan intern și extern.

Trebuie spus, și aceasta este de o importanță capitală, că, spre deosebire de alte domenii în care se operează cu noțiunea de doctrină, doctrina militară implică o consacrare oficială, de stat, dată de constituții, legi, hotărâri guvernamentale, decizii și documente ale organismelor de conducere politico-militară; ea se regăsește în regulamente militare de luptă și în alte documente specializate, emise în timp de pace și în timp de război de către comandamentele naționale.

Din multitudinea punctelor de vedere exprimate ieri și azi, mi se pare rațională opinia potrivit căreia doctrina militară reprezintă concepția adoptată de un anumit stat în problemele fundamentale ale războiului și armatei, ansamblul principiilor pe care statul respectiv le aplică în structurarea, pregătirea și dotarea forțelor armate, precum și în ducerea războiului. Ea întruchipează latura principială a politicii militare a statului, concepțiile generalizatoare ce exprimă această politică, direcțiile principale pe care le imprimă, constituindu-se astfel într-o sinteză a îngemănării indisolubile dintre politic și militar.

Atât în plan conceptual cât și acțional, doctrina militară a unui stat trebuie să aibă în vedere principiile generale ale științei militare și experiența universală a războaielor privite prin prisma specificității.

Aceasta înseamnă că între elementele determinante ale doctrinei se înscriu particularitățile naționale de natură istorică, geografică, politică, demografică etc. dar și orientarea și evoluția doctrinelor militare ale altor state și impactul revoluției tehnico-științifice asupra domeniului militar. Așa cum apreciază un analist militar de autoritate, mareșalul V.D.Sokolovski, în mod just considerăm noi, nu poate exista *"o doctrină militară unică pentru toate statele, deoarece ea este determinată de condițiile concrete în care se află statul"* ("Strategia militară", Ed. Militară, 1972, pg.62). Tocmai acest fapt l-a avut în vedere partea română în discuțiile purtate cu aliații sau cu reprezentanții altor armate când susținea că fiecare armată națională trebuie să aibă doctrina ei, ca expresie a politicii militare a statului respectiv, a independenței și suveranității sale, ca o chintesență a experienței militare proprii, dar că, desigur, aceasta trebuie să asimileze, în fiecare moment istoric, ceea ce este asimilabil din experiența universală.

În altă ordine de idei, alături de condiționările interne, trecute sau prezente, orice doctrină națională trebuie să aibă în vedere ambianța externă, atât în momentul dat cât și în perspectivă, să țină seama de evoluția fenomenului militar internațional, cu precădere de doctrinele militare ale adversarilor probabili, dar și ale aliaților, ceea ce presupune, din partea autorităților competente, un studiu comparativ permanent.

Raportarea externă a doctrinei militare se manifestă și sub forma corelației dintre doctrinele naționale și cele de coaliție. Destui oameni politici, șefi militari, teoreticieni susțin că existența unui bloc militar care înglobează în totalitate armatele partenerilor are drept corolar o doctrină unică, cea a coaliției. Însă, ori de câte ori este examinată experiența trecutului, apare evident că doctrina așazisă de coaliție este doctrina celui mai puternic, a liderului blocului, impusă chiar abuziv, cu urmările ce decurg din aceasta. În ceea ce mă privește, am expus acest punct de vedere și la întâlnirile cu reprezentanții altor armate, multe din acestea membre ale N.A.T.O. și adeseori am avut plăcerea să constat că personalități marcante erau de aceeași părere.

Un alt curent de opinii se pronunță pentru coexistența doctrinei militare naționale cu aceea a coaliției (opinie la care subscriu), ceea ce presupune, în esență, ca fiecare doctrină națională, păstrându-și identitatea, să cuprindă și soluții referitoare la modalitățile angajării potențialului și a efortului militar propriu în cel al alianței. Sunt și păreri care susțin eliminarea doctrinei de coaliție care, așa cum s-a arătat, în chestiunile fundamentale este în ultimă instanță doctrina liderului coaliției. Istoria a demonstrat că valabilitatea și forța unei coaliții nu sunt date de uniformizarea doctrinară, multe alianțe funcționând eficient fără să existe, în adevăratul sens al cuvântului, vreo doctrină de coaliție.

— Revenind la problema doctrinei de coaliție, vreau să vă întreb, domnule general, cum s-au încheiat discuțiile pe această temă în cadrul Alianței militare de la Varșovia?

— Discuțiile referitoare la această chestiune atât de importantă s-au finalizat în 1987, aflându-și consacrarea în documentul intitulat *“Cu privire la doctrina militară a statelor participante la Tratatul de la Varșovia”*, semnat de șefii statelor membre, la Berlin, la 29 mai 1987 (Anexa 4). Documentul are un text comprimat, politizat, abundă în formulări generale și, după mine, nu elucidează, la dimensiunile cerute și în mod desluşit, elementele de substanță: definiția, conținutul, trăsăturile și funcțiile doctrinei de coaliție precum și căile de materializare ale acesteia.

Astfel, în preambulul documentului citat, dedicat motivării necesității doctrinei militare a Tratatului de la Varșovia, se menționează: *“În situația actuală crește însemnătatea înțelegerii corecte a țelului și inițiativelor în domeniul militar ale statelor și alianțelor politico-militare, întruchipate în doctrinele lor militare. Recunoscând aceasta și pornind de la necesitatea înlăturării definitive a războiului din viața omenirii, opririi cursei înarmărilor, excluderii folosirii forței militare, întăririi păcii și securității și realizării dezarmării generale și totale, statele participante la Tratatul de la Varșovia au hotărât să expună principiile esențiale ale doctrinei lor militare, care stă la baza activității Tratatului de la Varșovia și reflectă elementele comune ale obiectivelor politico-militare ale statelor participante și ale doctrinelor lor militare naționale”*. Motivațiile cuprinse în textul de mai sus vor fi reluate, cu detalieri, în părțile I și II ale documentului, ca obiective politico-militare doctrinare, pe care le găsim, de altfel, și în declarații și comunicate ale Comitetului Politic Consultativ din anii precedenți. Din obiectivele enunțate decurge caracterul doctrinei militare. *“Doctrina militară a statelor participante la Tratatul de la Varșovia* - se afirmă în document - *este strict defensivă, pornește de la faptul că, în condițiile actuale, recurgerea la calea militară pentru rezolvarea oricărei probleme litigioase este de neconceput”*.

Finalul se constituie într-o pledoarie pentru desființarea simultană a Organizației Tratatului de la Varșovia și a N.A.T.O. și crearea, în ultimă instanță, a unui sistem cuprinzător de securitate internațională. Un prim pas era considerat, ca și în perioada anterioară, lichidarea organizațiilor militare ale acestor blocuri. Până atunci, *“Statele participante la Tratatul de la Varșovia propun statelor membre ale Alianței Nord-Atlantice organizarea de consultări în scopul comparării doctrinelor militare ale celor două alianțe, analizării caracterului lor, examinării în comun a direcțiilor evoluției lor viitoare, urmărindu-se eliminarea, suspiciunilor și a neîncrederii reciproce, acumulate de-a lungul anilor, pentru realizarea unei mai bune înțelegeri a intențiilor celuilalt, pentru ca concepțiile și doctrinele militare ale celor două blocuri și ale participanților la acestea să se bazeze pe elemente defensive. Obiectivul consultărilor* - se spune mai departe - *l-ar putea constitui, de asemenea, dezechilibrele și asimetriile care s-au creat în ceea ce privește unele tipuri de armamente și categorii de forțe armate, căutarea căilor pentru înlăturarea acestora, pe baza efectuării unor reduceri de către partea aflată în avans, urmărind ca asemenea reduceri să conducă la niveluri tot mai scăzute”*.

Se propunea ca asemenea consultări, la nivel de experţi, să aibă loc la Varşovia sau la Bruxelles ori, prin alternanţă, în ambele oraşe.

Din documentul "*Cu privire la doctrina militară a statelor participante la Tratatul de la Varşovia*" lipseşte cu desăvârşire latura tehnico-militară propriu-zisă. Mai mult ca sigur, aceasta omisiune este un act deliberat al iniţiatorilor, pentru ca textul să obţină acordul tuturor participanţilor şi spre a demonstra Alianţei Nord-Atlantice unitatea ţărilor participante la Tratatul de la Varşovia. Tratarea laturii militare ar fi trimis la principalele elemente de conţinut ale mult-discutatului şi nefinalizatului statut special privitor la colaborarea militară a statelor din Tratat în situaţie de război, ceea ce ar fi determinat, fără discuţie, refuzul României de a semna documentul, deci lipsa consensului.

Fapt este că în acest document găsim doar o referire, sumară şi ambiguă, la forţele armate, potrivit căreia "*Forţele armate ale statelor aliate sunt menţinute la capacitatea de luptă până la limita care să nu permită să fie luate prin surprindere, în cazul în care asupra lor va fi comisă totuşi o agresiune, ele vor da o ripostă zdrobitoare agresorului. Statele participante la Tratatul de la Varşovia niciodată nu au tins şi nu tind să deţină forţe armate şi armamente decât atâtea câte sunt necesare pentru aceste scopuri. În felul acesta ele se menţin în mod riguros în limitele necesare pentru apărare, pentru respingerea unei eventuale agresiuni*". În această formulare, mareşalul V.Kulikov, comandantul-şef al Forţelor Armate Unite, vedea expresia a ceea ce el a numit principiul suficienţei rezonabile, într-o carte intitulată "*Doctrina păcii*", publicată în anul 1988, carte care încearcă să suplinească, prin explicaţii pentru publicul larg, lacunele de ordin pur militar ale documentului "*Cu privire la doctrina militară a statelor participante la Tratatul de la Varşovia*". Aşa cum a fost ea concepută şi definită, numita doctrină militară de coaliţie, cu foarte multe scăderi, adoptată tardiv, n-a mai folosit la nimic întrucât nu peste mult timp Organizaţia Tratatului de la Varşovia s-a autodesfiinţat.

În concluzie, ţinând seama de experienţa trecutului şi de cerinţele prezentului, rezultă că atât timp cât se acceptă intrarea într-un pact militar este necesar ca doctrina naţională să prevadă soluţii corespunzătoare în vederea participării, în situaţiile pentru care s-a căzut de acord, la efortul militar comun. Într-un război de coaliţie, doctrina comună îşi găseşte concretizarea în participarea efectivă, cu forţe şi mijloace, a fiecărui partener, la planificarea şi executarea acţiunilor de luptă, a operaţiilor şi, îndeosebi, la conducerea războiului. De asemenea, experienţa istorică a consacrat adevărul potrivit căruia, pregătirea forţelor armate ale unui stat, chiar şi în eventualitatea participării la un război de coaliţie, nu poate fi realizată decât de comandamentul suprem naţional, investit cu competenţele necesare de forurile supreme ale ţării, pe baza doctrinei militare proprii. Un transfer de autoritate - indiferent sub ce formă şi din ce motiv - în ceea ce priveşte pregătirea şi întrebuinţarea forţelor armate, în favoarea vreunui organism al alianţei, este dăunător politic şi militar, atât în timp de pace, cât şi în situaţie de război.

— După această sumară prezentare a problematicii doctrinei militare de coaliție, cum ați defini evoluția poziției României în cadrul Tratatului de la Varșovia?

— Poziția țării noastre în această Alianță militară este caracterizată de o luptă continuă pentru afirmarea independenței și suveranității naționale. Chiar dacă în primul deceniu de existență a Tratatului acest fapt ar putea părea mai puțin pregnant, nu trebuie uitat faptul că noi porneam de la statutul de țară învinsă în război și atribuită sferei de influență sovietice. Înconjurați numai de "prieteni", în prezența unor trupe străine, cu economia mult rămasă în urmă și în mare măsură aservită, era extrem de greu să ne manifestăm aspirațiile naționale. De aceea, repet, acțiunea care a determinat retragerea trupelor sovietice din țară a fost un succes merituos al celor care au pregătit-o și realizat-o, deoarece prin aceasta s-au creeat condițiile în care s-au putut derula acțiunile ulterioare.

Anul 1968, datorită evenimentelor din Cehoslovacia, a însemnat începutul unei perioade în care atitudinile adoptate au vizat mult mai hotărât interesele naționale față de problemele la care m-am referit. Doresc totuși să menționez, pentru ca cititorii să nu-și formeze o imagine neconformă cu realitatea, că poziția noastră în cadrul Tratatului de la Varșovia nu echivala cu o negare a acestuia. România a declarat, în mod repetat, că în cazul unei agresiuni în Europa, pe care nimeni nu o dorea, își va îndeplini angajamentele asumate față de aliați, în condițiile stabilite.

Ca o notă specială, este de menționat că Nicolae Ceaușescu, înainte de anul 1965, când nu deținea funcțiile supreme de partid și de stat, a manifestat în diferite împrejurări, ca și mulți alții, o poziție clar prosovietică, cel puțin în plan declarativ. După ce a ajuns lider, și în mod deosebit după anul 1968, atitudinile pe care le-a adoptat în domeniul teoriei și practicii militare ca și în privința relațiilor armatei române cu alte armate, neagă de fapt activitatea sa politică anterioară în acest sens.

— În încheiere, v-aș ruga, domnule general, să reliefați câteva elemente concrete ale aplicării concepției doctrinare a României într-un domeniu de însemnătate capitală pentru tăria armatei: înzestrarea cu armament și tehnică de luptă.

— Evident, efortul economic depus de statul român pentru înzestrarea armatei se înscria în concepția generală referitoare la poziția distinctă a României în cadrul Tratatului de la Varșovia. Înzestrarea armatei reprezintă, într-adevăr, o problemă deosebită, uneori controversată sau vizibil politizată. Ea presupune existența unei industrii proprii de apărare și se află în relație directă cu suveranitatea de stat. Chiar în cadrul unor alianțe, greutățile și condițiile de ordin politic și militar impuse de partenerul cel mai puternic nu pot fi evitate, iar experiența poporului român, ca și a altor popoare, a arătat că dependența de furnizorii străini creează multe dificultăți, îndeosebi în timp de război. Pe de altă parte însă, industria de apărare ridică mari probleme specifice (efort financiar, performanță tehnică, piață de desfacere etc).

Fără a intra în detalii pentru a nu ne abate totuşi prea mult de la subiect, trebuie reţinut faptul că într-o primă etapă a refacerii armatei române, înzestrarea ei s-a realizat aproape exclusiv prin importuri de material de război, îndeosebi din U.R.S.S.

După 1965 şi îndeosebi după 1968, când România şi-a manifestat tot mai pregnant independenţa şi suveranitatea, iar economia românească, industria şi cercetarea ştiinţifică, au atins cote superioare de dezvoltare, s-au lansat o serie de programe de producere a unor mijloace de luptă necesare înzestrării armatei. În numeroase cazuri s-a putut angaja cooperarea unor specialişti şi întreprinderi de profil din ţări ale Tratatului de la Varşovia (U.R.S.S., Cehoslovacia, Polonia), din ţări membre ale N.A.T.O. (Franţa), din ţări nealiniate (China, Jugoslavia) ş.a. În decurs de 20 de ani, România, ca urmare a unor însemnate eforturi, a ajuns să producă, la un nivel corespunzător, o largă gamă de tehnică şi armament.

Pentru trupele de uscat s-au realizat practic tot armamentul şi tehnica de infanterie (pistoale, pistoale mitralieră, puşti semiautomate şi cu lunetă, puşti mitralieră, mitraliere, grenade, aruncătoare de mine, aruncătoare de grenade antitanc - cu muniţiile aferente - transportoare amfibii blindate, maşina de luptă a infanteriei), de artilerie (tunuri şi obuziere de la calibrul 76 mm la calibrul 152 mm - cu muniţiile necesare - aruncătoare de proiectile cu reacţie, cu 21 şi 40 tuburi, rachete antitanc şi unele tipuri de rachete, mitraliere şi tunuri antiaeriene) şi de tancuri (tancul mijlociu TR-100, destinat să înlocuiască tancul de provenienţă sovietică T-34, precum şi modelul funcţional al tancului TR-125, realizat în 1985).

Pentru marina militară am produs nave fluviale şi maritime, iar pentru aviaţia militară, avioane şcoală cu motor cu piston şi cu reacţie (IAR-823 şi IAR-99), avionul de luptă subsonic IAR-93, elicoptere, etc.

Industria românească a mai asigurat armata cu tehnică de calcul cu destinaţie militară, aproape tot materialul de transmisiuni, cel necesar dotării trupelor chimice şi trupelor de geniu, aparatură optică, medicală, tehnică de servicii, mijloace de instrucţie etc.

Se dorea ca, în timp, să fie asimilate şi produse şi alte mijloace de luptă. Unele însă, cu un grad ridicat de complexitate, pe care încă nu le puteam produce, sau care, datorită seriilor limitate, nu era avantajos să le fabricăm (cum era cazul unor tipuri de avioane, elicoptere, nave, echipamente de radiolocaţie ş.a.), urmau să fie în continuare importate, în principal tot din U.R.S.S.

Pentru dezvoltarea producţiei de apărare au fost create institute de cercetare şi proiectare profilate pe principalele categorii de tehnică militară, întreprinderile producătoare au fost dotate cu utilaje şi tehnologii avansate, multe importate din ţările occidentale. În acelaşi timp, România a exportat tehnică de luptă, armament şi muniţii, exporturi care au constituit şi căi de dezvoltare a relaţiilor dintre armate. De pildă, o însemnată parte din transportoarele amfibii blindate produse de noi la Moreni era achiziţionată de armatele U.R.S.S. şi R.D.Germane.

Dacă m-aţi întreba ce loc ocupa statul nostru, în ierarhia ţărilor membre ale Tratatului de la Varşovia, în ceea ce priveşte capacitatea de a produce tehnică de luptă şi armament, aş răspunde că România se situa, potrivit informaţiilor noastre, după U.R.S.S. şi Cehoslovacia (dar noi produceam o mai mare diversitate de mijloace faţă de cehi) şi poate, la paritate, în multe privinţe, cu Polonia, al doilea stat ca mărime în cadrul Alianţei.

III. DESCHIDEREA POLITICII MILITARE ROMÂNEȘTI SPRE TOATE ORIZONTURILE

— În condițiile în care a fost confruntată cu atâtea probleme în raporturile cu partenerii din Tratatul de la Varșovia, cum a acționat România pentru dezvoltarea relațiilor cu armatele altor state?

— În primul rând trebuie încă o dată subliniat faptul că România, ca membră a Tratatului de la Varșovia, și-a respectat îndatoririle asumate, atât în domeniul militar, cât și în cel politic și a dezvoltat rodnice relații bilaterale cu armatele aliate. Cu prilejul numeroaselor vizite reciproce, la diferite niveluri, au fost abordate probleme privind conținutul și metodologia instruirii trupelor, perfecționarea pregătirii și activității comandamentelor, cooperarea în domeniul producerii de tehnică și echipament militar etc. S-au realizat schimburi de experiență în domeniul învățământului militar, al presei și editurilor, al cercetării cu profil istoric, medical, ingineresc, s-au organizat competiții sportive ș.a. Cu ocazia zilelor armatelor aliate se țineau adunări festive în unități de instrucție, în instituții de învățământ militar, se organizau expoziții de fotografii și de artă plastică, gale de filme, spectacole ale ansamblurilor artistice profesioniste. Aceste contacte ocazionau armatelor partenere, prin delegații lor, și un plus de documentare pentru cunoașterea reală a poziției României, altfel decât o cunoșteau la ei acasă.

Revenind la întrebarea dumneavoastră, România, se cade să reținem acest fapt, a fost singura țară din Tratatul de la Varșovia care nu și-a limitat relațiile militare la dimensiunea coaliției din care făcea parte, ci a menținut și extins contactele armatei sale cu armate ale altor state de pe toate continentele, armate ale unor țări membre N.A.T.O. și armate din țări nealiniate. În cadrul relațiilor armatei române cu armate din Europa, Asia, Africa, America Latină, America de Nord, îndeosebi după 1968, vizitele efectuate de miniștrii apărării naționale, de adjuncți ai acestora, de șefi ai marilor state majore, de generali și ofițeri de la diferite eșaloane, vizite efectuate pe diferite problematici - instrucție, învățământ militar, asigurare medicală, logistică etc. - au contribuit la o mai bună cunoaștere reciprocă, la dezvoltarea unui climat destins în raporturile directe.

Dintre vizitele efectuate în țara noastră de delegații ale unor armate străine, de o atenție specială s-au bucurat cele ale colegiilor naționale de apărare (denumirile instituțiilor respective diferă de la o țară la alta). Astfel, între octombrie 1980 și mai 1985, s-au aflat în România cadre și cursanți de la opt asemenea înalte instituții, respectiv din S.U.A. (1984), Anglia (1982 și 1984), Canada (1985), India (1980), Egipt (1982 și 1984) și Pakistan (1985).

Programele acestora au cuprins întâlniri la Academia Militară, la unele școli militare de ofițeri, convorbiri la Ministerul Apărării Naționale, la Ministerul Afacerilor Externe, la Asociația de Drept Internațional și Relații Internaționale, la Ministerul Comerțului Exterior și al Cooperării Economice Internaționale, vizionarea unor expoziții, muzee și locuri istorice din capitală și din țară.

Printre vizitele efectuate în țara noastră trebuie menționate în mod special cele ale navelor militare străine care au acostat în porturile României.

Fig. III.1 Contraamiralul Henry C. Mustin, comandantul marșului efectuat de distrugătorul "CARON" - D.D.970 și fregata "MILLER", ambasadorul S.U.A. la București, Rudolf Agrey și contraamiralul Ioan Mușat, comandantul Marinei Militare a țării noastre, împreună cu ofițeri americani și români, cu prilejul primirii oaspeților americani la Comandamentul Marinei Militare. Constanța, iunie, 1981

*Fig. III.2. Distrugătorul "CARON" - D.D.*970 *comandat de comandorul D.P.Yonkers. Constanța, iunie,* 1981

Fig.III.3. Viceamiralul Edward H.Martin, comandantul Flotei a 6-a a S.U.A. din Marea Mediterană, comandantul marşului executat de crucişătorul "U.S.S. BIDDLE" şi de fregata "U.S.S. TRUETT", în timpul vizitei la expoziţia de flori de la Casa de Cultură a municipiului Constanţa, în iunie 1984.

Fig.III.4. Colonelul M.Lecuyer, ataşatul militar al Franţei, locotenent-colonelul J.P.Peeters, comandantul Centrului de instrucţie de la Chamonix, şi căpitanul F.Xavier în vizită la Şcoala de ofiţeri "Nicolae Bălcescu". Sibiu, decembrie, 1984.

Așa cum se arată în Anexa 6, între anii 1980 și 1985 au vizitat portul Constanța 28 de nave militare dintre care 18 au fost din state membre ale N.A.T.O., S.U.A. fiind reprezentate de 12 nave ale marinei sale militare. Grupurile de nave americane care au venit la Constanța în anii 1983, 1984 și 1985, au avut drept comandanți de marș pe înșiși comandanții Flotei a 6-a a S.U.A. din Marea Mediterană.

Comandanții navelor erau primiți la oficialitățile locale, la Primăria municipiului Constanța, la Comandamentul Marinei Militare. Comandanții Flotei a 6-a au fost primiți la Ministerul Apărării Naționale. La aceste acțiuni protocolare participau, de regulă, și ambasadorii statelor respective acreditați la București.

Pentru echipajele navelor se organizau întâlniri cu marinarii români, excursii la obiective turistice și situri arheologice de pe litoral. Marinarii străini vizitau nave militare românești, iar o zi din timpul șederii lor în România, navele străine puteau fi vizitate de public. Cu prilejul vizitelor, militarii se informau reciproc, se discutau aspectele doctrinare, cu precădere sistemul de pregătire a cadrelor și de instruire a trupelor, concepția de dotare a armatelor în cauză.

Au fost și situații în care armata noastră a desfășurat activități concrete de pregătire a unor categorii de militari în comun cu militari din alte armate. M-aș rezuma la un singur exemplu, pe care-l consider edificator, acela al vânătorilor de munte români, care au întreținut legături strânse cu unități militare similare din Italia, R.F. a Germaniei, Austria, legături care au avut ca principal scop promovarea unor relații de amiciție și stimă ostășească.

Fig.III.5. Generalul L.J.Huyer, șeful Marelui Stat Major al armatei olandeze și președinte al Consiliului șefilor de State Majore din Țările de Jos, în vizită la Școala de ofițeri "Nicolae Bălcescu". Sibiu, aprilie, 1985.

Se făceau schimburi de regulamente şi instrucţiuni, echipe de militari luau parte reciproc la acţiuni de pregătire în munte - exerciţii tactice, schi, trageri, instrucţie alpină ş.a. - încheiate cu învăţăminte utile pentru ambele părţi.

Armata română a dezvoltat relaţii cu toate armatele Alianţei Nord-Atlantice. Unul dintre obiectivele urmărite de România prin dezvoltarea relaţiilor pe plan militar cu armatele ţărilor N.A.T.O. era şi acela ca, în condiţiile războiului rece, ţara noastră să fie mai bine cunoscută, iar poziţia ei mai bine înţeleasă de către prezumtivii inamici, contribuind prin aceste legături şi contacte la crearea imaginii reale a României în acea lume răvăşită în care trăiam.

În altă ordine de idei, armata română trebuia să iasă în lume, să se facă cunoscută printre partenerii internaţionali ca o armată modernă şi credibilă, orientată doctrinar exclusiv în direcţia apărării patriei sale, fără gânduri ascunse de agresiune împotriva altor ţări, chiar dacă era membră a unei coaliţii militare. Cu prilejul întâlnirilor bilaterale între militarii români şi partenerii lor din armatele ţărilor membre N.A.T.O., de regulă, se puneau în discuţie şi probleme esenţiale ale existenţei blocurilor militare antagonice. În asemenea împrejurări, reprezentanţii armatei române evocau anacronismul existenţei celor două blocuri militare potrivnice, faptul că era necesară desfiinţarea treptată şi concomitentă a acestora, idee care câştiga teren. În legătură cu relaţiile dintre armata română şi armatele ţărilor cuprinse în N.A.T.O. este de menţionat poziţia demnă, principială a românilor faţă de parteneri şi respectul pe care reuşiseră să şi-l acrediteze în lume.

Contactele armatei române cu armatele ţărilor neutre au vizat cunoaşterea reciprocă, identificarea diferitelor forme de colaborare bilaterală, schimburi de experienţă în domeniile instruirii trupelor, al înzestrării etc. În domeniul tehnic, pe lângă colaborările realizate cu aliaţii, de o mare importanţă s-au dovedit relaţiile bilaterale stabilite cu armatele Chinei, Jugoslaviei, Franţei, Egiptului. Trebuie amintite şi relaţiile cu armatele Elveţiei, Austriei, Suediei, Cubei, Indiei şi, pe parcursul interviului, am să revin cu exemple de pe alte meridiane, în încercarea de a nu omite nimic din ceea ce se constituie într-un frumos tablou istoric.

— Din câte ştiu eu, în armată au existat şi există şi puternice instituţii puse în serviciul dezvoltării orizontului spiritual al cadrelor permanente şi al contingentelor chemate să-şi facă datoria sub drapel. Ce ne puteţi spune despre implicarea acestor instituţii ştiinţifice şi culturale în efortul de extindere şi armonizare a relaţiilor armatei române cu alte armate, la realizarea unei bune cunoaşteri reciproce?

— Într-adevăr, armata dispunea de instituţii importante pe plan ştiinţific, cultural şi artistic: presa, în frunte cu organul central al oştirii, "Apărarea patriei", Editura Militară, centre de cercetare în domeniul istoriei, artei şi teoriei militare, cel mai reprezentativ fiind Centrul de Studii şi Cercetări de Istorie şi Teorie Militară, muzee militare, având ca monitor Muzeul Militar Central.

La conducerea acestei instituţii de marcă s-a aflat, un număr însemnat de ani, prestigiosul om de cultură, generalul-maior Constantin Antip, un adevărat deschizător de drumuri în domeniul istoriei şi al presei militare. Muzeul Militar Central era coordonator şi al unor importante şantiere arheologice (castrele romane de pe Valea Oltului, cetatea dacică de la Polovraci, cetatea lui Mircea cel Bătrân de la Giurgiu ş.a.). Lista ar putea fi continuată cu Studioul Cinematografic al Armatei condus cu aleasă competenţă de colonelul (astăzi general) Marin Mirea, studiourile de televiziune şi radiodifuziune, formaţiunile muzicale, în cadrul cărora se evidenţia Ansamblul de Cântece şi Dansuri "Doina" al Armatei etc.

Întrucât nu-mi pot asuma sarcina de a prezenta aportul fiecăreia dintre instituţiile enumerate, mă voi mărgini să apelez la câteva nominalizări din sfera cercetării în domeniul istoriei şi artei militare. În principal, astfel de cercetări au fost efectuate de Centrul de Studii şi Cercetări de Istorie şi Teorie Militară (al cărui profil şi activitate îmi sunt mai apropiate) care, sub conducerea regretatului general-maior dr. Eugen Bantea, şi-a dobândit un meritat prestigiu pe plan internaţional. Rezultatele cercetării în domeniu au fost valorificate publicistic, îndeosebi de Editura Militară.

Din punctul de vedere al obiectului discuţiei noastre, socot necesar să remarc activitatea desfăşurată pentru a face cunoscută străinătăţii istoria şi fizionomia armatei române. Multe lucrări de referinţă, "*Istoria militară a poporului român*", în mai multe volume, "*România în războiul de independenţă* 1877-1878", "*România în primul război mondial*", "*România în al doilea război mondial*", "*Contribuţii la cercetarea conceptului de putere armată la români*", "*Publicistica militară în serviciul apărării naţionale*" (prima sinteză a istoriei presei militare româneşti de la începuturi până la contemporaneitate), dar nu numai, au fost recomandate mediului militar din exterior prin ample rezumate în limbi de circulaţie internaţională. Unele lucrări au fost publicate integral în limbi străine, de exemplu "*The Army and the Romanian Society*" şi "*Pages de l'Histoire de l'Armée Roumaine*" (cu ediţii şi în engleză, germană, rusă, spaniolă). Mai mult, unele lucrări au fost editate în străinătate, precum "*War Revolution, and Society in Romania. The Road to Independence*", volum publicat de Social Science Monographs din New York. Istoriei României şi armatei sale i-au fost consacrate numerele 34, 36, 48 şi 66 ale periodicului "*Revue Internationale d'Histoire Militaire*", editat de Comisia Internaţională de Istorie Militară a Comitetului Internaţional de Ştiinţe Istorice.

Momente esenţiale ale istoriei militare a poporului nostru au fost înfăţişate de cercetătorii români, militari şi civili, la sesiunile Comitetului Internaţional de Ştiinţe Istorice, la sesiunile Comisiei Internaţionale de Istorie Militară, ale Asociaţiei Internaţionale a Muzeelor de Arme şi Istorie Militară, ca şi la multe reuniuni cu participare internaţională dedicate unor anumite teme sau evenimente.

Personal am participat la unele dintre aceste manifestări, între care la cel de al XV-lea Congres Mondial de Ştiinţe Istorice şi la sesiunea Comisiei Internaţionale de Istorie Militară, care s-au desfăşurat la Bucureşti, în august 1980.

Păstrez frumoase amintiri de la întâlnirile pe care mi le-au prilejuit aceste sesiuni cu generalul de armată F. Gambiez, membru al Institutului Franței, președintele Comisiei franceze de Istorie Militară, președinte de onoare al Comisiei Internaționale de Istorie Militară, colonelul suedez Bengt Ahslund, președintele activ, în funcțiune, al Comisiei Internaționale de Istorie Militară, cu profesorul universitar André Corvisier (Franța), președintele ales pentru următorii cinci ani, cu vicepreședinții dr. John E. Jessup (S.U.A.), Eberhard Kessel (R.F.G.) și general-locotenent Pavel Jilin, directorul Institutului de Istorie Militară al Armatei Sovietice, care mi-a dăruit, cu o amabilă dedicație, lucrarea sa "*Kutuzov*".

Închei cu mențiunea că Ministerul Apărării Naționale al României a răspuns tuturor solicitărilor altor armate de a le furniza diverse obiecte militare pentru diverse expoziții permanente sau temporare. Numai în Italia au fost trimise, cu titlu de donație, 4000 kg de piese muzeistice și materiale auxiliare, cu care a fost total reorganizat spațiul alocat armatei române în Muzeul Primului Război Mondial de la Rovereto. Răspunzând gestului nostru, conducerea acestui muzeu a sporit numărul camerelor de la una la două. Mai multe piese de armament din dotarea unităților noastre militare în diferite epoci au sporit numărul exponatelor despre armata română din War Museum - S.U.A. Dar nu numai am dat, am și primit de la armate și instituții din alte state. Doar datorită darului făcut de Academia de Științe a U.R.S.S. - pentru a mă mărgini la un singur exemplu de valoare excepțională - vizitatorii Muzeului Militar Național pot vedea, în original, compartimentul principal al astronavei cu care a călătorit în spațiu primul cosmonaut român.

— La începutul dialogului nostru ați menționat rolul important al atașaților militari prezenți în România și al celor români acreditați în diferite state, în ansamblul formelor de realizare a unor legături între armate, în beneficiul reciproc. Puteți da detalii în sprijinul ideii formulate?

— Desigur, însă consider că subiectul nu necesită să înfățișăm pe larg istoricul instituției atașaților militari, să detaliem atribuțiile și statutul lor, să evidențiem toate formele și metodele folosite în îndeplinirea misiunilor specifice. De aceea, mă voi referi, foarte pe scurt, numai la acele elemente care, după părerea mea, ajută la înțelegerea temei în discuție.

Reamintesc faptul că birourile atașaților militari au intrat în structura misiunilor diplomatice în secolul al XIX-lea. Istoria diplomației consemnează că practica atașaților militari a fost inaugurată de Austria, Prusia și Rusia. Atașatul militar este un ofițer activ al statului acreditat care, în principiu, se subordonează ierarhic șefului misiunii diplomatice (ceea ce nu-i împiedică pe atașații militari ca, în probleme cu caracter strict militar, să comunice direct cu forurile militare de care aparțin). În funcție de importanța acordată, pe lângă biroul atașatului militar poate funcționa și un birou naval și al aerului.

Ataşatul militar are ca sarcină principală observarea şi informarea organelor sale tutelare asupra situaţiei militare din ţara în care a fost acreditat şi de consiliere a şefului misiunii diplomatice în problemele cu caracter militar. Informaţiile, în principiu, trebuie obţinute pe căi legale, în cooperare cu autorităţile militare din ţara de reşedinţă, în consens cu acordurile stabilite între cele două state. În acelaşi timp, ataşatul militar îndeplineşte unele funcţii de reprezentare a statului trimiţător la ceremoniile oficiale care se desfăşoară în ţara de acreditare.

Este de menţionat că, după anul 1968, pe baza concluziilor rezultate din intervenţia în Cehoslovacia, ataşatura militară română şi-a concentrat activitatea în direcţia studierii armatelor străine, indiferent de blocurile militare cărora le aparţineau ţările respective sau de regimurile politice ale acestora, datele obţinute fiind exploatate în folosul exclusiv al armatei române. Unul din obiectivele activităţii ataşaţilor militari consta în obţinerea de documente: regulamente militare, materiale despre orientarea doctrinară a armatelor respective, programe şi cursuri de tactică şi strategie militară, tipuri de aplicaţii cu şi fără trupe, concepte privind folosirea diferitelor categorii de forţe în operaţii etc. Un alt obiectiv l-a constituit procurarea de documentaţii, modele de armament şi tehnică de luptă din ultimele generaţii, eşaloanele militare superioare, proiectanţii şi producătorii de tehnică militară fiind puşi astfel la curent cu ceea ce era nou în dotarea armatelor moderne. Metodele folosite de ataşaţii militari pentru obţinerea documentelor, datelor şi informaţiilor au fost, în principal, oficiale.

Fig.III.6. Convocarea de bilanţ şi instruire a ataşaţilor militari români. Bucureşti, februarie, 1985.

Activitatea atașaților noștri militari era coordonată de Direcția informații din Marele Stat Major, care a atins parametri de autentic profesionalism, datorită unor șefi competenți, dintre care menționez pe generalul-locotenent Constantin Popa, generalul-maior Dumitru Dumitru și viceamiralul Ștefan Dinu.

Din păcate, în perioada evocată, nu toate armatele străine cu care armata română întreținea relații importante erau reprezentate în România prin atașați militari, după cum nici armata noastră nu era reprezentată în toate țările respective. În mod curent, atașații militari acreditați în România se aflau în contact direct cu Secția legături externe a Direcției informații din Marele Stat Major, prin intermediul căreia obțineau aprobările necesare pentru acțiunile pe care doreau să le întreprindă cu diverse ocazii, și tot prin această secție li se comunicau activitățile inițiate de partea română la care atașații militari erau invitați să participe. În același timp, potrivit unor cutume aplicate după criterii de reciprocitate, atașații militari acreditați la noi erau primiți de ministrul apărării naționale și de șeful Marelui Stat Major la sosirea și la plecarea lor de la post, cu care prilej se făcea un larg și util schimb de păreri asupra raporturilor militare bilaterale. Ministrul apărării naționale, împreună cu adjuncții săi, se întâlneau cu atașații militari străini, în mod tradițional, cu ocazia fiecărui An Nou, dar și în cadrul unor acțiuni protocolare.

Cred că este de semnalat și uzanța ca ministrul apărării naționale să primească ambasadori acreditați în România și să participe la unele activități organizate de către aceștia, ceea ce ocaziona și discutarea relațiilor militare bilaterale.

Fig. III.7. Primirea atașaților militari acreditați în România de către conducerea Ministerului Apărării Naționale, cu prilejul Anului Nou, 1984.

Cu ocazia diferitelor sărbători ale țărilor de origine (ziua națională, ziua armatei, a marinei, a aviației etc.), atașații militari organizau în țara noastră, pe bază de reciprocitate, diverse acțiuni protocolare. La rândul nostru, îi invitam pe atașații militari străini să ia parte la unele aplicații și exerciții cu trupe, să viziteze expoziții de tehnică de luptă, unități de instrucție și instituții de învățământ militar, să asiste la parade militare etc. Se organizau cu aceștia și cu familiile lor excursii în diferite zone ale țării și întâlniri cu ofițeri români și cu familiile acestora. Toate acestea urmăreau să ducă la o mai bună cunoaștere, apropiere și înțelegere și, în final, la dezvoltarea relațiilor dintre armata română și armatele pe care le reprezentau atașații militari acreditați în țara noastră.

— Au mai existat și alte forme de legătură între armata noastră și armatele străine?

— Evident, aceste legături au îmbrăcat numeroase forme și este dificil să le contabilizezi. Aș dori totuși să mai amintesc o practică referitoare la concediile de odihnă ale cadrelor militare. În fiecare an, pe bază de reciprocitate, circa o sută de ofițeri ai armatei noastre, împreună cu soțiile, își petreceau concediul de odihnă ca oaspeți ai armatelor din Algeria, Bulgaria, Cehoslovacia, China, R.P.D.Coreeană, Cuba, R.D.Germană, Mongolia, Polonia, Siria, Ungaria și U.R.S.S. Concediile petrecute în străinătate în aceste condiții au reprezentat, pentru militarii care au participat la astfel de acțiuni, ocazii excelente de cunoaștere a culturii și civilizației altor popoare, armatele gazdă organizând programe cu mult peste ceea ce asigură în mod curent agențiile de turism. Ne-am străduit, și sperăm să fi reușit, să sădim în mintea și sufletul militarilor străini care și-au efectuat concediul de odihnă în România, stima și respectul cuvenit unui popor care, în istoria sa milenară, a pus mâna pe arme numai atunci când împrejurările l-au obligat.

IV.-A 25-A ANIVERSARE A TRATATULUI DE LA VARȘOVIA

— V-aș adresa rugămintea, domnule general, să ne prezentați modul în care se organizau și desfășurau activitățile Tratatului de la Varșovia în perioada 1980 - 1985 când, în calitatea dumneavoastră de ministru al apărării naționale al României, ați fost un participant direct la acestea.

— Trecând din sfera principialului în cea a concretului, mă voi opri la unele momente pe care le consider semnificative din activitatea Tratatului de la Varșovia între anii 1980 - 1985, la care am luat parte nemijlocit.

Referitor la organizarea și funcționarea Tratatului de la Varșovia mă documentasem în decursul anilor, cu mult timp înaintea numirii mele în funcția de ministru al apărării. Baza a reprezentat-o studierea actelor ce normau activitatea Alianței, respectiv textul Tratatului de prietenie, colaborare și asistență mutuală, semnat la 14 mai 1955 la Varșovia, Statutul Forțelor Armate Unite și al Comandamentului Unificat al statelor participante la Tratatului de la Varșovia și altele. Se înțelege, eram bine informat și în ceea ce privește poziția României în cadrul Pactului de la Varșovia. Aceasta a reprezentat, ca să spunem așa, o cunoaștere din afară. Cunoașterea din interior am realizat-o, cum va rezulta pe parcursul acestui dialog, după ce am fost numit în funcția de ministru al apărării naționale, la sfârșitul lui martie 1980. În noua mea calitate, pe care am deținut-o aproape șase ani, am luat parte la întrunirile Comitetului Politic Consultativ, la ședințele Comitetului Miniștrilor Apărării, la aplicații comune, la consfătuiri și alte activități ale statelor participante la Tratatul de la Varșovia. Am întâlnit numeroase delegații din armatele aliate și am avut posibilitatea să cunosc șefi de stat și un mare număr de reputați conducători militari.

— Așadar, care a fost debutul dumneavoastră la activitățile Tratatului în postura de ministru al apărării naționale?

— Prima mea prezență la o activitate a Organizației Tratatului de la Varșovia a fost participarea la consfătuirea Comitetului Politic Consultativ care s-a desfășurat în zilele de 14 și 15 mai 1980 în capitala Poloniei, reunind delegațiile tuturor statelor participante la Tratat. Erau prezenți comandantul-șef de atunci al Forțelor Armate Unite, mareșalul Viktor Kulikov, și șeful Statului Major, generalul de armată Anatoli Gribkov. Delegația României a fost condusă de Nicolae Ceaușescu, șeful statului, și i-a cuprins pe Ilie Verdeț, primul-ministru al guvernului, Virgil Cazacu, secretar al C.C. al P.C.R. pentru relații externe, Ștefan Andrei, ministrul afacerilor externe, general-maior Constantin Olteanu, ministrul apărării naționale.

Fig. IV.1. Delegaţia României la şedinţa Comitetului Politic Consultativ la cea de a 25-a aniversare a Tratatului de la Varşovia. În prim plan, de la stânga la dreapta: Ilie Verdeţ, prim-ministru, Nicolae Ceauşescu, Virgil Cazacu, secretar al C.C. al P.C.R., general-maior Constantin Olteanu, ministrul apărării naţionale. În planul secund: Constantin Oancea, adjunct al ministrului afacerilor externe, Vasile Şandru, adjunct al şefului Secţiei relaţii externe a C.C. al P.C.R., generalul Vasile Moise, şeful Direcţiei securitate şi gardă

Din acest moment, la consfătuirile Comitetului Politic Consultativ, cum menţionam mai înainte, vor lua parte şi miniştrii apărării naţionale.

Consfătuirea Comitetului Politic Consultativ din luna mai 1980, găzduită de capitala Poloniei, a îmbinat caracterul de lucru cu cel festiv, prilejuit de aniversarea a 25 de ani de la înfiinţarea Organizaţiei Tratatului de la Varşovia. În intervenţiile lor, conducătorii delegaţiilor au abordat probleme importante referitoare la relaţiile dintre statele membre ale Tratatului, la viaţa politico-militară şi economică europeană şi mondială, au evocat activitatea Tratatului pe întinderea unui sfert de veac. De asemenea, în cadrul consfătuirii a fost prezentat, ca de obicei, raportul comandantului-şef al Forţelor Armate Unite. În final, s-a adoptat o amplă declaraţie în care erau analizate evenimentele internaţionale, cu deosebire din Europa, se avansau unele soluţii pentru rezolvarea problemelor ce frământau omenirea în acel moment. În comunicatul dat publicităţii se menţiona, între altele: *"La consfătuirea Comitetului Politic Consultativ s-a făcut bilanţul activităţii de 25 de ani a Tratatului de la Varşovia şi au fost examinate probleme actuale şi sarcinile în lupta pentru destindere şi securitate în Europa, pentru consolidarea păcii generale"*. Mai departe, în document se arăta că *"Statele participante la Tratatul de la Varşovia şi-au afirmat hotărârea fermă de a continua lupta pentru întărirea securităţii şi dezvoltarea cooperării în Europa, pentru pacea generală, pentru destindere internaţională, pentru încetarea cursei înarmărilor şi pentru dezarmare"*.

În cadrul dezbaterilor s-a convenit și asupra următoarelor: Polonia, țara gazdă, era mandatată să difuzeze Declarația statelor participante la Tratatul de la Varșovia ca document oficial al O.N.U. și să o aducă la cunoștința guvernelor tuturor statelor participante la Conferința pentru securitate și cooperare în Europa. Totodată, s-a stabilit ca la următoarea sa ședință, Comitetul Miniștrilor Afacerilor Externe ai statelor participante la Tratat să examineze problemele legate de pregătirea Reuniunii de la Madrid a reprezentanților statelor participante la Conferința pentru securitate și cooperare în Europa și de convocare a Conferinței de dezangajare militară și dezarmare în Europa.

Aniversarea celor 25 de ani de existență a Tratatului de la Varșovia a fost marcată, în același timp, prin depunerea unor coroane de flori la Mormântul ostașului necunoscut din capitala Poloniei, în ziua de 14 mai, precum și prin organizarea unui concert festiv, în seara aceleași zile, cu participarea unor formații artistice din toate țările Tratatului.

— Fără îndoială, domnule general, că, în aceste împrejurări, ați avut posibilitatea să-l cunoașteți mai îndeaproape, și în alte ipostaze, pe Nicolae Ceaușescu. Ne puteți da câteva amănunte de natură să-i reliefeze acele trăsături de caracter care, în general, nu au răzbătut până la omul de rând?

— Șefului delegației noastre i s-a repartizat, pentru cazare, o vilă, obișnuită ca mărime și confort, în care se desfășurau toate activitățile delegației, inclusiv servitul mesei. Ceilalți membri ai delegației au fost cazați într-un cămin adiacent acestei vile, unde se aflau și membrii delegațiilor celorlalte state. Am reținut, de exemplu, că Nicolae Ceaușescu nu a consumat aproape nici un fel de alimente sau lichide preparate și servite de gazde. Întrucât era diabetic, folosea un meniu modest, aproape sărăcăcios, adus din țară, iar ca băutură consuma uneori doar puțin vin roșu, foarte slab alcoolizat. Așa proceda în astfel de ocazii, cel puțin în acelea la care eu am fost prezent. În timpul deplasării cu avionul sau în clipele de răgaz citea presa, buletinele informative, juca șah. Seara se retrăgea devreme, în timp ce noi, de regulă, mai rezolvam diferite probleme pentru activitatea de a doua zi.

Un element caracteristic îl constituia îmbinarea atenției pentru problematica la dezbaterea căreia era chemat să participe cu preocupări detașate de aceasta, induse de diverse întâmplări. Astfel, la ceremonia de la Mormântul ostașului necunoscut, amintită mai înainte, în timp ce urmărea celelalte delegații care depuneau coroane de flori în acordurile unei melodii funebre a celebrului pianist și compozitor polonez Frederic Chopin, așteptând să vină și rândul nostru, Nicolae Ceaușescu, probabil sensibilizat de eleganța și sobrietatea monumentului polonezilor, s-a întors spre mine și mi-a spus: *"Când ajungem la București, să iei legătura cu cei de la Cultură și cu cei de la Capitală și să prezentați cât mai repede propuneri pentru readucerea și amplasarea în București a Mormântului ostașului necunoscut"*.

L-am asigurat că aşa voi face. Întors acasă, am luat legătura cu factorii implicaţi în această chestiune, care de mai mulţi ani se străduiau să o rezolve, dar nu reuşeau. După un timp am prezentat propuneri de amplasamente în Capitală pentru Mormântul ostaşului necunoscut: intrarea în Parcul Herăstrău, în Parcul Libertăţii (Carol) sau pe şoseaua Kiseleff. Nu peste mult timp, într-o altă împrejurare, Nicolae Ceauşescu mi-a spus că nu poate fi acceptat nici unul din cele trei locuri propuse: "*Să-l amplasăm* - zicea el - *la Academia Militară*". Eu i-am explicat că nu este potrivit să fie împreună cu monumentul eroilor; se eclipsează reciproc, ridică şi unele inconveniente de ordin protocolar. După ce m-a ascultat, Nicolae Ceauşescu a spus: "*Bine, să mai vedem*". Totul s-a oprit aici. Numeroasele propuneri care au urmat au fost mereu amânate din cauze pe care nu le-am înţeles.

— Să revenim, domnule general, la desfăşurarea reuniunii de la Varşovia.

— În cea de a doua zi a lucrărilor, 15 mai, după ce s-au încheiat intervenţiile şefilor delegaţiilor şi a fost ascultat raportul comandantului-şef al Forţelor Armate Unite, s-a trecut la semnarea, de către şefii delegaţiilor, a documentelor adoptate. În legătură cu poziţia faţă de instalarea de noi rachete americane cu încărcături nucleare în ţări din Europa occidentală, membre ale Alianţei Nord-Atlantice, în comunicatul dat publicităţii în urma consfătuirii respective se cerea " *...anularea sau cel puţin amânarea aplicării hotărârilor N.A.T.O. în această privinţă, pentru începerea tratativelor de dezarmare, în vederea realizării unui echilibru militar pe continent nu prin intensificarea cursei înarmărilor, ci prin reducerea continuă a acestora*". Înainte de a-şi pune semnătura pe documentul ce urma să fie publicat, Nicolae Ceauşescu ne-a întrebat, pe mine şi pe Ştefan Andrei: "*Aţi mai citit documentele în această formă, totul e în ordine?*" După ce a primit răspunsul afirmativ, a semnat. Această ultimă verificare avea în vedere faptul că uneori cei de la secretariat "uitau" să opereze unele modificări convenite în perioada de pregătire sau în timpul consfătuirii, prezentând documentele într-o variantă anterioară, faţă de care noi avuseserăm opinii diferite.

— Participarea la o asemenea reuniune comportă, fără îndoială, o pregătire prealabilă. Cred că, pentru cititorul nostru, ar fi util să înfăţişaţi câteva detalii considerate de dumneavoastră revelatoare din perioada de pregătire a consfătuirii de la Varşovia, din mai 1980, a Comitetului Politic Consultativ. Ce ne puteţi relata în acest sens?

— Pe relaţia militară, pregătirea s-a desfăşurat după regulile practicate până atunci. Într-un anumit stadiu de elaborare a documentelor cu caracter militar a sosit la Bucureşti mareşalul Viktor Kulikov, comandantul-şef al Forţelor Armate Unite, însoţit de generalul-locotenent V.I.Anoşkin, pentru a discuta cu conducerea armatei române conţinutul acestor documente şi a ne pune de acord.

Discuțiile au avut loc în zilele de 11 și 12 aprilie 1980. După cum avea să-mi destăinuiască peste câțiva ani, pe lângă examinarea chestiunilor cu caracter militar ce figurau pe ordinea de zi a viitoarei consfătuiri, mareșalul a urmărit să testeze dacă, odată cu numirea altui titular la Ministerul Apărării Naționale, au intervenit schimbări în atitudinea părții române față de Tratatul de la Varșovia. Indiferent ce a urmărit mareșalul V.Kulikov, convorbirile avute s-au axat pe subiecte politico-militare generale și interaliate, dialogul dintre mine și mareșalul sovietic desfășurâdu-se într-o manieră decentă, așa cum avea să se întâmple și în anii care au urmat.

Fig. IV.2. Întâlnirea cu mareșalul Viktor Kulikov la Ministerul Apărării Naționale. București, aprilie, 1980.

Cea mai discutată și controversată problemă a constituit-o solicitarea stăruitoare a comandantului-șef al Forțelor Armate Unite ca în protocolul ce urma să fie încheiat pentru perioada 1981 - 1985 să se prevadă sporirea efortului românesc în cadrul coaliției. În timpul convorbirilor, fiecare parte și-a expus pe larg punctul de vedere, neajungându-se însă la un consens. În intervenția mea am explicat clar motivele politico-militare pentru care România nu consimte la cererea respectivă, rațiunile pentru care participarea ei la Tratat trebuia să rămână la nivelul de până atunci. Totodată, am folosit acel prim contact cu mareșalul V.Kulikov pentru a reafirma, în spiritul principiilor doctrinei militare românești, opiniile noastre în legătură cu un grup mai larg de probleme.

Între acestea, în prim plan se situează respingerea ideii de integrare militară în Tratat, raporturile armatei române cu Comandamentul Forțelor Armate Unite, atitudinea părții române față de aplicațiile comune cu trupe pe teritoriul altor state (motivele pentru care nu acceptăm să luăm parte la aplicații cu trupe pe teritoriul altor state și nu suntem de acord ca, pe teritoriul României, să se desfășoare aplicații cu trupe ale altor state din Tratat).

— Domnule general, din cele spuse de dumneavoastră a rezultat că mareșalul V.Kulikov a sosit la București mai înainte decât vă așteptați. În calitatea pe care o avea, mareșalul putea veni la noi oricând dorea? Cum se petreceau lucrurile în realitate?

— Într-un fel, da. Conducerea Forțelor Armate Unite a fost primită la noi ori de câte ori a solicitat aceasta. N-a fost refuzată niciodată. De regulă, astfel de vizite, în afară de cele planificate, se anunțau din timp, știindu-se că pentru ele trebuia să obținem aprobarea conducerii statului român. Și, de fiecare dată, comandantul-șef al Forțelor Armate Unite și șeful Statului Major al acestor forțe, după discuțiile de la Ministerul Apărării Naționale, au fost primiți de președintele României.

Fig. IV.3. Primirea mareșalului Viktor Kulikov la șeful statului român. Predeal, aprilie, 1980.

Despre dorința exprimată de mareșalul V.Kulikov de a ne vizita în aprilie 1980, am raportat comandantului suprem. După ce și-a dat acordul și a precizat că dorește să-l primească, mi-a cerut ca, în timpul discuțiilor, să-l informez pe mareșal și despre măsura luată de România cu privire la înființarea a încă două armate și a unor unități din diferite arme. "*Și așa află ei* - a spus N.Ceaușescu - *mai bine să știe de la noi*". Ascultând ceea ce i-am comunicat în legătură cu această problemă, mareșalul V.Kulikov nu s-a arătat prea surprins, dar a încercat să interpreteze măsura respectivă ca pe o dorință a României de a-și spori participarea la Forțele Armate Unite. Exact invers decât gândeam noi, întrucât obiectivul real urmărit prin această acțiune viza menținerea majorității armatei noastre în afara Tratatului, atât la pace, cât și la război. În timpul primirii la șeful statului român, în ziua de 12 aprilie 1980, în stațiunea Predeal, mareșalul V.Kulikov a adus din nou în discuție problema sporirii angajării noastre materiale și umane la coaliție în perioada 1981 - 1985, la care m-am referit, dar nu a reușit să obțină răspunsurile pe care le dorea. Este de menționat, în acest context, și faptul că, pentru fiecare ședință a Comitetului Politic Consultativ și a Comitetului Miniștrilor Apărării, mareșalul V.Kulikov, împreună cu generalul de armată A.Gribkov, însoțiți de nelipsitul general-locotenent V.I.Anoșkin (din comandamentul Forțelor Armate Unite, care nota conștiincios tot ce se discuta), se deplasau în capitalele fiecărei țări membre a Tratatului de la Varșovia, discutau conținutul documentelor ce urmau să fie dezbătute și aprobate în aceste foruri iar, în final, erau primiți de șeful statului respectiv. La acest nivel, mareșalul insista, cum era firesc, asupra chestiunilor aflate în divergență.

Având în vedere însemnătatea problemelor militare care au făcut obiectul dezbaterii și deciziilor consfătuirii Comitetului Politic Consultativ din mai 1980 de la Varșovia, Ministerul Apărării Naționale a trimis la Varșovia un grup de generali și ofițeri, cunoscători ai limbii ruse, care s-a integrat în colectivul Ministerului Afacerilor Externe, condus de Constantin Oancea, adjunct al ministrului, și a contribuit la definitivarea documentelor în forma în care urmau să fie supuse examinării și aprobării. În afară de acest grup, eu l-am mai trimis acolo pe colonelul Alexandru Endrijevschi, cu misiunea de a studia partea militară a comunicatului, urmărind ca textul să respecte conținutul proiectului convenit la București de mine cu mareșalul V.Kulikov. Când am sosit la Varșovia, ofițerul mi-a raportat că totul era "în ordine".

Pentru mine, această primă participare la o consfătuire a Comitetului Politic Consultativ a constituit un bun prilej de a lua contact cu omologii mei din celelalte state ale coaliției, pe care-i voi reîntâlni de încă două ori în același an.

V. LA O APLICAȚIE CU TRUPE ÎN REPUBLICA DEMOCRATĂ GERMANĂ

— Care a fost următoarea activitate mai importantă, pe linia Tratatului, la care ați luat parte în anul 1980, domnule general?

— În perioada dintre 8 și 12 septembrie, pe teritoriul Republicii Democrate Germane s-a desfășurat aplicația cu trupe "Scut - `80", la care au participat unități din trupele de uscat, din forțele aeriene și maritime militare din armatele statelor membre ale Tratatului de la Varșovia, mai puțin, bineînțeles, din armata română. Răspunzând invitației generalului de armată Heinz Hoffmann, ministrul apărării al R.D.Germane, conducătorul aplicației, am participat la această activitate, însoțit de un grup de generali și ofițeri, în frunte cu distinsul general-locotenent Ion Șuța, prim-locțiitor al șefului Marelui Stat Major și șef al Direcției operații, veteran de război, cu o remarcabilă pregătire teoretică și o vastă experiență militară, autor al unor importante scrieri de teorie și istorie militară. Un alt grup de generali și ofițeri români își desfășura activitatea în Direcția aplicației sub conducerea generalului-locotenent Paul Cheler, cunoscător al limbii ruse, general cu reale calități în activitatea de comandă și de stat major, a cărui competență în domeniul trupelor blindate și mecanizate nu are nevoie de recomandare. De asemenea, la aplicație a participat un comandament restrâns (al Diviziei 6 tancuri, comandată de colonelul Ștefan Gușe). Reamintesc că aceste comandamente din armata noastră rezolvau toate situațiile, create în dinamica aplicațiilor comune cu trupe, exclusiv pe hartă.

După o scurtă ședere la Berlin, unde au fost prezentate concepția generală a aplicației, obiectivele urmărite, programul desfășurării ei, ne-am deplasat la Magdeburg, iar de aici în zona fiecărei acțiuni mai importante. La nivel strategic, aplicația a avut un caracter monist, fiind centrată pe cerințele conceptului luptei moderne în cele trei medii, terestru, aerian și maritim, model validat încă din timpul celui de al doilea război mondial, și pe care îl vom regăsi explicit în toate aplicațiile de asemenea factură. Deși unitare din punct de vedere strategic, acțiunile la nivel operativ și tactic s-au produs desincronizat în timp și spațiu pentru a putea fi urmărite. Acțiunile trupelor de uscat și cele ale parașutiștilor, susținute activ de avioane și elicoptere, s-au desfășurat în mai multe poligoane și terenuri de instrucție, unde au avut loc și trageri de luptă, la momente de timp diferite, modalitate adoptată și pentru forțele navale, în Marea Baltică.

— Am ajuns la conceptul de operații combinate, în cele trei medii. Vă rog, pentru cititorii mai puțin avizați, să prezentați, fie și succint, elementele fundamentale ce caracterizează acest concept.

Fig. V.1. *Întâlnirea cu generalul de armată Heinz Hoffmann, ministrul apărării al R.D.Germane, la aplicația "Scut - `80". R.D.Germană, septembrie,* 1980.

— Desigur. Cred că se impune să dau curs sugestiei dumneavoastră. Ținând seama de complexitatea acestei probleme, despre care oricând s-ar mai putea scrie câteva volume, voi încerca să compactez cât mai mult răspunsul meu. Intrat în circuitul științific militar universal în secolul nostru, conceptul de operații aero-terestre (și navale) circumscrie totalitatea principiilor referitoare la structurarea și pregătirea forțelor implicate, precum și la conceperea, desfășurarea și conducerea acestui gen de acțiuni ale luptei armate moderne. Privit istoric, trebuie spus că, datorită apariției și afirmării aviației ca armă, prima conflagrație mondială a extins acțiunile militare și în cel de-al treilea mediu - văzduhul - pe lângă cel terestru și cel maritim, folosite încă din antichitate.

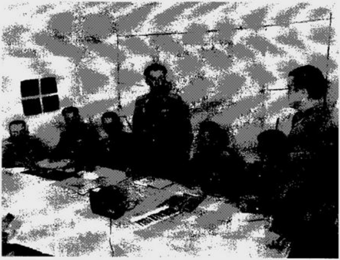

Fig. 5.2. Grup de ofițeri români participanți la aplicația "Scut - `80". R.D.Germană, septembrie, 1980.

Aici se cantonează geneza operațiilor combinate în cele trei medii și a conceptului care le corespunde în plan teoretic. Începe să se contureze o gândire coerentă și dinamică referitoare la acest tip de operații, care va revoluționa modul de purtare a războiului, ajungând astăzi la înalte cote de complexitate.

În perioada care a urmat primului război mondial, prestigioși teoreticieni militari au încercat să schițeze coordonatele noilor forme ale confruntărilor armate, avansând numeroase idei interesante. Dintre cei mai reprezentativi, cu substanțiale contribuții, amintesc pe englezii Liddel B.H.Hart și John F.C.Fuleer, mareșalul francez Ferdinand Foch, mareșalul sovietic Mihail Tuhacevski, generalul italian Gilio Douhet, generalul român Constantin Hârjeu.

Cel de-al doilea război mondial a confirmat sub toate aspectele conceptul operațiilor combinate desfășurate în cele trei medii și l-a înscris definitiv în problematica științei militare și a doctrinei militare, chiar dacă un timp el a fost tratat doar ca o formă avansată a cooperării între trupele terestre, marină și aviație.

Este de menționat că până la sfârșitul războiului, atât din punct de vedere teoretic cât și practic, noua concepție despre fizionomia luptei armate parcursese toate fazele ce o puteau califica și legitima, de la cele mai simple acțiuni tactice până la operațiile de mare anvergură și înaltă complexitate, rod al efortului colectiv al teoreticienilor din statele majore și al comandanților, atât din tabăra învingătorilor cât și din cea a învinșilor.

Potrivit noului model, acțiunile forțelor terestre mobile și care acum dispuneau de tehnică blindată, erau precedate de lovituri masive date de aviație pe o mare adâncime (dată fiind poziția noastră continentală, mă voi referi, de regulă, la operațiile aeroterestre și mai puțin la cele de pe teatrele maritime). Pe măsura desfășurării operațiilor, aviația contribuia la sporirea considerabilă a ritmului ofensivei și la creșterea adâncimii misiunilor sau, după caz, la consolidarea defensivei, atât prin îndeplinirea unor misiuni de cercetare și observare (misiuni îndeplinite și în cursul primului război mondial) cât și prin acțiuni de bombardament și asalt, de transport trupe și de asigurare logistică.

Practic, armatele tuturor statelor mari care au participat la conflagrație, ale Germaniei și Japoniei, pe de o parte, și respectiv ale S.U.A., Angliei și U.R.S.S. pe de alta, și-au însușit și au aplicat, de la început sau pe parcursul desfășurării războiului, conceptul operațiilor combinate. "Blitzkrieg"-ul Germaniei, cheia succeselor acesteia în prima parte a războiului, poate fi luat ca exemplul de început. Cea mai complexă operație în cele trei medii cunoscută până acum este considerată a fi debarcarea din Normandia (operația Overlord). Dintre marile operații aeroterestre și aeronavale care au avut loc în cel de al doilea război mondial, voi reaminti doar câteva din cele pe care, din diverse motive, legate în special de consecințe, literatura le citează cu precădere: operațiile Kursk-Orel și Berlin de pe teatrul est-european, debarcarea din Sicilia și operația "Market-Garden" ("un pod prea îndepărtat") de pe cel din vest și bătăliile din apele insulelor Midway și Guadalcanal din Pacific.

În perioada imediat postbelică, prestigioși analiști militari, foști mari comandanți de oști (dintre care mă voi limita să-i amintesc numai pe analistul Liddel B.H.Hart, mareșalul G.K.Jukov, generalul Dwight D.Eisenhower), în lucrări de sinteză sau cu caracter memorialistic, au depus stăruitoare eforturi pentru a ordona și generaliza experiența rezultată din teribila confruntare mondială. Aceste învățăminte au fost introduse, sub formă de principii, în perimetrul științei militare, al doctrinei militare, în cuprinsul regulamentelor de luptă, în documentele de învățământ ale instituțiilor de profil. Schimbările survenite în decursul anilor în conținutul acțiunilor militare au determinat revizuirea a numeroase concepte, în rândul cărora se înscrie și cel de operații combinate în cele trei medii, care se bucură de o tratare distinctă. Mai mult, respectivul mod de acțiune armată a fost continuu experimentat în războaiele (considerate locale) din Coreea, Vietnam, cele arabo-israeliene, din Malvine, din Afganistan, din Golful Persic și, mai recent, din spațiul iugoslav, aducându-i-se consistente adaosuri.

Capacitatea combativă a trupelor de uscat a crescut ca urmare a perfecționării neîntrerupte a mijloacelor din dotare. Tancurile și-au mărit viteza, puterea de foc și s-au dotat cu tipuri noi de blindaje, cu capacitate de protecție sporită. Artileria, în bună măsură autopropulsată, și-a mărit distanța și precizia tragerilor și și-a completat gama de muniții utilizate (inclusiv muniție nucleară). S-au dezvoltat, de asemenea, sistemele de rachete din dotarea acestei categorii de forțe armate, respectiv rachetele tactic-operative, antitanc și antiaeriene. Infanteria, aflată în permanentă prefacere calitativă, a fost înzestrată în quasitotalitatea ei cu mașini de luptă, transportoare amfibii blindate, armament performant, cu mijloace de conducere și legătură, asigurându-i-se posibilitatea realizării unui ritm înalt al acțiunilor.

Pe de altă parte, aviația militară a fost marcată de evoluția spectaculoasă a caracteristicilor principale - viteza, raza de acțiune, plafonul de zbor, manevrabilitatea și, mai ales, puterea de foc. Apariția elicopterului cu destinație militară a contribuit la diversificarea aviației, iar includerea subunităților de elicoptere în organica trupelor de uscat a sporit puterea combativă și capacitatea de manevră a acestora, contribuind la accentuarea gradului de integrare al operațiilor aero-terestre. În cadrul acestui gen de operații, avioanele și elicopterele participă la nimicirea forței vii a inamicului, la distrugerea blindatelor, a artileriei și a rachetelor acestuia, a lucrărilor genistice, asigură transportul desantului aerian tactic în raioanele de lansare, îi pregătește lansarea și-l sprijină în luptă.

În încheierea acestui scurt demers vreau să subliniez că dezvoltarea explozivă a tehnologiilor, în special a celor din domeniul electronicii, tehnicii de calcul și a celor spațiale care permit realizarea, între altele, a sistemelor C^4I ultraperformante, a sistemelor de lovire de înaltă precizie, a sistemelor de luptă electronică. Sistemele tehnice au influențat în mod hotărâtor concepțiile de organizare și conducere a operațiilor, concepții între care trebuie reamintite "Airland Battle - 2000" însușită de S.U.A. și F.O.F.A. aparținând N.A.T.O.

— După această secvență din istoria artei militare, v-aș propune să reluăm filmul aplicației în cauză. Din cele relatate de dumneavoastră până acum rezultă că în respectiva aplicație s-au executat numeroase exerciții complexe și interesante. V-aș ruga, domnule general, să vă referiți la unele din acestea, la acelea pe care le considerați mai expresive.

— Pe linia celor arătate mai înainte, acțiunile au fost concepute și s-au desfășurat ca operații aero-terestre, ceea ce s-a materializat în folosirea masivă a blindatelor, a focului artileriei și rachetelor, sprijinite substanțial, permanent și eficient de elicoptere și avioane, ceea ce a imprimat luptei ofensive și defensive un caracter energic. Din multitudinea episoadelor prevăzute în dinamica aplicației, de o atenție aparte s-a bucurat forțarea, din mișcare, a unui important curs de apă, respectiv a fluviului Elba.

Infanteria, pe mașina de luptă a infanteriei și pe transportoare amfibii blindate, sprijinită de avioane, elicoptere și artilerie, a acționat cu impetuozitate. Principala dificultate a constat în faptul că, în zona de forțare, fluviul era canalizat, cu taluzuri înalte și pante mari. Pentru a permite accesul mijloacelor amfibii s-au amenajat rampe de acces în culoarele "deminate". Din cauza curentului, unele din aceste mijloace nu și-au putut menține direcția, ajungând cu greutate pe celălalt mal, fapt ce a afectat dispozitivul de luptă și eficacitatea focului executat de ele pe timpul traversării. S-au reținut mai multe concluzii importante din acest exercițiu.

O altă demonstrație interesantă, pe deplin reușită, a constituit-o debarcarea unui puternic desant maritim. Navele de desant, susținute activ de aviație, de focul rachetelor și artileriei navale, s-au apropiat de țărm până la limita permisă de adâncimea apei, și a acționat și un însemnat număr de nave pe pernă de aer care au debarcat desantul (aflat în cea mai mare parte la bordul mașinilor de luptă ale infanteriei și al transportoarelor amfibii blindate), direct pe uscat.

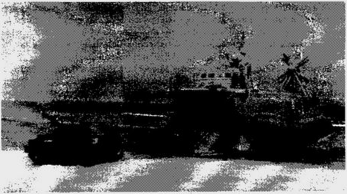

Fig. V.3. *Debarcarea de tehnică blindată, la Marea Baltică, în cadrul aplicației "Scut - '80". R.D.Germană, septembrie,* 1980.

Forțele angajate au acționat energic, exercițiul punând în lumină o bună sincronizare în timp și spațiu a tuturor componentelor, în acord cu principiile luptei armate moderne. După un scurt schimb de păreri asupra modului în care decursese acțiunea de debarcare, un autentic eșantion al luptei în cele trei medii - naval, terestru și aerian - tot la acel loc de stație, miniștrilor apărării le-a fost prezentat un nou tip de rachetă de coastă, de producție sovietică, cu o bătaie de peste 80 km.

Fiind prima aplicație cu trupe, din cadrul Tratatului de la Varșovia, la care am participat ca ministru al apărării, cred că este momentul să menționez câteva elemente care au fost caracteristice acestui gen de activități. În primul rând trebuie reținut faptul că toate aplicațiile desfășurate pe linia Tratatului au fost concepute fără întrebuințarea armelor de nimicire în masă, dar cu probabilitatea folosirii acestora de către adversarul ipotetic. În al doilea rând, se remarca considerabilul decalaj, cantitativ și calitativ, în ceea ce privește dotarea cu tehnică de luptă a forțelor armate sovietice, în comparație cu înzestrarea armatelor aliate. Dacă luăm în considerare și dimensiunile armatei sovietice ca și existența în cadrul acesteia a forțelor strategice, racheto-nucleare, apare evident faptul că participarea celorlalte armate la o eventuală confruntare militară se situa pe un plan secundar.

În sfârșit, consider util să arăt că, după participarea la fiecare activitate de acest gen, se întocmea o informare cu principalele concluzii, mult mai cuprinzătoare decât ceea ce am înfățișat eu aici, care se prezenta în Consiliul de conducere al Ministerului Apărării Naționale.

— În legătură cu aplicația din R.D.Germană, vreau să vă întreb, domnule general, dacă nu ați remarcat și aspecte, de altă natură, care ar merita să fie rememorate?

— Cred că ar fi bine să redau, pe scurt, o întâmplare. După ce am sosit la Magdeburg, ne-am deplasat într-o zonă din apropiere, unde urma să aibă loc o secvență a aplicației. Înainte de începerea acțiunii a venit la mine un general sovietic pe care nu îl mai văzusem până atunci, întrebându-mă fără nici o introducere, ca și cum ne cunoșteam: "*De ce România nu participă cu trupe la aplicație, ca celelalte țări din Tratat*?" La auzul celor spuse l-am rugat pe translator, colonelul Alexandru Endrijevschi (un remarcabil ofițer de artilerie și rachete antiaeriene, excelent cunoscător al limbii ruse, care va fi împreună cu mine la toate activitățile pe linia Tratatului și căruia îi datorez mult pentru utila lui prestație), să întrebe cine este generalul și ce funcție deține. Colonelul Al.Endrijevschi mi-a spus că se numește Evgheni Ivanovski și este comandantul Grupului de trupe sovietice staționate în R.D.Germană. Prin același translator, i-am răspuns că decizia aparține Parlamentului român, că România este stat suveran și adoptă măsurile pe care le crede de cuviință. Vădit nemulțumit de replica primită, generalul sovietic a renunțat la discuție. Pentru mine era limpede că generalului de armată E.Ivanovski, care deținea o funcție importantă, i se sugerase să-mi pună acea întrebare, care avea tâlcul ei. Ne-am reîntâlnit în 1981, la aplicația din Bielorusia (la care mă voi referi), fără să mai pomenim de momentul petrecut cu un an în urmă.

La unele momente ale aplicației, precum și la parada de încheiere de la Magdeburg, a participat și Erich Honeker, șeful statului est-german, însoțit de unii colaboratori ai săi. De remarcat că la aplicația din R.D.Germană au fost invitați și au luat parte și miniștrii apărării naționale din Cuba, Mongolia și Vietnam.

Aplicaţia mi-a dat posibilitatea să realizez contacte utile cu omologii mei, să cunosc o serie de aspecte concrete din R.D.Germană, ţară în care voi reveni de mai multe ori.

Fig. V.4. La aplicaţia "Scut - `80". De la stânga la dreapta: general Raul Castro - ministrul apărării al Cubei; general Jarantain Avhia - ministrul apărării al Mongoliei; general Anatoli Gribkov - şeful Statului Major al Forţelor Armate Unite; general Constantin Olteanu - ministrul apărării al României; general Wojcieck Jaruzelski - ministrul apărării al Poloniei; general Dobri Djurov - ministrul apărării al Bulgariei; mareşal Viktor Kulikov - comandant-şef al Forţelor Armate Unite; Erich Honecker - preşedintele Consiliului de Stat al R.D.Germane; mareşal Dmitri Ustinov - ministrul apărării al U.R.S.S.; general Heinz Hoffmann - ministrul apărării al R.D.Germane; general Martin Dzur - ministrul apărării al Cehoslovaciei; general Lajos Czinege - ministrul apărării al Ungariei; general Hoang Van Thai - ministrul apărării al R.S.Vietnam. R.D.Germană, septembrie, 1980.

Fotografia de mai sus a fost reprodusă şi în revista vest-germană "Stern" în numărul său din octombrie 1980. Referindu-se la scopurile aplicaţiei, în revistă s-a apreciat că "*Aceasta ar corespunde bine şi ca o repetiţie generală pentru ocuparea Poloniei*". Dacă avem în vedere unele evenimente ce vor avea loc în anul următor şi la care mă voi referi, această afirmaţie apare destul de incitantă.

VI. REUNIUNE A MINIŞTRILOR APĂRĂRII DIN ŢĂRILE TRATATULUI, LA BUCUREŞTI

— În ţara noastră, până la sfârşitul anului 1980, a avut loc vreo activitate mai importantă pe linia Tratatului?

— Da. Potrivit principiului rotaţiei, între 1 şi 3 decembrie 1980, a avut loc, la Bucureşti, a 13-a şedinţă ordinară a Comitetului Miniştrilor Apărării din statele participante la Tratatul de la Varşovia. La această activitate i-am avut oaspeţi pe miniştrii apărării din Bulgaria - general de armată Dobri Djurov, Cehoslovacia - general de armată Martin Dzur, R.D.Germană - general de armată Heinz Hoffmann, Polonia - general-broni Eugenius Molcik (viceministru), Ungaria - general de armată Lajos Czinege, U.R.S.S. - mareşal Dimitri Ustinov şi respectiv pe comandantul-şef al Forţelor Armate Unite, mareşal Viktor Kulikov şi pe şeful Statului Major al Forţelor Armate Unite, general de armată Anatoli Gribkov. Din delegaţia română pe care o conduceam au făcut parte: general-colonel Vasile Milea, prim adjunct al ministrului apărării naţionale şi şef al Marelui Stat Major, general-colonel Marin Nicolescu, adjunct al ministrului apărării, general-locotenent Ion Şuţa, prim locţiitor al şefului Marelui Stat Major, general-locotenent Constantin Opriţă, şeful Direcţiei cadre şi învăţământ, contraamiral Ştefan Dinu, şeful Direcţiei informaţii, general-locotenent Gheorghe Cetină, şeful Direcţiei financiare, general-maior ing. Virgil Dobrin, şeful Direcţiei mecanizare şi automatizare a conducerii trupelor, colonel Virgil Târzioru, colonel Alexandru Endrijevschi, locotenent-colonel Ştefan Dumitraşcu.

Fig. VI.1. Delegaţia armatei române la şedinţa Comitetului Miniştrilor Apărării din statele participante la Tratatul de la Varşovia. Bucureşti, decembrie, 1980.

Fig. VI.2. Aspect de la ședința Comitetului Miniștrilor Apărării din țările participante la Tratatul de la Varșovia. București, decembrie, 1980.

Fiind prima reuniune a acestui comitet la care luam parte - în plus eram și gazdă - a trebuit să-i acord o atenție deosebită. În faza de pregătire a reuniunii au venit la București, conform practicii, comandantul-șef al Forțelor Armate Unite, mareșalul Viktor Kulikov și șeful Statului Major, generalul de armată Anatoli Gribkov, cu care am discutat în detaliu conținutul documentelor de pe ordinea de zi, inclusiv proiectul comunicatului ce urma să fie adoptat în final, precum și toate celelalte aspecte legate de desfășurarea ședinței. La încheierea discuțiilor, cei doi șefi militari au fost primiți de președintele României.

Și cu acest prilej, activitățile pregătitoare s-au desfășurat conform procedurii obișnuite, în conformitate cu care, pe baza examinării tuturor punctelor prevăzute la ordinea de zi a ședinței, ministrul apărării naționale înainta un raport comandantului suprem al Forțelor Armate, în care-și exprima opiniile față de documentele prezentate în proiect de către comandantul-șef al Forțelor Armate Unite și formula propunerile privind atitudinea ce trebuia adoptată. La un asemenea raport, aprobarea comandatului suprem se obținea, de regulă, în scris, prin rezoluție. Aproape în toate cazurile, conținutul raportului era examinat de către comandantul suprem în prezența ministrului apărării naționale, căruia îi mai cerea unele explicații, când era cazul, sau cu care comenta modul de soluționare a problemelor în cauză. În forma finală, după ce era sancționat, raportul respectiv constituia mandatul după care ministrul apărării naționale se conducea în discuțiile cu Comandamentul Forțelor Armate Unite.

În situația în care ulterior apărea necesitatea unor schimbări de fond, se impunea o nouă prezentare a lor, însoțită de propunerile corespunzătoare pentru obținerea unei alte aprobări din partea comandantului suprem. Reamintesc faptul că hotărârile Comitetului Miniștrilor Apărării se adoptau prin consens, însă dacă unul dintre miniștrii participanți nu era de acord cu o problemă sau cu mai multe, potrivit regulamentului de funcționare a acestui organ, formula, sub semnătură proprie, opinie separată în protocolul ședinței. Noi, românii, și din câte știu numai noi, am avut astfel de cazuri, în legătură cu diferite probleme în care nu împărtășeam, în totalitate sau în parte, opiniile celorlalți. Ținând seama că în luna mai a aceluiași an, la Varșovia, avusese loc consfătuirea Comitetului Politic Consultativ, consfătuire la care m-am referit, în pregătirea și desfășurarea ședinței Comitetului Miniștrilor Apărării de la București nu s-au ridicat probleme deosebite.

— Domnule general, având în vedere că reuniunea la care vă referiți a avut loc la București și că dumneavoastră ați fost gazdă, v-aș ruga să punctați în continuare câteva din cele mai importante momente ale acesteia.

— Am să încep cu primirea participanților, în ziua de 1 decembrie. Potrivit regulilor statornicite pe bază de reciprocitate, i-am întâmpinat, la aeroportul internațional Otopeni, pe miniștrii apărării din țările membre ale Tratatului (care au sosit după un grafic dinainte convenit). Primirea acestora s-a desfășurat după protocolul ce se aplica în fiecare țară: gardă de onoare, intonarea imnului de stat al țării respective și al țării gazdă. Dar, de mulți ani, noi (singurii din Tratat), nu mai organizam nici un ceremonial militar pentru comandantul-șef al Forțelor Armate Unite (o altă problemă mereu în discuție). Prin urmare, spre deosebire de miniștrii apărării care, fiind considerați reprezentanți ai statului respectiv, au fost primiți după ceremonialul menționat, pe comandantul-șef al Forțelor Armate Unite și pe șeful Statului Major i-am întâmpinat la scara avionului, așa cum se va întâmpla de fiecare dată.

— Pentru ca aceia care își vor arunca ochii pe aceste rânduri să vadă cum se desfășura o ședință a Comitetului Miniștrilor Apărării din statele participante la Tratatul de la Varșovia, vă propun să oferiți câteva amănunte legate de acestă reuniune.

— Pe ordinea de zi au fost înscrise următoarele probleme: 1) Analiza stării infrastructurii N.A.T.O. și necesitatea perfecționării pe mai departe a pregătirii teritoriilor statelor participante la Tratatul de la Varșovia din punct de vedere operativ; 2) Schimb de experiență privind pregătirea cadrelor militare în instituțiile de învățământ militar și civil; 3) Stadiul îndeplinirii Hotărârii ședinței a 8-a a Comitetului Miniștrilor Apărării privind problema automatizării conducerii trupelor și direcțiile activității ulterioare în acest domeniu; 4) Cu privire la ordinea de zi a ședinței a 14-a a Comitetului Miniștrilor Apărării.

Procedura a fost următoarea: fiecare problemă a fost prezentată prin unul sau mai multe rapoarte, după care au urmat discuții și s-a adoptat o hotărâre. La prima problemă, raportor a fost șeful Statului Major al Forțelor Armate Unite; la a doua au susținut rapoarte miniștrii apărării din Bulgaria, Polonia și România; la cea de a treia - miniștrii apărării din Ungaria și Cehoslovacia; la problema a 4-a - din nou șeful Statului Major al Forțelor Armate Unite. La sfârșit s-a semnat protocolul de ședință, s-a adoptat un comunicat pentru presă, a fost ascultat cuvântul președintelui ședinței următoare a Comitetului. În cinstea oaspeților am oferit un dejun, iar ansamblul artistic "Doina" al armatei a prezentat un spectacol.

Cum spuneam, activitatea s-a desfășurat conform celor convenite. Dar, pe data de 3 decembrie, în ultima zi a consfătuirii, s-a produs totuși un mic incident. Documentele - protocolul ședinței și comunicatul de presă - fuseseră semnate, iar eu, care condusesem lucrările în calitate de gazdă, conform uzanței, mă pregăteam să transmit președinția viitoarei gazde, adică mareșalului Dmitri Ustinov, ministrul apărării al U.R.S.S., pentru ca el să comunice ordinea de zi și alte date despre următoarea ședință. În acel moment, generalul de armată Lajos Czinege, ministrul apărării al Ungariei, a cerut cuvântul. L-am invitat să-și exprime doleanța. Invocând condițiile meteorologice nefavorabile caracteristice lunii decembrie, precum și faptul că la sfârșit de an fiecare dintre miniștri este angajat în multe activități interne, generalul Lajos Czinege a propus ca, în viitor, Comitetul Miniștrilor Apărării să-și țină întrunirile anuale în luna octombrie. Imediat, a cerut cuvântul mareșalul Dmitri Ustinov care, pe un ton autoritar, a susținut că nu trebuie să se schimbe nimic, ședințele acestui organism să se țină tot în luna decembrie. Înainte ca eu să cer părerea celorlalți participanți, s-a ridicat din nou ministrul ungur care, deși vădit nemulțumit, s-a declarat învins și a afirmat că renunță la propunerea lui.

În finalul activității a urmat primirea participanților la conducerea statului român. Comandantului suprem era la curent cu desfășurarea ședinței întrucât îl informasem zilnic. Conform practicii, înainte de primire, m-am dus la cabinetul său și i-am adus la cunoștință modul în care se încheiaseră lucrările.

— Cum a decurs acea primire, domnule general?

— Întâlnirea a decurs în mod obișnuit. Președintele Nicolae Ceaușescu a fost însoțit de Ilie Verdeț, primul-ministru, și de Constantin Dăscălescu, secretar al C.C. al P.C.R. Așa cum se proceda, în deschidere, eu, în calitate de ministru al apărării din țara gazdă, am prezentat o scurtă informare cu privire la lucrările consfătuirii care avusese loc și la documentele ce fuseseră semnate. În cuvântul adresat participanților, șeful statului român a evocat problemele economice, politice și militare ce preocupau Europa și lumea în acel moment, poziția României față de acestea, soluțiile oferite de ea în realizarea cooperării, destinderii, înțelegerii și securității.

În intervenția sa, mareșalul D.Ustinov, după ce a mulțumit și în numele celorlalți pentru primire și pentru condițiile bune oferite pe timpul desfășurării ședinței, s-a referit la poziția României față de integrare, la faptul că nu participa cu trupe la aplicațiile comune, recomandând să ne implicăm mai mult în acțiunule Tratatului. În demersul său, mareșalul D.Ustinov a fost sprijinit de generalul de armată Dobri Djurov, ministrul apărării al Bulgariei. Ambii au primit răspunsurile corespunzătoare.

De la această activitate ne-am deplasat direct la Aeroportul Otopeni, unde s-a repetat protocolul de la sosire. Încheindu-mi îndatoririle, am mers din nou la comandantul suprem pentru a-l informa asupra modului în care decursese plecarea oaspeților. La sfârșitul raportului am cerut aprobarea să părăsesc garnizoana pentru a mă deplasa în comuna natală, Vulcana-Pandele, județul Dâmbovița, unde urma să particip la înmormântarea tatălui meu, Emanoil Olteanu, decedat chiar în ziua în care, la București, începuse ședința Comitetului Miniștrilor Apărării.

— Ne-ați vorbit de prima dumneavoastră participare la o aplicație comună, cea din R.D.Germană, din septembrie 1980. Dar, la o aplicație comună în țara noastră, când ați fost pentru prima dată prezent în calitate de ministru al apărării naționale?

— Prima aplicație comună organizată în România și pe care am condus-o în calitatea pe care o aveam a fost cea care s-a desfășurat pe litoralul Mării Negre, în stațiunea Neptun, între 6 și 11 martie 1981, denumită codificat "Tomis".

De când România nu mai participa la aplicații comune cu trupe pe teritoriul altor state și nici nu mai admitea asemenea acțiuni pe teritoriul ei, noi organizam, de regulă o dată la doi ani, o aplicație comună, de nivel operativ-strategic, care se desfășura pe hartă și la care, în afara noastră, care reprezentam majoritatea forțelor terestre, participau sovieticii și bulgarii cu câte un comandament de armată. Aceste forțe erau structurate într-un "Grup de armate" ("Front", după terminologia rusească) al cărui comandament era alcătuit din ofițeri și generali români.

Fig. VII.1. *Prezentarea concepției aplicației "Tomis - '81" în fața participanților. Neptun, martie,* 1981.

Funcția de comandant al Frontului, în cazul de față, a fost îndeplinită de generalul-colonel Ion Hortopan, comandantul Comandamentului Infanteriei și Tancurilor (posesor al unei bogate experiențe la comanda de mari unități tactice și operative și în organele centrale), cea de șef de stat major de generalul-locotenent Paul Cheler, iar cea de șef al Direcției operații de colonelul prof. dr. (astăzi general) Valentin Arsene, excelent profesor de artă militară. Conducerea generală am exercitat-o eu, asistat de un colectiv de generali și ofițeri. Concepția aplicației, incluzând toate situațiile strategice și operativ-tactice care urmau să fie soluționate de participanți precum și metodologia desfășurării activității, a fost elaborată de partea română și pusă de acord cu ceilalți doi participanți (sovieticii și bulgarii) și cu Comandamentul Forțelor Armate Unite.

Fig. VII.2. La aplicația "Tomis - `81". În primul rând, comandanții celor patru armate care formau "Frontul". Neptun, martie, 1981.

Tematica acțiunii era de o mare complexitate, gândită să angajeze importante forțe terestre, aeriene și navale, urmărind în esență obiective ce se aveau în vedere și la aplicațiile cu trupe pe acest teatru de acțiuni militare, precum: închegarea și antrenarea comandamentelor de la toate eșaloanele participante în organizarea și conducerea luptei și operației conform cerințelor contemporane, perfecționarea cooperării interaliate, verificarea unor ipoteze ale planului de campanie, folosirea unor metode tactice noi. Participarea comandamentelor române la aplicație a fost precedată, de fiecare dată, de o perioadă de intensă pregătire teoretică și metodologică, fapt care s-a reflectat în rezolvarea cu înaltă competență a dificilelor situații create în dinamica aplicației.

În acest scop, au avut loc expuneri, dezbateri, s-a examinat amănunțit teatrul de acțiuni militare și diferite moduri de a opera, s-au elaborat documente, s-au soluționat pe hartă momentele principale din desfășurarea aplicației etc.

Despre elementele principale ale acestor activități - spațiul de desfășurare, obiectivele urmărite, forțele participante, durata, - încă din faza supunerii lor spre aprobare, era informat comandantul suprem al Forțelor Armate. La unele momente din dinamica aplicațiilor și la bilanțuri au participat mareșalul V.Kulikov, generalul de armată A.Gribkov, precum și ministrul apărării al Bulgariei, generalul de armată D.Djurov. Eu, în calitate de conducător al aplicației, am prezentat concluziile. Adaug că, în intervalul cât am deținut funcția de ministru al apărării naționale, mai exact, în anul 1983, s-a mai desfășurat o asemenea aplicație pe hartă în România, cu numele de cod "Calatis", aplicație la care mă voi referi la locul potrivit.

— Domnule general, curiozitatea de jurnalist mă îndeamnă să vă întreb: de ce aceste aplicații s-au ținut la Neptun? Dacă tot se rezolvau numai pe hartă și în sală, nu se puteau desfășura tot atât de bine și în București?

— Aplicațiile la care m-am referit s-au desfășurat la Neptun, nu atât pentru frumusețea stațiunii, cât pentru că această operație strategică, de mare complexitate, cuprindea și măsuri privind apărarea litoralului Mării Negre și a gurilor Dunării. Deși se rezolvau pe hartă și în sală, participanții aveau posibilitatea să cunoască direct și o parte din teritoriul avut în vedere în concepția aplicației, ca și pe oamenii locurilor.

Cu prilejul acestor activități, pentru mareșalul V.Kulikov, generalii A.Gribkov și D.Djurov, precum și pentru ceilalți oaspeți am organizat scurte vizite în unități militare și la obiective turistice din zonă, întâlniri cu reprezentanți ai organelor administrative locale.

— Despre lansarea primului român în Cosmos s-a scris mult. Ca unul care ați participat direct la acest fascinant eveniment, v-aș ruga, domnule general, să ne împărtășiți câteva impresii.

— Momentul plecării în Cosmos a primului român, la 14 mai 1981, l-am trăit pe viu, la cea mai înaltă tensiune, cu emoție și bucurie. Fixând importanța excepțională a evenimentului, academicianul Elie Carafoli, unul dintre cei mai avizați specialiști români în domeniul cercetării aero-spațiale, în prefața la cartea *"La cinci minute după Cosmos"*, scrisă de Dumitru Prunariu și ziaristul Alexandru Stark, publicată de Editura Militară în 1982, scria: *"În urmă cu șapte decenii, geniul creator al poporului nostru se afirma cu tărie printre țările fruntașe în realizarea primilor pași ai omenirii pentru cucerirea văzduhului, numele pionierilor români Traian Vuia, Aurel Vlaicu, Henri Coandă fiind înscrise cu litere de aur în istoria aviației mondiale. Iar acum, se adaugă o nouă piatră nestemată la acest strălucitor șirag, căci, în mai 1981, DIN COSMOS S-A VORBIT ROMÂNEȘTE, fapt care ne prilejuiește o deosebită satisfacție și, mai ales, un profund sentiment de mândrie patriotică"*.

Lansarea primului român în spațiul cosmic a fost precedată de o perioadă de intensă pregătire a candidaților cosmonauți. După înțelegerea intervenită între guvernul României și guvernul U.R.S.S. cu privire la participarea țării noastre la programul "Intercosmos" și la lansarea unui cosmonaut român, s-a stabilit un plan în vederea materializării obiectivelor propuse. În țară, de acea parte a programului care privea lansarea unui cosmonaut, s-au ocupat Ministerul Apărării Naționale și Consiliul Național pentru Știință și Tehnologie. Ministerului Apărării Naționale i-a revenit sarcina selecționării viitorilor cosmonauți și a pregătirii acestora în domeniul aeronautic și al pregătirii fizice specifice, în timp ce Consiliul Național pentru Știință și Tehnologie s-a ocupat de latura științifică a programului. Ministerul Apărării Naționale, prin Comandamentul Aviației Militare, cu spijinul Comisiei române pentru activități spațiale, a selecționat, după criterii de pregătire aviatică, inginerească, experiență, stare medicală, vârstă (sub patruzeci de ani), mai mulți candidați care au parcurs programul stabilit. În final, în urma unor examene severe, a unor probe complexe desfășurate în Spitalul central de cercetări științifice pentru aviație din Moscova, în ianuarie 1978, din trei candidați au rămas doi, maiorul inginer Dumitru Dediu și locotenentul-major inginer Dumitru Prunariu, care în luna martie a aceluiași an, au intrat în sistemul general al pregătirilor prevăzute în programul "Intercosmos".

— Ce a urmat după această etapă?

— Activitatea ofițerilor selecționați a continuat la Centrul de pregătire "Iuri Gagarin". I-au urmat și soțiile. În perioada cât a durat pregătirea în vederea zborului extraterestru, organele de specialitate române au avut o permanentă legătură cu cele similare sovietice. În calitate de adjunct al șefului Secției pentru problemele militare și justiție a C.C. al P.C.R., am luat parte, împreună cu generalul-maior inginer Dumitru Andreescu, comandantul Institutului de Cercetare și Inginerie Tehnologică al Armatei, vicepreședinte al Comisiei române pentru activități spațiale, la o întrunire pe tema pregătirii viitorilor cosmonauți, desfășurată la Moscova. La această acțiune au participat reprezentanți din Bulgaria, Cehoslovacia, R.D.Germană, Polonia, România, Cuba, Vietnam și, bineînțeles, din U.R.S.S.

Lucrările au fost deschise de Konstantin Katușev, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri al Uniunii Sovietice care, după ce a anunțat scopul întrunirii, l-a invitat la cuvânt pe generalul-cosmonaut Gheorghi Beregovoi, directorul programului de pregătire a cosmonauților. Generalul a înfățișat, cu un înalt profesionalism, programul de pregătire, deosebit de complex și extrem de exigent, al viitorilor cosmonauți precum și alte probleme legate de activitatea de instruire a acestora. Prin expunerea sa, generalul Gh.Beregovoi a urmărit, pe de o parte, să creeze participanților la acea întâlnire o imagine cât mai completă asupra procesului pregătirii concrete a cosmonauților, iar pe de altă parte, să-i informeze cu ceea ce se realizase până la acea dată.

Întrucât K.Katușev a propus ca în viitor lansarea cosmonauților să aibă loc în ordinea alfabetului chirilic, eu m-am ridicat și am susținut ca acțiunea să se producă în ordinea în care cosmonauții au parcurs programul de instruire și care, în urma probelor trecute, au fost declarați, de comisia de verificare, apți pentru zborul în Cosmos. K.Katușev nu și-a însușit pe loc opinia mea, dar nici nu a respins-o; a spus că este interesantă și a recomandat celor de la Centrul de pregătire a cosmonauților să o aibă în vedere.

După numirea mea în funcția de ministru al apărării naționale, comandantul Aviației Militare, generalul-locotenent Gheorghe Zărnescu, m-a informat permanent și concret asupra desfășurării pregătirii candidaților noștri cosmonauți. Doresc să spun că generalii și ofițerii din Comandamentul Aviației Militare, medicii precum și membrii Comisiei române pentru activități spațiale care au format colectivul de examinare a candidaților, au dovedit o înaltă competență profesională și maximă exigență.

Cei doi candidați selecționați - maiorul inginer Dumitru Dediu și locotenentul-major inginer Dumitru Prunariu - după admiterea la cursurile Centrului de pregătire a cosmonauților "Iuri Gagarin" din Moscova, au parcurs programul și au trecut cu succes, foarte bine cotați, severul examen final și amândoi au fost planificați pentru zborul extraterestru. Dar de zburat, trebuia să zboare numai unul.

— De ce Prunariu?

— În legătură cu această problemă se impun câteva precizări. În principiu, pentru fiecare zbor se desemnau două echipaje, un echipaj de bază şi unul de rezervă. Numirea cosmonauţilor care urmau să zboare se făcea cu puţin înaintea lansării. În cazul în care cosmonautul desemnat să zboare, din diferite motive, devenea indisponibil, era înlocuit cu cel de rezervă. Competenţa de a stabili echipajele revenea specialiştilor sovietici, din punctul nostru de vedere important era doar faptul că un român va pleca în cosmos. Probabil, comisia care s-a pronunţat pentru Dumitru Prunariu a avut în vedere, şi nu în subsidiar, faptul că era mai tânăr. Eu consider că ambii ofiţeri ai armatei române s-au comportat admirabil şi că şi-au făcut cu cinste datoria.

— Ce ne puteţi povesti, domnule general, despre acţiunea concretă a lansării cosmonautului?

- Doresc mai întâi să punctez câteva momente, până a ajunge la Baikonur. În martie 1981 mi s-a comunicat că programul de pregătire al celor doi ofiţeri români s-a încheiat, că au trecut foarte bine exigentele probe ale verificării finale, urmând să fie planificaţi pentru lansare. Nu peste mult timp am fost înştiinţat asupra datei zborului echipajului româno-sovietic şi am fost invitat să particip la eveniment. Trebuie să precizez că despre aceste momente importante din activitatea cosmonauţilor îl informam şi pe comandantul suprem. După ce am obţinut aprobarea necesară, m-am deplasat la Moscova, pe data de 13 mai 1981, fiind însoţit de Constantin Oancea, adjunct al ministrului afacerilor externe, Eugen Florescu, adjunct al şefului Secţiei Presă a C.C. al P.C.R., colonel dr. inginer Constantin Teodorescu, preşedinte al Comisiei române pentru activităţi spaţiale, general-locotenent Gheorghe Zărnescu, comandant al Aviaţiei Militare, un grup de ofiţeri. Pe aeroportul din Moscova, am fost întâmpinaţi de generalul de armată (ulterior mareşal) Vladimir Tolubko, adjunct al ministrului apărării naţionale al U.R.S.S., comandantul Trupelor de rachete strategice (care, după un salut de bun sosit, mi-a comunicat că are plăcerea să însoţească delegaţia noastră pe timpul şederii în Uniunea Sovietică), de funcţionari ai Ministerului Afacerilor Externe sovietic; au fost prezenţi inginer Traian Dudaş, ambasadorul României la Moscova, general-maior Gheorghe Dinculescu, ataşatul nostru militar, lucrători ai ambasadei. După o scurtă oprire la ambasada noastră, unde am discutat programul pentru zilele următoare, am făcut o vizită protocolară mareşalului Dmitri Ustinov, ministrul apărării al U.R.S.S. La întâlnire, unde am avut un schimb de păreri asupra unor aspecte de interes general şi bilateral, am fost însoţit de membrii delegaţiei şi de ambasadorul Traian Dudaş. Din partea sovietică au mai participat mareşalul Nikolai Ogarkov, şeful Statului Major General al Forţelor armate sovietice, mareşalul Viktor Kulikov, comandantul-şef al Forţelor Armate Unite, generalul de armată Alexei Epişev, şeful Direcţiei generale politice a armatei şi flotei militare sovietice, alţi mareşali şi generali.

Fig. VIII.1. *Întâlnirea cu mareşalul Dmitri Ustinov, ministrul apărării al U.R.S.S. Moscova, mai,* 1981.

În numele său, al celor care-l însoţeau, al ministerului pe care-l conducea, mareşalul D.Ustinov ne-a adresat salutul obişnuit în asemenea ocazii şi ne-a urat succes în lansarea cosmonautului. Eu am mulţumit pentru ospitalitate, pentru pregătirea cosmonauţilor, şi pentru posibilitatea oferită de a participa la zborul spaţial comun româno-sovietic.

A doua zi, 14 mai, însoţiţi de generalul V.Tolubko, ne-am deplasat cu un avion Tu-134 la cosmodromul Baikonur din Kazahstan, unde am ajuns după circa 3 ore de zbor. Pe aeroportul din apropiere am fost întâmpinaţi de ofiţeri şi generali sovietici. De la aeroport ne-am îndreptat spre Leninsk, un orăşel frumos organizat, curat, aşezat pe fluviul Sârdaria care şerpuieşte leneş prin nisipurile fierbinţi. Aici nu am stat mult. Gazdele ne-au condus la cosmodrom pentru o vizită de informare - documentare.

Fig. VIII.2. *În fața platformei nr.* 17, *de pe care a fost lansată racheta care l-a purtat în cosmos pe Dumitru Prunariu. Baikonur, mai,* 1981.

Dispuneam de suficient timp, întrucât lansarea era planificată pentru orele 23^{21} (ora locală, 19^{21}, ora Bucureştiului). Personalul din conducerea cosmodromului ne-a întâmpinat cu bunăvoinţă şi ne-a prezentat spaţiile tehnice în care se asamblau rachetele destinate explorării cosmosului. Aceste spaţii dispuneau de o dotare impresionantă, extrem de sofisticată, fără de care nu ar fi fost posibilă executarea unor operaţiuni de o asemenea complexitate şi precizie. Cu amabilitate, gazdele, ingineri şi tehnicieni de o deosebită competenţă profesională, ne-au explicat principiile constructive ale rachetelor, performanţele lor, materialele din care erau confecţionate, aparatura de verificare, ne-au prezentat echipamente folosite de cosmonauţi.

Un alt obiectiv pe care l-am vizitat în incinta cosmodromului a fost muzeul dedicat istoricului rachetelor în U.R.S.S. Cu ajutorul planşelor, graficelor, fotografiilor, filmelor, gazdele ne-au înfăţişat interesanta istorie a rachetelor în ţara lor, de la Konstantin Ţiolkovski (1873-1935) până în acel moment. Evident, nu lipseau fotografiile savanţilor, ale cosmonauţilor, ale tuturor celor care s-au consacrat activităţii în acest domeniu de vârf al ştiinţei şi tehnicii secolului XX. De asemenea, am vizitat muzeul memorial "Iuri Gagarin", precum şi rampa de lansare pe care era instalată racheta care urma să ducă în spaţiu echipajul româno-sovietic. Undeva, în apropiere, se afla centrul subteran de dirijare a zborurilor cosmice. La invitaţia gazdelor am sădit un pom care să amintească, peste ani, de istoricul eveniment.

Fig. VIII.3. *Împreună cu cei doi cosmonauţi români, înainte de lansare. Baikonur, mai,* 1981.

— Dumneavoastră i-ați văzut pe cei doi cosmonauți înainte de lansare?

— Desigur. De două ori. Prima dată ne-am întâlnit cu cei doi ofițeri români cu circa cinci ore înaintea startului, ocazie cu care am discutat și am făcut fotografii împreună. A doua oară ne-am văzut cu puțin timp înainte de lansare. Se stabilise că va zbura D.Prunariu și că D.Dediu va face parte din echipajul de rezervă. Cei doi cosmonauți erau izolați într-un fel de seră, pentru protecție, îmbrăcați în costumele de cosmonaut. Am conversat cu ei prin ecranul de sticlă - un mic dispozitiv permitea comunicarea - și am constatat că erau într-o excelentă dispoziție. I-am felicitat, i-am urat mult succes celui care va zbura, adică lui D.Prunariu, apoi ne-am luat rămas bun. Ne vom revedea la București, după executarea misiunii în cosmos.

Potrivit programului, echipajul româno-sovietic nominalizat pentru zbor, format din colonelul Leonid Ivanovici Popov, comandantul navei "Saliut-6" și locotenentul-major D.Prunariu, a fost transportat la rampa de lansare. Cu ajutorul liftului, cei doi cosmonauți au urcat în navă și au început verificările premergătoare lansării. În acest timp, gazdele ne-au condus în locul stabilit pentru a urmări acțiunea, la o distanță de la care puteam vedea liber rampa și racheta. Trăiam clipe de mare încordare, cu fiecare secundă starea de emoție și tensiune creștea. Toți care se aflau acolo erau copleșiți de povara răspunderii pentru reușită, îndeosebi după ce a început numărătoarea inversă. Era o liniște mormântală, se auzeau bătăile inimii. Vă închipuiți, mă aflam pentru prima dată (și ultima), în această tensionată dar atât de fericită ipostază. Când, în numărătoarea inversă s-a ajuns la zero ("nula" în limba rusă) s-au dezlănțuit cei 22.000.000 de cai putere, valurile de flăcări s-au tranformat în râuri de foc care au pornit pe jgheaburile laterale din beton. S-a făcut ziuă pe o rază de câțiva kilometri, iar racheta, învingând forța gravitațională și ultimele piedici care o fixau pe rampă, s-a desprins încet din marea de văpăi. Apoi viteza a crescut și racheta a luat înălțime îndreptându-se spre cer, în timp ce noi așteptam cu înfrigurare momentul plasării pe orbita circumterestră. La un moment dat, la comanda centrului de dirijare, racheta purtătoare a efectuat o importantă manevră prevăzută în program. Precizia cu care s-a realizat încadrarea în parametrii de zbor a însemnat încă un important succes. Ne-am îmbrățișat și ne-am felicitat reciproc. Eram în acea fază când, la toți cei care urmăream lansarea, se amestecau emoția cu satisfacția împlinirii. Primul român pășea cu succes spre stele. Potrivit celor stabilite la plecare, l-am informat telefonic pe președintele Nicolae Ceaușescu asupra reușitei acțiunii. După ce m-a ascultat, a apreciat izbânda și mi-a cerut să transmit organizatorilor felicitările lui, felicitări pe care aceștia le-au primit cu plăcere și mulțumiri.

După ce ne-am luat rămas bun de la cei de la cosmodrom, ne-am deplasat la locul de cazare care ni se rezervase în orășelul Leninsk. A doua zi dimineața, de la cosmodrom ni s-a comunicat că zborul navei cosmice decurge normal. La micul dejun, care s-a servit înainte de a pleca spre Moscova, a fost prezent și un vicepreședinte al Republicii Kazahstan, pe teritoriul căreia se afla cosmodromul.

Un om agreabil, foarte cumsecade, care ne-a felicitat cu căldură şi sinceritate pentru reuşita misiunii spaţiale. A ţinut să fim serviţi cu lapte de cămilă, ceea ce pentru noi a constituit o plăcută surpriză.

Fig. VIII.4. *La centrul de urmărire a zborurilor cosmice. Moscova, mai,* 1981.

— *În continuare ce s-a mai întâmplat?*

— Multe. Mă voi referi doar la două momente. Ne-am deplasat la aeroport şi, de acolo, cu avionul, la Moscova. În capitala sovietică, gazdele ne-au condus la Centrul de urmărire a zborurilor cosmice. Când am ajuns, am fost informaţi că nava cosmică "Soiuz", cu D.Prunariu şi L.Popov la bord, se afla deasupra Spaniei. Apoi am văzut-o pe marele ecran, sub forma unui punct luminos, în sud-estul României şi deasupra Mării Negre. La Centrul de urmărire a zborurilor cosmice am purtat discuţii interesante cu un grup de savanţi sovietici care urmăreau obiective cu caracter ştiinţific.

Ne-am îndreptat apoi spre ambasada ţării noastre. Aici, membrii delegaţiei, ambasadorul şi ataşatul militar s-au întreţinut cordial cu soţiile celor doi cosmonauţi, Crina Prunariu şi Valentina Dediu. Le-am informat mai în detaliu asupra modului în care a decurs, până atunci, zborul cosmic, le-am mulţumit pentru sprijinul acordat soţilor lor în pregătirea pentru această performanţă.

Echipajul cosmic comun româno-sovietic a încheiat cu succes misiunea. În urma unei perioade obligatorii de carantină, după verificările care se impun în urma unui zbor cosmic, cei doi cosmonauţi români, D.Prunariu şi D.Dediu, au sosit la Bucureşti. În scurt timp, la invitaţia părţii române, a venit în ţara noastră o delegaţie de militari, oameni de ştiinţă şi specialişti sovietici în domeniul cosmonauticii. Şeful statului, Nicolae Ceauşescu, într-un cadru festiv, a conferit Titlul de "Erou al Republicii Socialiste România" locotenentului-major Dumitru Prunariu, cosmonaut-cercetător din armata României, şi colonelului Leonid Ivanovici Popov, pilot-cosmonaut al U.R.S.S., pentru îndeplinirea cu succes a zborului cosmic la bordul complexului orbital "Saliut 6" - "Soiuz".

Aş încheia rememorarea strălucitului eveniment din 14 mai 1981 subliniind că, prin trimiterea primului său mesager în Cosmos, românii şi-au înscris pentru totdeauna numele, cu mândrie şi demnitate, în rândul celor care au reuşit să facă acest salt legendar.

Fig. VIII.5. *La ambasada sovietică din Bucureşti, împreună cu echipajul mixt româno-sovietic. Mai,* 1981.

IX. INVITAT ÎN REPUBLICA DEMOCRATĂ GERMANĂ

— De pe malurile Sârdariei ați ajuns, peste două săptămâni, pe malurile Elbei...

— Da, așa este. Între 1 și 5 iunie 1981 am efectuat o vizită oficială în R.D.Germană, la invitația ministrului apărării al acestui stat, generalul de armată Heinz Hoffmann. Dintre generalii și ofițerii care au făcut parte din delegația pe care o conduceam amintesc pe generalul-locotenent Gheorghe Gomoiu, adjunct al ministrului apărării naționale, generalul-locotenent Emil Ștefănescu, șeful Comandamentului serviciilor armatei, generalul-locotenent Iulian Topliceanu, comandantul Armatei a 4-a, generalul-maior Nicolae Eftimescu, locțiitor al șefului Direcției operații din Marele Stat Major, colonelul (astăzi general) Horia Opruță, locțiitor pentru zbor al comandantului Aviației Militare, colonelul Costache Lozneanu (astăzi dispărut dintre noi), șeful Direcției secretariat a Ministerului Apărării Naționale, colonelul Gheorghe Gherăsoiu, șeful protocolului, colonelul Mircea Beghegeanu, translator. Pe timpul vizitei am fost însoțiți de colonelul Mihai Burbulea, atașatul militar al armatei române pe lângă armata est-germană, iar la unele activități a luat parte și ambasadorul României la Berlin, Gheorghe Tache.

Fig. IX.1. Delegația militară română împreună cu generalul Heinz Hoffmann și un grup de generali și ofițeri est-germani în timpul vizitei în R.D.Germană. Iunie, 1981.

În timpul vizitei, am discutat cu conducerea armatei R.D.Germane aspecte legate de colaborarea bilaterală în numeroase domenii, ni s-au prezentat unități de instrucție, inclusiv dintre cele din categoria "gata de luptă permanent", instituții de învățământ militar, printre care Academia Militară din Dresda, întreprinderi care reparau tehnică militară, obiective economice, istorice și de artă, am asistat la o serie de activități practice în unități din diferite arme, în școli militare, în poligoane și aerodromuri din mai multe garnizoane. Între alte localități vizitate a figurat vechiul oraș german Dresda, port pe Elba, important centru industrial și cultural, reînnoit după război dar care mai păstra, ici și colo, urme ale devastatoarelor bombardamente din februarie 1945. Cu prilejul unui spectacol la vestita operă din localitate, gazdele ne-au informat că acest strălucit lăcaș de cultură fusese refăcut și readus în această stare prin eforturile materiale comune ale cetățenilor din ambele state germane. Fără comentarii.

De asemenea, delegația armatei noastre a vizitat vestita localitate Peenemünde, cea mai cunoscută bază unde germanii experimentaseră în timpul celui de al doilea război mondial, faimoasele arme secrete V_1 și V_2 (V este inițiala cuvântului Vergeltung - răzbunare). În apropierea mării, pe un sol nisipos, acoperit de arbuști, se mai puteau observa urmele, afectate de scurgerea timpului, ale rampelor de lansare ale temutelor rachete. După vizită, în timpul mesei de prânz, gazdele noastre ne-au furnizat interesante detalii în legătură cu această fostă bază.

La sfârșitul vizitei, membrii delegației noastre au fost primiți de Erich Honecker, șeful statului est-german, comandant suprem al armatei. La primire a fost prezent și Gh.Tache, ambasadorul României la Berlin. Membrilor delegației le-au fost înmânate decorații de către ministrul apărării, generalul de armată H.Hoffmann. Mie, în calitate de conducător al delegației, decorația mi-a fost dată de E.Honecker. În acest scop, am fost invitat la cabinetul acestuia, la mica ceremonie fiind de față Egon Krenz, secretar al Comitetului Central al Partidului Socialist Unit German, și generalul H.Hoffmann.

Până la începerea ceremoniei, într-o sală adiacentă, am discutat câteva probleme cu caracter general cu E.Honecker, care se afla într-o bună dispoziție. Știind că șeful statului est-german este originar din Dresda, pentru a înjgheba o discuție pe această temă, am folosit ca pretext o stampă, atârnată pe unul din pereții încăperii în care ne aflam, care înfățișa acest oraș. După ce a ascultat unele păreri exprimate de mine, E.Honecker s-a referit la activitatea lui antifascistă și la anii de detenție sub regimul nazist, punctând momentul arestării sale, la Dresda, în anul 1935.

Întors recent din Japonia, Erich Honecker mi-a împărtășit unele impresii din această vizită. Mi-a relatat că fusese copleșit îndeosebi de înaltul nivel al organizării și eficienței activității economice nipone. În sprijinul celor afirmate a adus câteva exemple, începând cu cel al unui combinat metalurgic, cu o producție de patru milioane de tone de oțel anual, în care, în partea productivă lucrau 90 de salariați pe schimb, în timp ce în domeniul cercetării își desfășurau activitatea 2000.

În investițiile realizate de japonezi în diferite țări, datorită nivelului ridicat de dotare tehnică, aceștia foloseau foarte puțină forță de muncă în comparație cu alți investitori. În industria japoneză se utilizau circa 7000 de roboți, în timp ce "noi laolaltă" - spunea el având în vedere (de ce oare?) cele două state germane împreună - nu avem decât în jur de 3000. În context, s-a referit și la bunele relații cu R.F. a Germaniei, de la care R.D.Germană primea anual, sub diferite forme, un important ajutor material și financiar. De altfel, atât E.Honecker, cât și bonomul ministru H.Hoffmann, aveau rude, membri ai familiei, în R.F. a Germaniei. La sfârșitul conversației, E.Honecker a abordat problema relațiilor dintre țările noastre, dintre cele două armate, fără să spună măcar un cuvânt despre Tratatul de la Varșovia, ceea ce mi s-a părut semnificativ.

Aș vrea să mai fac o paranteză pentru a relata un episod petrecut la Poarta Brandenburg, episod pe care îl consider interesant.

— Vă rog, domnule general, chiar m-ați făcut curios.

— Pe timpul vizitei, delegația armatei noastre, însoțită de omologul meu, generalul de armată Heinz Hoffmann și câțiva dintre colaboratorii lui, a urmărit cu interes explicațiile privind semnificația monumentalei construcții.

Fig. XI.2. La poarta Brandenburg. Iunie, 1981.

Martoră a atâtor evenimente istorice, Poarta Brandenburg înregistra acum încrucișarea privirilor noastre cu cele ale turiștilor din cealaltă Germanie. Altfel spus, noi priveam spre capitalism, ei priveau spre socialism. Ghizii nu mai pridideau cu explicațiile, fiecare prezenta, vizitatorilor pe care îi însoțea, propria variantă despre hotarul artificial dintre cele două state germane. În treacăt fie spus, militarii celor două Germanii nu puteau fi deosebiți după uniforme, întrucât acestea erau aproape identice (cu excepția căștilor care aveau forme diferite și a unor însemne). La un moment dat, ni s-a prezentat, în trecere, într-o clădire anexă, o expoziție de carte "confiscată" de la cetățeni din vest, care încercaseră să introducă "clandestin" aceste produse editoriale.

Ceea ce m-a surprins nu au fost titlurile lucrărilor ci, mai ales, acoperirea sub care erau prezentate. Să mă explic. Volumele, în limba germană, în ediții îngrijite, erau lucrări cu caracter memorialistic sau de sinteză, privind generali și mareșali germani din timpul celui de-al doilea război mondial, între care Erwin Rommel, Heinz Guderian, Erich Manstein, Albert Kesselring. Cam prea frumos aranjate și prezentate pentru niște cărți confiscate!

X. DEMONSTRAȚIE MILITARĂ DE ANVERGURĂ - APLICAȚIA CU TRUPE DIN BIELORUSIA

— Să revenim, domnule general, la activitățile specific militare.

— De acord. Dintre acțiunile mai importante la care am participat în a doua parte a anului 1981, mă voi referi mai întâi la aplicația operativ-strategică "VEST - `81", organizată de armata sovietică, între 4 și 12 septembrie, pe teritoriul regiunilor militare Bielorusă și Baltică și în Marea Baltică, pe direcția generală strategică Vest.

Fig. X.1. La un punct de observare în timpul aplicației "Vest-`81". În stânga mea sunt generalii H.Hoffmann, M.Dzur, L.Czinege și R.Castro

Încercând o caracterizare de ansamblu, trebuie spus că Ministerul Apărării al U.R.S.S. a gândit această aplicație ca o acțiune de o deosebită amploare și complexitate, care a cuprins mai multe operații terestre, aeriene, navale, precum și exerciții combinate aero-navalo-terestre. A fost angajat un număr însemnat de unități și mari unități din trupele de uscat, din cele de desant aerian, de aviație și de marină aparținând, repet, în exclusivitate forțelor armate sovietice. După părerea mea, principalele obiective teoretice au fost, în esență, similare celor din aplicația care avusese loc în R.D.Germană în toamna anului 1980, respectiv aprofundarea, în plan conceptual și acțional, a preceptelor operației aero-navalo-terestre, ridicarea nivelului cooperării între forțele de uscat, aeriene și navale.

Probabil că s-a avut în vedere și verificarea unor ipoteze ale planului de campanie pe această direcție strategică, perfecționarea activității comandamentelor de la toate eșaloanele, testarea unor procedee noi de acțiune și de conducere, a unor mijloace de luptă, inclusiv a armamentului de înaltă precizie. Referitor la formele și mijloacele de conducere, menționez că, pe lângă cele clasice, comandamentele beneficiau pe scară largă de aportul sateliților, al televiziunii, al avioanelor dotate cu echipamente speciale de culegere și comunicare rapidă a datelor, inclusiv sub formă grafică. Toate acțiunile s-au desfășurat în condițiile luptei radioelectronice, care se impusese în arta militară.

În dinamica aplicației s-au folosit masiv blindatele (structurate în mari unități tactic-operative de tancuri - regimente, divizii și armate) sprijinite activ de avioane și elicoptere, desantul aerian și desantul maritim. Focul artileriei, rachetelor tactic-operative, antitanc și antiaeriene s-a executat în condiții foarte apropiate de cele reale. S-au executat manevre pe spații largi și pe adâncimi apreciabile. Se poate spune, fără teamă de a greși, că prin concepție, amploare, forțe și mijloace participante, prin complexitatea situațiilor tactice, operative și strategice create, cu numeroase elemente de noutate, unele cu caracter de experiment, aplicația a oferit concluzii de maxim interes nu numai pentru organizatori, ci și pentru ceilalți participanți.

Dată fiind importanța acțiunii, prezența generalilor sovietici de la eșaloanele operativ-strategice și din organele centrale a fost masivă. Din partea țărilor membre ale Tratatului de la Varșovia au asistat miniștrii apărării, însoțiți de grupe restrânse de generali și ofițeri. Din afara Tratatului au fost prezenți miniștrii apărării din Cuba, Mongolia și Vietnam. Eu am fost însoțit de viceamiralul Mihai Aron, șeful Secției marină din Marele Stat Major, generalul-maior Dumitru Pănescu, locțiitorul șefului Statului Major al Forțelor Armate Unite pentru armata română, colonelul Virgil Stănescu, șeful Secției de luptă radioelectronică din Marele Stat Major, colonelul Alexandru Endrijevschi. Pe durata aplicației, în calitate de gazdă și de conducător al acesteia, ministrul apărării al U.R.S.S., mareșalul Dmitri Ustinov, ne-a solicitat și nouă, miniștrilor apărării care fuseserăm invitați, părerea asupra unor aspecte mai importante legate de organizarea și desfășurarea acțiunilor, probabil din pură politețe față de ceea ce reprezentam oficial.

Întâlnirea inițială a fost în capitala Bielorusiei, Minsk, de unde ne-am deplasat cu autobuzul, elicopterul și trenul în diferite zone ale aplicației, în unele cazuri la distanțe destul de mari, pentru a asista la demonstrații.

— Chiar și numai din acest succint tablou evocat de dumneavoastră, domnule general, rezultă că acțiunea la care ați luat parte a avut un caracter multilateral, cuprinzând numeroase episoade de mare interes pentru participanți. De aceea, consider că ar fi util pentru cititorii noștri, în primul rând pentru militari, să vă opriți, fie și pe scurt, asupra unor momente pe care le apreciați cu deosebire.

— Înainte de a decupa și evidenția câteva aspecte concrete, vreau să precizez că aplicația a avut, cum era firesc, un caracter unitar, acțiunile la nivel tactic-operativ făcând parte organică din ansamblul strategic.

Un moment interesant, menit să dea și o anumită culoare acțiunilor, l-a constituit testarea unor proiectile, grenade și rachete antitanc pe "viu". În fapt, o formație de 80-90 de tancuri T-34, fără echipaje și armament, dirijate prin radio, organizate într-un dispozitiv de luptă ofensiv adecvat, cu viteza permisă de câmpul tactic, a atacat poziția unde erau dispuse tunurile, aruncătoarele de grenade și instalațiile de rachete antitanc. Înaintarea tancurilor cu zgomotul lor specific și focul intens al mijloacelor antitanc au creat un tablou de luptă deosebit de impresionant. Nefiind active, constituind doar ținte în mișcare, aproape toate tancurile au fost lovite și scoase din funcțiune. În acest caz, nu s-a urmărit numai testarea mijloacelor antitanc, ci și a comportamentului servanților acestora în fața unui număr apreciabil de tancuri care, cu toate că nu erau inamice și nu foloseau focul, induceau totuși o stare accentuată de teamă. După ce episodul s-a consumat, ne-am deplasat la locul unde se desfășurase acesta pentru a constata efectul focului antitanc. S-au desprins numeroase învățăminte cu privire la posibilitățile armelor antitanc și la eficiența întrebuințării lor.

Multe elemente de interes s-au reliefat și în pregătirea de foc a operației ofensive a unei armate de arme întrunite. În perioada de pregătire a acțiunii, înainte de declanșarea focului, ne-am deplasat într-un raion din poziția "inamică", unde ni s-au arătat lucrările genistice executate după regulamentele adversarilor potențiali - un punct de comandă de mare unitate și un punct de sprijin de companie, cu lucrări complete, organizat și el după norme N.A.T.O. și prevăzut cu tot armamentul original din dotarea subunității.

Focul executat de rachete și de mai multe divizioane de artilerie clasică și cu reacție, cu o durată de circa 35 de minute, a fost de-a dreptul impresionant. Noi l-am urmărit, atât cât s-a putut urmări prin crenelurile unui adăpost din beton care vibra puternic, dând senzația unui seism. Din cauza distanței mari la care se aflau obiectivele lovite și a prafului stârnit de explozii nu se putea percepe efectul focului. Ca urmare, despre obiectivele lovite, felul focului, transportul de foc de pe un obiectiv pe altul și alte asemenea aspecte luam cunoștință din transmisiile celor care conduceau acțiunea.

După încetarea focului și după ce praful s-a mai ridicat, ne-am deplasat la câteva obiective. Punctul de comandă fusese distrus în cea mai mare parte, iar punctul de sprijin al companiei "inamice" fusese ras de pe fața pământului. Dacă această poziție ar fi fost ocupată de forță vie, este greu de spus câți luptători ar fi supraviețuit. Desfășurarea acestui episod confirma, pentru mine, adevărul cuprins în remarca regretatului general-maior dr. Ion Cupșa, reprezentant de primă mărime a școlii naționale de istorie militară, că, de-a lungul întregii sale existențe, armatei ruse i-a fost străin principiul economiei forțelor.

Fig. X.2. Debarcarea desantului pe țărmul Mării Baltice. Aplicația "Vest - `81"

Fig X.3. Coloană de artilerie - tunuri autopropulsate de calibrul 203,2 mm, apte să utilizeze muniție nucleară. Aplicația "Vest - `81"

Fig. X.4. Desant transportat și susținut în luptă de elicoptere. Aplicația "Vest - `81"

— *Dintre aspectele acestei aplicații, ce ar mai fi de subliniat în mod deosebit?*

— Cum afirmam mai înainte, pe timpul aplicației s-a întrebuințat pe scară largă desantul aerian, chiar în condiții meteorologice dificile, ziua și noaptea, evidențiind nivelul ridicat al pregătirii piloților și parașutiștilor. În parte, desantul a fost lansat la bordul mașinilor de luptă ale parașutiștilor (vehicule blindate de circa 8-9 tone, care se lansau cu ajutorul unor parașute, iar la aterizare foloseau un sistem reactiv de frânare). Imediat ce atingeau solul și degajau parașuta, autovehiculele se puneau în mișcare gata de luptă, ceea ce dovedea un înalt grad de operativitate și de instruire. Avionul destinat acestor misiuni, IL-76, cu patru motoare cu reacție, putea fi amenajat în diferite variante - transportul de parașutiști, de mașini de luptă cu sau fără echipaj la bord, ori de containere cu armament muniții și materiale diverse.

În câmpul tactic, desantul aerian era transportat cu elicopterele, din care, pentru o mai mare operativitate și realizarea unei degajări cât mai rapide a aparatelor, luptătorii săreau cu tot echipamentul de la o înălțime de peste un metru, (aparatele nu aterizau, ci doar reduceau viteza, de regulă operațiunea executându-se la punct fix). De un real interes au fost demonstrațiile privind ocuparea unui aeroport, acțiunea elicopterelor pe timp de noapte și în condiții de ceață, forțarea cursurilor de apă, folosirea desantului maritim la Marea Baltică.

Ca un element de noutate în domeniul artei militare, ar fi de menționat folosirea unor grupări mobile, numite de manevră, formate din 5-6 divizii de tancuri și mecanizate, puternic sprijinite de avioane și elicoptere, ceea ce le mărea posibilitățile de înaintare în ritm alert și le sporea substanțial puterea de foc, grupări care se preconiza a fi folosite predilect pe flancuri, pe intervale și în adâncimea operativă. Procedeul în sine constituia o continuare, în condiții mult schimbate, a ceea ce, în al doilea război mondial, și o vreme și în perioada postbelică, s-au numit grupări mobile. Acestea se foloseau în adâncimea operativă (după ruperea apărării tactice), pentru a dezvolta ofensiva în ritm rapid, pe direcții hotărâtoare, pentru a lichida inamicul care se apăra în spațiul operativ, pentru a nimici rezervele inamice care afluiau din adâncime, pentru a respinge eventualele riposte ofensive ale adversarului, pentru a cuceri unele obiective importante și aliniamente din teren, capete de pod peste cursuri de apă etc., acțiunile îmbrăcând, în general, caracterul luptei de întâlnire. Ar fi multe de spus în legătură cu această importantă acțiune, realizată în trăsăturile ei definitorii la cotele la care ajunsese atunci arta militară, condusă cu mijlocele și metodele cele mai avansate ale timpului, cu numeroase segmente ce puteau servi drept paradigme în domeniu.

Înainte de a încheia capitolul, doresc să mai punctez câteva momente ale aplicației. Într-una din întinsele păduri bieloruse ne-a fost prezentat un divizion mobil de rachete cu rază medie de acțiune "SS-20". Am vizitat punctul de comandă, o sală de specialitate (destinată pregătirii echipajelor), o sală de mese, un dormitor, toate dispuse pe mijloace auto. Pe timpul prezentării acestui divizion, mareșalul sovietic Vladimir Tolubko, comandantul Trupelor de rachete strategice, a fost întrebat de generalul de armată Lajos Czinege, ministrul apărării al Ungariei, care este distanța de acțiune a acestei rachete. Generalul maghiar a primit următorul răspuns: "*Americanii spun că* 4.000-5.000 *de km*". Deh, ca între aliați!

După ce întreg divizionul, dispus în coloană, a defilat prin fața noastră, care eram instalați pe o tribună improvizată pe un drumeag din pădure, a urmat o demonstrație care a constat în punerea unei rachete în poziție de lansare. Așezată în plan orizontal, fixată cu un dispozitiv pe platforma mașinii, racheta a fost adusă în poziție verticală și coborâtă la sol, între copaci, cu ajutorul unui mecanism acționat de motorul mașinii purtătoare, într-un timp foarte scurt. După ce executa salva, divizionul se punea imediat în mișcare către altă poziție, pentru a nu fi reperat și lovit de inamic.

Pentru a ajunge la Marea Baltică, în raionul de debarcare a desantului maritim, am călătorit o noapte cu trenul, întrucât condițiile meteorologice nu permiteau deplasarea cu avionul sau elicopterul. Punctul terminus a fost orașul celebrului filosof Immanuel Kant (1724-1804), Königsberg (botezat, după anexarea lui de către sovietici, Kaliningrad). Din autobuzul cu care ne continuam călătoria, priveam statuia acestui mare german și aveam impresia că se simțea stingher și străin în orașul pe care nu l-a părăsit niciodată, dar din care a ridicat, de-a lungul și de-a latul pământului, razele unei gândiri fecunde, generoase și nestinse vreodată.

Debarcarea la care am asistat a impresionat prin amploare, rapiditate şi prin perfecta sincronizare a acţiunilor forţelor navale, aeriene şi terestre. Desantul maritim se afla pe tancuri, pe maşini de luptă ale infanteriei şi pe transportoare amfibii blindate, de pe care s-a executat un foc intens. Acţiunea a fost pregătită, iar apoi activ şi eficient sprijinită de avioane şi elicoptere, de focul rachetelor şi artileriei navale. Astfel, organizatorii au reuşit să înfăţişeze acest episod ca şi cum ar fi fost decupat din realitate.

Pe timpul acţiunilor de la Marea Baltică, împreună cu ceilalţi miniştri invitaţi, am făcut o vizită pe port-elicopterul "Kiev", care aparţinea Flotei de Nord şi fusese adus în zona aplicaţiei din locul său de bazare de la Murmansk, Marea Barents. Aici, în careul ofiţerilor, am ascultat informarea comandantului navei, un căpitan de rangul 1 care nu depăşea vârsta de 40 de ani, înalt, suplu, brunet, cu o frumoasă şi îngrijită barbă neagră. Acesta ne-a prezentat principalele caracteristici şi performanţe ale navei, ale armamentului, rachetelor şi ale mijloacelor de radiolocaţie aflate la bord, ne-a vorbit despre posibilităţile şi misiunile pe care nava le poate îndeplini, despre situaţia echipajului (format din 1.500 de marinari) etc.

Pe navă am constatat, între altele, un înalt grad de automatizare a unităţilor de luptă. De pe puntea superioară am asistat la demonstraţii de zbor ale aeronavelor existente la bord - avioane Iak-29 cu decolare verticală (pe navă se aflau 42 asemenea aparate) şi elicoptere K-25, care aveau, ca misiune principală, lupta împotriva submarinelor.

Pe punte s-a petrecut şi o întâmplare cu puternică încărcătură emoţională. Deoarece temperatura era destul de scăzută şi vântul rece (deşi era în luna septembrie), din ordinul comandantului navei, ni s-au distribuit scurte din piele, îmblănite. Subofiţerul care mi-a oferit călduroasa îmbrăcăminte a venit din spate şi mi s-a adresat în limba română, nu "moldovenească", discret, cu o voce scăzută, temător: "*Tovarăşe ministru, vă rog să vă îmbrăcaţi cu această haină*". Deşi total surprins, i-am mulţumit, strângându-i mâna cu căldură şi ne-am privit cu ochii umezi de bucurie. Din scurta discuţie pe care am avut-o cu el, am aflat că este român de peste Prut şi că pe acea navă se găseau ambarcaţi opt basarabeni, toţi maiştri şi subofiţeri, toţi în sectoare auxiliare, ceea ce spunea totul. La înălţarea în aer a primului avion, basarabeanul meu a ţinut să-mi atragă atenţia că: "decolează comandirul meu". Acesta m-a mai informat că, după o perioadă de ambarcare, erau schimbaţi cu un alt echipaj, iar ei, după un concediu în care mergeau acasă şi după o pregătire într-un centru special, reveneau pe vapor.

Principalele concluzii rezultate din această importantă aplicaţie au fost prezentate la Minsk de mareşalul Nikolai Ogarkov, şeful Statului Major General al armatei sovietice, şi de mareşalul Dmitri Ustinov, ministrul apărării al U.R.S.S.

La masa dată în încheiere, în numele miniştrilor apărării din celelalte ţări ale Tratatului de la Varşovia a luat cuvântul generalul de armată Heinz Hoffmann, ministrul apărării al R.D.Germane.

Acesta, după ce a rostit câteva fraze în limba rusă, pe care o stăpânea bine, a continuat şi a încheiat în limba germană. Găsesc locul potrivit să mai fac o precizare, şi anume că, nici eu şi nici miniştrii care m-au precedat, nu am luat cuvântul niciodată în numele celorlalţi. Noi am justificat această atitudine prin aceea că nu dorim să vorbim în numele altora, ci numai în numele nostru, iar sovieticii se obişnuiseră cu aceasta.

La masă, l-am cunoscut pe mareşalul Kiril Moskalenko, atunci în vârstă de 79 de ani, care fusese invitat la activităţile de la finele aplicaţiei. Am folosit acest prilej pentru a intra în vorbă cu el. După un schimb de impresii referitoare la aplicaţie, venerabilul mareşal mi-a povestit despre participarea lui la războiul sovieto-finlandez, despre momentele dificile de la începutul războiului sovieto-german, când s-a aflat la comanda unei brigăzi de artilerie antitanc, despre operaţiile Armatei a 38-a, al cărei comandant a fost vreme îndelungată, operaţii pe care le studiasem amănunţit. Bătrânul veteran al Marelui Război pentru Apărarea Patriei, a dovedit că nu era deloc scump la vorbă şi mărturisesc că jovialitatea lui m-a cucerit.

Activitatea s-a încheiat cu o paradă militară în afara oraşului Minsk, la care au participat trupe terestre şi aeriene.

La întoarcere la Bucureşti, Nicolae Ceauşescu m-a întrebat cum a decurs aplicaţia. După ce i-am relatat câteva aspecte concrete, dintre cele mai ilustrative, am apreciat că, în înţeles mai larg, aplicaţia s-a dorit, cred, o demonstraţie a forţei armatei U.R.S.S. Comandantul suprem nu m-a contrazis.

Ţinând seama că în decembrie 1981, cum vom vedea în continuare, avea să se pună problema unei intervenţii militare în criza poloneză, nu este exclus ca prin această aplicaţie comandamentul sovietic să fi urmărit verificarea dispozitivului strategic care trebuia adoptat în acest scop şi în eventualitatea unei reacţii din partea N.A.T.O. Astfel privită, aplicaţia din Bielorusia se corelează cu cea desfăşurată în R.D.Germană cu puţin timp în urmă.

XI. ROMÂNIA A RESPINS IDEEA UNEI INTERVENȚII MILITARE ÎN POLONIA

— Am ajuns, domnule general, în perioada pregătirii și desfășurării întâlnirii de la Moscova a miniștrilor apărării ai statelor din Tratatul de la Varșovia din decembrie 1981. Știm de la dumneavoastră că acest eveniment s-a aflat sub semnul unei adevărate furtuni, de aceea v-aș ruga să recompunem elementele sale cardinale, pentru că cele petrecute atunci sunt puțin sau deloc cunoscute de publicul larg.

— După aplicația operativ-strategică "VEST-`81", întâlnirea miniștrilor apărării ai statelor membre ale Tratatului de la Varșovia a fost următorul eveniment important în care am fost implicat în cel de-al doilea semestru al anului 1981. Această ședință ordinară a Comitetului Miniștrilor Apărării a avut loc la Moscova în zilele de 2, 3 și 4 decembrie 1981.

Am plecat spre Moscova în dimineața zilei de 1 decembrie însoțit de ceilalți membri ai delegației armatei române: general-colonel Marin Nicolescu, adjunct al ministrului apărării naționale, locțiitor al comandantului-șef al Forțelor Armate Unite pentru armata română, general-locotenent Ion Șuța, prim-locțiitor al șefului Marelui Stat Major și șef al Direcției operații, contraamiral Ștefan Dinu, șeful Direcției informații din Marele Stat Major. Delegația a fost însoțită de un grup de ofițeri din Marele Stat Major, cunoscători ai problemelor legate de Tratatul de la Varșovia și ai limbii ruse, grup condus de colonel (mai apoi general) Dumitru Mircea, valoros ofițer de stat major, care a îndeplinit cu competență atribuțiile pe care le-a avut în domeniul relațiilor armatei române cu armatele aliate. La Moscova s-a alăturat delegației general-maior Dumitru Pănescu, locțiitorul șefului Statului Major al Forțelor Armate Unite pentru armata română.

Călătoria noastră, într-un avion BAC-111 (închiriat de la compania TAROM, întrucât armata nu dispunea de avioane de mediu sau de lung curier), a fost colorată și de unele mici peripeții. Astfel, când ne apropiam de Moscova, turnul de control de pe aeroportul Vnukovo-2, unde urma să aterizăm, ne-a comunicat că nu ne poate primi din cauza vizibilității reduse și a poleiului de pe pistă. Până la disponibilizarea unuia din aeroporturile Moscovei, am fost dirijați spre Kiev, unde vizibilitatea era bună. La sosire am fost întâmpinați de comandantul Regiunii militare Kiev și locțiitorii săi, care ne-au fost gazde foarte bune. După ce s-a completat plinul avionului și s-a servit masa de prânz, pe baza informațiilor comunicate de organele de trafic aerian de la Moscova ne-am pregătit de plecare. Condițiile meteorologice se mențineau încă destul de dificile. În asemenea ocazii, hotărârea aparține exclusiv echipajului. Excelentul pilot al avionului nostru, Vasile Cireașe, atunci în vârstă de 35-36 de ani, cu care mai zburasem, a hotărât să încercăm și am decolat.

Ajuns pe panta de aterizare a aeroportului moscovit, echipajul aeronavei noastre, pilot și copilot, a confirmat organelor de trafic aerian sovietic faptul că vede pista (care era bine balizată) și, ca atare, vine la aterizare. Pista, cu toate că fusese tratată, mai era încă alunecoasă, astfel că avionul a derapat ușor, dar nu periculos, întrucât a fost bine "ținut" de maestrul manșei, care a primit calde felicitări pentru înalta competență profesională. Echipajele avioanelor din alte țări, care renunțaseră sau rataseră aterizarea, au fost dirijate spre aeroporturi din localități cu condiții meteo mai bune decât cele de la Moscova și au ajuns în capitala sovietică abia în cursul nopții sau a doua zi. Dar totul este bine când se termină cu bine.

Fig. XI.1. Sala de ședințe a Comitetului Miniștrilor Apărării din clădirea Comandamentului Forțelor Armate Unite din Moscova la inaugurarea din decembrie 1981. La realizarea interiorului a contribuit și partea română.

— Să intrăm, domnule general, în salonul din noul edificiu al Comandamentului Forțelor Armate Unite în care și-a desfășurat ședința Comitetului Miniștrilor Apărării.

— Într-adevăr, aceasta a fost prima ședință a Comitetului Miniștrilor Apărării care a avut loc în noua clădire a Comandamentului Forțelor Armate Unite. În acel local erau dispuse Comandamentul, Statul Major, Comitetul Tehnic, existau spații pentru activități, pentru cazare, mijloace de legătură.

În ceea ce privește activitatea în sine, departe de gândul de a face un proces-verbal al acelei întâlniri. De fapt, discuțiile pe linia ordinii de zi au avut o importanță nesemnificativă față de cele purtate în afara ei. Doresc totuși să evidențiez acele aspecte care marchează poziția noastră, principială și consecventă, de respect față de principiile recunoscute care trebuie să stea la baza relațiilor internaționale, de neabdicare în fața presiunilor.

Consfătuirea a debutat firesc, în dimineața zilei de 2 decembrie, sub auspiciile gazdei, mareșalul Dmitri Ustinov, ministrul apărării al U.R.S.S., fără nici un indiciu că ar urma ceva neașteptat. Conform planului de desfășurare, în prima zi de ședință au luat cuvântul toți șefii direcțiilor de informații din marile state majore ale armatelor aliate, care au supus atenției concluziile lor privitoare la probleme importante din activitatea adversarilor potențiali, la situația politico-militară din Europa, cu deosebire la intenția N.A.T.O. de a instala rachete cu rază medie de acțiune (cu încărcături nucleare) în unele țări membre ale Alianței, fapt ce a generat criza eurorachetelor. De asemenea, au luat cuvântul o parte din miniștrii apărării, cel al Bulgariei, generalul de armată Dobri Djurov, al Ungariei, generalul de armată Lajos Czinege, al R.D.Germane, generalul de armată Heinz Hoffmann, și șeful Marelui Stat Major al armatei poloneze, generalul-colonel Florian Siwiski, care-l reprezenta pe generalul de armată Wojciech Jaruzelski, (acesta din urmă cumula la acea dată toate funcțiile de vârf în statul polonez, inclusiv pe cea de ministru al apărării).

Fig. XI.2. Membrii Comitetului Miniștrilor Apărării din țările participante la Tratatul de la Varșovia în timpul depunerii unei coroane de flori la Mormântul ostașului necunoscut. Moscova, decembrie, 1981.

A doua zi, 3 decembrie, am luat primul cuvântul, în numele delegației armatei române, urmat de mareșalul D.Ustinov, ministrul apărării al U.R.S.S., lista încheindu-se cu alocuțiunea generalului de armată Martin Dzur, ministrul apărării al Cehoslovaciei. Nu bănuiam că doar peste câteva ore aveam să mă aflu în situația de a lua o decizie care, prin tot ceea ce a însemnat ea, o consider fără exagerare, de o importanță deosebită. Având în vedere că au trecut aproape două decenii de atunci, pentru a completa puținele însemnări care mi-au rămas, am să pun memoria la treabă, am să caut puțin prin ungherele ei, pentru a reconstitui cât mai fidel filmul dramaticelor momente în care, sub imperiul unor presiuni intense și concertate, a trebuit să iau și apoi să susțin o decizie, a cărei importanță rămâne să o aprecieze cititorul și istoria.

Cursul lucrărilor ședinței a luat o întorsătură neașteptată înaintea pauzei de prânz, din ziua de 3 decembrie. Cu circa 15 minute înainte de pauză, în jurul orei 12^{00} (ora Moscovei), un colonel din armata sovietică, probabil din secretariatul creat pentru ședință, i-a comunicat translatorului delegației noastre, colonelul Alexandru Endrijevschi, că, imediat ce se intră în pauză, miniștrii apărării sunt rugați să ia parte la o întâlnire într-o sală apropiată celei în care avea loc ședința Comitetului Miniștrilor Apărării. Ofițerul care ne-a transmis invitația nu a dat nici o explicație în legătură cu scopul întâlnirii.

După anunțarea pauzei, m-am deplasat spre locul indicat, împreună cu colonelul Al.Endrijevschi, singurul ofițer din armata română care, în calitatea sa de translator de limba rusă, m-a însoțit permanent în toate fazele aprinsei dispute despre care va fi vorba în cele ce urmează. Generalul-colonel Marin Nicolescu m-a condus până la intrarea încăperii unde eram invitat, spunându-mi că mă așteaptă cu nerăbdare să afle mobilul întâlnirii. Când, la intrarea mea în sala respectivă, i-am văzut pe ceilalți invitați deja instalați pe locuri, mi-am dat seama că trebuie să fie vorba despre ceva deosebit. În afară de cei șapte miniștri ai apărării ai țărilor participante la Tratatul de la Varșovia, de comandantul-șef al Forțelor Armate Unite, mareșalul Viktor Kulikov, și de șeful său de stat major, generalul de armată Anatoli Gribkov, care erau membri ai Comitetului, la acea întâlnire intempestivă se aflau mareșalul Nikolai Ogarkov, șeful Statului Major General al armatei sovietice, precum și generalul de armată Alexei Epișev, șeful Direcției superioare politice a armatei și flotei militare, care erau membri ai delegației militare sovietice.

După ce a făcut apelul din ochi, spre a se convinge că nu lipsește nimeni, mareșalul Dmitri Ustinov a intrat direct în problemă, comunicându-ne că generalul W.Jaruzelski, conducătorul Poloniei, a cerut, printr-o telegramă, ajutor, întrucât, zicea mareșalul, situația din țară se deteriorase. Mareșalul Dmitri Ustinov, în picioare, cu statura lui masivă, între cele două rânduri de mese la care eram așezați noi, puțin retras ca să nu stea cu spatele la cineva, a început să explice în ce consta agravarea situației din Polonia care, după cum accentua el, punea în pericol socialismul în acea țară și în ansamblu.

Pornind de la tabloul înfăţişat şi de la invocatul ajutor solicitat de W.Jaruzelski, mareşalul sovietic propunea ca în comunicatul pe care urma să-l adoptăm (şi al cărui text fusese convenit înaintea şedinţei), să introducem un paragraf prin care să ne exprimăm sprijinul faţă de guvernul polonez. Completarea propusă de mareşal avea aproximativ următorul conţinut: "*Comitetul Miniştrilor Apărării sprijină acţiunile întreprinse de guvernul polonez pentru curmarea amestecului forţelor contrarevoluţionare străine şi a statelor N.A.T.O., care pun în pericol existenţa socialismului în Polonia*".

Am ascultat textul şi am întrebat ce fel de ajutor putea oferi Comitetul Miniştrilor Apărării, în afară de unul militar. Nu mi s-a dat nici o explicaţie. După mareşalul D.Ustinov a intervenit imediat generalul D.Djurov, ministrul apărării al Bulgariei, care a declarat că este de acord să dăm neîntârziat ajutor Poloniei, şi că, în acest sens, el are aprobarea Biroului Politic al Partidului Comunist Bulgar. Rezulta că unele state membre ale Tratatului de la Varşovia cunoşteau dinainte că se preconiza şi o soluţie militară în cazul Poloniei. Se repeta, într-un fel, istoria din august 1968.

A urmat generalul de armată M.Dzur, ministrul apărării al Cehoslovaciei, (ar fi de amintit că acesta a fost implicat în intervenţia din ţara sa din anul 1968) care, în esenţă, a spus că deşi el nu mai este membru al Biroului Politic al partidului său, se pronunţă pentru "*acordarea ajutorului cerut*" de Polonia. Generalul de armată H.Hoffmann, ministrul apărării al R.D.Germane, s-a exprimat simplu, afirmând că el nu este împotrivă. Generalul de armată L.Czinege, ministrul apărării al Ungariei, a declarat însă că nu se poate pronunţa până când nu se consultă cu Janos Kadar, observând că nu înţelege ce s-a schimbat în Polonia din ziua precedentă, întrucât generalul Fl.Siwiski nu pomenise nimic despre aşa ceva în intervenţia sa.

Profund marcat de situaţia creată, abătut, generalul Fl.Siwiski n-a spus nici un cuvânt, nu s-a opus în nici un fel, adoptând o poziţie implicit capitulardă. Este momentul să precizăm că, în august 1968, polonezii intraseră în Cehoslovacia cu patru divizii, constituite într-o armată, pe care o comandase nimeni altul decât generalul-colonel Fl.Siwiski, cel care stătea acum încremenit lângă mine.

— Fiind vorba de o problemă explozivă, cu consecinţe imprevizibile, vă adresez rugămintea să evocaţi cât se poate de amănunţit această clipă de istorie pe care aţi trăit-o acolo la Moscova, şi care merită să fie consemnată cât mai fidel cu putinţă.

— Voi încerca. Clipa de istorie la care vă referiţi am trăit-o împreună cu colonelul Al.Endrijevschi, care traducea cu fidelitate în ruseşte ceea ce spuneam eu în româneşte. Mi-am început intervenţia prin constatarea că, dacă ni se cere ajutor, noi, miniştrii apărării, nu putem propune şi oferi decât unul militar. Apoi l-am rugat pe mareşalul D.Ustinov să ne prezinte telegrama trimisă de generalul W.Jaruzelski şi l-am întrebat de ce liderul polonez se adresează miniştrilor apărării şi nu şefilor de state, având în vedere funcţiile cu care era investit.

În același timp, preluând ideea generalului L.Czinege, am solicitat să ni se explice ce s-a schimbat în Polonia, deoarece cu o zi înainte, generalul Fl.Siwiski luase cuvântul în forul nostru și nici atunci și nici până la ora acelei discuții nu semnalase sub nici o formă că, față de ceea ce se știa, ar fi existat o situație deosebită în țara sa. Am încheiat, subliniind că, deși nu am un mandat în acest sens, întrucât situația creată era inedită, respectând principiul neamestecului în treburile interne ale altora, nu pot fi de acord să semnez un document de natura celui propus de mareșalul D.Ustinov. Dacă vor s-o facă, să o facă fără români, și chiar să specifice că românii se opun, dar eu îi sfătuiesc să nu recurgă la o asemenea soluție. Cu toate insistențele mareșalului D.Ustinov, susținut de colaboratorii lui (mai puțin de mareșalul V.Kulikov și de generalul A.Gribkov, care n-au luat cuvântul nici atunci și nici a doua zi), de miniștrii apărării ai Bulgariei și Cehoslovaciei, n-am cedat, am rămas pe poziția exprimată. La un moment dat, un viceamiral sovietic, de la secretariat, a adus o filă, scrisă de mână cu cerneală, spunându-ne că este telegrama lui W.Jaruzelski, fără însă a-i da citire, ori să ne-o pună la dispoziție. Acest lucru mi-a întărit convingerea că nu exista o telegramă de la W.Jaruzelski, că hârtia prezentată nu era un document autentic.

La despărțire, am declarat că voi raporta neîntârziat la București pentru a se cunoaște situația creată și atitudinea adoptată de mine. Am luat imediat legătura prin telefon (în jurul orelor 13^{00}, ora locală) cu Nicolae Ceaușescu, în prezența generalului-colonel Marin Nicolescu și a colonelului Alexandru Endrijevschi, și i-am comunicat că "*aici s-a ivit o problemă fulminantă*". După ce l-am informat mai pe larg asupra celor discutate, el a spus: "*Păi, asta înseamnă intervenție!*", la care eu am completat: "*Așa am înțeles și eu, de aceea m-am opus*". "*Ai procedat bine*", a spus el. Apoi m-a întrebat ce poziție au adoptat ceilalți. După ce a ascultat, a precizat că, având în vedere gravitatea și complexitatea problemei, nu-mi poate da un răspuns pe loc, că trebuie să se consulte cu Consiliul de Stat și cu Guvernul. "*Sună-mă peste o oră*", a încheiat el. Cred că N.Ceaușescu avea în vedere faptul că discuția noastră telefonică este interceptată și că dorea astfel să aducă la cunoștința sovieticilor că problema respectivă va fi discutată în forurile statale superioare românești. Peste o oră am telefonat la București. Nicolae Ceaușescu mi-a comunicat, fără a-mi da alte detalii, că s-a consultat cu "cine trebuie" și că au stabilit să ne menținem pe poziția adoptată.

În timpul pauzei de prânz, șeful Direcției informații a armatei maghiare a solicitat o întrevedere cu omologul său român. I-am aprobat contraamiralului Șt.Dinu să dea curs cererii și, bănuind că acțiunea viza o consultare în legătură cu poziția noastră în chestiunea poloneză, am convenit cu el și ce atitudine să adopte. La această întâlnire, contraamiralul Șt.Dinu a fost însoțit de colonelul Al.Endrijevschi. La întoarcere m-a informat că ministrul L.Czinege a dorit să afle, prin generalul delegat de el, dacă ne menținem pe poziția exprimată la ședința ce avusese loc cu puțin timp în urmă, lăsând să se înțeleagă că dorește să ni se alăture.

Probabil că ministrul ungar a recurs la această formulă poate pentru că o întâlnire între noi doi ar fi atras atenția. În ceea ce mă privește, am interpretat demersul generalului L.Czinege ca pe o încercare de apropiere a atitudinii delegației ungare de poziția noastră, lucru care se va întâmpla în final, chiar dacă într-un mod condiționat.

După prânz ne-am deplasat cu autobuzul în apropiere de Moscova pentru a vizita un regiment mecanizat. Pe traseu, prin intermediul aceluiași colonel Al.Endrijevschi, i-am comunicat mareșalului V.Kulikov și generalului A.Gribkov (mareșalul D.Ustinov nu era prezent) că am luat legătura cu Bucureștiul și că sunt în măsură să le transmit oficial părerea părții române referitoare la subînțeleasa intervenție în Polonia, că ceea ce afirmasem în cadrul întâlnirii dobândise, prin aprobarea primită, un caracter oficial. Cei doi au spus că au luat act, dar că ne roagă să ne mai gândim. Le-am răspuns că nu am la ce să mă mai gândesc. Ce am avut de spus am spus, cel mult am să repet, să susțin și cu alte argumente ceea ce am afirmat, dar să se știe că rămân neclintit pe poziția adoptată. Deși atmosfera era apăsătoare, generalul de armată D.Djurov, ministrul apărării al Bulgariei, vorbea continuu, susținând că trebuie să acționăm uniți etc., de unde rezultă că i se sugerase sau i se ceruse acest lucru.

În seara aceleiași zile am mers la ambasada noastră, la o întâlnire cu generalii și ofițerii români din Statul Major al Forțelor Armate Unite și din Comitetul Tehnic, pe care o programasem cu două zile în urmă. Împreună cu ambasadorul Traian Dudaș, cu generalul Marin Nicolescu, generalul Ion Șuța și contraamiralul Ștefan Dinu, am discutat timp de câteva ore cu grupul de ofițeri care-și desfășurau activitatea în Statul Major, sub conducerea generalului Dumitru Pănescu, și în Comitetul Tehnic al Tratatului, sub cea a colonelului inginer (astăzi general) Mircea Constantinescu.

La un moment dat am fost informat că sunt căutat la locul de cazare de mareșalul V.Kulikov și de generalul de armată A.Gribkov, care s-au instalat acolo, declarând că mă așteaptă, dorind, probabil, să reia discuția în problema poloneză. Când m-am înapoiat, nu i-am mai găsit pe cei doi demnitari militari sovietici, care se retrăseseră între timp. Faptul că a doua zi V.Kulikov și A.Gribkov nu m-au căutat, nu mi-au mai cerut nimic, a transformat bănuiala mea în convingere.

— Domnule general, s-a mai revenit asupra problemei poloneze?

— Da. În ziua următoare, 4 decembrie, înainte de a începe lucrările ședinței Comitetului Miniștrilor Apărării, când toate delegațiile se aflau deja în sală, pe locurile lor, am fost din nou convocați, la fel ca în ziua precedentă, pentru a discuta aceeași problemă referitoare la Polonia.

În timp ce traversam sala în care avea loc ședința pentru a merge la locul întâlnirii, sub privirile tuturor celor prezenți, am fost reținut de ministrul ungur, generalul de armată L.Czinege, care m-a întrebat dacă a intervenit cumva vreo schimbare în poziția delegației române.

L-am asigurat că nu s-a modificat nimic şi că vom avea în continuare aceeaşi atitudine. După ce m-a ascultat, generalul ungur mi-a mulţumit şi m-a informat că luase legătura cu Janos Kadar, şeful statului ungar, care-i precizase că el nu fusese căutat de conducerea poloneză pentru a-i solicita vreun sprijin. La despărţire, generalul L.Czinege mi-a strâns mâna amical, în semn că este alături de noi. Întrucât în această scurtă conversaţie, stând în picioare, generalul L.Czinege n-a afirmat că ei vor adopta o poziţie identică sau asemănătoare cu cea a delegaţiei române, ori că se vor opune în vreun fel intervenţiei militare preconizate, ceea ce pentru noi era foarte important, eu am interpretat comportamentul interlocutorului ca pe o testare a atitudinii noastre, deducând că până în acel moment el nu-şi definise încă poziţia.

Împreună cu ceilalţi participanţi, aceiaşi din ziua precedentă, am intrat în încăperea în care eram convocaţi, şi ne-am aşezat pe aceleaşi locuri (consider potrivit să menţionez că foloseau translatori pentru limba rusă numai miniştrii apărării din România, Ungaria şi R.D.Germană şi că, dintre toţi miniştrii apărării din Tratat, numai eu şi omologul meu ungur nu aveam studii în U.R.S.S.)

Primul a vorbit mareşalul D.Ustinov, reluând explicaţiile din ajun legate de Polonia. De această dată, mareşalul nu a mai cerut părerea fiecărui ministru. M-a invitat pe mine să-mi precizez atitudinea deşi, aşa cum menţionam, o exprimasem în ziua anterioară în două împrejurări. Dând curs invitaţiei la cuvânt, am repetat cele spuse cu o zi în urmă, accentuând argumentele şi subliniind, între altele, că nu trebuie făcut un asemenea pas ale cărui consecinţe politice şi militare în plan european şi mondial ar fi fost imprevizibile, încheind că, de această dată, le transmiteam punctul de vedere oficial al forurilor supreme române, care îşi însuşiseră opinia exprimată de mine. Din informaţiile primite de la Bucureşti rezulta că generalul W.Jaruzelski nu se adresase autorităţilor româneşti cu vreo cerere, iar ceilalţi miniştri pot lua decizia pe care o doresc, dar cu menţiunea că România este împotrivă, am adăugat eu. Le-am sugerat totuşi să dovedească discernământ politic şi responsabilitate şi să nu recurgă la "ajutor" în Polonia, cum era numită previzibila intervenţie militară.

Au luat apoi cuvântul mareşalul Nikolai Ogarkov şi generalul de armată Alexei Epişev, care au menţionat, între altele, că socialismul este în pericol şi dacă nu acţionăm noi, vor acţiona duşmanii noştri. În toiul discuţiilor a intervenit ministrul apărării al Bulgariei, generalul D.Djurov, care a fost de părere *"să-l lăsăm pe tovarăşul Olteanu, pentru că a rezultat că nu-şi schimbă părerea. Să ne ocupăm* - a continuat acesta - *de tovarăşul Czinege pentru a ne spune clar ce a hotărât*". Ca urmare, "focul" a fost mutat pe ministrul apărării al Ungariei. Generalul L.Czinege, după ce a reluat o serie de argumente, s-a referit la convorbirea avută cu J.Kadar în aceeaşi termeni în care mi-o relatase şi mie înaintea şedinţei, nu s-a declarat explicit împotrivă, dar nu şi-a exprimat nici acordul. Pentru a-l determina pe generalul L.Czinege să se pronunţe, mareşalul N.Ogarkov a avut nefericita inspiraţie să spună că, în Polonia, trebuie acţionat ferm, oportun şi în unitate, pentru a nu se ajunge la situaţia creată în Ungaria în 1956.

La auzul acestei aprecieri, generalul ungur a reacţionat violent, lovind puternic cu pumnul în masă, aproape strigând "*cum îşi permite un mareşal sovietic să insulte poporul maghiar, care în 1956 a fost sfârtecat de tancurile şi tunurile unei armate străine?*". Generalul L.Czinege a afirmat în încheiere că "*tocmai de aceea nu trebuie să se mai repete un 1956*". Însă atitudinea lui faţă de chestiunea poloneză aflată în discuţie rămânea confuză. Intervenind pentru a îndrepta turnura nedorită pe care o luase discuţia, mareşalul D.Ustinov i-a solicitat generalului L.Czinege să se pronunţe clar dacă este de acord sau nu cu semnarea documentului preconizat. În faţa acestei somaţii, generalul L.Czinege a recurs la următoarea stratagemă: "*Dacă semnează tovarăşul Olteanu, semnez şi eu*". Mareşalul D.Ustinov şi-a îndreptat privirile spre mine. Am repetat, nu ştiu pentru a câta oară, poziţia adoptată de la bun început şi pentru care acum aveam un minimum de suport din ţară: "*Nu sunt de acord!*". În cele din urmă, nu s-a hotărât nimic. Nemulţumit de această nereuşită, mareşalul D.Ustinov s-a îndreptat grăbit şi nervos spre uşă.

Referindu-se la această şedinţă, recunoscând că se lua în calcul o intervenţie militară în Polonia, generalul A.Gribkov, în lucrarea sa "*Doctrina Brejnev şi criza poloneză la începuturile anilor '80*", scria după 11 ani: "*Din această cauză s-a hotărât că «declaraţia» fără semnătura celor doi miniştri nu putea fi redactată pentru a nu arăta lumii întregi divergenţele dintre membrii Comitetului într-o problemă atât de importantă, care privea interesele tuturor ţărilor participante la Tratatul de la Varşovia. Când Janos Kadar a aflat despre aceasta* - continuă A.Gribkov - *el a fost surprins de nehotărârea ministrului său ... N.Ceauşescu însă a aprobat poziţia adoptată de C.Olteanu.*" (General de armată Anatoli I.Gribkov, *Doctrina Brejnev şi criza poloneză de la începutul anilor* '80, în "Voenno - istoriceskii jurnal", nr. 9, 1992, p.51. Exprim recunoştinţa mea, şi pe această cale, cunoscutului istoric Florin Constantiniu, care mi-a semnalat acest material, mi-a oferit o copie şi a avut bunăvoinţa să comenteze în presă dramaticul moment.)

Este posibil ca insistenţa sovieticilor pentru adoptarea şi publicarea unui comunicat referitor la "ajutorul" care trebuia acordat guvernului Poloniei pentru "salvarea socialismului" în această ţară să fi avut în vedere mai multe obiective în scopul facilitării mai multor variante de acţiune. Ţinând seama de reacţia faţă de precedentele intervenţii, este posibil ca sovieticii să caute o altă formulă, şi anume exercitarea de presiuni asupra conducerii de la Varşovia, pentru a o determina să acţioneze ea în forţă, pentru rezolvarea situaţiei în sensul dorit de U.R.S.S. şi că numai în caz contrar ar putea să se aştepte la o acţiune intervenţionistă din partea vecinului de la Răsărit. De altfel, este semnificativ că, în anii care au trecut, generalul W.Jaruzelski nu s-a referit niciodată la faptul că el ar fi solicitat intervenţia statelor din Tratatul de la Varşovia, dimpotrivă justifică introducerea legii marţiale în Polonia în decembrie 1981 ca o soluţie pentru a evita intervenţia (deşi am convingerea că măsura i-a fost sugerată).

— Ajunşi la acest moment, v-aş ruga, domnule general, să-mi permiteţi o paranteză care nu face decât să confirme, peste timp, spusele dumneavoastră. Într-un interviu acordat reporterilor români Elena Perdichi şi Dan Manolache, difuzat pe postul Radio România Cultural la 23 martie 1998, Lech Walesa, liderul din 1981 al sindicatului "Solidaritatea" şi ulterior preşedinte al Poloniei, răspunzând la întrebarea dacă starea de asediu declarată la 14 decembrie 1981 de guvernul generalului W.Jaruzelski "a fost o lovitură dată intenţiilor U.R.S.S. de a intra în Polonia, sau a fost o mişcare îndreptată împotriva "Solidarităţii"?, a răspuns că "Ruşii nu trebuiau să treacă graniţa, pentru că în Polonia erau încă în jur de 150 de mii de soldaţi ruşi. În privinţa amploarei loviturii - consideră el - lucrurile sunt discutabile". Cum comentaţi aprecierea lui L.Walesa?

— Rezultă şi de aici varianta că intervenţia era numai de resortul U.R.S.S., poate cu consimţământul aliaţilor ei sau şi cu o participare militară simbolică a acestora. Publicitatea pe marginea "ajutorului pentru Polonia" reprezenta, în optica sovieticilor, şi un prilej de verificare a unităţii Alianţei ai cărei lideri erau, chiar dacă participarea celorlalţi parteneri ar fi fost de valoare neglijabilă. În acelaşi timp, această publicitate ar fi fost de natură să facă dinainte cunoscută atitudinea statelor occidentale, în special a N.A.T.O., faţă de folosirea forţei militare în Polonia.

După ce discuţiile referitoare la Polonia păreau că s-au epuizat, Comitetul Miniştrilor Apărării şi-a continuat lucrările în plen, cu toate delegaţiile, pentru semnarea protocolului şedinţei şi încheierea acesteia. În acest cadru, mareşalul D.Ustinov i-a informat pe scurt pe cei prezenţi despre ce se discutase la cele două întâlniri cu miniştrii apărării referitor la Polonia, dar că nu s-a ajuns la consens datorită opoziţiei ministrului român. Apoi, mareşalul sovietic m-a întrebat din nou dacă nu m-am răzgândit. Eu m-am ridicat şi am explicat în plen, spre uimirea multora din cei prezenţi, poziţia adoptată. Mareşalul D.Ustinov, uitându-se spre locul delegaţiei armatei române, a spus că prin această atitudine adoptată, noi, românii, ne asumăm o mare răspundere. Cu aceasta discuţiile din sala de conferinţe s-au încheiat.

În aceaşi zi, miniştrii participanţi la reuniune au fost primiţi la Leonid Brejnev, unde s-au făcut aprecieri generale, fără nici o referire la discuţiile noastre despre Polonia (la care, să fiu sincer, mă aşteptam, mai cu seamă că el cunoştea acum poziţia României). L.Brejnev mi s-a părut uzat, foarte obosit, mâinile îi tremurau puternic, cele trei file de pe care şi-a citit cuvântarea se mişcau jenant. La aeroport, la plecare, mareşalul D.Ustinov, care a condus delegaţiile în calitate de gazdă, mi-a spus din nou să mă mai gândesc la poziţia adoptată în legătură cu Polonia.

La întoarcerea în ţară am venit în avion cu Cornel Burtică, membru al Comitetului Politic Executiv, viceprim-ministru şi ministrul comerţului exterior, care se aflase la Moscova cu treburi în domeniul de care se ocupa. În timpul deplasării am discutat pe larg şi problema preconizatei intervenţii în Polonia.

Fig. XI.3. Primirea miniştrilor apărării de către Leonid Brejnev. Moscova, decembrie 1981.

C.Burtică, om cu aleasă cultură politică şi cu o solidă pregătire diplomatică, a apreciat fără rezerve atitudinea adoptată de mine. Am ajuns la Bucureşti în jurul orei 17[00]. Împreună cu C.Burtică am mers direct la Nicolae Ceauşescu pentru a-l informa fiecare cu problemele de care răspundea. După ce m-a ascultat, de faţă fiind şi C.Burtică, mi-a cerut să monitorizez cu atenţie, ca să folosesc un termen la modă, evoluţia evenimentelor din Polonia şi să-l informez în legătură cu orice schimbare.

— Vă mărturisesc că am urmărit cu interes şi cu emoţie relatarea dumneavoastră despre situaţia fulminantă, cum aţi numit-o, creată în şedinţa Comitetului Miniştrilor Apărării de la Moscova, din decembrie 1981, *în jurul intervenţiei militare în Polonia. Eu am convingerea, şi nu numai eu, că opoziţia dumneavoastră faţă de o intervenţie militară în Polonia în* 1981 *a făcut ca istoria să aibă cursul cunoscut şi nu altul.V-aş mai întreba, totuşi, de ce atunci, ca şi în anii ce au urmat, situaţia creată la acea reuniune şi poziţia mai mult decât riscantă pe care dumneavoastră aţi adoptat-o, de ce acel moment al demnităţii româneşti a fost aproape trecut în uitare?*

— La această întrebare este greu de dat un răspuns care să poată fi acceptat cu titlu de adevăr absolut, dar este posibil să formulăm diverse ipoteze. Răspunsul la întrebarea dumneavoastră ar fi fost oricum "fierbinte", în sensul că, în deceniul opt, ar fi deranjat pe mulţi şi n-ar fi adus nimănui foloase. În primul rând, aliaţii noştri, cu care ne aflam în divergenţă, nu aveau nici un interes să facă publică o astfel de situaţie, care nu le era favorabilă. De altfel, prima dezvăluire (pe care o cunosc eu) privind poziţia noastră atunci, a fost făcută cu destulă întârziere, în 1992, de generalul A.Gribkov (pe care l-am citat mai înainte). În al doilea rând, cred că din raţiuni politico-diplomatice, Nicolae Ceauşescu, gândindu-se probabil la reacţia internaţională, n-a vrut să desconspire această chestiune eşuată sau amânată (atunci încă nu se putea şti cu certitudine).

În al treilea rând, orgolios cum era, lui N.Ceaușescu nu-i plăcea să fie evidențiată poziția țării, chiar și într-o problemă atât de gravă, dacă la originea acestei atitudini, într-un fel sau altul, nu se afla el însuși. Mai explicit, prin telefonul pe care i l-am dat de la Moscova eu nu i-am cerut vreo aprobare, delegare etc., ci l-am informat despre decizia pe care o luasem deja fără să fiu mandatat. Ca urmare, el nu a hotărât, ci a fost de acord cu hotărârea mea, situație care, se înțelege, îl situa într-o altă ipostază.

Duminică, 14 decembrie 1981, în timp ce mă aflam la Ministerul Apărării (ca la fiecare sfîrșit de săptămână), în jurul orelor 10^{00}, am fost chemat la Nicolae Ceaușescu. Discuția care a urmat s-a purtat numai între noi doi, la sfârșitul ei participând și generalul-maior Ilie Constantinescu din Marele Stat Major, care mă însoțise având asupra lui documentele referitoare la ridicarea capacității de luptă a armatei. Comandantul suprem m-a întrebat dacă, față de situația din Polonia, m-am gândit la unele măsuri pe plan militar, evident cu caracter preventiv. I-am răspuns afirmativ și i-am raportat ceea ce stabilisem împreună cu Marele Stat Major pe linia ridicării capacității de luptă a armatei (astfel de măsuri au fost luate și în mai 1980, după ce s-a anunțat moartea președintelui Iugoslaviei, Iosif Broz Tito). Dându-și acordul pentru măsurile preconizate, Nicolae Ceaușescu mi-a cerut să fie urmărită cu toată atenția evoluția evenimentelor din Polonia și să fie ținut la curent cu aceasta.

XII. ARMATA ROMÂNĂ CONTINUĂ SĂ-ŞI EXTINDĂ RELAŢIILE CU ALTE ARMATE

— În afară de relaţiile cu armatele statelor participante la Tratatul de la Varşovia, aspect la care v-aţi referit, ce evenimente au mai marcat legăturile armatei române cu alte armate în anul 1981?

— În anul 1981 am avut o serie de întâlniri cu reprezentanţi ai unor armate din afara Tratatului de la Varşovia, prima activitate programată fiind o vizită în Sudan, pentru a răspunde invitaţiei omologului meu, generalul Abd el Magid Hamid Hilal.

Pe timpul acestei deplasări am fost însoţit de generalul-maior ing. Constantin Cioroianu, adjunct al şefului Direcţiei generale a înzestrării armatei, generalul-maior Gheorghe Ionescu, şeful Statului major al Aviaţiei Militare, colonelul Alexandru Gogorici, adjunctul şefului Direcţiei învăţământ militar, colonelul Mircea Caloianu, ataşat militar român în Egipt şi Sudan. Un ajutor de nepreţuit am avut, atunci ca şi în alte vizite, în căpitanul de rangul 2 Neculai Păduraru, ofiţer distins, cu alese trăsături de caracter, excelent cunoscător al limbii engleze, ajuns la perfecţiune prin eforturi proprii. La unele activităţi protocolare a participat şi ambasadorul României în Sudan, Dumitru Cârstea.

Fig. XII.1. Întâlnirea cu ministrul grec al apărării, Averoff Tossizza. În dreapta, ambasadorul României în Grecia, Ion Brad. Atena, ianuarie, 1981.

În cursul deplasării spre Africa am făcut o escală la Atena, unde trebuia să schimbăm avionul. Înștiințat de sosirea mea, de către ambasada noastră de la Atena, ministrul grec al apărării, Averoff Tossizza, cunoscut om de cultură, care ne vizitase țara cu câțva ani în urmă, m-a întâmpinat la aeroport însoțit de un grup de generali și ofițeri, împreună cu ambasadorul României în Grecia, poetul Ion Brad, și cu atașatul militar român, căpitanul de rangul 1 Marin Mitrică.

Programul pregătit de colegul meu grec pentru cele 7-8 ore cât m-am aflat pe pământul Eladei a cuprins vizitarea Acropolei, a unor muzee și altor obiective istorice din Atena și Pireu. De asemenea, m-am întâlnit și am avut discuții fructuoase cu conducerea Ministerului Apărării.

Fig. XII.2. Întâlnirea cu șeful Marelui Stat Major al armatei Greciei. Atena, ianuarie, 1981.

La Khartoum am ajuns seara târziu. Amabilitatea gazdelor s-a manifestat încă de la sosire. La Khartoum și la Omdurman, oraș satelit, am vizitat unități de instrucție de diferite arme, clădirea Parlamentului (amenajată de români), muzee, am făcut o scurtă călătorie pe Nil. În capitala Sudanului am cunoscut câțiva tineri localnici care își făcuseră studiile în România și - surpriză - două românce căsătorite cu cetățeni sudanezi.

În convorbirile cu conducerea Ministerului Apărării, gazdele noastre au insistat pe latura materială a colaborării, solicitând părții române anumite categorii de armament, tehnică de luptă și diverse echipamente, în condiții avantajoase. S-a ajuns la un acord de principiu, urmând să se mai discute unele detalii contractuale, eu nefiind de acord, de exemplu, ca toate plățile să se facă în contrapartidă. Problema avea să se rezolve prin negocieri ulterioare, România vânzând Sudanului, între altele, și un număr de elicoptere IAR-330.

Fig. XII.3. Discuții cu generalul Abd el Magid Hamid Hilal, ministrul sudanez al apărării. Khartoum, ianuarie 1981.

Deosebit de interesantă a fost vizita în provincia din sud, cu capitala la Juba, aproape de granița cu Uganda. Ne-am deplasat cu un avion militar, legătura între cele două localități, Khartoum și Juba, datorită distanței de circa 2.500 km în linie dreaptă, realizându-se numai pe calea aerului. Deși am fost avertizați că în sud temperatura va fi mult mai mare decât la Khartoum unde erau 25-28C° (drept care ne-am îmbrăcat adecvat), la destinație ne-am confruntat cu o căldură greu de suportat, peste 40 C°. La aeroport ne-a întâmpinat generalul comandant al diviziei de infanterie din localitate și al garnizoanei, cu care am trecut în revistă garda de onoare.

Ne-am deplasat în localitate și am ajuns la locul de cazare ce ne fusese rezervat luând-o printre colibele de formă cilindrică, făcute din nuiele acoperite cu pământ și învelite cu paie, în care oamenii locului se adăposteau pentru a rezista mai ușor caniculei. Cu puțin timp înaintea sosirii noastre, vegetația din apropiere fusese arsă pentru a fi îndepărtate reptilele, îndeosebi șerpii, aflați în număr mare. Rămăseseră, ca și la Khartoum, nelipsitele și pașnicele șopârle de cameră.

Provincia din sud, care manifesta tendințe centrifuge, avea un conducător, care era și vicepreședinte al Republicii, precum și un guvern local, format din oameni cu o înfățișare simplă dar foarte ospitalieri. Convorbirile purtate cu conducătorii provinciei au fost foarte interesante. Gazdele ne-au informat că majoritatea populației din zonă era creștină, dar că nu erau probleme între creștini și musulmani. De pildă, comandantul diviziei era creștin, iar șeful său de stat major era musulman. (Am remarcat că generalul mestеca tot timpul niște frunze verzi, dintr-un anume arbore - poate un drog - din care cauză avea buzele foarte umflate și iritate). Totuși, gazdele noastre au ținut să menționeze că în alcătuirea programului de pregătire a militarilor trebuia să se țină seama de apartenența religioasă.

În cadrul diviziei, singura mare unitate din zonă, am vizitat unități subordonate acesteia, ni s-au prezentat tehnica și armamentul din dotare și am asistat la unele exerciții. Ofițerii sudanezi erau pregătiți în Anglia, Egipt, U.R.S.S., India și în alte țări, iar dotarea era foarte diversă, datorită surselor din care provenea, ceea ce crea dificultăți atât în desfășurarea procesului de instruire, cât și în cel de exploatare.

Foarte atractivă a fost survolarea unei porțiuni a fluviului Nil și a unei părți din pădurea adiacentă, cu un elicopter MI-8, de proveniență sovietică. Deoarece arborii nu erau nici prea înalți și nici prea deși, se puteau observa cu ușurință animalele sălbatice (tigri, gazele, etc.) care, din cauza zgomotului produs de elicopter, alergau speriate în toate părțile. Oameni nu am văzut. Singurele urme ale prezenței umane erau niște vetre de foc stinse, aflate la mari distanțe unele de altele. La înapoiere, pilotul a ținut cursul Nilului, oferindu-ne priveliști de neuitat. Astfel, din loc în loc, în mijlocul fuviului, am văzut grupuri de crocodili și hipopotami. Pentru a se feri, mai ales de atacul crocodililor, puținele așezări omenești din apropierea malului apei erau construite pe niște piloni înalți de câțiva metri, în fapt niște platforme primitive pe care viețuiau, împreună cu oamenii, păsările și animalele domestice.

După întoarcerea de la Juba la Khartoum, în după-amiaza zilei de 19 ianuarie, am fost primit de Gaafar Mohamed el Nimeiri, președintele Republicii Sudan, în biblioteca din Palatul Poporului (clădirea era încă înconjurată de un mare număr de tancuri ca urmare a încercării de înlăturare a șefului statului, ce avusese loc cu ceva timp în urmă). La primire a asistat generalul Abd el Magid Hmid Hilal, ministrul apărării. Într-o atmosferă destinsă, s-au discutat probleme legate de dezvoltarea relațiilor economice, politice și militare dintre țările noastre.

În drum spre casă, după un zbor cu avionul unei companii etiopiene, ne-am oprit pentru o zi la Cairo. În capitala Egiptului m-am întâlnit cu ministrul apărării, mareșalul Abdel Halim Ghazala, și cu câțiva dintre adjuncții lui. Timpul la dispoziție a fost foarte scurt, dar am reușit să-l utilizăm cu folos. Mareșalul Abdel Halim Ghazala a făcut o amplă informare în legătură cu situația politico-militară din zonă, pe care a alăturat-o evocării bunelor relații româno-egiptene. Apoi, discuțiile noastre s-au concentrat asupra colaborării economice în general și în domeniul producției de tehnică militară, în special.

Din Cairo am plecat spre București cu un avion al companiei TAROM. Când am ajuns la Atena, spre seară, unde s-a făcut obișnuita escală, s-a produs un incident. În vreme ce ne aflam în salonul de protocol, comandantul aeronavei ne-a înștiințat că autoritățile elene au reținut doi marocani care veniseră de la Cairo cu avionul românesc și încercaseră să intre ilegal în Grecia. Aceștia au declarat că la bordul avionului se află o bombă. Dată fiind situația, avionul a intrat în control, noi urmând să rămânem peste noapte în capitala elenă.

Delegația noastră a fost preluată de generalul grec desemnat de ministrul Averoff Tossizza să se întrețină cu noi pe timpul escalei, precum și de membri ai ambasadei noastre, care ne-au organizat un program potrivit și cazarea până a doua zi. Cât privește bomba, din fericire, s-a dovedit a fi o alarmă falsă.

— După călătoria în Sudan, ce alte întâlniri demne de menționat ați mai avut în perioada care a urmat?

— Mai multe, dar în țară. Astfel, în perioada 8-10 iulie 1981, am primit vizita delegației militare iugoslave, condusă de generalul de armată Nikola Lubicici, secretar federal pentru apărarea națională a Iugoslaviei. Generalul iugoslav era un om cu o bogată experiență politică și militară, ușor abordabil. Cu el am discutat în detaliu relațiile dintre țările și armatele noastre, situația politico-militară europeană și mondială. Delegația armatei iugoslave a vizitat unități militare, întreprinderi producătoare de tehnică de luptă, inclusiv uzina de avioane Craiova (unde se realiza, împreună cu partea iugoslavă, avionul subsonic de vânătoare-bombardament pe care noi l-am numit IAR-93, iar iugoslavii GALEB). La încheierea vizitei, generalul Nikola Lubicici a fost primit de șeful statului român. După cum se menționa într-un comunicat de presă, în timpul întrevederii *"A fost reliefată importanța strângerii legăturilor dintre armatele celor două țări, ca parte componentă a tradiționalelor relații româno-iugoslave. A fost relevată necesitatea înfăptuirii unui sistem trainic de securitate în Europa și în lume, promovării unor relații de strânsă colaborare și bună vecinătate între țările din Balcani, realizării pe plan european și mondial a unor măsuri efective de dezangajare militară și dezarmare, în primul rând nucleară, fără de care nu poate fi concepută destinderea și pacea"*.

Între 22 și 25 octombrie 1981 ne-a vizitat țara ministrul apărării al Suediei, Torsten Gustafsson, împreună cu distinsa doamnă Hellen Gustafsson, soția sa. La buna desfășurare a acestei vizite au contribuit și colonelul Constantin Iorga, atașatul militar al armatei române în Suedia, care l-a însoțit permanent pe ministrul suedez, precum și doamna Ana Iorga, care a fost în anturajul doamnei Hellen Gustafsson.

Ministrul suedez, un bărbat înalt, sociabil, cu convingeri liberale, era propietarul unei ferme de bovine din apropierea Stockholmului, despre care ne-a vorbit cu mândrie.

Fig. XII.4. Convorbiri cu ministrul suedez al apărării, Torsten Gustafsson, în prezența ambasadorului Suediei, Hans E.Skold. București, octombrie, 1981

Fig. XII.5. Primirea ministrului suedez al apărării, Torsten Gustafsson, la președintele României. București, octombrie, 1981

Fig. XII.6. Doamnele Hellen Gustafsson și Victoria Olteanu în vizită la Mânăstirea Curtea de Argeș, octombrie, 1981.

Fig.XII.7. La ambasada Suediei din București, în timpul dineului oferit de ambasadorul extraordinar și plenipotențiar Hans E.Skold cu prilejul vizitei în țara noastră a ministrului suedez al apărării. București, octombrie, 1981.

În afara convorbirilor oficiale pe care le-am purtat cu ministrul suedez, acesta a vizitat Centrul de instrucție al trupelor chimice de la Câmpulung-Muscel, regimentul de aviație de la Mihail Kogălniceanu, Institutul de marină "Mircea cel Bătrân" și, fiind în Dobrogea, nu putea fi omisă stațiunea viticolă Murfatlar. În final a fost primit de șeful statului român. Doamna Hellen Gustafsson, care a avut un program special, a vizitat, între altele, Fabrica de porțelan și Mânăstirea de la Curtea de Argeș, Muzeul Satului și Mânăstirea Cașin din București, însoțită fiind de soția mea, Victoria Olteanu. Chiar în timpul vizitei, doamna Gustafsson a împlinit vârsta de 60 ani, moment care a fost marcat în mod adecvat.

În 1981 ne-au mai vizitat țara o delegație militară a armatei R.D.Germane, condusă de generalul-colonel Heinz Kessler, adjunct al ministrului apărării, o delegație a armatei siriene, condusă de generalul de brigadă Mustafa Antaki, și o delegație a armatei populare irakiene, condusă de generalul Gazhi Omar.

Armata română a continuat să-și extindă și să-și diversifice contactele cu armatele altor state și în anul 1982. În zilele de 2 și 3 februarie am fost oaspetele secretarului federal pentru apărarea națională a Jugoslaviei, generalul de armată Nikola Liubicici. Având în vedere că problemele colaborării pe linia producerii de tehnică militară ocupau un loc important în relațiile bilaterale, din delegația armatei române au făcut parte și cadre din domeniul economic, în frunte cu Ioan Avram, ministrul Industriei construcțiilor de mașini.

Țin să amintesc că, potrivit unei înțelegeri la vârf între armatele celor două state vecine și prietene, aveau loc anual, în mod alternativ, întâlniri ale miniștrilor apărării. Cu aceste prilejuri se examina stadiul cooperării bilaterale în domeniul producției de tehnică militară. În acest sens, este de menționat reușita din sectorul aeronautic, pe baza Programului YUROM, care a avut ca principal obiectiv realizarea în comun a cercetării, proiectării și fabricării avionului de luptă subsonic, IAR-93 (GALEB), despre care am mai vorbit. Dar cu iugoslavii am realizat o largă colaborare și în producerea altor mijloace de luptă.

La încheierea vizitei din februarie 1982, delegația armatei române a fost primită de președintele Prezidiului Iugoslaviei, Serghei Kreigher. A participat la primire și ambasadorul român la Belgrad, Nicolae Mihai. Referindu-se la convorbirile din timpul acestei primiri, agenția de presă TANJUG consemna: *"S-a exprimat satisfacția ambelor părți pentru întărirea permanentă a relațiilor prietenești dintre cele două țări vecine, pentru colaborarea cu succes în domeniile economic, tehnico-științific, economico-militar și în alte domenii. S-a apreciat că există posibilități pentru promovarea unui grad înalt de colaborare bilaterală, în care să se aplice tot mai mult forme moderne, îndeosebi diferite forme de cooperare industrială. Pe timpul acestei întâlniri* - se arăta în continuare - *s-a făcut un schimb de păreri privind înrăutățirea situației internaționale, precum și despre evoluția ei în Europa.*

Fig. XII.8. Primirea la președintele Prezidiului Jugoslaviei, Serghei Kreigher. Belgrad, februarie , 1982.

Îndeosebi s-a exprimat interesul celor două țări față de succesul Conferinței de la Madrid pentru securitate și colaborare în Europa, astfel ca această reuniune să-și aducă o contribuție la întărirea securității și colaborării pe continentul european". Chiar când ne aflam în Iugoslavia, generalul Nikola Liubicici a fost investit cu demnitatea de președinte al Republicii Serbia. Succesorul lui la apărare, pe plan federal, a devenit amiralul de flotă Branko Mamula, cu care aveam să întrețin, de asemenea, foarte bune relații.

Între 24 și 28 mai 1982 l-am avut ca oaspete pe ministrul apărării al R.D.Germane, generalul de armată Heinz Hoffmann, care a venit împreună cu soția sa, Giselle Hoffmann care, ca și soțul său, nutrea o vie simpatie pentru România. Delegația armatei est-germane, formată din 8 generali și amirali, 8 ofițeri, în afară de discuțiile de la Ministerul Apărării Naționale, a vizitat Expoziția de tehnică militară, Regimentul de aviație de vânătoare de la Mihail Kogălniceanu, șantierul naval Mangalia, Întreprinderea de avioane Craiova, Întreprinderea de construcții aeronautice Ghimbav, Centrul de instrucție al trupelor chimice, Delta Dunării.

La încheierea vizitei, cu prilejul primirii delegației de către președintele Nicolae Ceaușescu, generalul H.Hoffmann a fost decorat cu ordinul "Tudor Vladimirescu" clasa I. În timpul primirii, șeful statului român l-a informat pe demnitarul militar german că noi vrem să începem proiectarea și producerea unui nou tip de tanc, propunând ca R.D.Germană, dacă dorește, să se alăture acestui efort.

Fig. XII.9. Întâlnirea cu ministrul apărării al R.D.Germane, generalul de armată Heinz Hoffmann. București, mai, 1982.

Fig. XII.10. Convorbiri cu ministrului apărării din R.D.Germană, generalul de armată Heinz Hoffmann. București, mai, 1982.

Generalul H.Hoffmann n-a răspuns la această propunere, nici atunci şi nici după aceea.

Programul special întocmit pentru doamna Giselle Hoffmann a cuprins vizitarea unor staţiuni de pe litoral, a Întreprinderii de confecţii şi tricotaje Bucureşti, a Muzeului de artă din Craiova, a Fabricii de porţelan din Curtea de Argeş şi a Mânăstirii din aceeaşi localitate. La unele din aceste activităţi, alături de doamna Hoffmann a fost prezentă şi soţia mea.

Fig. XII.11. *În compania familiei Hoffmann, împreună cu soţia mea şi cu generalul Ion Florea. Poiana Braşov, februarie,* 1982.

În februarie acelaşi an, generalul H.Hoffmann petrecuse în România un scurt concediu, împreună cu familia. Nu era pentru prima oară când făcea acest lucru şi am să explic de ce. Când ne aflam la Moscova, la şedinţa Comitetului Miniştrilor Apărării, în decembrie 1981, în una din pauze, H.Hoffmann mi-a reconfirmat că va veni la noi la odihnă, împreună cu familia. Fiind de faţă, ministrul bulgar, generalul Dobri Djurov, l-a întrebat pe generalul H.Hoffmann de ce a ales România. Generalul german i-a răspuns prompt: "*Mă duc acolo unde vreau, unde mă simt bine şi unde sunt primit cu plăcere*!". Majoritatea timpului acelui concediu a fost petrecut de soţii Hoffmann şi copii lor în Poiana Braşov. Au vizitat împrejurimile, au schiat, au participat la unele concursuri sportive. În calitate de gazde, eu şi soţia mea ne-am aflat în compania familiei Hoffmann într-o sâmbătă şi o duminică, cu care prilej am audiat un concert, la Casa armatei din Braşov, în cadrul căruia s-au produs şi artişti români de naţionalitate germană. Giselle şi Heinz Hoffmann au rămas plăcut impresionaţi atât de repertoriu cât şi de nivelul interpretării.

— Dar dumneavoastră, domnule general, în ce țări ați mai fost invitat?

— În perioada 1-5 martie 1982 am dat curs invitației generalului de armată Martin Dzur, ministrul apărării al Cehoslovaciei. În cele câteva zile am vizitat unități de instrucție și de învățământ militar, Expoziția de tehnică militară, întreprinderi producătoare de armament și tehnică de luptă din Praga, Kosice, Zvolen, Detva, Klementov ș.a. N-au lipsit din program Hradul și Palatul Culturii din capitala țării.

Fig. XII.12. *Începutul vizitei în Cehoslovacia. Praga, martie,* 1982.

În context, aș dori să punctez două aspecte. Primul se referă la faptul că în timpul unei demonstrații aviatice, militarii cehoslovaci au insistat pe evidențierea, să nu zic pe reclama, avioanelor lor cu reacție, subsonice, de școală, L-29 și mai ales L-39, ambele folosite în faza a doua de zbor în școlile militare de aviație, aparate pe care le aveam și noi în dotare. În armata noastră, aparatele de producție cehoslovacă urmau să fie înlocuite odată cu fabricarea la Craiova a avionului IAR-99, de concepție proprie, cu aceeași destinație, dar cu caracteristici și performanțe superioare. Al doilea aspect se referă la cererea mea de a vizita uzina din Detva în care se realiza montajul general al mașinii de luptă a infanteriei (MLI) pe care o produceau după documentație sovietică. Cu acest gând plecasem de la București, și de aceea îl introdusesem în delegație pe colonelul inginer (mai apoi general) Vasile Parizescu, remarcabil specialist (dar cunoscut și ca reputat pictor) care, împreună cu bunul său coleg, colonelul inginer Tiberiu Fizitea, și el un specialist de marcă, făceau parte din colectivul de ingineri care acționau pentru definitivarea pregătirii în vederea trecerii la producerea acestui complex mijloc de luptă. Solicitarea noastră a fost primită cu bunăvoință.

Fig. XII.13. Primirea la conducătorul regiunii Kosice, martie, 1982.

Discuțiile cu specialiștii gazdelor s-au dovedit foarte utile. Mai mult, după vizita la uzină, colegii noștri cehoslovaci ne-au prezentat în detaliu și centrul de pregătire a echipajelor ce încadrau mașina de luptă a infanteriei. S-a convenit ca în problematica producerii autovehiculului blindat respectiv să se continue schimbul de informații și legăturile între specialiștii celor două părți. Dar rugămintea mea, adresată generalului M.Dzur, de a ne vinde unul sau două exemplare pentru a le folosi în procesul punerii la punct a fabricării acestui mijloc blindat în industria românească a rămas fără ecou. Ministrul cehoslovac și-a justificat refuzul prin aceea că ar fi trebuit să aibă aprobarea sovieticilor. Așa cum se știe însă, am reușit prin eforturi proprii să producem mașina de luptă a infanteriei, astfel încât un prim lot de 16 exemplare, seria zero, a defilat prin fața tribunelor la parada militară din București, la 23 august 1984.

Un moment emoționant l-a constituit depunerea unei coroane de flori la cimitirul ostașilor români de la Zvolen, căzuți în sângeroasele lupte purtate în anii 1944 și 1945 pe pământul Cehoslovaciei împotriva Wehrmachtului hitlerist. Cehii și slovacii ne-au vorbit cu respect despre contribuția armatei române la eliberarea țării lor.

La sfârșitul vizitei, delegația armatei noastre a fost primită de președintele Cehoslovaciei, Gustav Husak. La primire au participat ambasadorul României la Praga, inginer Cornel Pânzaru, și atașatul militar, colonel Voicu Țugurel.

Fig. XII.14. *Depunere de coroane de flori la unul din cimitirele ostașilor români căzuți în luptele pentru eliberarea Cehoslovaciei de sub ocupația hitleristă. Zvolen, martie,* 1982.

Ziarul armatei cehoslovace "OBRANA LIDU" din 6 martie 1982, făcând o apreciere generală asupra vizitei delegației militare române, după ce evoca bunele tradiții ale relațiilor româno-cehoslovace și contribuția armatei române la eliberarea Cehoslovaciei de sub ocupația hitleristă, subliniază că *"În timpul convorbirilor, care s-au caracterizat printr-o atmosferă cordială, reprezentanții armatei noastre și ai armatei române au făcut un schimb de păreri cu privire la unele probleme ale situației internaționale și au examinat noi posibilități pentru întărirea, în continuare, a prieteniei și dezvoltarea colaborării dintre armatele celor două țări".*

În 1982, am mai răspuns unei invitații, aceea a ministrului apărării al Ungariei, generalul de armată Lajos Czinege, care cred că a devenit deja familiar cititorilor noștri.

În această vizită, care s-a consumat între 15 și 18 iunie, am fost însoțit de generalul-locotenent Gheorghe Gomoiu, adjunct al ministrului apărării naționale, generalul-locotenent Ion Șuța, prim-loctiitor al șefului Marelui Stat Major, generalul-maior Lucian Ionescu, comandantul Armatei 1, generalul-locotenent Constantin Opriță, șeful Direcției cadre și învățământ, generalul-locotenent ing. Nicolae Popa, prim-loctiitor al șefului Direcției generale a înzestrării, generalul-maior Dumitru Puiu, comandantul Diviziei 34 apărare antiaeriană a teritoriului, generalul-maior Dumitru Velicu, comandantul Diviziei 1 mecanizată, colonelul Gheorghe Gherăsoiu, șeful Biroului protocol, colonelul Ioan Pușcaș, translator de limba maghiară și colonelul Ioan Todericiu, atașat militar și aero la Budapesta.

Fig. XII.15. Delegația militară română, însoțită de generalul Lajos Czinege, în vizită în capitala Ungariei. Budapesta, iunie, 1982.

Vizita a debutat cu discuții la sediul Ministerului Apărării Naționale al Ungariei cu generalul L.Czinege și colaboratorii lui apropiați, urmate de depunerea unei coroane de flori la Monumentul eroilor români din cimitirul Rakosliget. În continuare, am vizitat comandamentul armatei de la Nagykanizsa și comandamentul unei unități mecanizate subordonate, cel al unui regiment de aviație de la Pápa (unde ni s-au prezentat un exercițiu de alarmă și câteva evoluții aeriene), Școala superioară de ofițeri de la Szentendre, precum și obiective economice și social-culturale. În final, delegația armatei române a fost primită de Janos Kadar, liderul de partid și de stat maghiar. La primire a fost prezent și ambasadorul român la Budapesta, Victor Bolojan. *"Actuala vizită dă posibilitatea dezvoltării, în continuare, a relațiilor militare bilaterale, întăririi colaborării între cele două armate"*, consemna săptămânalul budapestan "NEPHADSEREG".

Fig. XII.16. Piloții unguri care au participat la demonstrațiile aeriene primesc insigne ale piloților militari români. Pápa, iunie, 1982.

- În discuțiile dumneavoastră cu generalul L.Czinege s-a pus vreodată, în vreun fel, chestiunea teritorială sau cea etnică pe fondul relațiilor dintre cele două țări?

- Nu. În nici un caz și sub nici o formă nu s-au ridicat asemenea aspecte. Dar dacă tot ați pus această întrebare, pot să vă spun că o chestiune teritorială, în legătură cu Dobrogea, a fost adusă în discuție, într-o anumită împrejurare, de ministrul bulgar al apărării, generalul de armată Dobri Djurov. I-am replicat tăios, ironic și mai puțin protocolar, că nu discut probleme de istorie cu amatorii. Cei prezenți au râs cu subînțeles, iar generalul D.Djurov a renunțat la discuție și nu s-a mai referit niciodată la această problemă. De altfel, ministrul bulgar era un personaj sociabil și destul de pitoresc. Mare amator de excursii la munte, nu ezita să dea o fugă cu elicopterul ori de câte ori i se ivea prilejul. În glumă, i se spunea "agitatorul" pentru zelul cu care, în toate ocaziile, îi susținea pe sovietici, punându-i uneori și pe aceștia într-o situație jenantă.

În anul 1982, în România a fost prezentă și o delegație militară din Mozambic, condusă de ministrul apărării, generalul-locotenent Alberto Jooquim Chipanade, cu care am avut interesante discuții. În afară de convorbirile de la Ministerul Apărării Naționale, demnitarul militar mozambican a vizitat Expoziția de tehnică militară de la Clinceni, Școala militară de ofițeri activi de tancuri și auto din Pitești, Centrul de instrucție al trupelor chimice din Câmpulung Muscel, unități militare din garnizoanele Brașov și Ploiești. La încheierea acestora, generalul mozambican a fost primit de șeful statului român.

Fig. XII.17. Primirea ministrului apărării din Mozambic, generalul-locotenent Alberto Jooquim Chipanade, București, septembrie, 1982.

Relațiile externe ale României pe linie militară nu s-au mărginit doar la delegațiile conduse de miniștrii apărării. În anul 1982, în țara noastră s-a aflat delegația militară chineză condusă de Wang Chen, membru în Comitetul permanent al Comisiei Militare.

Fig. XII.18. Împreună cu Wang Chen, membru în Comitetul permanent al Comisiei Militare din China, întâmpinați de general-locotenent Gheorghe Logofătu, locțiitorul comandantului Academiei Militare, cu ocazia vizitei la această instituție. București, septembrie, 1982.

Fig. XII.19. Generalul Constantin Antip, șeful Muzeului militar central (al treilea din dreapta), împreună cu delegația militară chineză aflată în vizită la această instituție. București, mai, 1982.

De asemenea, am avut în ospeție delegațiile militare din Grecia, condusă de șeful Statului Major General al armatei elene, amiralul Theodoros Deyannis și din Turcia, în frunte cu generalul de armată Necdet Oztorien, locțiitor al șefului Statului Major General. Toți conducătorii acestor delegații au fost primiți de șeful statului român.

În același timp, din țara noastră au plecat peste hotare unii dintre colaboratorii mei; generalul-colonel Vasile Milea, prim-adjunct al ministrului apărării naționale și șef al Marelui Stat Major, și generalul-locotenent Ilie Ceaușescu, adjunct al ministrului, au efectuat o vizită în Egipt și Cipru, iar generalul-locotenent Victor Stănculescu, adjunct al ministrului, în Sudan.

— Întorcându-ne la Tratatul de la Varșovia, seria problemelor "spinoase" pentru politica militară a României a fost epuizată?

— Evident că nu, iar pentru exemplificare mă voi referi la aplicația cu trupe, de nivel operativ-strategic, cu numele de cod "SCUT-`82", organizată între 25 septembrie și 1 octombrie 1982 de Comandamentul Forțelor Armate Unite pe teritoriul Bulgariei.

Fig. XIII.1. Împreună cu ministrul apărării al Bulgariei, generalul de armată Dobri Djurov, la aplicația "SCUT-`82". Bulgaria, octombrie 1982.

Comandamentul respectiv ne-a înștiințat din timp despre aceasta, fără a uita să ne invite să participăm cu trupe. În ceea ce ne privea, se ridica o problemă delicată și anume, dacă România va permite sau nu tranzitarea sau survolarea teritoriului de către trupe (având asupra lor armament, muniții și tehnică de luptă) din armatele U.R.S.S., Poloniei, Ungariei, Cehoslovaciei și R.D.Germane. Fac aici o paranteză pentru a relata că, în timpul vizitei în Ungaria din luna iunie a aceluiași an, generalul de armată Lajos Czinege m-a întrebat confidențial, prin translatorul său, maiorul Sándor Aradi, dacă România va accepta sau nu tranzitarea ori survolarea teritoriului ei din partea trupelor ce urmau să participe la aplicația din Bulgaria.

Bănuind că întrebarea ce mi-a fost adresată de generalul L.Czinege, chiar într-un cadru confidențial, putea să vizeze nu numai preocuparea părții ungare, dar să constituie și o testare a poziției României în această chestiune în interesul celorlalți aliați, în răspunsul pe care i l-am dat a trebuit să manifest prudență. Poziția statului nostru trebuia cunoscută în urma unor solicitări directe făcute de fiecare țară, nu prin intermediari. Ca urmare, după ce i-am reamintit reglementările oficiale românești, l-am informat pe colegul ungur că, până în acel moment, organele competente naționale nu luaseră o decizie în problema respectivă. Interlocutorul m-a ascultat și cred că a înțeles mesajul meu, pentru că n-a mai insistat pe această chestiune.

Întrucât o astfel de decizie era de resortul forurilor statale superioare, încă din primăvară am înaintat un raport șefului statului pentru a putea formula un răspuns oficial, pe care să-l dăm aliaților noștri atunci când aveau să solicite tranzitarea sau survolarea. În acest raport am propus să se dea curs cererilor unor state aliate ca unități din armatele lor să tranziteze sau să survoleze teritoriul României numai în baza unor convenții încheiate între guvernul român și guvernul fiecărei țări în parte, în conformitate cu reglementările românești în vigoare. În urma unei discuții pe care am avut-o cu Nicolae Ceaușescu, prilej cu care am examinat și delicata problemă a tranzitării și survolării, acesta a aprobat raportul în forma în care i-l trimisesem.

Când au început să sosească cererile din partea diferiților parteneri de alianță, am constatat că nici una nu era semnată de șeful de stat sau de guvern, ci veneau din partea forurilor militare și nu făceau nici o referire la încheierea vreunei convenții. În consecință, răspunsul nostru a fost negativ. La un moment dat au venit la București mareșalul V.Kulikov, comandantul-șef al Forțelor Armate Unite, și generalul de armată A.Gribkov, șeful Statului Major care, solicitând să mai analizăm problemele privind aplicația, au insistat, inclusiv în timpul primirii la șeful statului român, pentru a se permite tranzitarea ori survolarea, sau și una și alta. Încercarea lor de a ne convinge prin sublinierea unor consecințe de ordin politic, economic și militar nu și-a atins scopul, noi am rămas la decizia de a nu admite tranzitarea sau survolarea teritoriului nostru fără încheierea unor convenții în acest sens.

În legătură cu situația încordată ce se crease între România și ceilalți membri ai Tratatului de la Varșovia trebuie puse în relief câteva considerente.

În primul rând, aliații noștri, deși cunoșteau că în România erau în vigoare prevederi legale care nu permiteau survolarea sau tranzitarea teritoriului său de trupe aparținând altor state, totuși solicitau acceptul și chiar insistau pentru aceasta. În al doilea rând, dincolo de consecințele practice determinate de transportul trupelor și al mijloacelor de luptă spre Bulgaria pe rute ocolitoare, prin U.R.S.S. și pe Marea Neagră, problema tranzitării teritoriului țării noastre era eminamente politică, substratul constând în testarea consecvenței României în această delicată chestiune.

Cu aproximativ 15-20 zile înainte de a începe aplicația din Bulgaria, într-o discuție ocazională, Nicolae Ceaușescu m-a întrebat în ce stadiu ne aflăm cu pregătirile pentru aplicația de la sud de Dunăre.

I-am explicat, menționând în același timp că unele cereri, de tranzitare sau de survolare, s-au repetat însă, în temeiul aprobării, am răspuns negativ. Apoi, încercând să mă ia prin surprindere, m-a întrebat: "*Cu ce forțe participă polonezii*"? "*Cu un batalion de parașutiști*", i-am răspuns, adăugând că au cerut aprobarea pentru survol, însă au fost refuzați. După o scurtă pauză, el m-a întrebat din nou: "*Ce părere ai, dacă le-am permite numai polonezilor survolul*"? Eu i-am răspuns că "*s-ar ridica problema excepției de la un principiu cunoscut, care ar putea fi invocată și de alții, ca un precedent, sau interpretat ca un semn al revenirii noastre asupra acestei interdicții*". A rămas să se mai consulte, fără să pronunțe numele unor organe sau persoane, spunând că îmi va comunica în timp util un punct de vedere referitor la această chestiune. Peste câteva zile, m-a chemat și mi-a cerut să le transmit polonezilor acordul nostru privind survolul. Este interesant de remarcat că ceilalți membri ai Alianței, care solicitaseră tranzitarea sau survolarea, sau și una și alta, dar fuseseră refuzați, nu au reacționat în nici un fel atunci și nici după aceea.

— Fără a mai insista asupra rațiunilor care l-au determinat pe Nicolae Ceaușescu să facă un asemenea gest, episodul fiind depășit, vă propun să faceți câteva considerații asupra modului în care s-a desfășurat aplicația din Bulgaria.

— În raportul pe care îl făcusem comandantului suprem cu privire la această aplicație, după ce schițasem cadrul operativ-strategic general, scopurile propuse, amploarea, forțele și mijloacele angajate, încheiam cu propunerea ca la această activitate, din partea armatei române, să participe ministrul apărării naționale, care fusese invitat, însoțit de o grupă operativă formată din ofițeri și generali. Pentru rezolvarea concretă a situațiilor create (evident, totul numai pe hartă), am selecționat un nucleu de generali și ofițeri din comandamentul Armatei a 2-a, în frunte cu comandantul acestei armate, general-maior Ion Dândăreanu, care se bucura de un meritat prestigiu datorită calităților și pregătirii lui, precum și comandamentul (restrâns) al Diviziei 67 mecanizată (din Armata a 2-a), divizie comandată de generalul-maior Andreiu Socol.

Obiectivele strategice și operativ-tactice au fost, în esență, asemănătoare cu cele din aplicațiile desfășurate la Neptun (pe hartă) sau în alte zone, cu particularitățile impuse de zonele de operații. S-a urmărit realizarea coeziunii comandamentelor și marilor unități în compoziție aliată, îmbunătățirea cooperării între cele trei categorii de forțe armate - de uscat, aeriene și navale - în condițiile întrebuințării desantului aerian și maritim. În funcție de concepția adversarului, s-au folosit formele fundamentale de luptă (ofensiva și apărarea) în situații diferite de teren și stare a vremii, acțiuni pe adâncimi mari, cu forțarea unor importante cursuri de apă, de regulă din mișcare, etc. În practică, la asemenea aplicații, trupele nu pot realiza decât misiunile de nivel tactic, și parțial pe cele de nivel operativ, obiectivele strategice fiind prelucrate numai pe hartă.

Fig. XIII.2. *Debarcarea desantului pe litoralul Bulgariei. Aplicația "SCUT-'82".*

În elaborarea concepției și în acțiunile concrete, conducerea aplicației a trebuit să țină seama, între altele, de faptul că ambele flancuri ale forțelor proprii aflate în ofensivă trebuiau acoperite. În timp ce flancul drept era pe uscat, flancul stâng era pe Marea Neagră, necesitând o strânsă cooperare între trupele de uscat, marină și aviație, atât pentru a asigura înaintarea celor dintâi, inclusiv prin folosirea desantului maritim, cât și pentru a se evita eventualele lovituri dinspre mare sau acțiuni de debarcare, din partea inamicului, pe malul bulgăresc. În plus, în câmpul tactico-operativ, pe direcția de înaintare existau numeroase obstacole naturale - cursuri mari de apă, Munții Balcani etc.

Aplicația a fost, pentru mine ca și pentru ofițerii și generalii români participanți, un bun prilej de a ne întregi cunoștințele referitoare la condițiile naturale pe această importantă direcție strategică.

Un obiectiv major distinct l-a constituit latura radioelectronică a luptei armate, care se dovedise nu numai un element de surprindere, dar și un factor hotărâtor în deznodământul acțiunilor, cum demonstrase conflictul anglo-argentinian din Malvine și îndeosebi reușita Israelului în intervenția sa în Liban, în luna iulie a aceluiași an. (O paranteză - în ziua de 7 iulie 1982, când Israelul a atacat Libanul, ministrul apărării de la Tel Aviv, Ariel Sharon, împreună cu soția sa, se aflau la București, ca invitați ai mei. Soții Sharon efectuau un turneu prin unele țări europene).

După prezentarea acestor considerente generale, doresc să evidențiez câteva aspecte pe care le apreciez ca fiind interesante pentru metodologia instruirii trupelor. Astfel, s-a prezentat o acțiune demonstrativă de distrugere a unei cazemate din beton, în care s-au tras, de la mică distanță, peste o mie de proiectile și rachete antitanc. În final s-a recurs la aruncarea în aer a ceea ce mai rămăsese din fortificație, cu ajutorul explozibilului, de către un detașament de asalt, în compunerea clasică cunoscută. În acest caz, s-a urmărit, pe de o parte, verificarea rezistenței betonului și puterea de pătrundere a proiectilelor și rachetelor, iar, pe de altă parte, îmbinarea tirului direct cu metoda clasică, acțiunea detașamentului de distrugere. Demonstrația a reușit, a fost interesantă, instructivă. Noi am urmărit acest episod dintr-un adăpost situat în apropiere.

Din ansamblul acțiunilor care au avut loc pe timpul aplicației a reținut atenția și lansarea unui puternic desant aerian mixt, sovieto-polonez. Sovieticii au fost lansați masiv în mașina de luptă a parașutiștilor din avioane Il-76, o acțiune impresionantă prin dimensiunile ei. Polonezii au parașutat batalionul cu berete roșii care survolase teritoriul țării noastre. Au ieșit în relief amploarea acțiunii, marea precizie în lansare, înaltul grad de operativitate, puterea de foc și capacitatea de manevră a acestei categorii de trupe, care și-a definit de mult timp locul și rolul în luptă.

În acel an 1982, două confruntări militare, considerate locale - acțiunea armatei israeliene în Liban și conflictul anglo-argentinian din insulele Malvine (Falkland) - au adus modificări de substanță în afirmarea luptei radioelectronice. Pe lângă ceea ce s-a prevăzut, în acest sens, în concepția și desfășurarea aplicației, bulgarii au organizat, pe o platformă dintr-o cazarmă, o expoziție cu unele mijloace de luptă radioelectronică (câteva realizate chiar de ei), diferite scheme, inclusiv o planșă cu procedeele folosite de israelieni în Liban. Sărăcăcioasă în exponate, limitată tematic, exprimând faza de copilărie a acestei laturi a luptei armate, acțiunea a rămas la nivelul unei bune intenții. Vizionarea n-a durat mult. Mareșalul D.Ustinov, cunoscut ca un prestigios inginer, cu un îndelungat stagiu în producția de tehnică militară, cunoscând și posibilitățile armatei sovietice în materie, a intervenit cu observații ironice, într-un mod descurajant pentru organizatori (În ceea ce mă privește, o serie de detalii foarte interesante și foarte utile în legătură cu lupta radioelectronică le-am aflat chiar de la amiralul englez John Feldhouse, care a avut un rol important în luptele din zona insulelor Malvine. Asupra acestei probleme voi reveni).

— Din câte știu, au fost și alte momente interesante, tensionate sau chiar picante în acea aplicație.

— Da. De pildă, ar fi de semnalat câteva elemente de comportament ale ministrului bulgar al apărării, generalul de armată Dobri Djurov, care nu scăpa nici un prilej de a spune că, în timpul războiului, luptase împreună cu T.Jivkov în detașamentele de partizani.

T.Jivkov a participat la unele secvenţe din dinamica aplicaţiei, prilej cu care generalul D.Djurov i-a prezentat momentele respective dar... în limba rusă, în timp ce o altă persoană îi traducea acestuia în limba bulgară!

S-au manifestat şi unele mici şicane protocolare. Astfel, după pauzele în care eram invitaţi într-un cort de protocol pentru un ceai, un suc, sau o cafea, mareşalul D.Ustinov trăgea de timp astfel încât de fiecare dată intra în urma lui T.Jivkov pentru a fi aşteptat şi întâmpinat.

Spre sfârşit a venit în zonă, în uniformă de general de armată, şi Wojciech Jaruzelski, şeful statului polonez, care a luat parte la desfăşurarea unor episoade ale aplicaţiei. Ca şef de stat, a avut întrevederi cu T.Jivkov şi, deoarece era şi titularul Ministerului Apărării, a participat la activităţi şi împreună cu noi, ceilalţi miniştri ai apărării. Mă aşteptam ca, atunci când m-a întâlnit, să transmită părţii române mulţumiri pentru gestul de a fi permis survolarea teritoriului naţional de către batalionul de paraşutişti din armata poloneză. N-a făcut-o nici el şi nici colaboratorii săi. Şi la această activitate, generalul W.Jaruzelski a compărut în nota sa obişnuită - distant şi glacial.

La un moment dat, între mine, pe de o parte, şi conducerea Forţelor Armate Unite şi conducătorul aplicaţiei, generalul de armată Dobri Djurov, pe de altă parte, s-a creat o stare de tensiune. Lucrurile s-au desfăşurat astfel. În preziua bilaţului aplicaţiei, aflându-mă în autobuzul care ne transporta din zona acţiunilor spre locul de cazare (în afara capitalei Bulgariei), am observat că generalul A.Gribkov, care ocupa un loc în faţa mea, citea concluziile (scrise în limba rusă) care urmau să fie prezentate a doua zi în bilanţ de generalul D.Djurov. Urmărind cu privirea materialul, am observat că la pagina 21 era criticată România pentru că, prin faptul că nu a permis tranzitarea şi survolarea teritoriului ei, a creat mari greutăţi în organizarea aplicaţiei, determinând cheltuieli suplimentare etc. Formularea era cam următoarea: "*România, prin hotărârea de a nu permite tranzitarea teritoriului său de către trupele participante la aplicaţie, a adus mari daune economiilor naţionale ale statelor membre ale Tratatului de la Varşovia şi în primul rând U.R.S.S. şi Bulgariei care, în loc să folosească cele patru feriboturi* (între Odesa şi Varna) *pentru a transporta materiale necesare economiei, au fost nevoite să transporte trupe şi tehnică militară*".

Ajuns la destinaţie, i-am chemat la mine pe generalul-locotenent Marin Dragu, un destoinic şi experimentat general, bun cunoscător al limbii ruse care, împreună cu generalul-maior Liviu Ciubăncan, şi el bun cunoscător al limbii ruse, reprezentau armata română în Direcţia aplicaţiei şi pe colonelul Al.Endrijevschi. După ce le-am relatat ceea ce observasem, i-am trimis pe generalul M.Dragu şi pe colonelul Al.Endrijevschi la generalul A.Gribkov pentru a cere un exemplar din acel material. Generalul A.Gribkov ne-a refuzat cererea, motivând că mai are de lucru la material, astfel că nu am avut posibilitatea de a vedea materialul de bilanţ şi de a verifica cu atenţie paragraful în cauză.

Pentru a obține documentul sau cel puțin pagina în care eram vizați, generalul M.Dragu a intervenit, fără succes, și la generalul D.Djurov, și la general-colonel Atanas Semerdjiev, șeful Marelui Stat Major al armatei bulgare. A doua zi dimineața, generalul M.Dragu a contactat din nou partea bulgară pentru a-i transmite rugămintea mea de a înlătura paragraful în care România era incriminată pentru o măsură pe care o luase în calitate de stat suveran, în temeiul legislației naționale. Nu am putut să văd în raport nimic care să amintească de condiția pusă de partea română, ca tranzitarea sau survolarea teritoriului României să fie discutată și reglementată prin convenții bilaterale, între guvernul român și guvernele țărilor solicitante. Nici acum aliații n-au acceptat să se practice sistemul convențiilor bilaterale, justificând că, în afară de români, nimeni nu pretinde astfel de documente.

În momentul în care toate delegațiile se aflau în autobuze, gata de deplasare la Sofia în vederea bilanțului, l-am trimis din nou pe generalul M. Dragu la generalul bulgar A.Semerdjiev pentru a-l invita la o discuție cu mine. După circa 10-15 minute, timp în care eu, împreună cu grupul de generali și ofițeri români coborâserăm din autobuz, generalul M.Dragu s-a întors însoțit de generalul A.Semerdjiev. Acesta m-a asigurat că, deși nu-l găsește pe ministrul lui, plecat la Sofia, aprecierea referitoare la România va fi eliminată din material. Convins că aceasta nu era părerea lui, ci decizia ministrului său, cu acceptul' celor de la comandamentul Forțelor Armate Unite, i-am spus generalului bulgar că, în cazul în care nu se înlătură acea apreciere la adresa României și se citește în bilanț, delegația armatei române va părăsi sala. *"Dar acolo se află tovarășul Todor Jivkov și alți membri ai Biroului Politic!"*, mi-a replicat el puțin panicat. I-am repetat că voi proceda așa cum a auzit, indiferent cine se găsește în sală. Am plecat la Sofia, la locul bilanțului. În timpul deplasării cu autobuzul s-a vorbit foarte puțin, și nimic despre incidentul cu partea română.

La sosirea în holul clădirii unde urma să aibă loc acțiunea, m-a întâmpinat generalul D.Djurov care, în prezența celorlalți miniștri, a mareșalului V.Kulikov și a generalului A.Gribkov, m-a asigurat că a fost informat despre cererea mea și a eliminat din raport paragraful referitor la România. Și-a respectat promisiunea, n-a citit acea apreciere. Dacă a eliminat formularea în cauză din textul scris și pus în dosarul aplicației nu știu, personal am îndoieli. Înclin să cred că pasajul despre România n-a fost citit.

Înainte de a intra în sala unde urma să aibă loc bilanțul aplicației, am fost invitați într-o cameră alăturată, în care se afla Todor Jivkov și unii din colaboratorii săi. După ce ne-a strâns mâna, liderul bulgar ne-a înmânat câte o plachetă dedicată împlinirii a 1300 de ani de la formarea statului bulgar (681). În numele miniștrilor apărării a mulțumit generalul H.Hoffmann, ministrul apărării al R.D.Germane. Aplicația s-a încheiat cu o paradă a trupelor participante, la Burgas.

— Din câte am înţeles, anul următor, 1983, s-a dovedit a fi şi el bogat în activităţi pe linia Tratatului. Cu ce consideraţi că ar fi bine să începem, domnule general?

— Datorită situaţiei politico-militare încordate care se crease în Europa din cauza instalării în unele ţări membre ale N.A.T.O. a rachetelor americane cu rază medie de acţiune cu încărcături nucleare, activităţile desfăşurate în cadrul Tratatului de la Varşovia în 1983 au cunoscut o mai mare intensitate. Nu se terminaseră bine colindele şi la Praga avea loc, în zilele de 4 şi 5 ianuarie, o şedinţă a Comitetului Politic Consultativ. Pentru această consfătuire, din delegaţia română condusă de Nicolae Ceauşescu, au făcut parte Constantin Dăscălescu, primul-ministru, Miu Dobrescu, secretar al C.C. al P.C.R. pentru relaţii externe, Ştefan Andrei, ministrul afacerilor externe şi general-colonel Constantin Olteanu, ministrul apărării naţionale. Dintre consilierii prezidenţiali a participat Constantin Mitea care răspundea de presă, iar grupul pentru redactarea documentelor a fost condus de Constantin Oancea, adjunct al ministrului afacerilor externe. Având în vedere componenţa delegaţiilor, se poate desprinde cu uşurinţă concluzia că la o astfel de consfătuire participau de fapt trei organe ale Tratatului de la Varşovia: Comitetul Politic Consultativ, Comitetul Miniştrilor Apărării şi Comitetul Miniştrilor Afacerilor Externe. Delegaţia sovietică a fost condusă de Iuri Andropov, succesorul lui Leonid Brejnev. Consfătuirea a fost deschisă de gazdă, Gustav Husak, iar lucrările acesteia au fost prezidate succesiv de Wojciech Jaruzelski, Nicolae Ceauşescu şi Iuri Andropov.

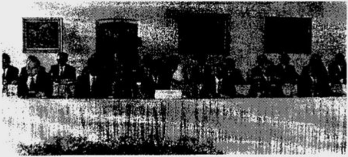

Fig. XIV.1. Delegaţia României la şedinţa Comitetului Politic Consultativ al Tratatului de la Varşovia. Praga, ianuarie, 1983.

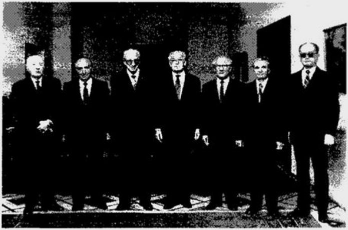

Fig. XIV.2. Liderii țărilor membre ale Tratatului de la Varșovia. De la stânga la dreapta: Janos Kadar - Ungaria; Todor Jivkov - Bulgaria; Juri Andropov - U.R.S.S.; Gustav Husak - Cehoslovacia; Erich Honecker - R.D.Germană; Nicolae Ceaușescu - România; Wojciech Jaruzelski - Polonia. Praga, ianuarie, 1983.

Reuniunea a examinat problemele înscrise pe ordinea de zi, a ascultat raportul comandantului-șef al Forțelor Armate Unite. Un loc important l-au ocupat discuțiile în legătură cu măsura întreprinsă de N.AT.O. de a amplasa rachete "PERSHING-2" și "CRUISE" în unele țări din vestul Europei. Aceste rachete, cu rază medie de acțiune, echipate cu focoase nucleare, de pe pozițiile în care se aflau puteau să lovească tot spațiul european până în Urali. Amplasarea lor destabiliza substanțial raportul de forțe, pe plan militar, de pe continentul nostru. Cu acest prilej, sovieticii au avansat câteva propuneri de contramăsuri, însă nu s-a luat o decizie. Discuțiile privind instalarea de rachete sovietice similare în unele țări membre ale Tratatului de la Varșovia, chestiune la care mă voi referi, se vor relua la Moscova în luna iunie. În comunicatul dat publicității, se menționa că la consfătuirea Comitetului Politic Consultativ au fost analizate demersurile ce trebuiesc întreprinse pentru a îndepărta pericolul unui război nuclear, pentru menținerea și dezvoltarea procesului de destindere, de întărire a securității și cooperării în Europa.

— Având în vedere că la această reuniune se preconiza dezbaterea unor probleme de o asemenea importanță, partea română a întreprins măsuri deosebite de pregătire?

— Desigur. În primul rând a fost studiată, în detaliu și cu multă atenție, noua situație politico-militară, foarte serioasă, ce se crease în Europa în urma trecerii de către N.A.T.O. la amplasarea rachetelor amintite. Poziția care trebuia adoptată de România la acea consfătuire a fost stabilită îndeosebi pe baza documentației realizate de Ministerul Apărării Naționale.

Concomitent, colective reprezentând toate țările membre, elaborau proiectele de documente ce urmau să fie examinate și sancționate de cel mai înalt for al Tratatului, Comitetul Politic Consultativ.

Ca în toate cazurile asemănătoare, înainte de plecarea la Praga, membrii delegației noastre au fost convocați în cabinetul președintelui țării, prilej cu care s-a trecut în revistă conținutul documentelor principale ce urmau să fie examinate și adoptate la consfătuire, îndeosebi Declarația din final, în care se făceau aprecieri asupra situației politico-militare europene și globale. La acea întâlnire, Nicolae Ceaușescu s-a referit la faptul că unele din propunerile părții române nu fuseseră incluse, chestiune ce urma să mai fie discutată la Praga. O îmbunătățire a conținutului Declarației din final avea să fie obținută în timpul consfătuirii, în urma discuțiilor la nivelul șefilor delegațiilor, chiar în după amiaza primei zile a activității.

Am ajuns în capitala Cehoslovaciei în jurul orei 17^{00}, ora locală, în preziua reuniunii. La scurt timp după ce ne instalasem la hotelul "Praga", rezervat participanților, am fost convocați la șeful delegației noastre, în mica sufragerie a apartamentului ce-i fusese pus la dispoziție. În afară de membrii delegației, au mai fost prezenți Constantin Mitea și Constantin Oancea, care aduseseră proiectul Declarației în forma existentă la acea oră. Toți stăteam în picioare, iar Nicolae Ceaușescu, cu un exemplar din proiectul documentului în mână, își exprima supărarea că nu fuseseră incluse toate părerile părții române referitoare la evaluarea și caracterizarea situației politico-militare din Europa, la soluțiile menite să contribuie efectiv la dezamorsarea stării create, la destinderea și realizarea unui climat de încredere și înțelegere între state. Printre altele, el a făcut o apreciere interesantă, și anume că "*nu putem să tragem numai pe N.A.T.O.*", lăsând să se înțeleagă clar că pentru situația generală creată, Tratatul de la Varșovia are și el partea lui de responsabilitate. De aici rezulta limpede că liderul român era pe deplin conștient că nu Constantin Oancea, Constantin Mitea, Ștefan Andrei sau Miu Dobrescu, pe care i-a criticat (pe unii chiar aspru), erau de vină pentru conținutul documentului. După o pauză apăsătoare, de circa 10-15 secunde, Nicolae Ceaușescu a pus întrebarea: "*Acum ce facem cu documentul, pentru că în această formă este inacceptabil*?!"

Atunci am intervenit, propunând să se discute cu sovieticii, știind că, dacă ei vor fi de acord, ceilalți nu vor avea obiecții. M-au susținut Constantin Dăscălescu și Ștefan Andrei. "*Bine. Luați legătura cu sovieticii și discutați cu ei*" a conchis Nicolae Ceaușescu. Era clar că muștruluiala lui nu-i viza atât pe membrii delegației noastre, cât pe cei care, deși nu erau de față, ne ascultau cu atenție.

— Ce alte probleme de ordin militar, care implicau și interesele noastre, au fost examinate la consfătuire?

— Eu bănuiam că mareșalul Viktor Kulikov, comandantul-șef al Forțelor Armate Unite, va folosi prilejul și va ridica din nou o serie de probleme asupra cărora nu conveniserăm pe timpul pregătirii acțiunii, fapt pentru care i-am urmărit cu toată atenția raportul prezentat.

Ca de fiecare dată, pe lângă analiza laturilor definitorii ale activității Forțelor Armate Unite, mareșalul s-a referit la integrare, la aplicațiile comune cu trupe și sporirea efortului pentru înarmare. O bună parte a raportului său a fost consacrată, cum era de așteptat, noii situații militare din Europa și impactului acesteia asupra relațiilor interstatale. În intervențiile lor, șefii delegațiilor au stăruit mai mult asupra aspectelor militare, fapt determinat tocmai de instalarea rachetelor cu rază medie de acțiune în Europa de către N.A.T.O.

Pentru mine, prima zi a consfătuirii a fost destul de încărcată. Spre seară, în timp ce avea loc, ca de obicei, o întâlnire restrânsă a șefilor delegațiilor, mareșalul Viktor Kulikov a dorit să aibă o discuție numai cu mine. Nu mi-a comunicat ce anume vom discuta, însă presupuneam. Ne-am întâlnit în aceeași clădire a Hradului, unde se desfășurau lucrările Consfătuirii, într-un birou despre care mi s-a spus că, în timpul ocupației Cehoslovaciei de către naziști, îl folosise fosta căpetenie a Gestapoului, generalul H.Heydrick. La această discuție eu am fost însoțit de colonelul Al.Endrijevschi, iar mareșalul V.Kulikov de generalul de armată A.Gribkov și de generalul-locotenent M.Titov (care a notat tot). A fost de față un translator, dar și generalul-colonel M.Blahnik, șeful Marelui Stat Major al armatei Cehoslovaciei. Nu am înțeles rostul prezenței acestuia la o discuție între români și sovietici, dar nu am obiectat. Discuțiile au durat circa 4 ore, încheindu-se cu mult după întâlnirea șefilor delegațiilor, deoarece nici una din părți nu ceda și nu se ajunsese la un consens.

În jurul orelor 20[00] a sunat telefonul. Generalul M.Blahnik a răspuns și apoi mi-a oferit receptorul, spunându-mi că eu sunt solicitat. Eram căutat de Miu Dobrescu, (dispărut prea repede dintre noi) care mi-a comunicat că trebuie să grăbesc finalizarea discuțiilor întrucât sunt așteptat la șeful delegației noastre. După ce am ajuns la locul de cazare, l-am informat pe Nicolae Ceaușescu despre faptul că mareșalul V.Kulikov a adus în discuție mai multe probleme, unele ținând de competența Comitetului Miniștrilor Apărării, (care urma să se întrunească peste câteva zile), că a insistat în mod deosebit pe participarea noastră la acțiuni comune și pe achiziționarea unor categorii de tehnică militară din U.R.S.S. Am menționat că am respins din nou demersurile care se refereau la integrarea și participarea noastră la aplicații comune cu trupe, sau la creșterea contribuției noastre în cadrul Alianței. După ce m-a ascultat, N.Ceaușescu a spus: "*Bine, mai vedem cum merg discuțiile mâine*". La acest dialog purtat cu șeful delegației a fost prezent și Șt.Andrei.

Nu am ajuns însă să așteptăm până a doua zi. Fiind deja în camera de la hotel, în jurul orelor 22[30] am primit telefon de la generalul A.Gribkov, care-mi solicita acordul de a veni la mine, împreună cu mareșalul V.Kulikov, pentru a relua acele chestiuni în care eram în divergență. Am convenit ca întâlnirea să aibă loc peste 30 de minute, timp în care trebuia să obțin aprobarea pentru a participa la ea.

În consecință, m-am deplasat la apartamentul șefului delegației. Ofițerul care asigura garda mi-a spus că acesta s-a retras în dormitor, poate chiar s-a culcat. Între timp a sosit și Ștefan Andrei, care dorea și el să obțină o aprobare. Solicitat de noi, ofițerul l-a anunțat pe Nicolae Ceaușescu. Acesta a apărut în ușa camerei și ne-a întrebat ce s-a întâmplat. După ce ne-a ascultat pe fiecare, ne-a aprobat, mie să mă întâlnesc și să discut cu cei doi demnitari militari sovietici, lui Șt.Andrei cum să soluționeze unele probleme din Declarația finală.

La discuțiile pe care le-am purtat cu mareșalul V.Kulikov și cu generalul A.Gribkov în acea seară am fost însoțit de colonelul Al.Endrijevschi. În timpul dialogului s-au ridicat, în principiu, aceleași probleme, cu unele nuanțări, între care participarea noastră, chiar simbolică, la aplicațiile comune cu trupe, tranzitarea teritoriului național de către unități ale altor armate, la pace, tranzitarea și staționarea de trupe ale altor armate, la război. Se mai cerea înlocuirea planurilor de cooperare a flotei militare românești cu integrarea ei în flota unită sovieto-bulgară din Marea Neagră și înlocuirea planurilor de cooperare pe linia apărării antiaeriene a teritoriului cu integrarea noastră în sistemul de profil al Forțelor Armate Unite. Am fost nevoit să repet, nu știu pentru a câta oară, argumentele cunoscute la fiecare din aceste probleme. Convorbirea s-a încheiat în jurul orei 01[30], fără progrese notabile. A doua zi dimineața, înaintea reluării lucrărilor Consfătuirii, l-am informat pe N.Ceaușescu asupra felului cum a decurs întâlnirea mea nocturnă cu cei doi șefi militar sovietici.

— Ar fi interesant să ne spuneți, domnule general, cum a reacționat Nicolae Ceaușescu la ceea ce i-ați relatat dumneavoastră?

— Așa cum obișnuia, printr-un laconic "*Bine*", mi-a dat de înțeles că aproba modul în care se desfășurase întâlnirea și poziția adoptată de mine. Consider necesar să subliniez că, de fiecare dată, deci și acum, discuțiile cu mareșalul V.Kulikov și cu generalul A.Gribkov au avut un caracter civilizat, de respect reciproc, chiar și atunci când acestea erau complexe, dificile, fiecare parte susținându-și punctul său de vedere cu argumente, căutând soluții pentru a veni în întâmpinarea celeilalte părți, pentru a se ajunge la un consens. Întotdeauna ne exprimam opiniile direct, deschis, ostășește, fără frazeologie găunoasă.

Cum mai arătam, atât mareșalul V.Kulikov, cât și generalul A.Gribkov aveau o îndelungată activitate militară, o bogată experiență, inclusiv de război. Chiar și numai câteva date din biografiile lor confirmă această aserțiune. Mareșalul Viktor Kulikov, deși foarte tânăr, în anii războiului a fost șef de stat major de brigadă.

După război a comandat regiment, brigadă şi divizie de tancuri (la Ismail), apoi a deţinut comanda unei armate; între 1967 şi 1969 a fost comandantul Regiunii militare Kiev, iar între 1969 şi 1971 a îndeplinit funcţia de comandant al Grupului de trupe sovietice staţionate în R.D.Germană; între 1971 şi 1977 s-a aflat în fruntea Statului Major General al armatei sovietice, iar în 1977 a fost numit comandant-şef al Forţelor Armate Unite ale Tratatului de la Varşovia.

Generalul de armată Anatoli Gribkov avea, de asemenea, state de serviciu impresionante; a participat la războiul sovieto-finlandez din 1939-1940; în timpul războiului împotriva Germaniei hitleriste a lucrat în Statul Major General al armatei sovietice, iar după război a comandat o armată; între 1973 şi 1976 a îndeplinit funcţia de comandant al Regiunii militare Leningrad. În 1976 a fost numit şeful Statului Major al Forţelor Armate Unite.

Pentru toate problemele importante dezbătute la Consfătuirea de la Praga, la care s-a făcut referire în Declaraţie, s-au găsit soluţii acceptate prin consens, mai puţin în cea care privea instalarea de rachete sovietice cu rază medie de acţiune pe teritoriul Ungariei, Cehoslovaciei şi R.D.Germane, ca o contramăsură la acţiunea similară luată de N.A.T.O.

România a fost singura care s-a opus acestei măsuri, argumentând că ea ar contribui la sporirea tensiunii şi încordării în Europa, ar limita şi mai mult posibilităţile de cooperare şi înţelegere între statele europene, ar duce la accelerarea cursei înarmărilor şi la creşterea pericolului de război. În scopul evitării unei astfel de situaţii, delegaţia României a propus să nu se recurgă la măsuri cu caracter militar, să se acţioneze prin metode politice şi diplomatice pentru a determina statele membre ale N.A.T.O. să renunţe la instalarea rachetelor în discuţie. Cu regret trebuie să consemnăm că punctul de vedere al României nu a fost însuşit. Asupra acestei probleme vom reveni, pentru că ea a fost rediscutată în vara aceluiaşi an, la Moscova.

— Am înţeles că, o dată cu desfăşurarea consfătuirii Comitetului Politic Consultativ de la Praga, s-a consumat un prim moment important din activitatea organelor supreme ale Tratatului la acel început de an 1983. După reuniunea la care v-aţi referit, ce a urmat, domnule general?

— Foarte pe scurt, aş spune: din nou la Praga, deoarece, între 11 şi 13 ianuarie 1983 a avut loc aici, în capitala Cehoslovaciei, şedinţa ordinară a Comitetului Miniştrilor Apărării, reportată din 1982. În comunicatul dat publicităţii în urma acestei întâlniri, s-a consemnat că s-au discutat unele probleme ale activităţii practice a Forţelor Armate Unite, că s-a făcut o cuprinzătoare şi realistă analiză a situaţiei politico-militare complexe şi încordate din Europa şi din lume şi că au fost adoptate măsuri corespunzătoare.

Delegaţia armatei noastre pe care am condus-o la această reuniune a fost formată, ca de obicei, din generali şi ofiţeri de prestigiu.

Din ea au făcut parte general-colonel Marin Nicolescu, adjunct al ministrului, locțiitor al comandantului-șef al Forțelor Armate Unite pentru armata română, general-locotenent Gheorghe Zărnescu, comandantul Aviației militare, general-locotenent Ion Șuța, prim-locțiitor al șefului Marelui Stat Major, general-locotenent Gheorghe Enciu, comandantul Trupelor de transmisiuni, general-locotenent ing. Nicolae Popa, prim-locțiitor al șefului Direcției generale a înzestrării, general-maior Dumitru Pănescu, locțiitor al șefului Statului Major al Forțelor Armate Unite din partea armatei române, colonel Dumitru Mircea, colonel Alexandru Endrijevschi, colonel Traian Ivașcu, alți ofițeri.

Având loc la scurt timp după consfătuirea Comitetului Politic Consultativ, în cadrul ședinței Comitetului Miniștrilor Apărării, delegația noastră s-a confruntat cu probleme mai puțin complicate. Voi menționa totuși două episoade care mi se par demne de reținut.

La o discuție dintre mine și mareșalul Dmitri Ustinov, ministrul apărării al U.R.S.S., referitoare la conținutul comunicatului reuniunii, mareșalul cerea, ca de obicei, un document mai dezvoltat și mai ofensiv, de condamnare a instalării eurorachetelor de către N.A.T.O. Eu i-am explicat că nu văd necesitea unui comunicat extins întrucât, cu câteva zile în urmă, avusese loc consfătuirea Comitetului Politic Consultativ al Tratatului, la care fuseserăm participanți direcți, iar în Declarația adoptată de acel for erau cuprinse aprecieri ample asupra acestei probleme. Comunicatul final a fost sumar, redactat în maniera obișnuită.

O altă problemă ridicată de mareșalul D.Ustinov a fost în legătură cu poziția noastră privind achiziționarea din U.R.S.S. a unor instalații, numite "complexe" (în valoare de mai multe zeci de milioane de ruble exemplarul) destinate automatizării conducerii trupelor în luptă, la nivel de mare unitate tactică. Fără a nega utilitatea și necesitatea unor astfel de echipamente, partea română dorea unele lămuriri, înainte de a se decide. Acest aspect îl discutasem cu mareșalul V.Kulikov și cu generalul A.Gribkov în faza de pregătire a ședinței, cu prilejul vizitei lor la București. Ei nu avuseseră obiecții la explicațiile date de noi în legătură cu achiziționarea acelui complex. Acum trebuia să mă repet și să înfățișez considerentele noastre și mareșalului D.Ustinov, în sensul că nu se punea problema unui refuz în ceea ce privește achiziționarea, care se înscria în eforturile noastre de modernizare a armatei, ci că reținerea noastră era determinată de prețul acestuia, pe care îl consideram prea ridicat.

Apoi nu văzusem complexul și, prin urmare, nu-i cunoșteam exact performanțele. Nu ni se spusese dacă acesta poate utiliza limba română, sau numai limba rusă. În acest din urmă caz nu puteam asigura ca tot personalul ce urma să-l deservească să-și însușească perfect limba rusă, pe de o parte, iar pe de altă parte, dacă nu era convertibil în limba română, el ar fi devenit doar un mijloc de cooperare, nu de conducere.

De asemenea, doream să-i cunoaştem în detaliu caracteristicele şi posibilităţile, să-l vedem cum funcţionează. Nu puteam să decidem să-l cumpărăm numai pe baza unui prospect, trebuia să negociem preţul şi, după ce conveneam asupra acestuia, să eşalonăm plăţile. Cum putea fi introdus în dotarea armatei un produs despre care auzisem câte ceva, eram informaţi sumar şi nu cunoşteam cum se comportă în exploatare? Iată pe scurt, conchideam eu, motivele pentru care nu puteam accepta apriori achiziţionarea discutatului produs. Mareşalul D.Ustinov m-a ascultat cu atenţie, însă a insistat să avem încredere în echipamentul respectiv şi a menţionat că toţi ceilalţi miniştri sunt de acord să-l cumpere. A încheiat prin a mă ruga să mă mai gândesc la această chestiune. Ne-am despărţit fără să ajungem la un consens.

În timpul mesei de prânz, în prezenţa şi a celorlalţi miniştri ai apărării, mareşalul D.Ustinov a adus din nou în discuţie problema complexului la care m-am referit, menţionând că românii sunt singurii care nu s-au hotărât să-l achiziţioneze. A omis însă să spună de ce. A intervenit, ca de obicei în asemenea împrejurări, generalul de armată Dobri Djurov, care a afirmat că el nu înţelege atitudinea noastră, şi că ei, bulgarii, vor cumpăra două exemplare din acel complex. Eu m-am mulţumit cu o replică scurtă care făcea referire la dreptul fiecăruia de a acţiona cum doreşte.

Primul punct luat în dezbatere în şedinţa de după-amiază a fost cel al complexului cu pricina. Generalul de armată Martin Dzur, ministrul apărării al Cehoslovaciei, care conducea lucrările în calitate de gazdă, a dat cuvântul fiecărui ministru, în ordinea alfabetului chirilic. Cei patru miniştri care au vorbit înaintea mea, al Bulgariei, al Ungariei, al R.D.Germane şi al Poloniei, s-au pronunţat fără rezerve pentru achiziţionarea complexului. În momentul în care mi-a venit rândul la cuvânt, după generalul polonez Fl.Siwisky, am spus că delegaţia armatei române nu consimte la achiziţionarea necondiţionată a complexului, enumerând motivele într-o formă cât mai convingătoare.

În această atmosferă, când delegaţia armatei române exprima din nou o opinie diferită de cele susţinute de ceilalţi, generalul M.Dzur l-a invitat la cuvânt, pentru că îi venise rândul, pe mareşalul D.Ustinov. Cunoscând discuţiile anterioare în această problemă, mulţi se aşteptau probabil la o atitudine aspră din partea mareşalului sovietic faţă de poziţia delegaţiei române. Au fost dezamăgiţi. Dând dovadă de înţelepciune, de o înaltă şi aleasă competenţă profesională, vorbind de această dată inginerul militar din el, mareşalul D.Ustinov, referindu-se la acel complex, spre stupoarea tuturor a afirmat: "*Tovarăşul Olteanu are dreptate. Cred că înainte de a cumpăra complexul este bine să-l vedeţi şi dumneavoastră cum funcţionează, după aceea să decideţi*". Evident, "corul" s-a aliniat părerii mareşalului. După cuvântul mareşalului D.Ustinov nu s-a mai ridicat nimeni care să declare că doreşte totuşi să cumpere acel complex.

După încheierea şedinţei Comitetului Miniştrilor Apărării am pornit spre casă cu acelaşi avion AN-24. Din cauza ceţii însă, aeroporturile din Bucureşti erau închise, astfel că a trebuit să aterizăm la Timişoara, unde am rămas până a doua zi.

— *În cadrul Tratatului de la Varșovia au fost și alte activități notabile?*

— Doresc să menționez aplicația operativ-strategică de pe teritoriul României ("jucată" pe hartă la Neptun), cu numele cod "CALATIS", din martie 1983. Aceasta a fost concepută la nivelul unui grup de armate, format din mari unități tactice și operative din armatele română, sovietică și bulgară, asemănătoare celei din 1981, la care m-am referit mai pe larg. Partea română, care asigura majoritatea forțelor și avea comanda "Frontului", elabora concepția aplicației, pe care o punea de acord cu cei doi aliați și realiza conducerea ei prin ministrul apărării naționale.

Activitatea s-a desfășurat fără a se produce evenimente notabile pentru cititorii acestei lucrări. Eu am folosit ocazia pentru a mă întâlni cu mareșalul Viktor Kulikov, comandantul-șef al Forțelor Armate Unite, și cu generalului de armată Anatoli Gribkov, șeful Statului Major al Forțelor Armate Unite. Era imperios necesar să discutăm și să clarificăm cu ei o serie de probleme de interes interaliat, îndeosebi cele referitoare la forțele și mijloacele destinate să opereze la război pe acest teatru de acțiuni militare, precum și la conducerea acestora. Nu am ajuns la consens în toate chestiunile, a rămas să mai discutăm unele aspecte.

Fig. XIV.3. *Între generalul de armată Dobri Djurov, ministrul bulgar al apărării și mareșalul Viktor Kulikov, comandantul-șef al Forțelor Armate Unite, la aplicația "Calatis". Neptun, martie,* 1983.

Fig. XIV.4. Împreună cu generalul de armată Dobri Djurov, ministrul apărării al Bulgariei, mareșalul Viktor Kulikov, comandantul-șef al Forțelor Armate Unite și generalul de armată Anatoli Gribkov, șeful Statului Major al Forțelor Armate Unite, la aplicația "Calatis". Neptun, martie, 1983.

— Domnule general, ne-ați prevenit, pe mine și pe cititor, că anul 1983 a fost dens în activități ale organismelor Pactului de la Varșovia. Până acum, am epuizat două din acestea: consfătuirea Consiliului Politic Consultativ și întrunirea miniștrilor apărării, ambele având loc la Praga, în ianuarie 1983. Vreau să vă întreb, ce-a urmat după Praga?

— După Praga a urmat Moscova, apoi Berlin și Sofia.

XV. UN MOMENT FIERBINTE: INSTALAREA UNOR NOI TIPURI DE RACHETE CU ÎNCĂRCĂTURI NUCLEARE ÎN EUROPA

— În anul 1983 au avut loc încă trei acţiuni importante: una la Moscova, alta la Berlin şi ultima la Sofia.

La 28 iunie s-a ţinut, la Moscova, o nouă consfătuire a Comitetului Politic Consultativ al Tratatului de la Varşovia. Deşi respectiva întâlnire avea loc la şase luni de la consfătuirea de la Praga, sub aspect tematic reprezenta o continuare a celei dintâi. Şi acum a fost supus examinării stadiul evoluţiei evenimentelor politico-militare în lume, îndeosebi din Europa, în legătură cu care s-a adoptat o Declaraţie. Punctul fierbinte l-a constituit însă chestiunea amplasării, de o parte şi de alta a "Cortinei de fier", de rachete nucleare cu rază medie de acţiune, de către americani în unele ţări membre ale N.A.T.O. şi de către sovietici, ca răspuns, în unele ţări membre ale Tratatului de la Varşovia.

Delegaţia României la această consfătuire a Comitetului Politic Consultativ a avut aceeaşi componenţă ca şi la consfătuirea din ianuarie de la Praga. Dat fiind că poziţia aparte a României în confruntarea Est-Vest nu constituia un secret pentru nimeni, era de aşteptat ca delegaţia noastră, folosind un termen popular, să aibă de furcă, nu glumă!

— Am să-l parafrazez pe Marin Preda şi vă întreb: pe ce vă bazaţi când faceţi o asemenea afirmaţie, pentru că sunt sigur că este vorba de alte momente interesante care merită să fie consemnate. Ce s-a întâmplat, de această dată, domnule general?

— În timpul care se scursese de la consfătuirea de la Praga au avut loc o serie de contacte între reprezentanţii U.R.S.S. şi cei ai ţărilor în care se preconiza să fie instalate rachetele - Ungaria, Cehoslovacia şi R.D.Germană. Partea română a acţionat, după puterile ei, pentru preîntâmpinarea aplicării în practică a acestei măsuri inflamatorii. Pentru a pune la punct unele detalii referitoare la întrunirea la vârf, s-a convenit ca, în preziua ţinerii acesteia, pe 27 iunie, să aibă loc o întâlnire a miniştrilor afacerilor externe şi ai apărării naţionale din statele membre ale Tratatului. Ştefan Andrei şi cu mine am fost chemaţi la Nicolae Ceauşescu care ne-a cerut ca, înaintea acestei întâlniri, să-i contactăm neapărat pe omologii noştri sovietici, Andrei Gromîko şi mareşalul Dmitri Ustinov, şi să le propunem să se caute o soluţie care să ducă la renunţarea ori măcar la amânarea unei hotărâri privind amplasarea rachetelor în cele trei ţări vizate. În acele grave împrejurări, noi consideram că cel mai bine ar fi fost ca, atât americanii cât şi sovieticii, să renunţe la măsuri cu caracter militar, să găsească o altă cale pentru a depăşi momentul crizei. Din păcate, urmărindu-şi obiectivele, nici una din cele două părţi nu ceda.

Fig. XV.1. Delegația României la consfătuirea Comitetului Politic Consultativ al Tratatului de la Varșovia. De la stânga la dreapta: general-colonel C.Olteanu, C.Dăscălescu, N.Ceaușescu, Șt.Andrei, M.Dobrescu. Moscova, iunie, 1983.

Întâlnirea preliminară a miniștrilor afacerilor externe și ai apărării naționale era fixată pentru 27 iunie, ora 16^{00} (ora Moscovei). Până la acea oră, Ștefan Andrei și cu mine am avut o întrevedere cu Andrei Gromîko, ministrul afacerilor externe al U.R.S.S., și cu mareșalul Dmitri Ustinov, ministrul apărării, cărora le-am expus din nou punctul de vedere al României, insistând pe marile implicații care ar rezulta ca urmare a instalării rachetelor în afara Uniunii Sovietice. Cei doi miniștri ne-au ascultat, dar s-au menținut ferm pe poziția lor, cel mai vehement fiind mareșalul. După încheierea, fără rezultate, a acestei discuții, ne-am deplasat în sala în care se aflau omologii noștri din celelalte țări membre ale Tratatului.

În deschidere, Andrei Gromîko i-a informat pe cei prezenți despre discuția pe care el și mareșalul D.Ustinov au avut-o cu noi, menționând că România nu este de acord cu instalarea rachetelor pe teritoriul celor trei țări aliate dar, conform obiceiului, omițând motivațiile și argumentele pe care le prezentasem. A luat imediat cuvântul Petăr Mladenov, ministrul afacerilor externe al Bulgariei, cel care avea să-i ia locul lui Todor Jivkov la conducerea partidului și statului. Acesta ne-a atacat violent, într-un limbaj nu prea diplomatic, spunând, între altele, că el nu înțelege de ce România este împotriva unei măsuri care vizează întărirea capacității de apărare a socialismului etc. Imediat, Ștefan Andrei, distinsul meu coleg, cu intransigența care-l caracteriza, i-a dat o replică tăioasă, enumerând motivele care determinau dezacordul României față de amplasarea rachetelor.

Diplomat cu o bogată experiență, A.Gromîko a manevrat abil, nu s-a lansat în aprecieri sau etichetări. În schimb, mareşalul D.Ustinov, folosind un vocabular aspru, a respins orice idee de renunțare la amplasarea rachetelor sau de amânare a acțiunii, afirmând că, în afară de România, celelalte țări sunt de acord cu aceasta. Definind, în viziunea lui, cursa înarmărilor, escaladarea ei, mareşalul a spus: *"Dacă americanii fac un tanc, facem şi noi unul, dacă americanii fac o rachetă, facem şi noi una"*. Era o expresie a cunoscutei teze că americanii erau promotorii cursei înarmărilor (când discutam însă cu americanii, aceştia susțineau teza inversă, că sunt obligați să se înarmeze din cauză că se înarmează sovieticii, care dețin deja superioritatea). Deci o parte arunca vina pe alta, iar în fapt fiecare se înarma, purtând răspunderea pentru aceasta. Întâlnirea miniştrilor s-a încheiat cum începuse, adică fără să clarifice ceva. Dimpotrivă, a adâncit şi mai mult divergențele în problema amplasării rachetelor, a evidențiat net cele două opinii diferite, care apăruseră încă la Praga, România, pe de o parte, U.R.S.S. şi ceilalți aliați, pe de altă parte.

Seara, când au sosit ceilalți membri ai delegației, Nicolae Ceauşescu a fost informat despre discuțiile purtate de noi cu cei doi miniştri sovietici şi despre poziția adoptată de ceilalți participanți în şedința miniştrilor de externe şi ai apărării. Această informare s-a făcut în timpul unei plimbări prelungite în curtea reşedinței, la care a participat şi N.Potapov (cunoscător la limbii române) de la Secția relații externe a C.C. a P.C.U.S. Convins că acesta îşi va informa cu fidelitate şefii despre cele auzite, Nicolae Ceauşescu s-a referit pe larg, sub toate aspectele, la problema rachetelor, argumentând opoziția fermă a României. Activitatea de a doua zi se anunța dificilă. Şi aşa a fost.

În cadrul întâlnirii Comitetului Politic Consultativ, Iuri Andropov, secretar general al P.C.U.S., un om suferind (fiind grav bolnav de rinichi), a pus direct problema amplasării rachetelor cu rază medie de acțiune, motivând "necesitatea" acestei măsuri în maniera pe care o cunoşteam. Şefii delegațiilor țărilor vizate direct - Ungaria, Cehoslovacia şi R.D.Germană - şi-au exprimat acordul necondiționat, atitudine greu de înțeles şi, mai ales, de calificat. De pildă, Janos Kadar a spus că "*Ungaria îşi pune la dispoziție teritoriul pentru amplasarea rachetelor sovietice*"! După modul în care cei trei şefi de stat şi-au exprimat acordul în legătură cu instalarea racheletor sovietice pe teritoriul țărilor lor, a rezultat că ei se înțeleseseră în prealabil cu sovieticii în acest sens. Dar, când ne referim la poziția acestor țări în situații delicate cum era aceasta, cred că trebuie avut în vedere şi faptul că deciziile nu puteau să nu fie marcate, printre altele, şi de prezența trupelor sovietice pe teritoriile lor.

În încheierea evocării acestui important moment, țin să precizez că România, pronunțându-se împotriva instalării de rachete sovietice în cele trei țări aliate, nu aproba nici măsura, deja întreprinsă de S.U.A., de dispunere pe teritoriul unor țări membre ale N.A.T.O. a celor 572 rachete cu rază medie de acțiune, precedent folosit de U.R.S.S. pentru a justifica o acțiune similară.

Pornind de la gravitatea situației ce se crease și mai ales de la consecințele ei, România susținea necesitatea ca, în această chestiune, să se ajungă la o înțelegere între cele două coaliții, N.A.T.O. și Tratatul de la Varșovia, pentru ca ambele blocuri să renunțe la aplicarea unor astfel de măsuri. Din păcate, glasul rațional al țării noastre nu a fost receptat. Alianța Nord-Atlantică nu a renunțat la amplasarea rachetelor în Europa de Vest, justificând-o prin necesitatea restabilirii echilibrului, grevat - considerau americanii - de superioritatea Tratatului de la Varșovia în forțe clasice. Tot în numele echilibrului, pe care-l considera în destabilizare din cauza marelui număr de rachete americane amplasate în Europa, Uniunea Sovietică a răspuns prin dislocarea unor rachete asemănătoare în Ungaria, Cehoslovacia și R.D.Germană.

— Domnule general, trebuie să înțeleg că această întrunire a Comitetului Politic Consultativ a luat în dezbatere numai problema rachetelor?

— Instalarea rachetelor cu rază medie de acțiune în unele țări ale Tratatului de la Varșovia a fost principala chestiune discutată însă, în cadrul acelei ședințe, delegația română s-a mai confruntat cu o problemă. Este vorba de propunerea lui Iuri Andropov, secretarul general al P.C.U.S., de a se trimite o scrisoare conducătorilor chinezi în care, cei șapte membri ai Tratatului de la Varșovia să-și exprime părerea față de noua orientare a Chinei în politica internă și externă, pe care o considerau ca o abatere de la principiile socialismului. Nicolae Ceaușescu s-a declarat, în numele delegației noastre, împotriva acelei inițiative, motivând că delegația nu are mandat în acest sens din partea Comitetului Politic Executiv al P.C.R., partea română nefiind informată din timp în legătură cu această problemă. Totodată, el a arătat că nu consideră indicat să se trimită conducătorilor Chinei scrisoarea respectivă deoarece aceasta ar constitui o formă de amestec în treburile interne ale acelei țări și, în același timp, ar fi putut fi interpretată ca un mod de presiune asupra liderilor chinezi. A încheiat cu mențiunea că România întreține relații bune cu China.

Iuri Andropov, care conducea ședința în calitate de gazdă, nu a agreat poziția delegației române. Nu a declarat-o explicit, dar nici nu a spus că renunță la acțiune. A intervenit din nou Nicolae Ceaușescu cerând o pauză pentru consultări. Iuri Andropov nu a acceptat precizând, pe un ton ironic, că o dată ce "*tovarășii români nu au aprobarea Comitetului Politic Executiv pentru a transmite scrisoarea conducătorilor chinezi, nu înțeleg ce ar putea rezolva pauza propusă*". Ședința s-a încheiat pe acest fond. Delegația română a plecat precipitat, fără să mai participe la masa comună care avea loc după fiecare asemenea activitate, gest care nu avea cum să ducă la o îmbunătățire a relațiilor interaliate.

— Domnule general, ce doriți să ne spuneți despre următoarea acțiune din cadrul Tratatului de la Varșovia la care ați participat în 1983?

— Situaţia creată în Europa prin amplasarea noilor mijloace de distrugere în masă, care modifica periculos raportul de forţe, a fost din nou dezbătută într-o şedinţă extraordinară a Comitetului Miniştrilor Apărării ai statelor participante la Tratatul de la Varşovia care a avut loc la 20 octombrie 1983, la Berlin. La această reuniune am fost însoţit de generalul-colonel Marin Nicolescu, adjunct al ministrului apărării, generalul-locotenent Nicolae Eftimescu, prim-locţiitor al şefului Marelui Stat Major, remarcabil profesor de artă militară, desăvârşit ofiţer de stat major, generalul Mihai Mitrea, locţiitor al şefului Marelui Stat Major, colonelul Dumitru Mircea, colonelul Alexandru Endrijevschi.

Pe lângă reafirmarea poziţiei României, în contextul politico-militar din Europa, faţă de instalarea rachetelor, pe de o parte de către N.A.T.O., iar pe de altă parte de către U.R.S.S., cu ocazia acelei şedinţe, am avut o discuţie mai vie cu mareşalul Dmitri Ustinov, ministrul apărării al U.R.S.S., în problema comunicatului care urma să fie adoptat în încheiere. Proiectul comunicatului fusese discutat, înainte de începerea şedinţei şi în timpul ei, la nivelul adjuncţilor miniştrilor, iar în final în Comitetul Miniştrilor Apărării. Mareşalul D.Ustinov, susţinut de ceilalţi miniştri, pleda insistent pentru un comunicat extins, cu aprecieri largi asupra conjuncturii politico-militare din Europa, pentru condamnarea N.A.T.O. ca singura responsabilă de situaţia creată, etc. Delegaţia armatei române pe care o conduceam, deşi înţelegea şi nu-şi ascundea îngrijorarea faţă de gravitatea situaţiei ce se crease în Europa, susţinea că nu se justifica un comunicat stufos, împănat cu etichetări şi condamnări, care mai mult ar dăuna eforturilor de reglementare negociată a crizei. Aceste probleme făcuseră obiectul unor ample analize ce-şi găsiseră reflectarea în Declaraţiile adoptate la consfătuirile din ianuarie de la Praga şi din iunie de la Moscova, ca şi în şedinţa Comitetului Miniştrilor Afacerilor Externe ce avusese loc la Budapesta cu puţin timp înainte. În cele din urmă, mareşalul D.Ustinov a considerat util să aibă o discuţie separată cu mine. S-a luat pauză şi ne-am retras într-un birou. Mareşalul D.Ustinov era însoţit de mareşalul V.Kulikov, de generalul de armată A.Gribkov şi de un translator. Eu eram împreună cu generalul-colonel Marin Nicolescu şi colonelul Alexandru Endrijevschi. Timp de aproape două ore am analizat formulare cu formulare, fiecare folosindu-şi argumentele. Eu nu am cedat, stăruind pentru un comunicat mai scurt şi ponderat în aprecieri. Apropiindu-se ora 17^{00}, oră la care era fixată primirea noastră la Erich Honecker, liderul R.D.Germane, am întrerupt discuţia.

În timpul primirii la şeful statului gazdă, după epuizarea părţii protocolare, în cuvântul său, mareşalul D.Ustinov l-a informat pe E.Honecker că "*tovarăşul Olteanu nu este de acord să adoptăm un comunicat mai dezvoltat...*". Acesta s-a făcut că nu-l înţelege şi n-a spus nimic. Dar şi tăcerea era un răspuns.

După ce ne-am întors la locul unde se ţinea şedinţa, am continuat discuţiile asupra comunicatului cu toate că sosise ora plecării delegaţiilor la aeroport. Eu m-am menţinut pe poziţia de până atunci.

În cele din urmă s-a convenit asupra unui comunicat într-o redactare cu aprecieri echilibrate, fără a dramatiza ori subaprecia situația creată. Mi se pare util să reproduc un fragment din acest document pentru a se cunoaște termenii în care a fost caracterizat climatul politic-militar din acel moment, precum și faptul că nu se impunea un comunicat mai amplu.

În textul respectiv se menționa că, la întrunirea sa, Comitetul Miniștrilor Apărării a analizat, în spiritul Declarației politice de la Praga din 5 ianuarie 1983 și al Declarației comune din 28 iunie 1983 de la Moscova, *"...evoluția situației politico-militare din Europa și constată că aceasta a devenit mai încordată și mai periculoasă. Participanții la ședință au remarcat că, cu toate propunerile constructive făcute în comun de statele participante la Tratatatul de la Varșovia la Consfătuirea de la Praga și reafirmate în iunie a.c. la întâlnirea de la Moscova, orientate spre înlăturarea pericolului nuclear din Europa și transformarea ei într-un continent al păcii, eliberat de arme nucleare, atât cu rază medie de acțiune, cât și tactice, statele N.A.T.O., până în prezent, nu numai că nu au răspuns la aceste propuneri pașnice, dar continuă să ducă lucrurile spre amplasarea în unele țări vest-europene, membre N.A.T.O., a noilor rachete nucleare americane cu rază medie de acțiune, pentru realizarea superiorității militare față de țările participante la Tratatul de la Varșovia, ceea ce constituie o amenințare directă la adresa securității acestora și a păcii generale.*

Amplasarea în Europa a noilor rachete nucleare americane cu rază medie de acțiune va duce, inevitabil, la agravarea situației pe continent și în întreaga lume, la creșterea primejdiei unui război nuclear cu urmări catastrofale pentru popoare. În acest cadru, cea mai mare însemnătate o are înlăturarea pericolului confruntării nucleare pe continentul european.

Comitetul Miniștrilor Apărării a reafirmat că statele participante la Tratatul de la Varșovia niciodată nu au tins și nu tind spre obținerea superiorității militare și nu vor admite în nici un caz superioritatea militară asupra lor".

— Cu întrunirea de la Berlin a miniștrilor apărării din Tratat, cu momentele ei tensionate, la care v-ați referit, s-a încheiat șirul dezbaterilor privitoare la amplasarea rachetelor pe continentul nostru?

— Nu. A urmat o reuniune ordinară a aceluiași for militar al Tratatului, Comitetul Miniștrilor Apărării, la Sofia, între 5 și 7 decembrie 1983. Acest comitet se întrunea pentru a treia oară în acel an, după ședința din ianuarie de la Praga (ședința reportată din 1982) și cea extraordinară din octombrie, de la Berlin. În decembrie, la Sofia, a avut loc întâlnirea ordinară din anul respectiv. Cu prilejul acestei ședințe, miniștrii apărării se întâlneau pentru a cincea oară în anul 1983, un an record în reuniuni. Cele mai aprinse discuții s-au purtat, și de această dată, în legătură cu aprecierea situației politico-militare din Europa și din lume.

Fig. XV.2. Delegația armatei române la ședința Comitetului Miniștrilor Apărării. De la stânga la dreapta: general-locotenent Nicolae Eftimescu, prim-locțiitor al șefului Marelui Stat Major, general-colonel Marin Nicolescu, adjunct al ministrului apărării naționale, general-colonel Constantin Olteanu, ministrul apărării naționale, general-locotenent Victor Stănculescu, adjunct al ministrului apărării naționale, general-maior Mihail Mitrea, locțiitor al șefului Marelui Stat Major. Sofia, decembrie, 1983.

Luând cuvântul în numele delegației armatei române, am cerut, ca și în alte dăți, să apreciem situația cu discernământ politic, nuanțat și cu luciditate, pornind de la realități, să exprimăm clar dorința noastră de a găsi căi de ameliorare a relațiilor dintre state, dintre cele două blocuri, de apropiere și înțelegere. Ministrul sovietic, mareșalul D.Ustinov susținea, dimpotrivă, să se adopte o poziție fermă față de N.A.T.O., să fie sporite cheltuielile militare, ceea ce însemna escaladarea cursei înarmărilor cu toate consecințele ce decurgeau de aici. Deși discutasem înaintea ședinței Comitetului Miniștrilor Apărării proiectul de comunicat, mareșalul D.Ustinov insista asupra unor formulări revolute, aspre, care se înscriau pe linia amplificării tensiunii politico-militare din Europa. Ca și la Berlin, mareșalul D.Ustinov a cerut la un moment dat să se întâlnească cu mine, ceea ce s-a realizat în una din pauzele ședinței. La această discuție am fost însoțit de generalul Marin Nicolescu și de colonelul Alexandru Endrijevschi, iar mareșalul D.Ustinov de mareșalul V.Kulikov, generalul A.Gribkov și de generalul V.Anoșkin.

Folosind argumentele cunoscute, mareşalul D.Ustinov susţinea necesitatea adoptării unui comunicat mai amplu, mai dur, de condamnare a imperialismului, a N.A.T.O., care să sugereze imperativul sporirii măsurilor de pregătire şi înarmare.

Eu am explicat din nou că nu este cazul să înveninăm situaţia, să eclipsăm acţiunea de înţelegere şi destindere, care oricum evoluează greu. În încheiere, am insistat că este în interesul tuturor să aprobăm un comunicat obişnuit, bine calculat, echilibrat, aşa cum am procedat de atâtea ori, mai ales că nu pe această cale rezolvăm problemele cu adversarii noştri potenţiali. Ne-am despărţit fără să ajungem la un consens. Cert este că în final a fost adoptat comunicatul în forma în care fusese pus de acord în prealabil. Nemulţumit, mareşalul D.Ustinov, în timpul primirii membrilor Comitetului Miniştrilor Apărării de către Todor Jivkov, şeful statului bulgar, m-a "pârât" şi acestuia pentru atitudinea mea faţă de conţinutul comunicatului. Total neinspirat, T.Jivkov a spus: "*Îmi pare rău că tovarăşul Olteanu n-a fost de acord cu un comunicat mai cuprinzător*". Ajunsesem să mă critice toţi.

Fig. XV.3. Primirea membrilor Comitetului Miniştrilor Apărării la Todor Jivkov. De la stânga la dreapta: general H.Hoffmann, ministrul apărării al R.D.Germane, mareşal D.Ustinov, ministrul apărării al U.R.S.S., Todor Jivkov, general D.Djurov, ministrul apărării al Bulgariei, general L.Czinege, ministrul apărării al Ungariei, general M.Dzur, ministrul apărării al Cehoslovaciei, general C.Olteanu, ministrul apărării al României, general Fl.Siwiski, şeful Marelui Stat Major al armatei Poloniei, mareşal V.Kulikov, comandant-şef al Forţelor Armate Unite. Sofia, decembrie 1983.

XVI. DIN NOU DINCOLO DE GRANIȚELE TRATATULUI DE LA VARȘOVIA

— Ascultându-vă, rezultă că într-adevăr, anul 1983 *a fost un an cu multe și interesante activități pe linia Tratatului, la care dumneavoastră ați fost participant direct. Dar în afara Alianței, ce alte activități referitoare la relațiile armatei române cu alte armate am putea consemna, domnule general?*

— Au fost numeroase acțiuni și în acest an. Ele se înscriau pe coordonatele lărgirii și diversificării legăturilor armatei noastre cu armatele altor state. Printre altele, acestea s-au materializat și prin vizite ale unor delegații militare străine în România și ale unor delegații ale armatei române în alte țări. De pildă, între 2 și 9 august 1983, am făcut o vizită în Egipt, la invitația mareșalului Abdel Halim Ghazala, viceprim-ministru, ministrul apărării și al producției militare al acestei țări. Din delegație au făcut parte generalul-locotenent Victor Stănculescu, adjunct al ministrului apărării naționale, generalul-locotenent Nicolae Eftimescu, prim-loctiitor al șefului Marelui Stat Major, contraamiralul Ioan Mușat, comandantul Marinei Militare, generalul-locotenent Constantin Drăghici, șeful statului major al Comandamentului Apărării Antiaeriene a Teritoriului, colonelul Mircea Caloianu, atașatul nostru militar în Egipt, căpitanul de rangul 2 Neculai Pădurariu ș.a.

Fig. XVI.1. *Primirea defilării gărzii de onoare împreună cu mareșalul Abdel Halim Ghazala, la începutul vizitei în Egipt. Cairo, august,* 1983.

Pe lângă problemele politico-militare generale, am discutat cu gazdele noastre aspecte ale relațiilor militare bilaterale, precum și probleme privind colaborarea în domeniul producției de tehnică militară.

În timpul șederii în Egipt am vizitat instituții și unități militare, obiective economice, cu precădere întreprinderi producătoare de tehnică militară, așezăminte social-culturale, inclusiv unele obiective emblematice ale gloriei civilizației egiptene antice. În ceea ce mă privește, vizitam pentru a doua oară zona piramidelor și Muzeul de egiptologie din Cairo. În treacăt fie spus, acestuia îi lipsesc unele exponate ce pot fi întâlnite în alte părți, în Anglia, Franța, Germania, ș.a. Un moment foarte interesant l-a constituit o expunere la Academia trupelor de uscat, susținută cu hărți, scheme și filme documentare, referitoare la operațiile duse de armata egipteană împotriva celei israeliene, între care forțarea Canalului de Suez. După activitatea de la sală, trecând prin tunelul rutier de sub Canalul de Suez, am vizitat și unul din punctele din zona unde avusese loc confruntarea.

Între obiectivele militare vizitate de delegația armatei române a fost și baza navală de la Alexandria. Gazdele noastre ne-au prezentat, cu amabilitatea cu care ne obișnuiseră, nave militare de suprafață de diferite clase și, foarte important, un submarin de proveniență sovietică. Comandantul echipajului ne-a descris în detaliu principalele echipamente și arme cu care era dotat submersibilul.

În finalul vizitei am fost primit de Mohamed Hosni Mubarak, președintele Republicii Arabe Egipt, la reședința sa din Alexandria. M-au însoțit ing. Ion Iosefide, ambasadorul României și căpitanul de rangul 2 Neculai Pădurariu. Întrevederea s-a desfășurat într-o atmosferă plăcută, înaltul demnitar egiptean referindu-se pe larg la bunele raporturi dintre Egipt și România.

Fig. XVI.2. Primirea la președintele Republicii Arabe Egipt, Mohamed Hosni Mubarak. Alexandria, august, 1983.

În comunicatul dat publicității după întâlnirea cu șeful statului egiptean se consemna: *"În cursul convorbirii care a avut loc a fost relevată cu satisfacție dezvoltarea continuă a relațiilor de prietenie și colaborare româno-egiptene, evidențiindu-se contribuția hotărâtoare a înțelegerilor convenite cu ocazia întâlnirilor la nivel înalt la promovarea cooperării între cele două țări pe plan politic, economic, tehnico-științific și în alte domenii de interes reciproc".*

În perioada 19-27 septembrie 1983, împreună cu o delegație a armatei române, am efectuat o vizită în China, la invitația generalului Zhang Aiping, consilier de stat, ministrul apărării naționale. Delegația a fost alcătuită din general-locotenent Victor Stănculescu, adjunct al ministrului apărării naționale, general-locotenent Ilie Ceaușescu, adjunct al ministrului apărării naționale, general-locotenent Gheorghe Zărnescu, comandantul Aviației Militare, general-maior Ion Dândăreanu, comandantul Armatei a 2-a, general-maior Mihail Mitrea, locțiitor al șefului Marelui Stat Major, contraamiral Gheorghe Angelescu, comandantul Institutului militar de marină „Mircea cel Bătrân", colonel Ion Parepa, translator de limba chineză, colonel Gheorghe Gherăsoiu, șeful Biroului protocol al ministerului, din alți ofițeri.

Fig. XVI.3. *Vizita în China, septembrie,* 1983.

Ceremonia oficială de întâmpinare a delegației militare române a avut loc în Piața Muzeului Militar, în după-amiaza zilei de 19 septembrie. În China am avut convorbiri cu omologul meu și cu colaboratorii lui, am vizitat unități și instituții ale armatei din diferite zone militare, am asistat la mai multe demonstrații interesante. De asemenea, am vizitat numeroase obiective social-economice și turistice.

Fig. XVI.4. Discuţii cu comandantul zonei militare Shenyang, în septembrie 1983.

Spicuim din programul întocmit de gazdele noastre: la Beijing ni s-a prezentat o divizie de tancuri şi am vizitat Palatul de iarnă; la Yangcum am fost la o divizie de aviaţie militară; la Shenyang am fost oaspeţii a două uzine constructoare de maşini, am purtat discuţii cu conducerea zonei militare, am asistat la exerciţii militare executate de luptătorii miliţiei populare, ni s-au prezentat construcţii de apărare populară antiaeriană; la Yanliang am vizitat o uzină de avioane; la Shanghai o bază maritimă şi obiective turistice, două mari uzine; la Nanjing o divizie de infanterie, o fabrică de aparate de radio şi podul peste fluviul Yangzi. La sfârşitul vizitei a avut loc o cordială întâlnire cu secretarul general al C.C. al P.C. Chinez, Hu Yaobang. La primire a fost prezent ambasadorul României în China, Angelo Miculescu.

Din China, delegaţia armatei române, căreia i s-a alăturat şi colonelul Constantin Anghel, ataşatul nostru militar, s-a deplasat în R.P.D.Coreană, la invitaţia generalului de armată O Gin U, ministrul apărării. Pe generalul O Gin U îl întâlnisem prima dată în mai 1980, în România; el făcuse parte din delegaţia condusă de Kim Ir Sen, preşedintele R.P.D.Coreene, la funeraliile preşedintelui Jugoslaviei Josif Broz Tito. În drum spre ţară, delegaţia coreeană a făcut o escală de câteva ore la Bucureşti. În acest timp au avut loc, la Snagov, discuţii între Nicolae Ceauşescu şi Kim Ir Sen, pe de o parte, şi între mine şi omologul meu coreean, pe de altă parte. Convorbirile au continuat apoi în cadrul unui dejun, fiind abordate predilect relaţiile bilaterale. În anul următor, ministrul coreean avea să facă o vizită oficială în ţara noastră în fruntea unei delegaţii.

Fig. XVI.5. Primirea la președintele Kim Ir Sen. Phenian, octombrie, 1983.

Fig. XVI.6. La punctul de frontieră Panmunjon, octombrie, 1983

În R.P.D.Coreeană, între 27 septembrie și 4 octombrie, ne-am întâlnit cu generali și ofițeri din conducerea armatei nord-coreene, am vizitat unități militare, instituții, întreprinderi producătoare de tehnică militară, punctul de frontieră de la Panmunjon. Delegația a fost decorată cu ordine coreene și a fost primită de președintele R.P.D.Coreane, Kim Ir Sen. La primire a participat și Constantin Iftode, ambasadorul României în Coreea de Nord.

Fig. XVI.7. *La unul din obiectivele turistice. Phenian, octombrie*, 1983.

În perioada 26-28 mai 1983 am primit vizita delegației armatei iugoslave, condusă de amiralul de flotă Branko Mamula, secretar federal pentru apărarea națională a Iugoslaviei. Ministrul iugoslav a fost însoțit de general-colonel Veliko Kadjevic, adjunct al ministrului apărării cu probleme de înzestrare, general-locotenent Milorad Pastrovic, șeful Direcției pentru industria aeronautică, de alți ofițeri. Pe oaspetele iugoslav l-am întâmpinat la Timișoara. După două ore de convorbiri, ne-am deplasat la Centrul de instrucție echipaje mașini de luptă de la Buziaș, iar apoi la Întreprinderea de avioane Craiova. Întorși la Timișoara, membrii delegației au vizitat Intreprinderea „Electrotimiș" și comuna Diniaș, unde populația este în majoritate sârbă, demnitarul militar iugoslav întreținându-se cordial cu autoritățile și locuitorii comunei.

În prima decadă a lunii noiembrie 1983 am efectuat o vizită în Libia, în fruntea unei delegații, la invitația omologului meu, brigadierul Abu Bakr Younes Jaber. Am fost însoțit de inginer Gheorghe Boldur, adjunct al ministrului Industriei construcțiilor de mașini, general-maior inginer Constantin Cioroianu, locțiitor al șefului Direcției generale a înzestrării, de specialiști militari și civili din domeniul producției de apărare. Discuțiile cu gazdele noastre au vizat în principal relațiile bilaterale, situația politico-militară din zonă, colaborarea pe linia producției de tehnică militară.

La încheierea vizitei am fost primit de președintele libian, colonelul Moamer El Gaddafi, căruia i-am transmis un mesaj din partea președintelui României. La rândul său, liderul libian m-a rugat să transmit acestuia un mesaj din partea sa. La primire a participat ambasadorul României la Tripoli, Andrei Păcuraru. Pe președintele libian îl întâlnisem prima dată în septembrie 1979, cu ocazia participării la festivitățile dedicate celei de a X-a aniversare a revoluției din această țară.

În 1983 ne-au mai vizitat țara o delegație militară din Maroc (condusă de colonel-major Mohamed Achahbar, secretarul general al Administrației Apărării Naționale a acestei țări), o delegație militară din Cipru (în frunte cu ministrul de Interne și al Apărării, Christodoulos Veniamin), și o delegație militară din Guineea (condusă de general de armată El-Hadj Lansana Diane, ministrul Armatei Populare). Șefii acestor delegații au fost primiți de președintele țării. De asemenea, ne-au vizitat delegații militare conduse de adjuncți ai miniștrilor apărării din Cuba, Egipt, Mauritania, Iugoslavia.

Fig. XVI.8. Discuții cu colonelul-major Mohamed Achahbar, secretarul general al Administrației Apărării Naționale din Maroc. În stânga, Aurel Duma, ministru-secretar de stat la Ministerul Afacerilor Externe. În dreapta, căpitan Călin Sinescu, translator. București, iulie, 1983.

XVII. DOI ANI FOARTE ÎNCĂRCAȚI: 1984 ȘI 1985

— Domnule general, am ajuns, așadar, la etapa 1984 - 1985, când situația politică din U.R.S.S. nu putea să nu-și găsească reflectarea și în prioritățile Alianței militare al cărei lider era. Privită din acest punct de vedere, cum ați evalua activitatea Tratatului de la Varșovia în acest interval?

— Anii 1984 și 1985 au fost foarte încărcați. De aceea, în evocarea lor, voi proceda poate mai selectiv și mai rezumativ decât am făcut-o până acum.

În primăvara anului 1984, între 12 și 20 martie, pe teritoriul Bulgariei, Ungariei, României, în raioanele de sud-vest ale Uniunii Sovietice și în acvatoriul Mării Negre s-a desfășurat aplicația comună de comandament și stat major a armatelor și flotelor aliate denumită convențional "Soiuz-'84". Pe teritoriul României au participat numai state majore din armata română, care au executat aplicația pe hartă. Acestea au urmărit problemele de conducere a trupelor și de cooperare a statelor majore cu armatele aliate pe timpul ducerii acțiunilor de luptă comune. Aplicația a fost condusă de mareșalul Viktor Kulikov, comandantul-șef al Forțelor Armate Unite, care s-a deplasat și la București.

A urmat o nouă acțiune de prezentare a forței militare a U.R.S.S. ca superputere mondială. În prima parte a lunii iulie 1984, mareșalul D.Ustinov, ministrul apărării al U.R.S.S., i-a invitat pe miniștrii apărării din țările membre ale Tratatului, fiecare însoțit de câtiva specialiști, să viziteze o expoziție de armament și tehnică militară și să participe la unele demonstrații practice. În prima zi, delegațiile au vizionat expoziția organizată pe pistele și în hangarele unei unități de aviație militară de la Kubinka din apropierea Moscovei. Armamentul și tehnica militară prezentată aveau performanțe mult superioare celor similare pe care le aveam noi, invitații, sau știam că se află în dotarea armatei sovietice. Era expus armament automat, antitanc și antiaerian, material de artilerie și rachete, mijloace blindate, avioane (în premieră și avionul MIG-29), câteva tipuri de elicoptere (inclusiv MI-17 și MI-24). La unele categorii - artilerie, blindate, elicoptere - s-a executat serviciul la material pentru a pune în evidență mai convingător caracteristicile tehnico-tactice ale acestora, iar cu cele două tipuri de elicoptere s-au efectuat demonstrații. Ținând seama de faptul că în anul 1985 urmau să se încheie contractele privind livrările de tehnică militară între țările din Tratat pentru perioada 1986-1990, această acțiune era oportună.

A doua zi, delegațiile s-au deplasat, pe calea aerului, la cosmodromul Baikonur din Kazahstan (pe care vă reamintesc că îl cunoșteam din anul 1981, când fusesem aici cu ocazia lansării cosmonautului nostru). Am ajuns la destinație în jurul orei 11^{00}, ora locală. După o scurtă pauză, ni s-a comunicat programul acelei zile, precum și faptul că în cosmodrom nu se admitea să fim însoțiți de translator sau de alte persoane.

Prima oprire a fost la uzina de asamblare a rachetelor, unde personalul de specialitate ne-a prezentat, pe flux, mai multe tipuri de rachete, aflate în diferite faze de montaj.

Am asistat apoi la lansarea demonstrativă a unei rachete balistice intercontinentale, moment precedat de explicațiile necesare în legătură cu performanțele de care este capabilă și cu fazele pregătirii lansării. Pentru mine, cele două vizite la cosmodrom, din mai 1981 și din iulie 1984, au constituit ocazii importante pentru completarea imaginii asupra acestui domeniu.

Etalării cărții de vizită a forței militare a U.R.S.S. i-a servit și prezentarea unei baze de campanie de reparat tehnică și armament (de dimensiunea unei adevărate uzine), în cadrul aplicației operativ-strategice, cu trupe, organizate de Comandamentul Forțelor Armate Unite pe teritoriul Cehoslovaciei între 5 și 15 septembrie 1984, sub denumirea "SCUT- `84". La această aplicație am fost însoțit de generalul-colonel Marin Nicolescu, de alți generali și ofițeri. Din Direcția aplicației a făcut parte un grup de ofițeri și generali români, avându-l ca șef pe generalul-locotenent Paul Cheler. De asemenea, a luat parte comandamentul restrâns al Diviziei 18 mecanizată, sub comanda locotenent-colonelului Ilie Marin (astăzi general), ofițer energic, cu o temeinică pregătire tactic-operativă, care a rezolvat, (pe hartă) situațiile create. La unele momente din evoluția aplicației a fost prezent și șeful statului cehoslovac, Gustav Husak, care s-a întreținut cu noi cordial, așa cum proceda la toate întâlnirile. La bilanțul aplicației, la Karlovy-Vary, comandantul diviziei mecanizate române a fost bine cotat, fiind evidențiat pentru modul competent în care a acționat.

Aplicațiile cu trupe la nivel operativ-strategic ale Tratatului de la Varșovia la care am participat - R.D.Germană (1980), U.R.S.S. (1981), Bulgaria (1982) și aceasta din Cehoslovacia (1984) - cele care au avut loc pe hartă în România (1981 și 1983), precum și aplicațiile cu caracter preponderent tactic, cu trupe, organizate de armata română, au demonstrat convingător mutațiile de substanță produse în fizionomia luptei, în formele și metodele confruntărilor militare. Totodată, aceste acțiuni au evidențiat, între altele, faptul că în multe privințe practica devansase gândirea în domeniu, motiv serios de meditație pentru toți factorii militari de decizie.

O discuție aprinsă a avut loc între noi, românii, și ceilalți membri ai Alianței, cu prilejul discutării planului de măsuri pentru aniversarea a trei decenii de la înființarea Tratatului de la Varșovia, plan supus dezbaterii în ședința anuală ordinară a Comitetului Miniștrilor Apărării desfășurată la Budapesta, între 3 și 5 decembrie 1984. La această ședință, delegația armatei române pe care am condus-o era formată din general-colonel Marin Nicolescu, adjunct al ministrului, general-locotenent Nicolae Eftimescu, prim-locțiitor al șefului Marelui Stat Major, viceamiral Ștefan Dinu, șeful Direcției informații, general-maior Dumitru Pănescu, locțiitorul șefului Statului Major al Comandamentului Forțelor Armate Unite din partea armatei române, coloneii Alexandru Endrijevschi, Dumitru Mircea, Gheorghe Gherăsoiu.

— Ce ne puteți spune, domnule general, în legătură cu modul în care s-a desfășurat această întrunire a Comitetului Miniștrilor Apărării din Tratatul de la Varșovia?

— Și de această dată, ca și la celelalte ședințe ale acestui for militar, au fost examinate probleme ale situației politico-militare din Europa precum și probleme interne ale Tratatului - gradul de pregătire strategică, operativă și tactică, nivelul dotării cu armament și tehnică de luptă, starea de mobilizare și de operativitate etc. Totuși, punctul de pe ordinea de zi referitor la planul aniversării a 30 de ani de la înființarea Tratatului de la Varșovia a dat naștere celor mai însuflețite discuții între delegația armatei României și delegațiile armatelor aliate. Eu expusesem punctul nostru de vedere față de proiectul aniversării și avansasem propuneri pentru îmbunătățirea lui atunci când mareșalul V.Kulikov și generalul A.Gribkov veniseră la București pentru a discuta, ca de obicei, problemele aflate pe ordinea de zi a ședinței Comitetului Miniștrilor Apărării. În legătură cu faptul că făceam opinie separată față de unele activități prevăzute în proiectul acelui plan (care trebuia sancționat de Comitetul Miniștrilor Apărării), mareșalul V.Kulikov și generalul A.Gribkov l-au informat și pe Nicolae Ceaușescu, în timpul primirii oficiale, însă nu au reușit să obțină modificarea poziției noastre.

Când mi-a venit rândul la cuvânt, întrucât nu s-a ținut seama în totalitate de propunerile noastre față de acest plan (pe care ceilalți miniștri ai apărării îl acceptau și susțineau necondiționat), a trebuit să repet motivele obiecțiilor formulate de partea română până atunci. În esență, noi ceream ca, pentru a nu înrăutăți și mai mult relațiile dintre cele două alianțe militare, și așa destul de încordate, să fie redusă aria și numărul manifestărilor propuse pentru marcarea aniversării Tratatului de la Varșovia și să nu li se imprime caracterul unor demonstrații de forță. Totodată, mi-am manifestat dezacordul față de unele prevederi concrete, cum au fost cele referitoare la schimbul de lectori între armate, care să conferențieze despre Tratat (ca și cum noi nu știam ce să le spunem oamenilor, trebuia să aflăm de la alții), sau la organizarea de vizite reciproce ale unor subunități militare (presupunând trecerea acestora dintr-o țară în alta în scopul "înfrățirii"). Am cerut ca manifestările politice și culturale dedicate aniversării, angajarea presei, radioului și televiziunii să fie rezonabile. Fără a renunța la poziția noastră de a nu transforma aniversarea într-o manifestare de forță, am susținut drept cea mai bună formulă, aceea de a lăsa la latitudinea fiecărei țări, fiecărei armate, să stabilească și să desfășoare activitățile pe care le crede de cuviință. Cu alte cuvinte, noi ceream să se organizeze acțiuni de către fiecare armată, bine definite, nu dirijate la nivelul coaliției, urmând ca întrunirea Comitetului Politic Consultativ, ce era anunțată cu acel prilej, să rămână, cum era firesc, reprezentativă pentru marcarea evenimentului aniversar.

Neîmpărtășind punctul meu de vedere, s-a ridicat să mă combată, cu obișnuita vehemență, vechiul meu preopinent, generalul de armată Dobri Djurov, ministrul apărării al Bulgariei.

Au urmat mareşalul Viktor Kulikov, comandantul-şef al Forţelor Armate Unite, mareşalul Serghei Ahromeev, şeful Statului Major General al armatei sovietice şi amiralul S.Turunov, prim-consilier al ministrului apărării al U.R.S.S., care au susţinut planul în forma prezentată, încercând să ne determine şi pe noi, românii, să-l acceptăm.

Ţinând seama de situaţia creată, înainte de a se lua o decizie în legătură cu problema aflată în discuţie, generalul de armată Lajos Czinege, gazda noastră, a propus o pauză, în timpul căreia am fost supus unei acţiuni de "lămurire". Primul care m-a acostat a fost tot generalul D.Djurov, pe care l-am rugat politicos, după ce-şi începuse pledoaria, să nu-mi strice pauza. Probabil că avea o sarcină în acest sens. A intervenit şi generalul L.Czinege, cu care ne aflam în bune relaţii şi care m-a întrebat direct, între patru ochi, dacă-mi schimb părerea sau nu. Tot direct i-am răspuns şi eu că nu-mi modific poziţia. Aşa s-au încheiat discuţiile din pauză. În final, la acel punct referitor la conţinutul planului privind cea de-a treizecea aniversare a Tratatului de la Varşovia, delegaţia armatei române s-a înregistrat cu opinie separată în protocolul şedinţei Comitetului Miniştrilor Apărării. Ca urmare, manifestările referitoare la aniversarea a trei decenii de existenţă a Tratatului de la Varşovia s-au desfăşurat în armata noastră în conformitate cu decizia autorităţilor statale româneşti, iar în celelalte armate aliate potrivit planului Comandamentului Forţelor Armate Unite. După încheierea şedinţei, membrii Comitetului Miniştrilor Apărării au fost primiţi de Gyorgy Lazar, primul-ministru al Ungariei, întrucât Janos Kadar nu se afla în ţară.

— Deci, domnule general, aşa s-a încheiat anul 1984 pe linia Tratatului. Dar, în sfera relaţiilor cu armatele altor state, cum au evoluat lucrurile?

— Dintre contactele bilaterale cu reprezentanţi ai altor armate aş sublinia în mod deosebit vizita efectuată în Suedia, între 25 şi 28 septembrie 1984. Invitat de ministrul suedez al apărării, Anders Thunborg, răspundeam, totodată, vizitei pe care predecesorul său, Torsten Gustafsson, o făcuse în România, în octombrie 1981. A fost o vizită reuşită, prima a unui ministru român al apărării în această ţară nordică, tradiţional neutră. Am fost însoţit de general-maior Dumitru Velicu, comandantul Armatei 1, contraamiral Constantin Ioardache, locţiitor al comandantului Marinei Militare, general-maior ing. Ion Petroaica, locţiitor tehnic al comandantului Aviaţiei Militare, colonel Ion Ionescu, ataşat militar în R.F. a Germaniei, acreditat şi în Suedia, colonel Gheorghe Gherăsoiu, căpitan de rangul 2 Neculai Pădurariu, colonel Traian Ivaşcu şi de alţi ofiţeri.

La orele 13^{00} avionul nostru a aterizat pe aeroportul Arlanda, unde am fost întâmpinaţi de Anders Thunborg, ministrul apărării, de colaboratori ai săi, de ambasadorul României în Suedia, prof.univ.dr.doc. Ioan Ceterchi, de alţi membri ai ambasadei, iar la ora 14^{00} ne aflam deja la sediul Ministerului Apărării.

În discuţiile purtate aici, domnul ministru Anders Thunborg a prezentat o amplă expunere asupra politicii de securitate a ţării sale şi asupra conceptului suedez de apărare totală, elemente de fond ale doctrinei militare a acestui stat. După aceea, gazda m-a invitat să iau cuvântul. În intervenţia mea am înfăţişat doctrina apărării naţionale a României precum şi poziţia noastră faţă de situaţia politico-militară din Europa şi din lume.

Fig. XVII.1. *Convorbiri cu ministrul apărării al Suediei, Anders Thunborg, asigurate de căpitan de rangul 2 Neculai Pădurariu, translator, şi asistate de ambasadorul României, Ioan Ceterchi. Stockholm, septembrie, 1984.*

Acest prim schimb de păreri a durat peste două ore. În continuare, în aceeaşi zi, am purtat discuţii la Marele Stat Major al armatei suedeze, în cadrul cărora au fost abordate probleme concrete din domeniul artei militare, referitoare la structurile militare, la organizarea şi desfăşurarea procesului de instruire, la alte probleme privind capacitatea de luptă a armatei. Fiind civil, Anders Thunborg mi-a propus ca noi doi să avem discuţii cu caracter general politico-militar, propunere pe care am acceptat-o. Astfel, în timp ce specialiştii militari suedezi discutau cu membrii delegaţiei noastre chestiuni legate de pregătirea de luptă a diferitelor arme, eu m-am întreţinut cu omologul meu, care avea o prestigioasă carieră diplomatică, inclusiv un important stagiu în cadrul O.N.U. şi nu-şi ascundea dorinţa de a reveni în această poziţie cât mai curând, funcţia de ministru considerând-o episodică.

Dialogul nostru a durat mai mult de 90 de minute și a fost orientat aproape exclusiv spre analiza situației politico-militare din Europa. Între altele, ministrul suedez m-a întrebat cum apreciam eu raportul de forțe în plan militar pe continentul european și dacă Suedia și-ar mai putea menține neutralitatea în cazul unei confruntări armate între Est și Vest. Chestiunea fiind delicată și fiind destul de greu de anticipat, a trebuit să fiu extrem de atent și să evit asertiunile controversabile.

În prima zi a vizitei am avut convorbiri și la guvernul Suediei. Programul zilelor următoare a cuprins vizite la un regiment de infanterie din Stockholm (unde ni s-au prezentat și unele exerciții demonstrative), la o școală de apărare militară, la un regiment de aviație (unde s-au făcut demonstrații cu avionul suedez "Viggen"), la o unitate de apărare civilă, la o bază de elicoptere, la unități ale marinei militare de la baza navală Berga (care avea o parte din nave și din atelierele de reparații adăpostite sub stânci, accesul realizându-se prin canale). În timpul vizitei la regimentul de infanterie, de fapt o unitate mecanizată, știindu-se că sunt ofițer de tancuri, am fost invitat să conduc un autovehicul blindat dotat cu un tun fără recul de calibrul 90 mm. Cu toate că avea comenzi sofisticate, cred că m-am descurcat destul de bine.

Fig. XVII.2. *La comenzile unui vehicul blindat suedez. Stockholm, septembrie* 1984.

Despre orașul Stockholm păstrez cele mai frumoase amintiri. Impunătoarea piață de la Grand Hotel, unde eram cazați, noaptea se transforma (până în jurul orelor 09^{00} dimineața) în piață agricolă. După aceea, totul revenea la funcționalitatea și înfățișarea de zi, fără să se vadă cea mai mică urmă a activității nocturne.

Într-un cuvânt, a fost o vizită cât se poate de agreabilă şi utilă pe planul cunoaşterii reciproce. În comunicatul dat publicităţii se menţiona, între altele, atenţia pe care "*... România şi Suedia o acordă înfăptuirii securităţii şi cooperării în Europa, continentul unde s-au acumulat cele mai puternice arsenale clasice şi nucleare. În acest cadru, a fost evidenţiată necesitatea opririi amplasării de rachete nucleare cu rază medie de acţiune în Europa, precum şi a bombei cu neutroni*".

— *Contactele militare bilaterale, în anul* 1984, *au cuprins, fără îndoială, şi vizite în ţara noastră. Care au fost acestea?*

— Prima vizită a unei delegaţii militare străine desfăşurată în ţara noastră în anul 1984 a fost cea a armatei angoleze, condusă de colonelul Pedro Maria Tonha-Pedale, ministrul apărării al acestei ţări (28 aprilie - 4 mai). Discuţiile purtate cu invitaţii noştri angolezi au vizat în special situaţia complexă din Africa şi, în concret, din Angola (situaţie care dura de mai mulţi ani), modul în care forţele politice implicate îşi propuneau să acţioneze pentru realizarea unităţii interne şi depăşirea stării conflictuale ce sfâşia această ţară africană. În timpul şederii în România, delegaţia militară angoleză a purtat convorbiri la Ministerul Apărării Naţionale, a vizitat, între altele, Întreprinderea de construcţii aeronautice din Ghimbav, Întreprinderea de autocamioane din Braşov, Întreprinderea "Turbomecanica" din Bucureşti, Expoziţia de tehnică militară de la Clinceni, Muzeul Militar Central, Şcoala militară de ofiţeri de aviaţie "Aurel Vlaicu" de la Bobocu, Şcoala militară de ofiţeri de tancuri şi auto din Piteşti, Institutul de marină "Mircea cel Bătrân" din Constanţa.

Fig. XVII.3. *Convorbiri cu ministrul angolez al apărării, colonelul Pedro Maria Tonha-Pedale. Bucureşti, aprilie,* 1984.

Interesul manifestat de ministrul angolez față de instituțiile de învățământ militar din țara noastră nu era întâmplător, relațiile pe această linie având antecedente concrete. Mă gândesc la Școala militară de aviație organizată de România în Angola, care a funcționat între 9 februarie 1981 și 18 decembrie 1982 în localitatea Negage. Potrivit contractului încheiat la sfârșitul anului 1980, noi am trimis în Angola 150 de specialiști, baza materială de învățământ și tehnica (materialul volant, de exemplu, a constat din 12 avioane I.A.R.-823, 6 elicoptere I.A.R.-316, și 6 avioane bimotoare B.N.-2), necesară pentru pregătirea a 150 de elevi în specialitățile pilotaj, stat major, aparatură de bord, meteo, logistică.

Fig. XVII.4. Generalul Aurel Niculescu,comandantul Școlii românești de aviație din Angola și un moment din activitatea acestei instituții.

Școala și-a desfășurat acivitatea cu rezultate foarte bune sub comanda generalului Aurel Niculescu, excelent aviator, posesor al unei bogate experiențe la comanda de unități și mari unități de aviație, fost comandant al Aviației militare, dar și al Școlii militare de ofițeri de aviație "Aurel Vlaicu" de la Bobocu, instituție în care s-au format numeroase promoții de piloți pentru aviația militară.

La încheierea vizitei, demnitarul angolez a fost primit de șeful statului român. Comunicatul dat publicității, între altele, menționează: "*S-a apreciat că România și Angola dispun de un cadru favorabil aprofundării colaborării bilaterale, în avantajul reciproc, al cauzei păcii și progresului în lume. Au fost abordate, de asemenea, o serie de aspecte ale vieții internaționale, o atenție deosebită fiind acordată situației din Africa*".

Trebuie să adaug că prin 1976, deci cu mai mulți ani în urmă, din însărcinarea șefului statului, cu și Gheorghe Rădulescu am avut o convorbire, la București, cu liderul U.N.I.T.A., Jonas Savimbi, care venise la invitația lui Nicolae Ceaușescu. Acesta, un autentic intelectual devenit conducător militar, ne-a prezentat, nu numai detaliat dar și foarte convingător, situația forțelor angajate în conflict la acea dată și factorii externi aflați în spatele acestora. Tabloul confruntării armate din Angola a fost înfățișat de oaspetele nostru cu ajutorul unei hărți pe care o adusese cu el și pe care o purta pliată în buzunarul hainei de croială militară. Rezultatele dialogului pe care-l avusese cu mine și cu Gheorghe Rădulescu, Jonas Savimbi avea să le reamintească cu ocazia primirii la președintele României.

Al doilea moment al contactelor bilaterale din anul 1984 l-a constituit vizita delegației militare chineze, condusă de șeful Marelui Stat Major, generalul Yang Dezhi, în perioada 12-20 iulie. Cu demnitarul militar chinez mă cunoșteam din timpul vizitei oficiale pe care o făcusem în China, în septembrie 1983, când am purtat discuții deosebit de interesante în probleme militare generale, precum și pe marginea raporturilor dintre cele două armate. Țin să menționez că raporturile româno-chineze în domeniul militar se înscriau pe deplin în ansamblul bunelor relații dintre țările și popoarele noastre.

Fig.XVII.5. Întâlnirea cu generalul Yang Dezhi, șeful Marelui Stat Major al Armatei populare chineze de eliberare. București, iulie, 1984.

Vizitele reciproce ale delegaţiilor militare deveniseră tradiţionale, ele nefiind afectate nici măcar în momentele de încordare dintre U.R.S.S. şi China. Delegaţia militară chineză a vizitat Expoziţia de tehnică militară de la Clinceni, Şcoala militară de ofiţeri de tancuri şi auto din Piteşti, Centrul de instrucţie al trupelor chimice din Câmpulung-Muscel, Întreprinderea de construcţii aeronautice din Ghimbav, Uzina nr. 2 din Braşov, Institutul de marină "Mircea cel Bătrân", unităţi militare şi întreprinderi industriale din Cluj şi a asistat la exerciţii ale vânătorilor de munte în zona Braşov. La încheierea vizitei, şeful delegaţiei militare chineze a fost primit de preşedintele României.

Între 15 şi 16 octombrie 1984, la invitaţia Ministerului Apărării Naţionale, ne-a vizitat ţara o distinsă personalitate militară britanică, şeful Statului Major al marinei, amiralul John Feldhouse. Discuţiile cu acest experimentat comandant au fost deosebit de interesante. Pe lângă problemele politico-militare cu caracter general, un loc aparte a fost rezervat concluziilor rezultate din războiul anglo-argentinian din anul 1982, care a avut ca obiect de dispută Insulele Malvinas (Falkland). În timpul războiului, amiralul John Feldhouse îndeplinise, cu succes, o importantă funcţie şi drept recompensă, la sfârşitul confruntării, fusese înaintat în grad şi primise titlul nobiliar de "lord".

Din larga şi detaliata expunere prezentată de oaspetele englez, menţionez numai câteva elemente. Din punct de vedere politico-militar, este de reţinut că N.A.T.O. a încuviinţat şi a susţinut diplomatic acţiunea militară întreprinsă de Anglia împotriva Argentinei. S.U.A. au pus la dispoziţia englezilor baze navale şi aeriene şi le-au acordat un consistent sprijin logistic. Ca o ciudăţenie (deloc în premieră însă), cele mai performante avioane argentiniene au fost MIRAJE III E care, ca şi rachetele EXOCET AM-39 din dotare, fuseseră livrate de Franţa, parteneră de alianţă a Angliei. De asemenea, argentinienii au folosit în acel conflict armament şi muniţii achiziţionate de mai mulţi ani din diferite ţări membre ale N.A.T.O., inclusiv S.U.A. şi Anglia.

Referitor la acţiunile militare ca atare, în afară de amploare, de modul în care se executase marşul şi concentrarea flotei engleze în zonă şi modul în care se desfăşuraseră luptele, amiralul a pus în evidenţă multe elemente de noutate. Confruntarea militară s-a constituit într-un model de operaţie aero-navalo-terestră, în care lupta radioelectronică s-a afirmat ca o latură complexă, eficientă şi de mare actualitate a luptei armate. Până la eficientizarea acţiunilor de luptă radioelectronică, forţele britanice au suferit pierderi importante. În legătură cu aceasta, amiralul a punctat câteva detalii utile pentru noi, care ne aflam într-un moment când aveam intense preocupări în acest domeniu.

A reieşit, de asemenea, că trebuia renunţat la folosirea lemnului, aluminiului şi a maselor plastice în construcţia suprastructurii navelor, deoarece materialele respective se dovediseră uşor inflamabile.

La una din întrebările mele, referitoare la modul în care au reuşit să înfrângă, relativ uşor, rezistenţa celor 15.000 de combatanţi argentieni, superiori numericeşte şi care ocupau poziţii ce favorizau defensiva, oaspetele englez a răspuns că în acest caz întrebuinţase forţe terestre de valoarea unei brigăzi, cu efective de circa 6000 de oameni, puşcaşi marini profesionişti, puternic sprijiniţi de aviaţie, de artileria şi rachetele de pe nave. După ce a ascultat şi informarea prezentată de mine, referitoare la poziţia noastră faţă de situaţia politico-militară globală şi europeană, la relaţiile armatei române cu armatele aliate şi cu armatele din alte ţări, amiralul englez a concluzionat: "*Îmi place această filosofie a dumneavoastră*".

La sfârşitul aceluiaşi an, la 20 decembrie, am fost prezent, împreună cu o delegaţie militară, la funeraliile mareşalului Uniunii Sovietice Dmitri Ustinov, ministrul apărării. Un autentic veteran al armatei sovietice, cu o importantă contribuţie în producţia sovietică de tehnică militară, omul cu care purtasem nenumărate dialoguri, unele destul de dificile. Au fost prezenţi toţi miniştrii apărării din Tratat şi cei din Mongolia, Vietnam şi Cuba. În numele delegaţiilor militare, de pe pietrele Mausoleului din Moscova, pe un ger de - 21°C, a evocat personalitatea celui dispărut generalul de armată D.Djurov, ministrul apărării al Bulgariei. A fost prezent şeful statului sovietic, Konstantin Cernenko. La masa de pomenire ce a urmat funeraliilor, a vorbit ministrul est-german, generalul de armată Heinz Hoffmann. În funcţia de ministru al apărării al U.R.S.S. a fost numit mareşalul Serghei Sokolov.

— Domnule general, dialogul pe care vi l-am propus în legătură cu participarea dumneavoastră directă la activităţile Tratatului de la Varşovia a ajuns la anul 1985. Era anul în care delegaţia sovietică la consfătuirile Comitetului Politic Consultativ al Tratatului de la Varşovia avea să fie condusă de noul secretar general al P.C.U.S., Mihail Gorbaciov. Era, totodată, anul în care Nicolae Ceauşescu avea să se întâlnească pentru prima oară cu Mihail Gorbaciov într-un asemenea cadru. Când şi unde a avut loc această primă întâlnire şi ce impresii vă stăruie în memorie în legătură cu ea?

— Mai întâi o precizare. În anii la care ne raportăm (1980-1985), la conducerea U.R.S.S. s-au aflat, succesiv, L.Brejnev, I.Andropov, K.Cernenko şi M.Gorbaciov. Prima întâlnire dintre N.Ceauşescu, lider al României, şi M.Gorbaciov, în ipostaza de lider al U.R.S.S., a avut loc la şedinţa extraordinară a Comitetului Politic Consultativ din 26 aprilie 1985 de la Varşovia. Şedinţa a avut un caracter predominant festiv, fiind dedicată aniversării a 30 de ani de la înfiinţarea Tratatului (dar şi prelungirii duratei acestuia!). Delegaţia noastră a fost condusă de Nicolae Ceauşescu şi a avut în componenţa sa pe Constantin Dăscălescu, prim-ministru, general-colonel Constantin Olteanu, ministrul apărării naţionale, Ştefan Andrei, ministrul afacerilor externe, Ion Stoian, secretar al C.C. al P.C.R. pentru relaţii externe.

Întâlnirea dintre cei doi lideri politici nu a avut nimic spectaculos. Împreună cu ceilalți șefi de delegații au aprobat comunicatul dat publicității în care, între altele, se arăta: "*Participanții la întâlnire au examinat problema prelungirii duratei valabilității Tratatului de prietenie, colaborare și asitență mutuală, încheiat la Varșovia la 14 mai 1955, și au semnat Protocolul privind prelungirea Tratatului pe următorii 20 de ani și, ulterior, pe încă 10 ani. Ei au făcut, de asemenea, un schimb de păreri cu privire la problemele actuale ale politicii europene și mondiale... Statele reprezentate la întâlnire* - se arată mai departe în comunicat - *militează pentru dezvoltarea unei colaborări internaționale și multilaterale egale în drepturi și reciproc avantajoase. Ele nu au fost niciodată adepte ale divizării Europei și lumii în blocuri militare opuse. Ele se pronunță și în prezent pentru desființarea simultană a alianței lor și a blocului nord-atlantic și, ca un prim pas, a organizațiilor lor militare... Statele participante la Tratatul de la Varșovia reafirmă că ele nu tind să obțină supremația militară și nu o vor admite asupra lor. Ele se pronunță pentru asigurarea echilibrului de forțe la nivelul cel mai scăzut*".

Fig. XVII.6. *Delegația României la ședința Comitetului Politic Consultativ dedicată aniversării a* 30 *de ani de la semnarea Tratatului. Varșovia, aprilie,* 1985.

Cum a rezultat din cele arătate mai înainte, imprimarea unui caracter preponderent politic activității Tratatului de la Varșovia era un deziderat pentru care România acționa de mai mulți ani.

Motivând prelungirea duratei Tratatului, în comunicatul consfătuirii amintite se sublinia că "*Hotărârea lor unanimă de a prelungi durata de valabilitate a Tratatului de la Varșovia este determinată de necesitatea realizării securității trainice a țărilor aliate, conlucrării lor strânse în problemele internaționale*". Țările "*...reprezentante la întâlnire sunt gata să dezvolte dialogul constructiv cu toate celelalte state într-un spirit de bunăvoință și încredere, să desfășoare o largă conlucrare internațională în interesul asigurării păcii și securității generale*".

S-a convenit ca următoarea întrunire a acestui for al Tratatului să aibă loc la Sofia, în octombrie același an. Într-una din pauzele consfătuirii de la Varșovia a avut loc o întâlnire între delegația bulgară și cea română, la cererea lui Nicolae Ceaușescu, pentru a se relua discuțiile în legătură cu construirea nodului hidroenergetic de la Turnu Măgurele-Nicopole, chestiune abordată cu mai mult timp înainte.

După obișnuitul schimb de amabilități, șeful delegației române a propus interlocutorilor bulgari găsirea unor soluții de urgentare a proiectării și construcției în comun a obiectivului amintit. Todor Jivkov, conducătorul delegației bulgare, a dat un răspuns evaziv, ajungându-se în final la înțelegerea ca această chestiune să facă obiectul unei întâlniri între primii miniștri din cele două țări. N.Ceaușescu avea să reia această discuție cu liderul bulgar și în ianuarie 1986, când Todor Jivkov s-a aflat într-o scurtă vizită în România. Rezultatul este cel care se cunoaște - amânarea la care au recurs bulgarii din rațiuni numai de ei știute.

— Deci, următoarea consfătuire a Comitetului Politic Consultativ a avut loc, după numai șase luni, la Sofia.

— Este vorba de consfătuirea ordinară a organizației și s-a desfășurat în capitala bulgară în zilele de 22 și 23 octombrie 1985. Delegația română, condusă de Nicolae Ceaușescu, a fost formată din Constantin Dăscălescu, primul-ministru, general-colonel Constantin Olteanu, ministrul apărării naționale, Petru Enache, secretar al C.C. al P.C.R și Ștefan Andrei, ministrul afacerilor externe.

Nici la cea de a doua întâlnire N.Ceaușescu - M.Gorbaciov, ocazionată de această ședință ordinară a Comitetului Politic Consultativ, nu s-a observat vreun accent care să depășească normalul în intervențiile pe marginea unei probleme sau alteia. Și aici, cei doi, împreună cu șefii celorlalte delegații, au aprobat textul comunicatului care consemna: "*...la consfătuire sunt examinate situația din Europa și problemele fundamentale ale relațiilor internaționale în ansamblu. În acest context* - menționa comunicatul despre această întrunire - *principala atenție este acordată sarcinilor păcii, pentru preîntâmpinarea cursei înarmărilor în Cosmos și încetarea acesteia pe Pământ, pentru o cotitură spre mai bine în evoluția situației din Europa și din întreaga lume, pentru revenirea relațiilor interstatale pe făgașul destinderii, colaborării și coexistenței pașnice*".

— Şi totuşi, domnule general, trecuseră câteva luni bune de când Mihail Gorbaciov venise la conducerea Partidului Comunist al Uniunii Sovietice. Între timp el încercase, şi chiar reuşise, să atragă atenţia opiniei publice internaţionale printr-o serie de concepţii sintetizate în formula "Perestroika". A încercat M.Gorbaciov să-şi impună ideile sale şi în cadrul Tratatului? Cum a reacţionat partea română?

— Ca la toate consfătuirile, şi de această dată a avut loc, în ultima zi, o reuniune restrânsă, numai între şefii delegaţiilor.

Dacă la Varşovia, în aprilie, M.Gorbaciov a accentuat pe problemele europene, care se înscriau în concepţiile lui referitoare la "Casa comună" a Europei, la Sofia a insistat pe aspectele noi, pe o nouă viziune asupra fenomenelor politice, economice şi sociale, asupra socialismului, ce intrau în aria "Perestroikăi". În scopul clarificării sensului ideilor promovate de M.Gorbaciov, pe care încerca să le impună şi aliaţilor, liderul român a propus organizarea unei consfătuiri speciale (care, deşi propunerea s-a repetat, nu s-a ţinut niciodată, M.Gorbaciov făcând totul pentru a o evita).

Un detaliu semnificativ care nu are legătură cu tematica consfătuirii. În dimineaţa ultimei zile a consfătuirii de la Sofia, noi, membrii delegaţiei (care eram cazaţi în altă parte), ne-am deplasat spre locul unde se afla conducătorul acesteia. Nicolae Ceauşescu se sculase de dimineaţă, ca de obicei, şi se plimba pe aleile de lângă vila ce-i fusese rezervată ca reşedinţă. Ne-am alăturat. Întrucât mai era timp până la începerea lucrărilor, s-a continuat plimbarea în grup, discutându-se diferite chestiuni. La un moment dat, Nicolae Ceauşescu, adresându-se lui Ştefan Andrei, i-a spus: "*...Trebuie să ne ocupăm să refacem municipiul Târgovişte, să-l transformăm într-o adevărată capitală*". Este ştiut că nu s-au întreprins măsuri concrete în acest sens, (care ar fi necesitat o decizie a organelor statale supreme, elaborarea un proiect şi alocarea fondurilor necesare). De ce s-a adresat astfel lui Ştefan Andrei, am înţeles peste câteva luni, când acesta a fost trecut în altă activitate (dar nu în construcţii, domeniu în care avea studiile universitare).

— Domnule general, în luna octombrie aţi participat la consfătuirea de la Sofia. Până la sfârşitul anului a mai fost loc pentru vreo activitate în cadrul Tratatului?

— Da. La Berlin, între 2 şi 5 decembrie 1985, s-au desfăşurat lucrările celei de a 18-a şedinţe ordinare a Comitetului Miniştrilor Apărării din ţările participante la Tratat. Am fost însoţit de general-locotenent Victor Stănculescu, prim-adjunct al ministrului apărării naţionale, general-colonel Marin Nicolescu, adjunct al ministrului apărării naţionale, general-locotenent Nicolae Eftimescu, prin-loctiitor al şefului Marelui Stat Major, viceamiral Ştefan Dinu, şeful Direcţiei informaţii din Marele Stat Major, general-locotenent Traian Dafinescu, şeful Comandamentului serviciilor armatei, colonel Dumitru Mircea, colonel Alexandru Endrijevschi, colonel Gheorghe Gherăsoiu, colonel Mihai Burbulea, ataşatul militar în R.D.Germană.

Fig. XVII.7. Delegația armatei române la ședința Comitetului Miniștrilor Apărării din Tratatul de la Varșovia. Berlin, decembrie, 1985.

La sosire, pe aeroport, am fost întâmpinați de generalul-colonel Fritz Streletz, șeful Marelui Stat Major al armatei R.D.Germane care ne-a comunicat că generalul de armată Heinz Hoffmann, ministrul apărării naționale, decedase. Tristul eveniment, intervenit în urma unui atac de cord, avusese loc în cursul aceleiași dimineți, chiar în momentul în care generalul Heinz Hoffmann se pregătea să se deplaseze la aeroport pentru întâmpinarea delegațiilor armatelor aliate.

Lucrările ședinței Comitetului Miniștrilor Apărării au fost conduse de generalul Fritz Streletz, cu toate că, între timp, generalul-colonel Erich Kessler, adjunct al ministrului apărării, fusese înaintat la gradul de general de armată, numit ministru al apărării și a luat parte la ședință. Respectiva ședință n-a ridicat probleme deosebite, între altele și ca urmare a faptului că în acel an avuseseră loc cele două consfătuiri ale Comitetului Politic Consultativ, la care m-am referit, și unde se analizaseră în detaliu elementele situației politico-militare din Europa și din lume.

După ședința Comitetului Miniștrilor Apărării, delegația armatei noastre (ca și delegațiile celorlalte armate) a rămas la Berlin pentru a participa la funeraliile generalului de armată Heinz Hoffmann. De remarcat că la funeralii au luat parte, alături de Erich Honecker și de alți conducători est-germani, delegații reprezentative din Berlinul Occidental și din R.F. a Germaniei, demonstrând că "sângele apă nu se face", iar zidul era o stupiditate.

Componența Comitetului Miniștrilor Apărării (și a Comitetului Politic Consultativ) era în schimbare, ultimul an fiind marcat de decesul a trei dintre miniștrii apărării din țările participante la Tratatul de la Varșovia: mareșalul Dmitri Ustinov - U.R.S.S., în decembrie 1984; generalul de armată Martin Dzur - Cehoslovacia, în ianuarie 1985; generalul de armată Heinz Hoffmann - R.D.Germană, în decembrie 1985. Nici eu nu voi mai participa la ședințele Comitetului întrucât, peste exact 15 zile, nu mai eram ministrul apărării, ci primarul general al Capitalei. De ce? Asta este o altă chestiune.

Am mai avut totuși posibilitatea să cunosc nemijlocit unele faze din consfătuirea Comitetului Politic Consultativ din iulie 1989 de la București. De asemenea, am participat la întrunirea extraordinară a acestui organism al Tratatului de la Varșovia desfășurată la Moscova, la 4 decembrie 1989. Dar la acestea mă voi referi spre sfîrșitul interviului.

— Pe linia, devenită o obișnuință, a relațiilor instituției noastre ostășești cu armatele altor țări, din afara Tratatului de la Varșovia, cu ce se înscrie și cum poate fi apreciat anul 1985?

— A fost un an bogat în contacte ale armatei române cu alte armate. Am să mă refer la câteva dintre acestea. Așa, de pildă, între 21 și 24 ianuarie am făcut vizita anuală în Iugoslavia, la invitația omologului meu, amiralul de flotă Branko Mamula, în fruntea unei delegații reprezentative, din care făceau parte și general-locotenent Victor Stănculescu, prim-adjunct al ministrului apărării naționale care se ocupa de înzestrare, general-colonel Gheorghe Zărnescu, comandantul Aviației Militare, colonel inginer Constantin Teodorescu, director în Consiliului național al industriei aeronautice, colonel inginer Dumitru Stănescu, directorul Întreprinderii de avioane din Craiova, colonel inginer Ion Trofin, directorul Întreprinderii de motoare pentru aeronave "Turbomecanica" din București, colonel Vasile Racovițan, director comercial al Consiliului național al industriei aeronautice, colonel inginer Ioan Socaciu, secretarul Comitetului pentru Programul YUROM, colonel Dumitru Manea, atașat militar român în Iugoslavia, colonel Gheorghe Gherăsoiu, colonel Alexandru Endrijevschi, Aurel Borcea (translator), alți ofițeri. Ca și în anii precedenți, o bună parte din timpul cât ne-am aflat în țara vecină a fost folosit pentru examinarea în detaliu a aspectelor cooperării în domeniul producției de tehnică militară. Având în vedere obiectivele vizitei, delegația noastră cuprindea și reprezentanți ai industriei: inginer Petre Preoteasa, ministrul Industriei construcțiilor de mașini, inginer Constantin Ionescu, adjunct al ministrului construcțiilor de mașini, inginer Teodor Zamfirescu, directorul general al Consiliului național al industriei aeronautice.

Pe timpul vizitei am avut un larg schimb de păreri cu conducerea armatei iugoslave asupra relațiilor bilaterale, a situației politico-militare din Europa și din lume, am vizitat unități de instrucție și de învățământ militar.

De asemenea, gazdele noastre ne-au creat condiţii pentru a vizita şi de această dată uzina de construcţii aeronautice din oraşul Mostar, care participa la producea avionului IAR-93 în cooperare cu uzina din Craiova, în baza programului comun YUROM. În premieră, am vizitat un grup de uzine care produceau tancul T-72, după licenţă sovietică. La încheierea vizitei, împreună cu Petre Preoteasa, am fost primiţi de preşedintele iugoslav, Vaselin Giuranovici, cu care am purtat un dialog deosebit de cordial. În comunicatul dat publicităţii se menţiona că "*În cadrul întrevederii care a avut loc au fost abordate probleme ale aprofundării pe multiple planuri a relaţiilor de prietenie şi colaborare dintre ţările şi popoarele noastre*". La primire a fost prezent şi Dumitru Popa, ambasadorul României la Belgrad. Un detaliu. Pentru această vizită, eu, împreună cu generalul V.Stănculescu, generalul Gh.Zărnescu şi ceilalţi ofiţeri care mă însoţiseră în capitala Cehoslovaciei la funeraliile generalului de armată Martin Dzur, am făcut deplasarea la Belgrad direct de la Praga. În capitala iugoslavă ni s-au alăturat şi ceilalţi membri ai delegaţiei.

În perioada 4-11 iulie 1985 am primit vizita unei delegaţii militare chineze condusă de ministrul apărării, generalul Zhang Aiping, care întreprindea un turneu în Europa. Conducătorul delegaţiei militare chineze a venit împreună cu soţia, Li Youlon, care s-a bucurat de un program special. A fost o vizită obişnuită, care a evidenţiat încă o dată bunele relaţii statornicite între China şi România, între cele două armate. S-a discutat pe teme de politică generală, am vizitat împreună unităţi de instrucţie şi de învăţământ militar, obiective economice, sociale şi turistice.

Fig. XVII.8. *Convorbiri cu generalul Zhang Aiping, ministrul apărării al R.P.Chineze. Bucureşti, iulie,* 1985.

Concret, programul pentru delegaţia chineză a cuprins, în afară de convorbirile de la Ministerul Apărării Naţionale, vizite la Expoziţia de tehnică militară de la Clinceni, la Şcoala militară de ofiţeri activi "Nicolae Bălcescu" din Sibiu, la o unitate a Brigăzii 2 vânători de munte din Braşov (unde au fost prezentate câteva demonstraţii), la Primăria municipiului Braşov, la Fabrica de tancuri din Bucureşti, la Muzeul Satului, la Muzeul Colecţiilor de Artă. Pe litoral, în afară de fireasca întâlnire de la comandamentul Marinei Militare, urmată de prezentarea Institutului de Marină "Mircea cel Bătrân", oaspeţii chinezi au avut prilejul să vadă şi să admire canalul Dunăre Marea Neagră şi câteva staţiuni de pe litoralul românesc.

Vizita s-a încheiat cu primirea conducătorului delegaţiei la preşedintele României. "*În cadrul întrevederii* - se sublinia în comunicatul dat publicităţii - *au fost evidenţiate, cu satisfacţie, relaţiile de prietenie şi colaborare dintre cele două ţări şi popoare, raporturi care, în spiritul înţelegerii stabilite la cel mai înalt nivel, cunosc o evoluţie ascendentă*".

Fig. XVII.9. *La dineul oferit în cinstea delegaţiei militare chineze. De la stânga la dreapta - Victoria Olteanu, generalul Zhang Aiping, generalul Constantin Olteanu, Li Youlon, soţia ministrului chinez. Translator - colonel Ion Parepa. Bucureşti, iulie,* 1985.

Între 15 şi 19 iulie 1985 am primit o delegaţie militară a armatei libiene condusă de comandantul general al Forţelor Armate ale acestei ţări, brigadierul Abu Bakr Younes Jaber, care răspundea astfel vizitei efectuate de mine în Libia, în anul 1983. În program au figurat convorbiri la Ministerul Apărării Naţionale, vizite la Expoziţia de Tehnică Militară de la Clinceni, la Intreprinderea de avioane Bucureşti, la Intreprinderea de avioane Craiova, la Combinatul Chimic din Făgăraş, la Uzina nr. 2 din Braşov, la Uzina Mecanică Plopeni, la Şantierul naval Mangalia.

Fig. XVII.10. *Momentul semnării protocolului cu brigadierul Abu Bakr Younes Jaber, comandantul general al forțelor armate ale Libiei. Neptun, iulie,* 1985.

La încheierea vizitei a avut loc primirea la șeful statului român, în stațiunea Neptun. La această întrevedere a participat și ambasadorul libian la București, Abdul Hamid F. Farhat.

Din Africa, în anul 1985, am primit, de asemenea, vizita unei delegații militare din Somalia, condusă de generalul de armată Mohamed Ali Samatar, ministrul apărării naționale.

Între 19 și 22 noiembrie 1985 am fost gazda ministrului apărării al Cehoslovaciei, general-colonel Milan Vaclavik. În discuțiile ce au avut loc cu oaspeții cehoslovaci am examinat cu atenție situația politico-militară din lume și din Europa. Delegația a avut prilejul să cunoască unități de instrucție și de învățământ militar din garnizoanele București, Brașov și Sibiu, Expoziția de Tehnică Militară de la Clinceni, întreprinderi producătoare de tehnică militară din Craiova și Brașov. Ultima garnizoană vizitată a fost Sibiu, de unde oaspetele cehoslovac a plecat spre patrie. Ca în toate ocaziile de acest fel, atunci când era vorba de vizite la un asemenea nivel, șeful delegației a fost primit de președintele României. La primirea ce a avut loc a participat și Jan Papp, ambasadorul Cehoslovaciei la București.

În timpul întrevederii au fost subliniate bunele relații bilaterale, posibilitățile existente pentru dezvoltarea în continuare a acestora în plan politic, economic, tehnico-științific, cultural, militar, precum și în sfera vieții internaționale. În contextul internațional, comunicatul referitor la discuțiile avute subliniază că "*... s-a reliefat necesitatea de a se acționa pentru oprirea cursului periculos al evenimentelor spre confruntare și război, pentru înfăptuirea dezarmării, în primul rând a dezarmării nucleare, pentru reluarea și consolidarea politicii de destindere, înțelegere, colaborare și pace pe continentul nostru și în întreaga lume*".

XVIII. ÎNTÂLNIRE CU MINISTRUL FRANCEZ AL APĂRĂRII, CHARLES HERNU

— În 1985 ați avut convorbiri și cu Charles Hernu, pe atunci ministrul francez al apărării.

— La scurt timp după întoarcerea din Iugoslavia, între 27 și 31 ianuarie 1985, în fruntea unei delegații a armatei române, m-am aflat în Franța, la invitația ministrului apărării Charles Hernu, atât de controversat astăzi, după moartea sa. În această deplasare am fost însoțit de generalul-colonel Iulian Topliceanu, comandantul Armatei a 4-a, viceamiralul Mihai Aron, șeful Secției marină din Marele Stat Major, generalul-maior inginer Ion Petroaica, locțiitorul tehnic al comandantului Aviației Militare, colonelul Neculai Ion Petre, atașatul militar, aero și naval al armatei române în Franța, colonelul Gheorghe Gherăsoiu, căpitanul Călin Sinescu, translator de limba franceză.

La sosire am fos întâmpinați cu cordialitate de domnul Charles Hernu, un om deosebit de agreabil, dinamic, comunicativ, un reputat critic de artă, militant socialist, apropiat colaborator al defunctului președinte Francois Mitterand. Ministrul Charles Hernu își amintea cu multă plăcere de faptul că fusese de câteva ori în România, împreună cu François Mitterand, când, pe lângă contactele cu autoritățile oficiale românești, vizitaseră lăcașe de cultură și artă, inclusiv mânăstirile din nordul Moldovei, despre care avea numai cuvinte de admirație.

Fig. XVIII.1. *Primirea oficială la Ministerul apărării al Franței. Paris, ianuarie,* 1985.

Civil fiind, ministrul francez a lăsat problemele militare propriu-zise în seama specialiştilor. Pe temeiul rudeniei latine, al afinităţilor spirituale, al tradiţionalelor relaţii politice, diplomatice, militare, cultural-ştiinţifice care leagă România de Franţa, am purtat un amplu dialog cu gazda noastră şi colaboratorii săi. Au fost abordate problemele politico-militare bilaterale, europene şi globale, raporturile dintre cele două coaliţii militare de pe continent. În acest context, ministrul Charles Hernu s-a pronunţat ferm pentru înţelegere şi evitarea confruntărilor. El era de părere, în mod justificat adaug eu, că nu trebuie să aibă loc acţiuni de natură a modifica echilibrul militar european, deoarece astfel de modificări nu pot fi decât generatoare de instabilitate, deci periculoase. Discuţiile pe care le-am purtat au pus în evidenţă identitatea punctelor de vedere ale României şi Franţei faţă de integrarea armatelor lor în alianţele din care fiecare făcea parte.

Delegaţia armatei române a vizitat, la Paris şi în alte localităţi, mai multe unităţi de instrucţie din diferite arme şi instituţii militare de învăţământ. Astfel, chiar a doua zi, după câteva ore de discuţii, am vizitat un regiment de tancuri la Rambouillet, unde gazdele m-au invitat să intru într-un tanc mijlociu (cu tun de calibrul 105 mm), modernizat. Am vizitat apoi Întreprinderea Aerospaţială Marignane, după care ne-am deplasat la Şcoala de aviaţie şi Baza Aero Nr. 701 de la Salon de Provence şi la Şcoala de aplicaţie de aviaţie a armatei terestre de la le Luc. Aici am avut ocazia să cunosc o serie de mijloace din dotarea aviaţiei uşoare din cadrul armatei terestre (am remarcat faptul că numai comandanţii subunităţilor de elicoptere erau ofiţeri, ceilalţi piloţi fiind subofiţeri). În poligonul Canjuers ni s-au prezentat trageri demonstrative cu obuzierul autopropulsat de calibru 155 mm (A.U.F.-1), piesă de artilerie aflată în dotarea armatelor din N.A.T.O. Împreună cu generalul-colonel Iulian Topliceanu, artilerist, am intrat în camera de luptă a obuzierului şi am văzut modul de dispunere a loviturilor, aparatura de conducere a focului şi mijloacele de legătură. Am asistat, de asemenea, la trageri cu rachete antitanc HOT, pe ţinte blindate în mişcare, executate de elicopterele GAZELLE-342. În poligon ne-am întreţinut pe larg şi amical cu generalii şi ofiţerii francezi prezenţi, care ne-au dat, cu multă amabilitate, toate explicaţiile cerute. Am vizitat şi baza de instrucţie, în cadrul căreia, simulatoare perfecţionate ocupau un loc important, punându-i pe luptători, prin imaginile înfăţişate, în condiţiile cerute de câmpul de luptă.

Pe lângă vizitele cu tematică militară, am avut plăcerea de a vedea şi obiective social-economice, culturale şi turistice, între care castelul regal de la Versailles, Muzeul Luvru, Turnul Eiffel.

După această scurtă trecere în revistă a programului desfăşurat, vreau să revin la momentul vizitei de la Întreprinderea Aerospaţială de la Marignane, nu departe de Marsilia. Având în vedere că România producea la acea dată două tipuri de elicoptere după licenţă franceză, gazdele noastre ne-au înfăţişat în detaliu complicatul proces al cercetării, proiectării şi producerii elicopterelor, exprimând, în acelaşi timp, frumoase aprecieri la adresa specialiştilor români.

Fig. XVIII.2. *Delegația armatei române în vizită la Întreprinderea Aerospațială Marignane, în ianuarie* 1985.

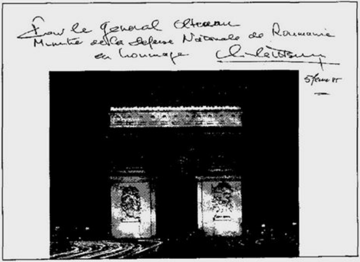

Fig. XVIII.3. *Prima filă din albumul care cuprinde imagini din timpul vizitei delegației armatei române în Franța, album care mi-a fost trimis la București de ministrul Charles Hernu, în februarie* 1985.

Aşa cum spuneam, Charles Hernu ne-a arătat pe tot parcursul vizitei o simpatie evidentă, începând cu întrebarea pe care mi-a adresat-o încă de la sosire - "*Cum să mă adresez, cu domnule ministru sau cu domnule general?*", la care i-am răspuns că prefer să mi se spună general, întrucât funcţiile sunt întotdeauna trecătoare, deşi cel mai sigur şi greu schimbător rămâne numele omului. În afară de convorbirile prevăzute în program, cu Charles Hernu am mai avut un dialog, de circa două ore, în Biblioteca Ambasadei României de la Paris, dialog care a cuprins o paletă largă de probleme politice, militare şi nu numai. Vizita a fost o reuşită din toate punctele de vedere, înscriindu-se pe direcţia dezvoltării relaţiilor de prietenie româno-franceze, cu îndelungate şi bogate tradiţii în istorie.

XIX. PREȘEDINTELE COMITETULUI ÎNTRUNIT AL ȘEFILOR DE STATE MAJORE AL S.U.A., GENERALUL JOHN W. VESSEY JR., OASPETE AL ROMÂNIEI

La invitația Ministerului Apărării Naționale al României, între 27 și 31 martie 1985 ne-a vizitat țara o delegație a armatei S.U.A. condusă de generalul John W.Vessey jr., președinte al Comitetului Întrunit al Șefilor de State Majore. Generalul John W.Vessey a fost însoțit de colonel William M.Stokes, locotenent-colonel Kevin V.Culhane și maior Rayfel M.Bachiller din grupul personal al președintelui Comitetului Întrunit, de nouă specialiști în transmisiuni și în administrație, de colonel Franklin D.Mastro, atașat militar al S.U.A., colonel Matt A.Roberts, atașat aero, căpitan de rangul 2 Albert L.Curtis, atașat naval și de doamna Roda Tinis, translator de limba română. Generalul J.W.Vessey a venit în această vizită împreună cu soția, doamna Avis Vessey. La discuțiile ce s-au purtat la Ministerul Apărării Naționale și la Ministerul Afacerilor Externe, precum și la unele activități protocolare a fost prezent și amdasadorul S.U.A. la București, David D.Funderburk.

Fig. XIX.1. Convorbiri la Ministerul Apărării Naționale cu delegația militară americană condusă de generalul J.W.Vessey. București, martie, 1985.

Demnitarul militar american era veteran al celui de-al doilea război mondial la care luase parte, ca ofițer (participase la luptele din Africa și din Italia împotriva trupelor germane și italiene, perioadă despre care mi-a relatat multe lucruri interesante). Era un om profund și calculat, deschis dialogului, modest în raport cu funcția și armata pe care o reprezenta.

Fig. XIX.2. Întâlnirea mea şi a generalului Vasile Milea, împreună cu soţiile, cu generalul John W. Vessey şi soţia sa Avis, cu prilejul dineului pe care l-am oferit. Bucureşti, martie, 1985

Fig. XIX.3. Generalul John W. Vessey rostind cuvântul de salut la dineu. Bucureşti, martie, 1985.

Cea mai mare parte a discuțiilor pe care le-am purtat cu oaspeții americani a fost consacrată, cum era firesc, raporturilor dintre România și S.U.A., exprimându-se dorința ca ambele părți să acționeze pentru dezvoltarea și diversificarea acestor bune relații, ceea ce corespundea intereselor celor două țări și popoare, cauzei destinderii, colaborării, înțelegerii și păcii în lume. În atenția noastră au stat, se înțelege, relațiile dintre cele două coaliții militare - N.A.T.O. și Tratatul de la Varșovia - ambele părți fiind de acord că este necesară intensificarea eforturilor pentru eliminarea stărilor de tensiune, pentru apropiere și cooperare. Generalul american a receptat cu mult interes prezentarea pe care i-am făcut-o în legătură cu principiile noastre doctrinare și cu poziția României în cadrul Tratatului de la Varșovia.

Ținând seama de faptul că Pentagonul avea un rol important în problema embargoului asupra exportului unor produse americane în țările socialiste (mai ales a celor considerate de importanță strategică), l-am rugat pe generalul J.W.Vessey ca, întors acasă, să analizeze cu organele competente americane posibilitatea creării unor facilități pentru România în acest domeniu. Generalul m-a asigurat că va întreprinde aceste demersuri și am convingerea că s-a ținut de cuvânt.

La solicitarea generalului J.W.Vessey, am făcut o scurtă prezentare a istoriei popoarelor din sud-estul Europei, îndeosebi din epoca modernă și contemporană, precum și a regimului Dunării, expunere care sper să-i fi făcut o impresie pozitivă.

— Cred că ar prezenta interes pentru cititori să amintiți principalele repere ale itinerarului parcurs de generalul american în timpul acestei vizite în țara noastră.

Fig. XIX.4. Generalul John W.Vessey în vizită la Școala militară de ofițeri activi din Sibiu, în martie 1985.

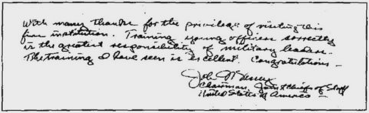
With many thanks for the privilege of visiting this fine institution. Training young officers correctly is the greatest responsibility of military leaders. The training I have seen is excellent. Congratulations —

John W. Vessey
Chairman, Joint Chiefs of Staff
United States of America

Fig. XIX.5. La încheierea vizitei la Şcoala militară de ofiţeri activi din Sibiu, generalul John W.Vessey a scris în cartea de onoare a instituţiei: "Cu multe mulţumiri pentru ocazia de a fi vizitat această frumoasă instituţie. Pregătirea corectă a tinerilor ofiţeri este cea mai mare responsabilitate a comandanţilor militari. Pregătirea pe care am văzut-o este excelentă. Felicitări!"

— Redau acest traseu în sinteză. În afară de discuţiile de la Ministerul Apărării Naţionale şi respectiv de la Ministerul Afacerilor Externe, delegaţia militară americană s-a deplasat în municipiul Sibiu, unde a vizitat Şcoala militară de ofiţeri activi "Nicolae Bălcescu" şi Primăria acestui municipiu.

În continuare, generalul John W.Vessey s-a oprit în municipiul Braşov, unde a asistat la exerciţii de alpinism executate de vânătorii de munte în Cheile Râşnovului şi a vizitat Uzina de tractoare. La Constanţa, demnitarul militar american a vizitat Comandamentul Marinei Militare, unele nave militare şi Institutul de marină "Mircea cel Bătrân", a asistat la trageri cu armamentul de pe tehnica blindată în poligonul de la Babadag. Împreună cu soţia, doamna Avis Vessey, a efectuat o plimbare cu o navă în Delta Dunării care, cu inegalabilele sale frumuseţi, i-a fascinat pe oaspeţii americani. Înapoiată la Bucureşti, înainte de întoarcerea în patrie, delegaţia armatei americane a vizitat Academia militară.

Doamnei Avis Vessey, care a fost permanent însoţită de doamna Georgeta Blaj, profesoară de limba engleză, i-a fost pregătit un program special. Conform cutumelor protocolare, soţia mea a acompaniat-o la majoritatea acţiunilor din Bucureşti şi din ţară (cum a procedat în toate ocaziile de acest fel). Programul a cuprins vizite la Întreprinderea de Confecţii Bucureşti, la Întreprinderea Textilă din Cisnădie, la Muzeului Brukenthal din Sibiu, la Întreprinderea de produse cosmetice şi Biserica Neagră din Braşov, la Mânăstirea Curtea de Argeş şi la Întreprinderea de porţelan din localitate.

Generalul John W.Vessey a fost primit de Nicolae Ceauşescu, moment la care a participat şi ambasadorul S.U.A. în România, domnul David D. Funderburk.

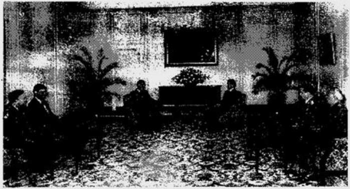

Fig. XIX.6. *Primirea generalului american John W.Vessey la șeful statului român, Nicolae Ceaușescu. Sunt prezenți, din partea americană, ambasadorul David D. Funderburk și colonelul William M.Stokes, iar din partea română ministrul apărării naționale, general-colonel Constantin Olteanu și șeful Marelui Stat Major, general-colonel Vasile Milea. București, martie,* 1985.

Ambasadorului S.U.A. în România, domnul David D. Funderburk, cunoscut istoric (ce studiase și predase în universități americane istoria poporului român), pe care îl întâlnisem de mai multe ori, îi sunt îndatorat pentru lucrarea "*Politica Marii Britanii față de România* (1938-1940)", apărută la București, în limba română, în 1983, pe care mi-a dăruit-o însoțită de o dedicație ce mă onorează (domniei sale îi datorez și o altă dedicație, pe un facsimil cu un articol al său despre războiul românilor pentru independență din 1877-1878, apărut în Revue ROUMAINE D'HISTOIRE, în 1981).

În timpul discuției cu șeful statului, generalul J.W.Vessey a făcut aprecieri pozitive la adresa relațiilor româno-americane, a avut cuvinte elogioase pentru modul în care a fost organizată vizita, pentru ceea ce a văzut în România, pentru caracterul deschis și util al dialogului purtat cu militarii români. În context, doresc să menționez că, chiar în debutul întrevederii, când demnitarul militar american și-a exprimat aprecierea asupra modului în care fusese primit și tratat, s-a creat un moment particular, legat de persoana mea. J.W.Vessey a început prin a sublinia: "*Mi-a făcut o deosebită plăcere să discut cu domnul general Olteanu care, pe lângă faptul că este un bun militar, este și un mare istoric*". Nu pot să ascund că spusele generalului american au reprezentat pentru mine un motiv de satisfacție.

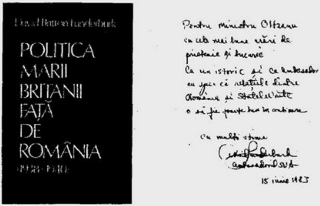

Fig. XIX.7. Dedicații ale ambasadorului S.U.A. în România, domnul David D. Funderburk.

— *Domnule general, cum primea Nicolae Ceaușescu astfel de cuvinte la adresa colaboratorilor săi?*

— Fiind realmente surprins, n-a dezaprobat oral sau prin vreun gest, a ascultat liniștit, mulțumind oaspetelui american pentru aprecierile făcute referitor la modul în care fusese primit în țara noastră.

— S-au mai creat asemenea momente și cu alte prilejuri?

— Da. Fără a devia de la firul dialogului nostru, trebuie totuși să confirm că aprecieri asemănătoare referitoare la persoana mea au mai făcut și alte personalități politice și militare, între care i-aș aminti pe Constantin Caramanlis, președintele Greciei (pe care îl însoțisem la unele activități protocolare în timpul vizitei sale la București, în aprilie 1980), pe miniștrii apărării din Suedia, din Mozambic și alții. Reacția lui Nicolae Ceaușescu s-a încadrat, de fiecare dată cam în aceleași coordonate.

— Revenind, cum a decurs în continuare întrevederea cu generalul american?

— Discuțiile dintre generalul John W.Vessey și Nicolae Ceaușescu s-au purtat pe probleme politico-militare mondiale și europene, pe semnificația relațiilor economice, politice, diplomatice și militare româno-americane. În intervenția sa, generalul W.Vessey, după ce a mulțumit pentru modul în care a fost tratat în timpul vizitei, s-a adresat șefului statului român, solicitându-i să fie de acord ca ministrul român al apărării să efectueze o vizită oficială în S.U.A. Vizita, care s-a și desfășurat în cursul anului următor, a fost făcută de către succesorul meu în funcție, generalul-colonel Vasile Milea care, la întoarcere, mi-a transmis salutări din partea generalului John W.Vessey.

Reușita vizitei delegației militare americane rezultă elocvent și din comunicatul dat publicității, în care se sublinia că *"În cadrul întrevederii au fost evocate bunele raporturi dintre România și Statele Unite ale Americii, exprimându-se dorința de a se acționa pentru dezvoltarea și diversificarea lor pe baza principiilor deplinei egalități în drepturi, respectării independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc. S-a apreciat că extinderea și amplificarea în continuare a legăturilor bilaterale corespund intereselor celor două țări și popoare, cauzei destinderii, colaborării, înțelegerii și păcii în întreaga lume".*

— Înțeleg că oaspetele american a apreciat în mod deosebit faptul că a găsit în dumneavoastră un om deschis dialogului, ceea ce dovedește transparența manifestată de ambele părți. Ce a urmat, domnule general?

— Pentru mine, vizita generalului J.W.Vessey constituia a treia luare de contact, de nivel înalt, pe linie militară, cu reprezentanți ai S.U.A., de când îndeplineam funcția de ministru al apărării naționale. O primă discuție o avusesem la 30 mai 1981 cu delegația Comitetului pentru serviciile armatei al Camerei Reprezentanților a Congresului S.U.A., delegație condusă de Melvin Price, președintele Comitetului, deputat democrat din partea statului Illinois. La întâlnire a participat și ambasadorul american la București, domnul Rudolph Aggrey.

Au fost abordate aspecte ale relațiilor bilaterale româno-americane, și îndeosebi cele din domeniul militar, ale situației politice și militare europene și generale.

Ca un detaliu, vreau să menționez faptul că, în timpul discuțiilor, șeful delegației americane m-a întrebat cum apreciez eu, din punct de vedere militar, raportul de forțe în Europa, cine este mai puternic, N.A.T.O. sau Tratatul de la Varșovia. După ce am subliniat consecințele împărțirii continentului nostru în blocuri economice și militare opuse, faptul că România se pronunță pentru desființarea concomitentă a celor două pacte militare, i-am spus, în glumă, că în ceea ce privește aspectele concrete ale raportului militar de forțe ar afla mai multe dacă s-ar adresa unui general sovietic și unui general american. Grupul de americani s-a amuzat.

Fig. XIX.8. Întâlnirea cu Frank Carlucci, secretar de stat adjunct la Departamentul Apărării al S.U.A. București, octombrie, 1982.

Un al doilea moment important al relațiilor militare româno-americane l-a constituit vizita în România, în zilele de 11 și 12 octombrie 1982, la invitația Ministerului Apărării Naționale, a lui Frank Carlucci, secretar de stat adjunct la Departamentul Apărării. Demnitarul american a fost primit de mine, în calitate de ministru al apărării naționale, precum și de ministrul afacerilor externe, Ștefan Andrei, primiri la care a participat și ambasadorul David Funderburk. În timpul discuțiilor am analizat pe larg aspectele principale ale situației politico-militare mondiale și europene, relațiile dintre cele două blocuri - N.A.T.O. și Tratatul de la Varșovia - chestiunea instalării rachetelor americane cu rază medie de acțiune în unele țări din Europa Occidentală și s-au dezvoltat considerente referitoare la unele acțiuni posibile în interesul destinderii și apropierii. Redau un fragment din comunicatul dat publicității la încheierea vizitei, în care se menționa: "*În cursul convorbirilor care au avut loc cu acest prilej au fost evocate bunele relații de colaborare dintre România și Statele Unite, exprimându-se convingerea că ele se vor dezvolta în continuare, pe baza înțelegerilor stabilite cu prilejul dialogului la nivel înalt româno-american. Au fost abordate, de asemenea, unele probleme internaționale de interes comun*".

XX. O FABULAȚIE: ÎNTÂLNIREA MEA CU MIHAIL GORBACIOV, LA MOSCOVA, ÎN 1985

— Domnule general, s-a comentat mult pe marginea vizitei pe care ați întreprins-o în decembrie 1985 în U.R.S.S., vizită căreia i-a urmat schimbarea dumneavoastră din funcția de ministru al apărării. Eu însumi am parcurs câteva lucrări, una apărută în Germania, care relatau despre o anumită înțelegere tacită dintre ministrul român Constantin Olteanu și liderul sovietic Mihail Gorbaciov, prin care s-ar fi urmărit înlăturarea de la putere a lui Nicolae Ceaușescu. N-ați dat până acum un răspuns concret unor asemenea alegații. Ce este adevăr și ce este fabulație în toată această aglomerare de supoziții legate de vizita dumneavoastră în fosta U.R.S.S.? L-ați întâlnit, cu acea ocazie, pe Mihail Gorbaciov, întâlnire despre care s-a spus că a fost programată în ultimul moment și, dacă l-ați întâlnit, ce ați discutat cu acesta?

— În calitate de ministru al apărării naționale al României, între 9 și 14 decembrie 1985, la invitația mareșalului Serghei Sokolov, ministrul apărării al U.R.S.S. am făcut, într-adevăr, o vizită oficială la Moscova. Întrucât s-au emis tot felul de presupuneri, iar amatorii de senzațional au dat diferite interpretări acestei vizite, pentru o informare cât mai exactă a cititorilor, am să încerc să detaliez.

În această delegație, am fost însoțit de general-locotenent Victor Stănculescu, prim-adjunct al ministrului apărării naționale, șeful Departamentului pentru Producția de Apărare și Înzestrarea Armatei, de general-locotenent Ilie Ceaușescu, adjunct al ministrului apărării naționale, general-locotenent Nicolae Eftimescu, prim-locțiitor al șefului Marelui Stat Major, general-maior Dumitru Roșu, comandantul Armatei a 3-a, contraamiral Constantin Iordache, locțiitor al comandantului Marinei Militare, colonel Gheorghe Gherăsoiu, colonel Alexandru Endrijevschi, colonel Aurel Zugravu, comandantul Regimentului 93 aviație-vânătoare din Timișoara, colonel inginer Ioan Horga, reprezentant al Departamentului pentru Producția de Apărare și Înzestrarea Armatei în cadrul Agenției economice române de la Moscova.

Așa cum a consemnat și organul central de presă al Ministerului Apărării al U.R.S.S., "Krasnaia Zvezda", în numărul său din 10 decembrie 1985, la sosirea pe aeroportul Șeremetievo-1 am fost întâmpinați de mareșal Serghei Sokolov, ministrul apărării al U.R.S.S., mareșal Serghei Ahromeev, șeful Statului Major General, prim-adjunct al ministrului apărării, mareșal Viktor Kulikov, comandantul-șef al Forțelor Armate Unite, prim-adjunct al ministrului apărării, general-colonel A.Lizicev, șeful Direcției generale politice a armatei și flotei militare, mareșal de aviație A.Efimov, adjunct al ministrului apărării, comandant al Forțelor aeriene militare, alți generali, amirali și ofițeri din armata sovietică.

Fig. XX.1. Comandantul gărzii de onoare îmi prezintă raportul. Moscova, aeroportul Şeremetievo-1, decembrie, 1985.

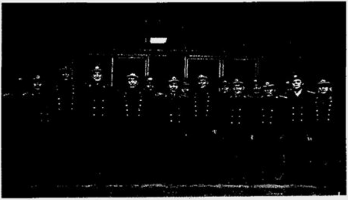

Fig. XX.2. Delegaţia militară română împreună cu reprezentanţii gazdelor care ne-au însoţit pe timpul vizitei. Moscova, decembrie, 1985.

Au fost prezenţi ambasadorul României la Moscova, inginer Traian Dudaş, membri ai ambasadei. Primirea s-a desfăşurat după protocolul obişnuit: intonarea imnurilor de stat ale celor două ţări, gardă de onoare, prezentarea oficialităţilor venite în întâmpinare.

În capitala sovietică, activitatea a debutat cu întâlnirea de la Ministerul Apărării. Gazda noastră, mareşalul Serghei Sokolov, era însoţit de adjuncţii săi, de alţi mareşali şi generali, iar delegaţiei române i s-a alăturat, la discuţii, şi ambasadorul nostru. Aşa cum se obişnuieşte la asemenea întâlniri, după un scurt salut de bun venit, mareşalul S.Sokolov m-a invitat pe mine la cuvânt. După ce am mulţumit gazdelor pentru invitaţie şi pentru primire, am înfăţişat succint principalele noastre preocupări cu privire la pregătirea trupelor şi a comandamentelor, la dotarea cu tehnică şi armament. Totodată, am făcut unele aprecieri asupra situaţiei politico-militare europene şi m-am referit la raporturile armatei noastre cu cele ale statelor membre ale Tratatului de la Varşovia. În intervenţia mea am insistat pe dezvoltarea cooperării bilaterale în producerea unor categorii de tehnică militară.

Fig. XX.3. *Convorbiri la Ministerul Apărării al U.R.S.S. Moscova, decembrie,* 1985.

Am abordat acestă problemă pornind de la concluziile rezultate din vizita pe care o făcuse în ţara noastră un colectiv de specialişti sovietici în producţia de apărare, condus de generalul de armată inginer V.M.Şabanov, adjunct al ministrului apărării pentru înzestrare, vizită care precedase deplasarea noastră în U.R.S.S. Atunci, după ce oaspeţii s-au documentat în unităţi de cercetare-proiectare şi de producţie din domeniul tehnicii militare, împreună cu generalul-locotenent Victor Stănculescu, cu specialiştii români, am purtat o discuţie detaliată cu grupul de specialişti sovietici.

În cursul acestei discuţii desfăşurate la Ministerul Apărării Naţionale s-au conturat direcţiile în care cooperarea bilaterală putea fi amplificată. Specialiştii sovietici au apreciat dotarea tehnică a întreprinderilor româneşti, nivelul ridicat al pregătirii profesionale a personalului tehnic-muncitoresc, tehnologiile avansate folosite, reţinând, în acelaşi timp, şi limitele (fireşti) ale potenţialului nostru.

Ca urmare, era normal ca, în cadrul întâlnirii de la Moscova, delegaţia armatei române să examineze împreună cu conducerea armatei sovietice modalităţile cooperării în producerea unor categorii de tehnică militară, îndeosebi în domeniul blindatelor şi al aviaţiei. S-a stabilit, în principiu, ca o mare parte din valoarea documentaţiei, materialelor şi echipamentelor convenite a le importa din U.R.S.S. să fie achitată prin livrarea de tehnică de profil produsă în România. În scopul stabilirii mai concrete a costurilor şi a modalităţilor de acoperire a lor, generalul-locotenent V.Stănculescu, împreună cu specialiştii din delegaţie au purtat discuţii la Direcţia generală a inginerilor a armatei sovietice. Între altele, intenţionam să achiziţionăm, pentru început, o escadrilă de avioane de vânătoare MIG-29, motiv pentru care l-am inclus în delegaţie, ca specialist, pe colonelul Aurel Zugravu, pilot de înaltă clasă şi comandant cu o mare experienţă. Reamintesc faptul că acest tip de avion ne era cunoscut de la expoziţia de tehnică de luptă de la Moscova, din iulie 1984, pe care o vizionasem împreună cu generalul-maior Gheorghe Ionescu, şeful Statului Major al Aviaţiei Militare. De asemenea, am convenit ca sovieticii să ne livreze o parte din documentaţia pentru tancul T-72, precum şi unele materii prime. În toate problemele referitoare la cooperarea în producţia de tehnică militară s-a ajuns la o deplină înţelegere.

Potrivit programului, în ziua sosirii la Moscova, în afară de convorbirile la care m-am referit, delegaţia noastră a depus o coroană de flori la Mormântul Soldatului Necunoscut, a vizitat Academia Militară a trupelor blindate de tancuri, garnizoana de aviaţie Kubinka unde a asistat la exerciţii cu avioanele MIG-29, SU-22, SU-25, la fabricarea cărora urma să participăm alături de sovietici.

Doresc să fac o paranteză pentru a sublinia că, în timpul discuţiei pe care am avut-o cu Nicolae Ceauşescu, înainte de a pleca la Moscova, în legătură cu achiziţionarea acestor categorii de tehnică militară din U.R.S.S., acesta a ridicat o problemă de principiu care, cred, merită să fie menţionată. *"Crezi* - m-a întrebat - *că în situaţie de război, sovieticii nu ne-ar pune la dispoziţie mijloacele de luptă de care armata noastră ar avea nevoie*?". I-am răspuns că este posibil să se întâmple şi astfel dar onorarea cererilor noastre va fi, mai mult decât probabil, însoţită de condiţii politice şi militare din partea furnizorilor. În timp de război există riscul ca tehnica, armamentul şi muniţiile solicitate să nu ar fi primite la timp şi în cantităţile comandate, aşa cum ni se mai întâmplase în decursul istoriei. În plus, nu am avea posibilitatea să ne pregătim din timp de pace personalul necesar care trebuie să folosească tehnica respectivă. După ce a ascultat argumentele mele, mai pe larg înfăţişate, Nicolae Ceauşescu mi-a dat dreptate.

În încheierea programului nostru la Moscova a avut loc primirea la conducerea superioară de stat sovietică, respectiv la Andrei Gromîko, preşedintele Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S. La această primire am fost însoţit de generalul Victor Stănculescu, de ambasadorul nostru, Traian Dudaş şi de colonelul Alexandru Endrijevschi. Eu am cerut ca la primire să participe şi generalul Ilie Ceauşescu, însă mareşalul V.Kulikov a replicat că aceasta este componenţa delegaţiei armatei române ce i-a fost comunicată de organele superioare. Andrei Gromîko a fost însoţit de mareşalul Serghei Sokolov, de mareşalul Viktor Kulikov şi de un translator. Am transmis înaltului demnitar sovietic un mesaj verbal din partea lui Nicolae Ceauşescu. Discuţiile cu Andrei Gromîko, care mă cunoştea de la alte activităţi, s-au desfăşurat în termeni protocolari. În schimbul de păreri pe care l-am avut, n-am remarcat vreo referire sau vreo aluzie, din partea lui A.Gromîko, la sloganurile lansate de M.Gorbaciov. În încheiere, A.Gromîko m-a rugat să transmit un mesaj şefului statului român.

De la Moscova, delegaţia s-a deplasat la Leningrad, unde, după o scurtă convorbire cu autorităţile locale, am efectuat o serie de vizite - la comandamentul Regiunii Militare, la Academia militară de marină, la Academia militară de artilerie şi, bineînţeles, la vestitul Ermitaj. Următorul salt a fost la Riga, unde am vizitat mai multe obiective cu caracter turistic şi ni s-au prezentat exerciţii demonstrative cu nave de luptă.

Ultimul punct al vizitei l-a constituit capitala Gruziei. Aici, la Tbilisi, am avut o întrevedere la Consiliul de Miniştri, o alta la comandamentul Regiunii Militare Transcaucazia, am vizitat o unitate mecanizată, am asistat la o aplicaţie tactică demonstrativă. Ţinând seama că la Bucureşti urmau să aibă loc activităţi importante, am scurtat şederea noastră în U.R.S.S. cu o zi, astfel că sâmbătă, 14 decembrie, am revenit în ţară.

În legătură cu speculaţiile amintite, pentru consemnarea exactă a faptelor, aş dori să precizez următoarele: cu ocazia acelei vizite nu l-am întâlnit pe Mihail Gorbaciov, secretarul general al P.C.U.S. şi nici nu a fost avansată vreo propunere în acest sens. Este cunoscut că nivelul primirii în astfel de cazuri este stabilit de gazde care, în cazul de faţă, cum am afirmat mai înainte, l-au nominalizat pe Andrei Gromîko, care deţinea cea mai înaltă funcţie pe linie de stat. Înainte de a pleca la Moscova, Nicolae Ceauşescu îmi ceruse, ca în toate situaţiile de acest fel, să transmit un mesaj verbal, din partea lui, personalităţii din conducerea sovietică ce mă va primi - M.Gorbaciov, A.Gromîko, sau N.Rîşkov - a menţionat el. Faptul că la sosirea la Moscova am fost întâmpinaţi de un număr impresionant de mareşali şi generali sovietici, că principalele momente ale vizitei au fost mediatizate în presă şi la televiziunea sovietică, că posturile de televiziune din alte ţări au preluat imagini despre acea vizită, care au ajuns şi la telespectatorii români (via Sofia!), că delegaţia a fost însoţită în localităţile incluse în program de mareşalul V.Kulikov, a fost interpretat tendenţios.

La aceasta a contribuit și interpretarea exagerată a faptului că dineul pe care l-am dat, conform aprobării ce o aveam (și pe bază de reciprocitate), la Ambasada României din Moscova, a fost onorat de un mare număr de mareșali și generali.

În fond, acțiunile menționate n-au depășit cadrul protocolar obișnuit cu ocazia vizitei unui ministru al apărării naționale într-un stat oarecare. Toate aceste interpretări speculative au avut ca scop acreditarea ideii apropierii mele de sovietici într-un scop ascuns. Realitatea faptică este cea pe care v-am înfățișat-o. Tot ceea ce depășește cadrul relatat de mine ține de domeniul fanteziei. Prin ceea ce s-a convenit cu acel prilej, vizita s-a încheiat cu rezultate concrete, benefice pentru colaborarea bilaterală. Comunicatul dat publicității consemna că relațiile bilaterale "*... cunosc o dezvoltare continuă, pe multiple planuri*" și că "*s-a exprimat dorința reciprocă și hotărârea de a se acționa pentru adâncirea și diversificarea lor în interesul popoarelor celor două țări, al...păcii în lume*".

— Vă rog să fiți de acord ca, acum, la sfârșitul comentării acestui moment, să revin la faptul că problema unei pretinse înțelegeri a dumneavoastră cu conducătorii sovietici pentru înlăturarea lui Nicolae Ceaușescu a fost menționată de mai mulți și în mai multe feluri, între altele, de Ammely Utte Gobany, originară din România, în cartea sa "Revoluția neterminată", care a apărut în 1990, la München.

— Mărturisesc, stimate Dumitru Avram, că nu am citit lucrarea la care vă referiți și nu sunt prea mult îngrijorat de această lacună. Pot face însă o trimitere la publicația "Vremea.Totuși iubirea" care, în numărul din 11 martie 1991, referindu-se la această carte scria: "*Autoarea crede că în decembrie 1985 președintele statului sovietic, Andrei Gromîko, ar fi încercat să-l convingă pe generalul Constantin Olteanu, ministrul român al apărării, să-l răstoarne pe Ceaușescu. Cert este că Olteanu a fost primit în U.R.S.S. cu onoruri deosebite, care nu au încetat să suscite comentarii. Ca urmare, Ceaușescu l-a înlocuit pe Olteanu cu generalul Vasile Milea. Sunt păreri vehiculate în străinătate. Oricum, lucrurile, nici în privința generalului C.Olteanu, nu sunt simple*". Autoarea lucrării amintite mai sus poate să creadă ce vrea, este dreptul dumneaei, ea crede, eu știu.

— Domnule general, s-a comentat foarte mult, chiar cu o pronunțată tentă de senzațional, pe marginea împrejurărilor care au dus la plecarea dumneavoastră de la conducerea Ministerului Apărării Naționale. Cred că ar fi bine să aflăm direct de la dumneavoastră ce s-a întâmplat atunci cu adevărat.

— În timpul scurs de atunci mi s-au mai pus întrebări în acest sens, dar am evitat să intru în detalii. Cred însă că a venit timpul să redau filmul acelui episod cât mai amănunțit, cu rigurozitatea cu care m-am străduit să înfățișez toate faptele cuprinse în volumul de față.

Sâmbătă, 14 decembrie 1985, înainte de ora 12^{00}, m-am întors din vizita întreprinsă în U.R.S.S. Am scurtat vizita cu o zi, cum am mai arătat, având în vedere că pe 16 şi 17 decembrie trebuia să se desfăşoare bilanţul anual pe armată.

De la aeroportul Otopeni am mers direct la cabinetul comandantului suprem, pentru a-l întâlni, ţinând seama că acesta obişnuia ca, în jurul acelei ore, să se deplaseze la unele obiective din municipiul Bucureşti. L-am găsit în cabinet şi i-am prezentat, pe scurt, rezultatele vizitei în U.R.S.S., subliniind problemele asupra cărora se convenise, îndeosebi cele din domeniul producerii de tehnică militară. I-am relatat, de asemenea, despre discuţiile cu A.Gromîko şi i-am transmis mesajul verbal al acestuia. După ce m-a ascultat, a spus ca de obicei "*Bine*", apoi s-a referit la bilanţul pe armată, la care urma să participe, precizând că marţi, 17 decembrie, va veni şi el, aşa cum stabilisem înainte de plecarea mea la Moscova. Am reţinut că se afla într-o dispoziţie bună.

Sâmbătă după masă şi duminică m-am aflat la minister, ocupându-mă de rezolvarea unor probleme curente şi de pregătirea bilanţului amintit. Luni, 16 decembrie, la ora stabilită, a început activitatea în Aula Academiei Militare, cu expunerea ministrului apărării naţionale ce cuprindea, în esenţă, o analiză a principalelor laturi ale activităţii de conducere, de pregătire de luptă şi operativ-strategică a trupelor şi a comandamentelor, ale stării de operativitate şi de mobilizare, a situaţiei dotării cu armament şi tehnică militară, asigurarea materială şi medicală a efectivelor, situaţia învăţământului militar, relaţiile cu alte armate. Înainte de a încheia prezentarea materialului am fost anunţat că trebuie să mă prezint la comandantul suprem. Acesta se afla la Palatul Consiliului de Stat, unde participa la şedinţa unuia din consiliile oamenilor muncii. În holul dintre Sala Tronului şi scările de acces de la Sala Palatului am întâlnit-o pe Elena Ceauşescu care se plimba singură. Mi-a răspuns la salut, fără să angajeze vreo discuţie.

— Vă mărturisesc că aţi reuşit din nou să creaţi un moment plin de suspans şi sunt convins că ceea ce urmează va trezi, în cel mai înalt grad, interesul cititorului. Cum a decurs întâlnirea cu Nicolae Ceauşescu, domnule general, şi care era starea dumneavoastră sufletească în acele momente?

— În asemenea împrejurări, adică la întâlnirea cu o persoană, chiar din rândul colaboratorilor săi, Nicolae Ceauşescu avea o atitudine protocolară normală; obişnuia să strângă mâna celui sosit, ridicându-se în picioare, situându-se lateral faţă de biroul său; niciodată nu a întins mâna peste masa de lucru; cel puţin aşa a procedat cu mine de fiecare dată. De asemenea, nu servea nimic în timpul discuţiei (apă, ceai, suc, iar cafea nu bea niciodată) decât atunci când erau serviţi şi cei cu care dialoga.

Am intrat în micul cabinet (era într-adevăr mic) în care am fost întâmpinat de Nicolae Ceauşescu care era singur.

Comandantul suprem mi-a strâns mâna și m-a invitat să iau loc. M-am așezat după ce a repetat de câteva ori invitația. Ezitarea mea era determinată de faptul că socoteam că această convocare intempestivă va fi de scurtă durată și în legătură cu bilanțul început.

Aveam să mă lămuresc imediat că urmează altceva. Nicolae Ceaușescu a pus întrebarea pe care o folosea în astfel de ocazii: "*Ce mai este pe la armată*?" În acea clipă am înțeles că este vorba de schimbarea mea din funcție. L-a întrebarea sa formală i-am răspuns că am început bilanțul, așa cum stabilisem, și până în momentul când am fost chemat nu prezentasem decât o parte din material. Atunci, el a dat vina pe secretarul său, Mihai Hârjeu, căruia i-ar fi spus să nu mă deranjeze. Nu am crezut așa ceva, nici atunci și nu cred nici acum, deoarece Mihai Hârjeu nu și-ar fi permis o asemenea libertate. A urmat fraza pe care, în parte, o intuiam deja: "*Uite ce ne-am gândit. Să mergi la Capitală, iar în locul tău să-l punem pe Milea. Ce zici?*"

— *Cum a continuat dialogul?*

— Nicolae Ceaușescu mi-a spus că am lucrat bine dar, întrucât în viitorii cinci ani nu va fi război, dorește ca armata să fie mai mult implicată în economie. A ținut să adauge că nu are să-mi reproșeze ceva, dar cam stingher, probabil din lipsa unor argumente mai credibile care să justifice aceste schimbări. Mi-a spus, de asemenea, că problema va fi supusă aprobării Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., convocat pentru ora 12[00]. Deci, totul fusese prestabilit. După aceea m-a întrebat, formal, se înțelege, care este părerea mea.

Atunci mi-a venit în minte cazul generalului de armată Ion Ioniță care, înainte de a fi schimbat din funcția de ministru al apărării naționale, îmi spusese că, de două ori îl chemase "tovarășul" și-i propusese să-l treacă în alt domeniu de activitate, însă el refuzase. I-am spus că a treia oară n-o să-l mai întrebe, ceea ce s-a și întâmplat.

În ceea ce mă privește, ținând seama de principiul potrivit căruia cine te-a numit într-o funcție are și dreptul de revocare, nu am obiectat. Am solicitat însă să fiu menținut în armată, într-o funcție inferioară, pentru că așa cum fusesem șef, la fel de bine puteam să fiu și subordonat, cum se întâmplă în viață. Nicolae Ceaușescu n-a fost de acord, spunând că nu dorește să mă retrogradeze, că voi rămâne în continuare general activ, dar că voia să trec la Capitală unde sunt multe probleme pe care - zicea el - eu, cu experiența pe care o aveam în domeniul conducerii, cu spiritul de ordine și exigență ce mă caracterizează, le pot rezolva în bune condiții. Rezultă că discuția noastră nu avea un caracter de consultare, ci se purta în urma unei decizii luate.

Eu am continuat explicându-i că nu am înțeles asocierea pe care o făcuse între eliberarea mea din funcția de ministru al apărării naționale și aprecierea că în viitorii cinci ani nu va fi război.

"În ceea ce mă privește, n-aş vrea să fie război niciodată." - am încheiat eu. Nu a mai comentat. Cât privește angajarea şi mai mult a armatei în economie, i-am spus că este şi aşa destul de implicată. În continuare, Nicolae Ceauşescu a subliniat că *"pe Milea va trebui să-l ajutăm"* în probleme cu caracter politico-militar, unde ar putea întâmpina greutăţi. M-am rezumat la a afirma că eu consider că am făcut un cuplu bun cu generalul Milea.

Intervenind din nou, am arătat că momentul ales pentru schimbare - în timpul bilanţului pe armată şi la câteva zile după întoarcerea din vizita în U.R.S.S. - nu mi se pare potrivit, putând da naştere la comentarii. Nicolae Ceauşescu mi-a spus că a luat această hotărâre şi că o va aplica acum pentru a-mi mulţumi în cadrul bilanţului pentru modul în care am lucrat. Am crezut acest lucru întrucât, în aprilie 1979, când m-a numit în funcţia de şef al Statului Major Central al Gărzilor Patriotice îmi spusese *"vei îndeplini acum această funcţie dar, până la urmă, tot la armată vei merge"*, şi aşa a fost, iar cu ocazia avansării mele la gradul de general-locotenent, în august 1981, el a afirmat, între altele: *"Îţi adresez cele mai calde felicitări cu prilejul înaintării în grad şi urarea de succese tot mai mari în întrega activitate în conducerea armatei noastre..."*. Nu am avut atunci şi nu am nici astăzi o certitudine asupra mobilul real care a determinat schimbarea mea din funcţie, cu atât mai mult cu cât a fost făcută în mod grăbit şi într-un moment, din toate punctele de vedere, nepotrivit. Toate acestea pot susţine destule ipoteze.

În continuare, N.Ceauşescu mi-a cerut părerea asupra succesorului în funcţia de şef al Marelui Stat Major, în care ar trebui pus, spunea el fără să nominalizeze pe cineva, un general tânăr. I-am răspuns că, în acel moment, cel mai tânăr general era generalul-maior Ştefan Guşe, comandantul Diviziei 6 tancuri, general cu experienţă la comanda de unităţi şi mari unităţi tactice. Rămâne de văzut, am adăugat eu, cum va suporta saltul în fruntea Marelui Stat Major, având în vedere că nu lucrase în comandamente de la eşaloane operativ-strategice, ori în organe centrale. Deoarece N.Ceauşescu s-a oprit cu discuţia aici, am tras concluzia că el stabilise deja această problemă cu generalul V.Milea. Ulterior, Gheorghe Pană mi-a spus că el fusese chemat duminică, 15 decembrie, şi i se adusese la cunoştinţă că va fi înlocuit la conducerea Primăriei Capitalei. Probabil că eu am fost ultimul convocat.

În finalul discuţiei, Nicolae Ceauşescu mi-a spus să mă întorc şi să continui activitatea, urmând să revin la ora 12^{00} la şedinţa Comitetului Politic Executiv. Aceasta a îmbrăcat obişnuita haină formală - N.Ceauşescu a anunţat schimbările din funcţii a celor trei, Gh.Pană, C.Olteanu şi V.Milea, ca făcând parte din sistemul de rotire a cadrelor. La întoarcere la Ministerul Apărării Naţionale i-am convocat pe generalii V.Milea şi I.Ceauşescu şi i-am informat cu ceea ce se petrecuse. Întrucât nu s-a arătat surprins, generalul V.Milea mi-a lăsat impresia că era în cunoştinţă de cauză, spre deosebire de generalul I.Ceauşescu, care a afirmat că el *"nu ştie nimic"*. Schimbarea din funcţia de ministru al apărării naţionale m-a luat prin surprindere, cum se petrecuse, de altfel, şi cu numirea în această demnitate. Aşa e viaţa.

Marți, 17 decembrie, la ora 8° a început, la Academia Militară, ședința Consiliului de conducere al Ministerului Apărării Naționale, prezidată de Gheorghe Oprea, prim viceprim-ministru (Constantin Dăscălescu, care trebuia să o conducă, nu se afla în țară). Gheorghe Oprea i-a informat oficial pe cei prezenți asupra măsurii luate. Au vorbit aproape toți participanții, exprimându-se echilibrat, protocolar, pozitiv, atât la adresa predecesorului cât și a succesorului. La încheiere, l-am întrebat pe Gheorghe Oprea ce să fac în continuare. Neștiind ce să îmi răspundă, acesta a acceptat propunerea mea de a mă duce la Ministerul Apărării Naționale.

În jurul orelor 10^{35}-10^{40} mi s-a cerut, telefonic, să mă prezint urgent la Academia Militară, unde sosise comandantul suprem. Am plecat imediat. Nicolae Ceaușescu și persoanele care îl însoțeau se aflau în hol. Când mi-a întins mâna m-a întrebat de ce plecasem de acolo. I-am explicat, iar el n-a făcut nici un comentariu. Nu mi s-a părut supărat, ci mai degrabă deranjat pentru că a trebuit să mă aștepte 15-20 de minute. Din cele relatate rezultă că N.Ceaușescu a procedat astfel pentru a anunța el însuși schimbarea de la conducerea Ministerului Apărării Naționale, în acel cadru, așa cum promisese. În cuvântul la bilanțul pe armată a făcut următoarea apreciere: "*Aș dori să folosesc acest prilej - pentru că aceste schimbări s-au produs chiar în timpul consfătuirii - pentru a exprima aprecierea cu privire la activitatea depusă de conducerea ministerului, de ministrul de până acum...*". Ar mai fi de adăugat că în comunicatul referitor la prezența lui Nicolae Ceaușescu la convocarea-bilanț pe armată, marți, 17 decembrie 1985, se menționează că "*au luat parte tovarășii Ion Coman, Constantin Olteanu, Gheorghe Oprea*". Astfel, eu, din organizator al acestei activități, am devenit participant, în rândul celor care l-au însoțit pe Nicolae Ceaușescu. Încheind evocarea acelui moment, vreau să reiterez faptul că motivele reale ale schimbării mele precipitate de la conducerea Ministerului Apărării Naționale nu le cunosc.

— *Dar nici nu le bănuiți?*

— Ba da, evident. Dar de bănuit pot bănui și cititorii, eu trebuie să le ofer doar fapte, certitudini.

— *Care a fost statutul dumneavoastră militar în continuare, domnule general?*

— N-am fost trecut în rezervă, ci am fost menținut în rândul cadrelor active ale armatei. Așadar, pentru activitatea pe care am desfășurat-o între anii 1985 și 1989 am fost considerat detașat. Trecerea mea în rezervă s-a produs la 11 ianuarie 1990.

XXI. MOSCOVA, 4 DECEMBRIE 1989: GORBACIOV DESPRE ÎNTÂLNIREA DIN MALTA ȘI ... REPLICA LUI CEAUȘESCU

— Așa cum ne-ați relatat, la finele anului 1985 ați părăsit Ministerul Apărării Naționale primind, pe rând, alte însărcinări - primar general al Capitalei, secretar al C.C. al P.C.R. cu probleme de propagandă și presă, apoi cu relațiile externe. În anii care au urmat ați mai avut prilejul să intrați în contact direct cu activitățile Tratatului de la Varșovia, domnule general?

— După o întrerupere de aproape patru ani, am fost implicat în desfășurarea consfătuirii Comitetului Politic Consultativ din iulie 1989, de la București, iar în luna decembrie am luat parte la întrunirea acestui organism la Moscova.

Pe durata consfătuirii Comitetului Politic Consultativ de la București, din 8-10 iulie, mie mi-a revenit sarcina să-l însoțesc pe Mihail Gorbaciov, președintele U.R.S.S. și secretar general al C.C. al P.C.U.S. (îl cunoscusem personal în cursul vizitei pe care, împreună cu soția sa Raisa, o efectuase la București în anul 1987, în perioada în care eu îndeplineam funcția de primar general al Capitalei). Reamintesc faptul că, în conformitate cu uzanțele protocolare, președintele Nicolae Ceaușescu întâmpina la aeroport delegațiile de acest nivel. După ce erau primiți cu ceremonialul rezervat șefilor de stat, conducătorii delegațiilor erau conduși de cei desemnați la reședințele stabilite, de unde, a doua zi, trebuiau să fie însoțiți de aceleași persoane la locul desfășurării activității programate. În calitatea pe care am menționat-o mai sus, aveam să asist la câteva incidente, pe care le voi relata mai departe, lăsând pe cititori să aprecieze dacă în evenimentele care au urmat se regăsesc și consecințe ale acestor întâmplări, cine și în ce măsură este de vină pentru cele petrecute.

Era în după amiaza zilei de 7 iulie. În așteptarea ultimului oaspete - conducătorul U.R.S.S. - Nicolae Ceaușescu, celelalte oficialități române, precum și ambasadorul sovietic, Evgheni Tiajelnikov, ne instalaserăm pe terasa aeroportului Otopeni, la umbra clădirii, unde se serveau cafele, sucuri, apă minerală, ceai și se spuneau tot felul de banalități. Pe măsură ce așteptarea se prelungea, ora convenită fiind cu mult depășită, se accentua vizibil și starea de nervozitate a liderului român, care realiza că întârzierea era calculată, M.Gorbaciov dorind, probabil, să se detașeze de ceilalți participanți, sau poate să-și pună gazda într-o situație jenantă.

În sfârșit, avionul, care venea din Republica Federală a Germaniei, unde Mihail Gorbaciov și soția întreprinseseră o vizită, a aterizat. Nicolae Ceaușescu i-a întâmpinat pe oaspeți la scara avionului. În ciuda îmbrățișărilor, soții Gorbaciov au fost vădit iritați de faptul că Nicolae Ceaușescu era singur, fără soție. Cred că această asimetrie protocolară, care a generat de la început o stare tensionată între cei doi lideri, tensiune care avea să se accentueze în următoarele minute, putea fi evitată.

După ce au fost intonate imnurile de stat și a fost trecută în revistă garda de onoare, a venit momentul deplasării în oraș. La ieșirea din aeroport se aflau pregătite două autoturisme: un ARO modernizat, amenajat de partea română ca mașină oficială, și un autoturism sosit pe calea aerului, în ajun, de la Moscova. Acesta era dotat (după cum ni s-a spus) cu mijloacele de telecomunicație necesare pentru a asigura o legătură directă și permanentă cu Kremlinul. M.Gorbaciov n-a acceptat invitația să fie condus cu autoturismul românesc (pe care îl folosiseră atâția șefi de state care au fost în vizită la noi). Dovedind demnitate, după părerea mea, Nicolae Ceaușescu a refuzat la rândul lui ca în țara sa să-l însoțească pe Mihail Gorbaciov într-un automobil adus din afară. Normal era ca M.Gorbaciov, împreună cu N.Ceaușescu, să meargă cu autoturismul românesc, iar mașina sovietică să vină din urmă pentru ca, la nevoie, să poată fi utilizată (cum am văzut că a procedat Boris Elțân în timpul vizitei sale în Italia, în 1998). Este limpede că prin comportarea sa, M.Gorbaciov dorea să-și pună gazda într-o poziție de inferioritate, chiar umilitoare.

— Într-adevăr, au fost două chestiuni deosebit de neplăcute. S-au mai produs și alte acte de natură să întrețină starea tensională?

— Da. În clipa în care Mihail Gorbaciov, ignorând invitația de a merge cu autoturismul românesc, se îndrepta spre mașina sa, Nicolae Ceaușescu și-a luat la revedere. Oaspetele, de-a dreptul surprins, deoarece se aștepta să fie totuși însoțit de gazdă, l-a întrebat: *"Dumneavoastră nu mergeți în oraș?"*. La această întrebare, N.Ceaușescu a dat, consider eu, un răspuns neconvingător, chiar copilăresc, spunând că mai are treabă prin zonă, că merge la unele obiective de investiții. Așa că a trebuit să-i însoțesc eu pe Mihail și Raisa Gorbaciova. Ne-am așezat toți trei în autoturismul moscovit pe bancheta din spate cu Raisa la mijloc. Gheorghe Stoica, translatorul, a luat loc în față, lângă șofer. M.Gorbaciov, sub imperiul nervilor, tăcea. În schimb, Raisa Gorbaciova a scos din poșetă programul acelor zile (în limba rusă) și a început să-l citească cu voce tare, a încercat să înfiripe o discuție, căutând stăruitor să-și liniștească soțul, să îndulcească atmosfera. La scurt timp după ce oaspeții s-au instalat la reședință, ne-am despărțit. A doua zi, la ora fixată, m-am prezentat și l-am condus pe M.Gorbaciov la locul consfătuirii - Palatul Consiliului de Stat. În timpul acestei deplasări, M.Gorbaciov mi s-a adresat cu remarca *"Dacă mențineți acest ritm în construcții, în doi ani rezolvați problema locuințelor"*.

Am mai participat la recepția organizată după încheierea consfătuirii, unde am avut plăcerea să mă întâlnesc cu miniștrii apărării din țările participante la Tratatul de la Varșovia. În deschiderea recepției au vorbit M.Gorbaciov, din partea oaspeților, și N.Ceaușescu, în calitate de gazdă. Două orientări, nici convergente, nici paralele, mai degrabă opuse, în aprecierea unor importante probleme economice, politice și militare. Întrucât plecarea la aeroport s-a făcut direct de la recepție, Nicolae Ceaușescu l-a însoțit, de data aceasta, pe Mihail Gorbaciov.

— Cum ați spus la începutul acestui capitol, ați intrat din nou în contact direct cu activitățile Tratatului de la Varșovia cu ocazia întrunirii Comitetului Politic Consultativ la Moscova, în 4 decembrie 1989. Cu acest prilej, în calitate de secretar al C.C. al P.C.R. cu relațiile externe, ați făcut parte din delegația condusă de Nicolae Ceaușescu care mergea în capitala sovietică pentru a afla, direct de la sursă, ce se întâmplase la celebra întâlnire din Malta dintre George Bush, președintele S.U.A. și Mihail Gorbaciov, președintele U.R.S.S. Propun deci să ne oprim asupra acelei zile fierbinți care a fost 4 decembrie 1989.

— Întrucât pe seama acestei întâlniri s-a fabulat, de asemenea mult, aș dori să recompun, în linii generale, filmul pregătirii și participării noastre la acestă acțiune în care am fost implicat direct.

La sfârșitul lunii noiembrie, după ce Mihail Gorbaciov a anunțat traseul spre Malta, am fost chemat de Nicolae Ceaușescu, care mi-a cerut să-l convoc pe Evgheni Tiajelnikov, ambasadorul U.R.S.S. la București pentru a-i solicita să-i transmită liderului de la Kremlin cererea sa de a nu discuta cu președintele S.U.A. probleme referitoare la țările socialiste, întrucât nu s-a consultat cu conducătorii acestor țări, nu are consimțământul lor prealabil și nu este împuternicit de nimeni să le reprezinte. Dar, cum știm din istorie, marile puteri nu au complexe morale când este vorba de interesele lor. Nu era, prin urmare, prima dată când acestea discută și hotărăsc soarta altora după bunul lor plac. Oricum, intervenția liderului român era tardivă și nu avea să producă nici un efect.

După ce a ascultat cele spuse de mine, ambasadorul sovietic mi-a declarat că a luat act. Nici nu mă așteptam la mai mult, pentru că nici nu ar fi putut. A doua zi, Evgheni Tiajelnikov a cerut să-l primesc. Cu acest prilej mi-a spus doar că a transmis, prin Moscova, lui Mihail Gorbaciov, care se afla în Italia, ceea ce îl rugase partea română. După câteva zile, E.Tiajelnikov m-a căutat la telefon, exprimându-și dorința de a mă vedea. În timpul întrevederii care a urmat m-a rugat să-l informez pe Nicolae Ceaușescu că discuțiile din Malta dintre Mihail Gorbaciov și George Bush se vor desfășura între 2 și 4 decembrie, iar la 4 decembrie, liderul sovietic dorește să informeze despre ele, la Moscova, pe conducătorii țărilor membre ale Tratatului de la Varșovia. Nici cu acest prilej diplomatul sovietic n-a făcut nici măcar o aluzie referitoare la solicitarea Bucureștiului. Ascultând informarea mea despre discuția cu ambasadorul E.Tiajelnikov, Nicolae Ceaușescu mi-a cerut să-l convoc din nou și să-i spun că prezența sa la Moscova, în fruntea delegației române, este condiționată de acceptarea de către Mihail Gorbaciov a unei întâlniri separate între ei doi, înainte sau după reuniunea preconizată.

Această discuție s-a purtat numai între Nicolae Ceaușescu și subsemnatul, așa că cei care afirmă, probabil din dorința de a se considera informați, că liderul român ar fi cerut o întâlnire în patru, adică între șefii de stat și primii miniștri ai celor două țări, se înșeală.

Ambasadorul sovietic m-a asigurat că va informa, cu toate dificultățile presupuse de faptul că șeful statului se afla în Italia și nu în țară (probabil nu știa că Mihail Gorbaciov are un anume automobil...). În același timp, ambasadorul E.Tiajelnikov, care la toate aceste întâlniri a avut o atitudine indiferentă și nu a venit cu nimic în întâmpinarea solicitărilor noastre, m-a înștiințat că pleacă în concediu, la Moscova, urmând ca în această perioadă să păstrăm legătura cu diplomatul care îi va ține locul. Câteva zile mai târziu, ambasadorul sovietic ad-interim mi-a cerut o audiență în timpul căreia mi-a transmis că Mihail Gorbaciov a luat cunoștință de dorința părții române și a acceptat să aibă o întâlnire cu Nicolae Ceaușescu la Moscova, rămânând să se decidă atunci dacă aceasta va avea loc înainte sau după ședința de informare anunțată. Nicolae Ceaușescu n-a comentat când i-am adus la cunoștință spusele diplomatului sovietic.

A urmat un alt moment - stabilirea nivelului și a componenței delegației noastre pentru Moscova. Spre a-i alinia pe participanții la preconizata consfătuire, ambasadele sovietice au comunicat componența delegației U.R.S.S.: Mihail Gorbaciov, secretarul general al P.C.U.S., președinte al U.R.S.S., Nikolai Rîșkov, prim-ministru, Eduard Șevarnadze, ministrul afacerilor externe, Alexandr Iakovlev, secretar al C.C. al P.C.U.S. cu relațiile externe (omologul meu). Acest procedeu însemna mai mult decât o sugestie, situație despre care l-am informat imediat pe Nicolae Ceaușescu. Vineri, 1 decembrie, după-amiază, a fost convocat Comitetul Politic Executiv. Pe lângă discuțiile privind unele probleme generale, N.Ceaușescu a informat despre propunerea părții sovietice privind convocarea la nivel înalt de la Moscova. Și-a exprimat dorința de a se întâlni cu M.Gorbaciov pentru a discuta chestiuni de interes bilateral și global, dar și o anumită reținere referitoare la oportunitatea deplasării sale în capitala sovietică. Adoptând această poziție, liderul român urmărea, probabil, să testeze care din cei prezenți îl îndeamnă să participe sau dacă ezitarea lui ajunge la urechile sovieticilor. Poate ar fi mai bine, zicea el, să participe numai un reprezentant din partea României, respectiv Ion Stoian, ministrul afacerilor externe, pentru a lua cunoștință de ceea ce va spune Mihail Gorbaciov și apoi să ne informeze. Însă, pentru orice eventualitate, a continuat N.Ceaușescu, este bine să aprobăm delegația în următoarea alcătuire: Nicolae Ceaușescu, secretarul general al P.C.R., Constantin Olteanu, secretar al C.C. al P.C.R. cu relațiile externe, Ion Stoian, ministrul afacerilor externe. Nu cred, a precizat acesta, că este cazul să participe și Constantin Dăscălescu, primul ministru. Personal, nu înțelegeam rezerva exprimată de N.Ceaușescu cu privire la participarea sa la întâlnirea de la Moscova. De asemenea, n-am înțeles, atunci, de ce nu dorea să-l includă pe C.Dăscălescu în delegație.

A doua zi, sâmbătă, 2 decembrie, l-am informat pe Nicolae Ceaușescu despre faptul că Moscova ne solicită, prin ambasada de la București, să comunicăm componența nominală a delegației române, pentru ca partea sovietică să știe cum să organizeze activitatea de protocol, cazarea, masa etc.

Acesta a aprobat să transmit sovieticilor că delegaţia noastră va fi formată din Nicolae Ceauşescu, Constantin Olteanu şi Ion Stoian. Aşa am procedat. Tot cu acest prilej s-a stabilit ora plecării (09[00]), pentru a ne încadra în graficul sosirilor la Moscova, luni, 4 decembrie. Între timp, eu am convenit cu adjunctul meu, Nicolae Mihai, un experimentat diplomat, să se informeze prin ambasadele noastre de la Sofia, Berlin, Praga, Budapesta şi Varşovia, asupra componenţei delegaţiilor acestor state pentru reuniunea de la Moscova.

Rezultatul mi-a fost comunicat duminică, 3 decembrie, în jurul orelor 12[30]. Parcurgând lista delegaţiilor celorlalte ţări am observat că toate aveau în alcătuirea lor şi pe primii miniştri, respectând aidoma schema comunicată de sovietici. Imediat m-am dus la N.Ceauşescu cu gândul că poate va lua o altă decizie în privinţa participării lui C.Dăscălescu. Când am ajuns în holul cabinetului său, m-am întâlnit cu soţii Ceauşescu, care plecau spre reşedinţă. N.Ceauşescu m-a întrebat: *"Ai ceva important?"*. L-am informat despre componenţa delegaţiilor din celelalte ţări, înmânându-i lista din care rezulta că primii miniştri sunt cuprinşi în delegaţii. Fără a comenta, cu lista dată de mine în mână, Nicolae Ceauşescu s-a întors, îndreptându-se spre cabinet, urmat de Elena Ceauşescu şi de mine. A cerut lui Mihai Hârjeu, secretarul său, să-l cheme pe Constantin Dăscălescu. La apariţia primului ministru, N.Ceauşescu i s-a adresat scurt: *"Trebuie să mergi şi tu mâine cu noi la Moscova, întrucât acolo vor fi prezenţi toţi primii miniştri!"*. Ne-am despărţit pentru a ne reîntâlni a doua zi la aeroport. Dacă nu informam şi dacă C.Dăscălescu, fapt pe care nu l-ar fi înţeles nimeni, ar fi lipsit din delegaţia română (în condiţiile în care, aşa cum se va vedea, acesta avea să-l însoţească pe Nicolae Ceauşescu la întâlnirea cu Mihail Gorbaciov şi Nikolai Rîşkov), poate că răspunderea ar fi fost în sarcina mea. Privind lista cu membrii delegaţiilor din celelalte ţări se putea observa uşor că apăreau nume noi. Dintre liderii vechii gărzi nu mai rămăseseră decât Nicolae Ceauşescu şi, la o anumită distanţă, Wojciech Jaruzelski. Acest fapt îşi va dovedi implicaţiile în sala în care a avut loc întâlnirea delegaţiilor la Moscova.

Deplasarea cu avionul în capitala sovietică s-a desfăşurat normal. Spre deosebire de alte deplasări, N.Ceauşescu nu s-a întreţinut cu membrii delegaţiei, a călătorit izolat, probabil că a mai studiat şi meditat la unele probleme. Noi, ceilalţi, am stat într-un compartiment unde C.Dăscălescu, acuzând o criză de sciatică, era îngrijit de un medic. La aeroportul Vnukovo, delegaţia română a fost întâmpinată de un membru al Biroului Politic al C.C. al P.C.U.S., şi de ambasadorul României în capitala sovietică, ing. Ion Bucur.

În cursul unei plimbări prelungite prin curte (deşi era destul de rece), ambasadorul Ion Bucur ne-a informat despre situaţia economică şi politică creată în urma lansării ideilor lui M.Gorbaciov. Apoi, N.Ceauşescu s-a retras în apartamentul său, n-a mai apărut până la masa de prânz. Constantin Dăscălescu era ocupat cu sciatica lui, iar Ion Stoian şi cu mine ne-am întreţinut cu ambasadorul Ion Bucur.

În afară de membrii delegației, la masa de prânz au mai participat ambasadorul Ion Bucur și consilierul Constantin Mitea. Ca de obicei, Nicolae Ceaușescu a consumat puțin din alimentele aduse de acasă, aproape tăcut, indispus, ne îndemna pe noi să mâncăm. Până la ora 16^{00}, ora stabilită pentru întâlnire, delegația noastră s-a aflat la reședință și n-a avut nici un contact cu gazdele sau cu alte delegații.Era o atmosferă rece, apăsătoare. Se apropia un moment despre care nu se știau prea multe.

A urmat deplasarea la sala indicată pentru ședință, unde am ajuns cu circa 20 de minute înainte de ora fixată, timp folosit de obicei de delegații pentru contacte reciproce. Nicolae Ceaușescu se simțea stingher pentru că, așa cum menționam, cu excepția lui Wojciech Jaruzelski, în fruntea delegațiilor se aflau figuri noi, precum bulgarul Petăr Mladenov, germanul Egon Krenz, ungurul Rezso Nyers, cehoslovacul Karel Urbanek. Întâmpinând invitații în holul sălii de ședințe, Mihail Gorbaciov s-a îmbrățișat cu secretarii generali și cu primii miniștri și a strâns mâna celorlalți membri ai delegațiilor. După acest moment de protocol, timp în care M.Gorbaciov s-a arătat foarte dispus, afișând un aer triumfalist, am intrat în sală și ne-am așezat la mesele aranjate în formă dreptunghiulară, pe locurile marcate, în ordinea obișnuită, după alfabetul chirilic.

M.Gorbaciov, flancat de ai lui, ocupa una din laturile mici ale dreptunghiului, formând un fel de miniprezidiu. Dispusă ca întotdeauna, între polonezi și sovietici, delegația română era aproape de președintele U.R.S.S.

Fig. XXI.1. *Delegația României la întâlnirea de la Moscova. De la stânga la dreapta: C.Dăscălescu, N.Ceaușescu, C.Olteanu, I.Stoian. Moscova, 4 decembrie,* 1989.

Fig. XXI.2. Aspect de la întâlnirea de la Moscova, din 4 decembrie 1989. Delegația României se află pe latura din planul îndepărtat, stânga.

Spre deosebire de întrunirile anterioare ale Comitetului Politic Consultativ, de această dată miniștrii apărării nu au participat. Lucrările au fost deschise de M.Gorbaciov, care a anunțat că scopul întâlnirii constă în informarea celor prezenți în legătură cu discuțiile avute de el, în Malta, cu George Bush, precizând că președintele american s-a dus la Bruxelles, la sediul N.A.T.O., pentru a-și informa aliații asupra înțelegerilor convenite în agitata Mediterană.

Tensiunea era maximă, toți așteptau cu nerăbdare să audă ce va spune M.Gorbaciov. Informarea s-a dovedit însă a fi o banală formalitate, neaducând nimic nou în comparație cu ceea ce se cunoștea din mass-media în legătură cu convorbirile sovieto-americane din Malta. Secretarul general al P.C.U.S. a înfățișat celor prezenți unele considerații proprii despre discuțiile sale cu George Bush, despre atmosfera cordială și dorința liderului american de a întreprinde acțiuni concrete în domeniul dezarmării, de a susține prefacerile democratice din țările est-europene și alte asemenea. M.Gorbaciov ne-a informat și cu privire la vizita lui la Vatican și întâlnirea cu Papa Ioan Paul al II-lea, cu care, zicea el, a discutat situația internațională și schimbările din unele zone, încheind cu formularea bizară, cum că "*Papa are aceleași păreri ca și noi*", fără să ne spună care păreri și care noi.

În continuare, M.Gorbaciov a reluat unele probleme din discuția lui cu G.Bush, cu privire la acțiuni comune pentru dezarmare, îndeosebi nucleară, pentru destinderea între cele două blocuri militare, lichidarea focarelor de conflict etc.

Această parte a informării a avut probabil scopul de a crea convingerea că numai aceste chestiuni s-au aflat în atenţia lor, spre liniştea celor din sală.

— Cum arăta Nicolae Ceauşescu în acest timp?

— Aflându-mă în stânga sa, am avut posibilitatea să-i observ comportamentul. În timp ce M.Gorbaciov vorbea, liderul român era plictisit, aparent absent, privind ostentativ mai mult în altă parte decât la vorbitor. După ce autorul noului curent politic din U.R.S.S., "Perestroika", şi-a încheiat expunerea (care a durat aproape două ore), mult mai stufoasă şi încărcată de sofisme decât am reuşit eu să o prezint, uitându-se la ceas a constatat "cu regret" că nu mai era timp pentru întrebări şi discuţii şi a propus adoptarea unui comunicat scurt, strict informativ, în care să se menţioneze scopul întâlnirii, precum şi delegaţiile participante. Cu această idee toţi au fost de acord. Toţi şefii delegaţiilor, începând cu bulgarul Petăr Mladenov şi încheind cu polonezul Wojciech Jaruzelski, mai puţin Nicolae Ceauşescu, l-au felicitat şi elogiat pe Mihail Gorbaciov pentru succesele obţinute la întâlnirea cu George Bush, deşi participanţii se aflau în situaţia descrisă metaforic de marele poet român Octavian Goga, la începutul secolului nostru, în articolul *"Măgarii de pe Vezuviu"*, publicat în *"Tribuna Transilvaniei"*. Măgarii păşteau liniştiţi fără să ştie că se găseau pe un vulcan, aluzie la clocotul românilor ardeleni. Totul era arbitrar, zarurile fuseseră aruncate în Malta.

Când i-a venit rândul la cuvânt, Nicolae Ceauşescu s-a referit la câteva probleme generale politico-militare, a stăruit asupra apărării şi consolidării socialismului, a necesităţii întăririi unităţii ţărilor socialiste. Din intervenţia conducătorului delegaţiei române doresc să relev câteva aspecte. În primul rând, acesta nu a făcut aprecieri asupra informării şi nici asupra prestaţiei lui M.Gorbaciov în Malta, cum procedaseră ceilalţi. A declarat că se manifestă o ofensivă generală a imperialismului împotriva socialismului şi, ca susţinere, s-a folosit de un buletin AGERPRES (primit în timp ce se afla în sală), citând dintr-o declaraţie făcută, în drum spre Bruxelles, de George Bush care, între altele, se referea la întărirea N.A.T.O. *"Cum se împacă* - întreba retoric liderul român - *ceea ce s-a spus aici cu privire la îmbunătăţirea relaţiilor dintre cele două blocuri militare, cu declaraţia preşedintelui american*?". Totodată, el a cerut să înceteze acţiunea de discreditare a foştilor conducători înlăturaţi de la conducere în unele ţări socialiste. Ridicând această chestiune, este posibil ca Nicolae Ceauşescu să se fi gândit şi la el, nu numai la Janos Kadar, Todor Jivkov, Erich Honeker sau Gustav Husak.

S-a luat o pauză, pe care Mihail Gorbaciov a folosit-o pentru a se întreţine cu delegaţiile prezente (în afară de cea română, cu care convenise să se întâlnească la sfârşitul consfătuirii). Între timp, eu am ieşit din sală pentru a verifica unele detalii legate de întâlnirea ce urma, dintre Nicolae Ceauşescu şi Mihail Gorbaciov.

Tot în acea pauză, a venit la delegaţia noastră Egon Krenz, secretarul general al Partidului Socialist Unit German, şeful delegaţiei ţării sale, pe care-l cunoşteam toţi. Când scurta discuţie, preponderent protocolară, s-a încheiat, Egon Krenz şi-a luat un fel de adio de la noi. Îmbrăţişându-ne, a rostit următoarea frază profetică: *"Tovarăşe Ceauşescu, nu ştiu dacă ne vom mai vedea!"*

După ce delegaţiile au revenit în sală, a fost prezentat comunicatul de presă redactat de partea sovietică, care însă nu era "strict informativ", cum se anunţase. Documentul cuprindea formulări referitoare la faptul că toţi participanţii la întâlnire dădeau o înaltă apreciere convorbirilor sovieto-americane din Malta, toţi susţineau poziţia adoptată de M.Gorbaciov în timpul discuţiilor cu omologul lui american, toţi şi-au manifestat încrederea că înţelegerile dintre cei doi preşedinţi vor determina o însănătoşire a climatului internaţional etc. Şeful delegaţiei române a fost singurul care a protestat pentru că nu s-a păstrat caracterul exclusiv informativ stabilit iniţial, cerând să se revină la ceea ce se convenise. Celelalte delegaţii nu s-au pronunţat organizat, ci comentau din locurile lor. Intervenind, M.Gorbaciov a propus, soluţie de compromis fără precedent, ca textul comunicatului în acea formă să fie considerat doar o bază de discuţii, urmând ca fiecare parte să reţină şi să publice ceea ce considera necesar. Această propunere, greu de calificat, atestă din nou caracterul formal al întâlnirii.

A urmat discutarea altei probleme, neanunţată în prealabil, însoţită şi ea de o confruntare vie de păreri, duelul verbal având loc între Mihail Gorbaciov şi Nicolae Ceauşescu. Este vorba de propunerea lui M.Gorbaciov de a se adopta o Declaraţie prin care să se recunoască, în mod explicit, că intervenţia unor state membre ale Tratatului de la Varşovia, în frunte cu U.R.S.S., în Cehoslovacia, în august 1968, a constituit o greşeală.

Consider îndreptăţită opinia potrivit căreia, această chestiune ar fi putut fi convenită în Malta, pentru a da de înţeles ţărilor din sud-estul Europei că, dacă vor *trece la schimbări politice şi economico-sociale, nu vor face obiectul unor intervenţii militare.* Declaraţia în cauză, pregătită din timp, nu condamna actul invaziei în termeni duri, fiind numai o scurtă evocare a dramaticului eveniment. Toate delegaţiile au fost de acord cu documentul, cu excepţia lui Nicolae Ceauşescu, care a ridicat o serie de probleme în dialogul cu Mihail Gorbaciov.

În primul rând, N.Ceauşescu a afirmat că delegaţia română nu va semna Declaraţia întrucât România nu a participat la acea acţiune regretată acum, după 21 de ani. România a considerat atunci, în 1968, că intrarea trupelor celor cinci state membre ale Tratatului de la Varşovia în Cehoslovacia a constituit o greşeală şi, mai mult, a condamnat intervenţia în treburile interne ale unui stat aliat şi suveran. În treacăt fie spus, România s-a pronunţat, la timpul respectiv, şi împotriva intervenţiei militare sovietice din Afganistan.

Creindu-se acest moment dificil, **M.Gorbaciov**, pentru a salva situația, a acceptat ca documentul să fie semnat numai de reprezentanții țărilor participante la invazie (U.R.S.S., Bulgaria, R.D.Germană, Ungaria și Polonia), respectiv, fără România.

După această precizare, M.Gorbaciov a întrebat ironic: *"Mulțumit, tovarășe Ceaușescu?"*. Ceaușescu a răspuns sec: *"Nu!"*. Continuând să vorbească, liderul român a solicitat să se meargă cu problema până la capăt, în sensul că dacă tot au recunoscut și condamnat actul din august 1968, pentru repararea greșelii, să se dispună retragerea imediată a trupelor sovietice din Cehoslovacia. Ușoară agitație, consultări în surdină în rândul delegațiilor. Deoarece M.Gorbaciov a fost din nou surprins și nu avea un răspuns pregătit pentru această situație, a propus o pauză pentru reflecții și consultări. Pauza s-a prelungit, ca și prima, în defavoarea întâlnirii dintre Mihail Gorbaciov și Nicolae Ceaușescu, ce trebuia să urmeze, reducând timpul rezervat acesteia.

La reluarea ședinței, pentru a ieși din dificultate, M.Gorbaciov a spus că retragerea trupelor sovietice din Cehoslovacia este o problemă care va face obiectul unor discuții bilaterale sovieto-cehoslovace. Deoarece delegația acestei țări urma să mai rămână câteva zile în vizită în U.R.S.S., există posibilitatea, zicea el, să fie discutată acum această problemă. Apoi, M.Gorbaciov s-a adresat zeflemitor lui N.Ceaușescu: *"E bine așa, tovarășe Ceaușescu, sunteți de acord?"*.

Din locul în care se afla, Nicolae Ceaușescu a răspuns afirmativ și a adăugat că ar fi bine ca retragerea trupelor sovietice să se realizeze cât mai repede, dar nu numai din Cehoslovacia, ci și din celelalte țări în care se mai află. Din nou rumoare în sală. Pe acest fond sonor, a luat cuvântul Egon Krenz (delegația germană fiind consultată în pauză), care a susținut că nu este oportună o astfel de acțiune. Pricepând că se află iar într-o situație delicată, M.Gorbaciov n-a respins ideea venită din partea românilor, dar a afirmat că aceasta este o chestiune ce trebuie discutată de U.R.S.S. cu țările vizate și trebuie să se desfășoare în mod organizat, ca o problemă de viitor, pe baza unui plan convenit între aceste țări, în urma discuțiilor bilaterale. Această poziție a fost însă adoptată numai pentru a ieși din încurcătura de moment.

Aici este locul să reamintim că, dacă în urmă cu opt ani, în decembrie 1981, la Moscova, România nu adopta, prin subsemnatul, pe atunci ministrul apărării naționale, o poziție fermă în ședința Comitetului Miniștrilor Apărării din țările membre ale Tratatului de la Varșovia, de a nu se acorda "ajutor" generalului Wojciech Jaruzelski, fapt la care m-am referit la locul potrivit, acum, în 1989, tot la Moscova, ar fi trebuit să se condamne și eventuala acțiune întreprinsă împotriva acestei țări.

— Domnule general, ce-a urmat în desfășurarea acestei ședințe?

— La sfârșitul reuniunii M.Gorbaciov și-a luat rămas bun de la delegațiile participante, mai puțin de la cea cehoslovacă, care rămânea la Moscova.

Nu şi-a luat rămas bun nici de la delegaţia română, cu care urma să aibă convorbiri. Formula de desfăşurare a acestora a fost stabilită de Mihail Gorbaciov, care a spus că Eduard Şevarnadze nu putea participa, el urmând să-l întâmpine pe omologul său, Hans Dietrich Gensher, ministrul afacerilor externe al R.F. a Germaniei, care tocmai atunci (!) venea într-o vizită în U.R.S.S. În aceste circumstanţe, a propus ca la întrevedere să fie însoţit de Nikolai Rîşkov, iar Nicolae Ceauşescu să-l aibă ca secund pe Constantin Dăscălescu. Ion Stoian şi cu mine urma să discutăm, în funcţie de posibilităţi, cu omologii noştri. Nicolae Ceauşescu nu a avut obiecţii. Ion Stoian a fost blocat, deoarece Eduard Şevarnadze era ocupat. În ce mă priveşte, am avut o scurtă discuţie cu Alexandr Iakovlev despre cele două consfătuiri ale partidelor comuniste, socialiste şi muncitoreşti, una pentru Europa şi alta cu caracter internaţional, propuse de România. De fapt îl abordasem cu gândul că poate voi afla mai multe despre întâlnirea din Malta, la care el participase. Interlocutorul meu, un rafinat diplomat, s-a arătat rezervat, protocolar, n-a furnizat date în plus. Despre cele două acţiuni a rămas să mai discutăm.

Întâlnirea celor patru a durat, potrivit cronometrării mele, 80 de minute. Având în vedere că, în legătură cu această activitate, s-au formulat tot felul de aprecieri, precizez că, din partea română, în afară de Nicolae Ceauşescu şi de Constantin Dăscălescu, la convorbiri au mai fost prezenţi Gheorghe Stoica, translator de limba rusă, şi Aurel Dârnu, stenograf, iar în ultimele 20 de minute a intrat şi Constantin Mitea, consilier, pentru definitivarea comunicatului de presă.

Fig. XXI.3. *Întâlnirea M.Gorbaciov, N.Rîşkov - N.Ceauşescu, C.Dăscălescu. Moscova, 4 decembrie,* 1989.

La plecare, Mihail Gorbaciov, împreună cu Nicolai Rîşkov şi Alexandru Iakovjev, ne-au condus până la capătul scărilor clădirii. La despărţire (care avea să fie şi ultima) Mihail Gorbaciov şi Nicolai Rîşkov s-au îmbrăţişat cu Nicolae Ceauşescu şi Constantin Dăscălescu, iar lui Ion Stoian şi mie ne-au strâns mâna. La înapoiere, în avion, Nicolae Ceauşescu i-a invitat în salonaşul lui pe ceilalţi membri ai delegaţiei. Era nemulţumit. După exprimarea unor consideraţii generale, la un moment dat, uitându-se spre mine, a exclamat "*Nu trebuia să venim toţi la Moscova, trebuia să fi venit numai Stoian!*".

Fiind vizat, deşi, după cum am arătat, nu eu hotărâsem componenţa delegaţiei, am răspuns că "*Dacă participa singur, tovarăşul Stoian putea să ia notă de cele comunicate, dar nu ar fi ridicat problemele pe care le-aţi ridicat dumneavoastră. În plus, v-aţi întâlnit cu Gorbaciov*". C.Dăscălescu şi I.Stoian m-au susţinut, iar discuţia pe această temă s-a oprit aici. În continuare, N. Ceauşescu şi C.Dăscălescu s-au referit la convorbiri, portretizându-l pe M.Gorbaciov în culori întunecate, ca pe un personaj faţă de care trebuie manifestată multă vigilenţă.

Comentând aspectele economice, din ceea ce spuneau N.Ceauşescu şi C.Dăscălescu rezulta că se convenise sporirea volumului şi creşterea ritmului livrărilor la ţiţei, gaze naturale, energie electrică, la unele materii prime, iar partea română consimţise să-şi intensifice efortul la construcţia combinatului de la Krivoirog. În context, N.Ceauşescu a subliniat că s-a discutat aşezarea relaţiilor economice dintre cele două ţări pe principii comerciale, şi nu ale schimbului de mărfuri şi că l-a informat pe M.Gorbaciov despre faptul că România îşi procură 60% din materiile prime importante din ţările lumii a treia (pentru a sublinia, probabil, că nu suntem total dependenţi faţă de U.R.S.S. în această chestiune).

Am ajuns la Bucureşti în aceeaşi zi, luni, 4 decembrie 1989, în jurul orelor 23^{00}. Despre principalele probleme discutate la întâlnirea Comitetului Politic Consultativ al Tratatului de la Varşovia desfăşurată la Moscova ca şi despre convorbirile purtate cu liderii sovietici, Nicolae Ceauşescu a informat Comitetul Politic Executiv şi s-a pus la dispoziţie stenograma discuţiilor în patru (Anexa 5).

— După întrunirea de la Moscova aţi mai participat, la alte acţiuni legate de Tratatul de la Varşovia?

— Vineri, 15 decembrie 1989, au avut loc, dimineaţa, sesiunea de sfârşit de an a Marii Adunări Naţionale (ultima din existenţa sa), iar după-masa, şedinţa Comitetului Politic Executiv. În cadrul ei, Nicolae Ceauşescu mi-a cerut să dau citire unui document primit de la sovietici, prin Ministerul Afacerilor Externe, care cuprindea, într-o formă statistică, comparată, raportul de forţe între N.A.T.O. şi Tratatul de la Varşovia, pe categorii de tehnică şi armament, document care trebuia avut în vedere la discuţiile în scopul reducerii armamentului clasic.

S-a luat cunoştinţă de acest document, nu a fost pus în discuţie. El trebuia folosit în elaborarea mandatului delegaţiei ce trebuia să ne reprezinte la conferinţa pentru dezarmare de la Viena.

Se preconiza ca la 10 ianuarie 1990 să aibă loc, la Budapesta, o consfătuire a Comitetului Politic Consultativ al Tratatului de la Varşovia, care să dezbată, între altele, unele perfecţionări ce trebuiau aduse Alianţei, îndeosebi în domeniul conducerii. În baza indicaţiilor primite de la N.Ceauşescu, Ministerul Apărării Naţionale şi Ministerul Afacerilor Externe au elaborat o serie de recomandări pe care urmau să le prezinte la proiectata întâlnire. În faza finală de lucru la acest document s-a alăturat şi Secţia relaţii externe a C.C. al P.C.R. al cărei şef eram. Pentru definitivarea materialului am convenit să ne întâlnim în biroul meu, duminică, 17 decembrie 1989, la ora 10^{00} - generalul-colonel Vasile Milea, ministrul apărării naţionale, Ion Stoian, ministrul afacerilor externe şi eu, împreună cu colectivele care îl elaboraseră.

Cei doi miniştri mi-au comunicat în dimineaţa acelei zile că, datorită unor probleme apărute, nu pot participa la întâlnirea noastră. Am stabilit ca întâlnirea să aibă totuşi loc, în lipsa lor, urmând ca ei să fie informaţi despre aceasta. Am parcurs materialul cu colectivul de la Ministerul Afacerilor Externe condus de Constantin Oancea, adjunct al ministrului şi cu grupul de generali şi ofiţeri de la Ministerul Apărării Naţionale condus de generalul-locotenent Nicolae Eftimescu, prim-locţiitor al şefului Marelui Stat Major.

După ce am stabilit amendamentele ce propuneam să fie operate, am fixat ca termen, marţi, 19 decembrie, când urmau să fie prezenţi şi cei doi miniştri, de la armată şi externe, pentru a definitiva materialul şi a-l pregăti spre a fi prezentat lui N.Ceauşescu. Dar, după cum se ştie, lucrurile s-au desfăşurat altfel.

— *În încheiere, veţi fi de acord, domnule general, că aceste memorii în dialog reprezintă doar o parte din ceea ce aţi strâns, într-o viaţă de om închinată patriei şi oştirii, fapte şi aprecieri ce se impun a fi consemnate.*

Îi mulţumim respectuos generalului-colonel (r) dr.Constantin Olteanu şi îl aşteptăm în continuare la tulburătoarea întâlnire cu istoria.

ANEXE

TRATATUL ATLANTICULUI DE NORD

Statele părţi la prezentul tratat,

reafirmându-şi încrederea în scopurile şi principiile Cartei Naţiunilor Unite şi dorinţa de a trăi în pace cu toate popoarele şi cu toate guvernele,

hotărâte să apere libertatea popoarelor lor, moştenirea lor comună şi civilizaţia lor, întemeiate pe principiile democraţiei, libertăţii individului şi domniei dreptului,

străduindu-se să promoveze bunăstarea şi stabilitatea în regiunea Atlanticului de Nord,

decise să-şi unească eforturile pentru apărarea lor colectivă şi pentru menţinerea păcii şi securităţii,

au căzut de acord asupra prezentului Tratat al Atlanticului de Nord:

Art.1. Părţile se obligă, aşa cum este stipulat în Carta Naţiunilor Unite, să soluţioneze prin mijloace paşnice orice diferende internaţionale în care ar putea fi implicate, în aşa fel încât pacea şi securitatea internaţională, precum şi dreptatea să nu fie primejduite, şi să se abţină în relaţiile lor internaţionale de a recurge la ameninţarea sau la folosirea forţei, în orice mod incompatibil cu scopurile Naţiunilor Unite.

Art.2. Părţile vor contribui la dezvoltarea relaţiilor internaţionale paşnice şi prieteneşti, întărind instituţiile lor libere, asigurând o mai bună înţelegere a principiilor pe care sunt întemeiate aceste instituţii şi promovând condiţii de stabilitate şi bunăstare. Ele se vor strădui să înlăture orice conflicte în politica lor economică internaţională şi vor încuraja colaborarea economică între oricare dintre ele sau între toate împreună.

Art.3. Pentru a asigura îndeplinirea în mod mai eficient a scopurilor prezentului tratat, Părţile, acţionând individual şi împreună, în chip continuu şi efectiv, prin dezvoltarea mojloacelor proprii şi prin ajutor reciproc, vor menţine şi spori capacitatea lor individuală şi colectivă de rezistenţă împotriva unui atac armat.

Art.4. Părţile se vor consulta de fiecare dată când, după părerea uneia dintre ele, integritatea teritorială, independenţa politică sau securitatea uneia dintre Părţi vor fi ameninţate.

Art.5. Părţile sunt de acord că un atac armat împotriva uneia sau mai multora dintre ele în Europa sau America de Nord va fi considerat ca un atac îndreptat împotriva tuturor Părţilor; ca atare, ele convin că, dacă un astfel de atac se produce, fiecare dintre ele, exercitând dreptul de legitimă apărare, individuală sau colectivă, recunoscut de articolul din Carta Naţiunilor Unite, va ajuta Partea sau Părţile astfel atacate, luând imediat, individual şi de acord cu celelalte Părţi, măsura pe care o va socoti necesară, inclusiv folosirea forţei armate, pentru a restabili şi asigura securitatea regiunii Atlanticului de Nord.

Orice atac armat în acest fel şi orice măsură luată ca urmare a acestuia vor fi imediat aduse la cunoştinţa Consiliului de Securitate. Aceste măsuri vor lua sfârşit atunci când Consiliul de Securitate va fi luat măsurile necesare pentru a restabili şi menţine pacea şi securitatea internaţională.

Art.6. În aplicarea articolului 5, se consideră atac armat împotriva uneia sau mai multor Părţi: un atac armat împotriva teritoriului uneia dintre ele în Europa sau în America de Nord împotriva departamentelor franceze din Algeria, împotriva forţelor de ocupaţie ale vreuneia dintre Părţi în Europa, împotriva insulelor aflate sub jurisdicţia uneia dintre părţi în regiunea Atlanticului de Nord, la nord de Tropicul Cancerului, sau împotriva navelor şi aeronavelor uneia dintre părţi în aceeaşi regiune.

Art.7. Prezentul tratat nu afectează şi nu va fi interpretat ca afectând în nici un fel drepturile şi îndatoririle decurgând din Carta pentru Părţile care sunt membre ale Naţiunilor Unite sau responsabilitatea primordială a Consiliului de Securitate în ce priveşte menţinerea păcii şi a securităţii internaţionale.

Art.8. Fiecare dintre Părţi declară că nici un angajament internaţional actualmente în vigoare între state nu este în contradicţie cu dispoziţiile prezentului tratat şi îşi asumă obligaţia de a nu semna nici un angajament internaţional în contradicţie cu tratatul.

Art.9. Prin prezenta dispoziţie Părţile constituie un consiliu, în care fiecare dintre ele va fi reprezentată, pentru a examina problemele relative la aplicarea tratatului. Consiliul va fi astfel organizat încât să se poată întruni repede şi în orice moment. El va înfiinţa organismele subsidiare care vor fi necesare; în special va stabili imediat un comitet de apărare care va recomanda măsurile ce trebuie luate în vederea aplicării articolelor 3 şi 5.

Art.10. Prin acord unanim, Părţile pot invita să adere la tratat orice alt stat european care poate contribui la dezvoltarea principiilor prezentului tratat şi la securitatea regiunii Atlanticului de Nord. Orice stat astfel invitat poate deveni parte la tratat, depunând instrumentul de accesiune pe lângă guvernul Statelor Unite ale Americii. Acesta va informa fiecare dintre Părţi de depunerea fiecărui instrument de accesiune.

Art.11. Acest tratat va fi ratificat şi dispoziţiile sale vor fi aplicate de Părţi în conformitate cu respectivele lor reglementări constituţionale. Instrumentele de ratificare vor fi depuse de îndată ce va fi posibil pe lângă Guvernul Statelor Unite ale Americii, care va informa pe toţi semnatarii de depunerea fiecărui instrument de ratificare. Tratatul va intra în vigoare între statele care l-au ratificat imediat ce au fost depuse ratificările majorităţii semnatarilor inclusiv cele ale Belgiei, Canadei, Statelor Unite, Franţei, Luxemburgului, Olandei şi Regatului Unit şi va fi aplicat faţă de ceilalţi semnatari în ziua depunerii ratificării lor.

Articolul 12. După ce tratatul va fi fost în vigoare timp de zece ani, sau la orice altă dată

ulterioară, Părţile se vor consulta, dacă una dintre ele o cere, în privinţa revizuirii tratatului, ţinând seama de factorii care vor afecta în acel moment pacea şi securitatea în regiunea Atlanticului de Nord, inclusiv dezvoltarea acordurilor,atât universale cât şi regionale, încheiate în conformitate cu Carta Naţiunilor Unite, pentru menţinerea păcii şi a securităţii internaţionale.

Art.13. După ce tratatul va fi fost în vigoare timp de douăzeci de ani, oricare Parte va putea face să înceteze tratatul în ceea ce o priveşte, la un an după ce va fi notificat denunţarea guvernului Statelor Unite ale Americii, care va informa guvernele celorlalte Părţi de depunerea fiecărui instrument de denunţare.

Art.14. Acest tratat, ale cărui texte francez şi englez sunt deopotrivă valabile, va fi depus în arhivele guvernului Statelor Unite ale Americii. Copii conforme certificate vor fi transmise de acesta guvernelor celorlalte state semnatare.

Drept care, plenipotenţiarii mai jos numiţi au semnat prezentul tratat.

Încheiat la Washington, la 4 aprilie 1949.

NOTĂ: Reprodus după Florian Gârz, NATO: GLOBALIZARE sau DISPARIŢIE? DE LA RĂZBOIUL RECE LA PACEA PIERDUTĂ, Casa editorială ODEON, Bucureşti, 1995.

TRATAT DE PRIETENIE, COLABORARE ŞI ASISTENŢĂ MUTUALĂ (VARŞOVIA)

Părţile contractante,

reafirmându-şi năzuinţa de a crea un sistem de securitate colectivă în Europa, bazat pe participarea tuturor statelor europene, indiferent de orânduirea lor socială şi de stat, ceea ce ar permite unirea eforturilor lor în interesul asigurării păcii în Europa,

luând totodată în considerare situaţia creată în Europa, în urma ratificării acordurilor de la Paris, care prevăd constituirea unei grupări militare sub forma "Uniunii Europei Occidentale", cu participarea Germaniei occidentale în curs de remilitarizare şi includerea ei în blocul nord-atlantic, ceea ce agravează primejdia uni nou război şi creează o ameninţare pentru securitatea naţională a statelor iubitoare de pace,

fiind convinse că în aceste condiţii statele iubitoare de pace din Europa trebuie să ia măsurile necesare pentru asigurarea securităţii lor şi în interesul menţinerii păcii în Europa,

călăuzindu-se după obiectivele şi principiile Cartei Organizaţiei Naţiunilor Unite,

în interesul întăririi continue şi dezvoltării prieteniei, colaborării şi asistenţei mutuale, în conformitate cu principiile respectării independenţei şi suveranităţii statelor, precum şi neamestecului în afacerile lor interne,

au hotărât să încheie prezentul Tratat de prietenie, colaborare şi asistenţă mutuală şi au desemnat drept împuterniciţi ai lor:

Prezidiul Adunării Populare a Republicii Populare Albania - pe Mehmet Shehu, preşedintele Consiliului de Miniştri al Republicii Populare Albania,

Prezidiul Adunării Populare a Republicii Populare Bulgare - pe Vîlko Cervenkov, preşedintele Consiliului de Miniştri al Republicii Populare Bulgare,

Preşedintele Republicii Cehoslovace - pe Wiliam Siroky, prim-ministru al Republicii Cehoslovace,

Preşedintele Republicii Democrate Germane - pe Otto Grotewohl, primul ministru al Republicii Democrate Germane,

Consiliul de Stat al Republicii Populare Polone - pe Jozef Cyrankiewicz, preşedintele Consiliului de Miniştri al Republicii Populare Polone,

Prezidiul Marii Adunări Naţionale a Republicii Populare Române - pe Gheorghe Gheorghiu-Dej, preşedintele Consiliului de Miniştri al Republicii Populare Române,

Prezidiul Republicii Populare Ungare - pe Andras Hegedus, preşedintele Consiliului de Miniştri al Republicii Populare Ungare,

Prezidiul Sovietului Suprem al Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste - pe Nikolai Aleksandrovici Bulganin, preşedintele Consiliului de Miniştri al Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste

care, prezentându-şi împuternicirile, constatate a fi în forma cuvenită şi în deplină ordine, au convenit asupra celor ce urmează:

Art.1. Părţile contractante se obligă ca, în conformitate cu Carta Organizaţiei Naţiunilor Unite, să se abţină în relaţiile lor internaţionale de la ameninţarea cu forţa sau de la folosirea ei şi să rezolve litigiile lor internaţionale prin mijloace paşnice în aşa fel încît să nu pericliteze pacea şi securitatea internaţională.

Art.2. Părţile contractante declară că sînt gata să participe în spiritul unei colaborări sincere la toate acţiunile internaţionale avînd drept scop asigurarea păcii şi securităţii internaţionale şi că îşi vor consacra în întregime forţele atingerii acestor ţeluri.

Totodată, Părţile contractante vor depune eforturi pentru ca, în înţelegere cu alte state care doresc să colaboreze în această direcţie, să se ia măsuri aficiente în vederea reducerii generale a armamentelor şi a interzicerii armelor atomice, cu hidrogen şi a celorlalte tipuri de arme de exterminare în masă.

Art.3. Părţile contractante se vor consulta între ele asupra tuturor problemelor internaţionale importante care afectează interesele lor comune, călăuzindu-se după interesele întăririi păcii şi securităţii internaţionale.

Ele se vor consulta neîntârziat în interesul asigurării apărării comune şi menţinerii păcii şi securităţii ori de câte ori, după părerea oricăreia dintre ele, se va ivi primejdia unui atac armat împotriva uneia sau mai multor state semnatare ale tratatului.

Art.4. În cazul unui atac armat în Europa din partea vreunui stat sau grup de state împotriva unuia sau mai multor state semnatare ale tratatului fiecare stat semnatar al Tratatului, în cadrul exercitării dreptului la autoapărare individuală sau colectivă, în conformitate cu art. 51 al Cartei Organizaţiei Naţiunilor Unite, va acorda statului sau statelor care au fost supuse unui asemenea atac ajutor imediat, în mod individual, în înţelegere cu celelalte state semnatare ale Tratatului şi prin toate mijloacele care i se par necesare, inclusiv folosirea forţei armate. Statele semnatare ale tratatului se vor consulta imediat asupra măsurilor ce trebuie luate în comun în scopul restabilirii şi menţinerii păcii şi securităţii internaţionale.

În conformitate cu prevederile Cartei Organizaţiei Naţiunilor Unite, Consiliul de Securitate va fi informat asupra măsurilor luate în baza prezentului articol. Aceste măsuri vor fi sistate îndată ce Consiliul de Securitate va fi luat măsurile necesare pentru restabilirea şi menţinerea păcii şi securităţii internaţionale.

Art.5. Părţile contractante au căzut de acord asupra creării unui Comandament unificat al forţelor lor armate care, potrivit înţelegerii între Părţi, vor fi puse sub comanda acestui comandament, care acţionează pe baza unor principii stabilite în comun. Ele vor lua de asemenea de comun acord alte măsuri necesare pentru întărirea capacităţii lor de apărare, pentru a apăra munca paşnică a popoarelor lor, pentru a garanta inviolabilitatea frontierelor şi teritoriilor lor şi a asigura apărarea împotriva unei eventuale agresiuni.

Art.6. În scopul înfăptuirii consultărilor prevăzute în prezentul Tratat între statele semnatare ale Tratatului şi pentru examinarea problemelor ce se vor ivi în legătură cu aplicarea prezentului Tratat se creează un Comitet Politic Consultativ, în care fiecare stat semnatar al Tratatului va fi reprezentat printr-un membru al guvernului sau printr-un alt reprezentant numit în mod special.

Comitetul poate crea organele auxiliare care s-ar dovedi necesare.

Art.7. Părţile contractante se obligă să nu ia parte la nici un fel de coaliţii sau alianţe şi să nu încheie nici un fel de acorduri ale căror scopuri ar fi în contradicţie cu scopurile prezentului tratat.

Părţile contractante declară că obligaţiile lor, decurgând din tratatele internaţionale în vigoare, nu sînt în contradicţie cu prevederile prezentului Tratat.

Art.8. Părţile contractante declară că vor acţiona într-un spirit de prietenie şi colaborare, în scopul dezvoltării şi întăririi continue a legăturilor economice şi culturale dintre ele, călăuzindu-se după principiile respectării reciproce a independenţei şi suveranităţii lor şi neamestecului în treburile lor interne.

Art.9. Prezentul Tratat este deschis şi altor state, indiferent de orînduirea lor socială şi de stat, care vor declara că sînt gata ca, participînd la prezentul Tratat, să contribuie la unirea eforturilor statelor iubitoare de pace în scopul asigurării păcii şi securităţii popoarelor. O asemenea aderare va intra în vigoare cu consimţământul statelor semnatare ale Tratatului după ce documentul cu privire la ea va fi fost remis spre păstrare guvernului Republicii Populare Polone.

Art.10. Prezentul Tratat urmează a fi ratificat, iar instrumentele de ratificare vor fi remise spre păstrare guvernului Republicii Populare Polone.

Tratatul va intra în vigoare în ziua în care va fi depus spre păstrare ultimul instrument de ratificare. Guvernul Republicii Populare Polone va informa celelalte state semnatare ale Tratatului asupra depunerii spre păstrare a fiecărui instrument de ratificare.

Art.11. Prezentul Tratat va rămâne în vigoare timp de 20 de ani. Pentru Părţile contractante care, cu un an înainte de expirarea acestui termen, nu vor prezenta guvernului Republicii Populare Polone o declaraţie de denunţare a Tratatului, el va rămâne în vigoare şi în următorii zece ani.

În cazul când în Europa va fi creat un sistem de securitate colectivă şi va fi încheiat în acest scop un tratat general- european de securitate colectivă, lucru spre care Părţile contractante vor tinde neîncetat, prezentul Tratat îşi va pierde valabilitatea în ziua intrării în vigoare a tratatului general-european.

Întocmit la Varşovia, la 14 mai 1955, într-un exemplar, în limbile rusă, poloneză, cehă şi germană, toate textele având aceeaşi putere. Copii legalizate ale prezentului Tratat vor fi transmise de către guvernul Republicii Populare Polone tuturor celorlalţi semnatari ai Tratatului.

Drept care împuterniciţii au semnat prezentul Tratat şi l-au parafat.

NOTE 1. Reprodus după ROMÂNIA ŞI TRATATELE INTERNAŢIONALE, Editura Militară, Bucureşti, 1972.

2. România a devenit parte prin ratificare la 3 iunie 1955. Tratatul a intrat în vigoare la 4 iunie 1955. La 13 septembrie 1968 Republica Populară Albania a denunţat Tratatul.

COMUNICATUL CU PRIVIRE LA CONSFĂTUIREA COMITETULUI POLITIC CONSULTATIV AL STATELOR PARTICIPANTE LA TRATATUL DE LA VARȘOVIA (RETRAGEREA TRUPELOR SOVIETICE DIN ROMÂNIA)

La 24 mai 1958 a avut loc la Moscova consfătuirea Comitetului Politic Consultativ al statelor membre ale Tratatului de la Varșovia de prietenie, colaborare și asistență mutuală...

Ca observatori din partea Republicii Populare Chineze au participat doi vicepremieri ai Consiliului de Stat.

În conformitate cu articolul 3 al Tratatului de la Varșovia, care prevede consultări între statele participante la tratat asupra tuturor problemelor internaționale importante care afectează interesele lor comune, la Consfătuirea Comitetului Politic Consultativ a avut loc un schimb de păreri asupra situației internaționale actuale. Comitetul Politic Consultativ a constatat cu satisfacție deplina unanimitate a țărilor socialiste participante la consfătuire atât în aprecierea situației internaționale, cât și a sarcinilor lor comune în lupta pentru pace și securitatea popoarelor. Comitetul Politic Consultativ a adoptat în unanimitate Declarația statelor participante la Tratatul de la Varșovia, care se publică în presă.

Comitetul Politic Consultativ a ascultat raportul Comandantului suprem al Forțelor Armate Unite ale statelor participante la Tratatul de la Varșovia, cu privire la noua reducere a forțelor armate a țărilor participante la Tratatul de la Varșovia și cu privire la retragerea trupelor sovietice de pe teritoriul Republicii Populare Române.

Paralel cu reducerea suplimentară cu 300.000 de oameni de către Uniunea Sovietică a forțelor sale armate în 1958, fapt care a fost anunțat, statele participante la Tratatul de la Varșovia au hotărât ca, pe lângă reducerile considerabile ale forțelor lor armate efectuate anterior, să efectueze în 1958 o nouă reducere a forțelor armate în total cu 119.000 oameni, și anume:

Republica Populară Română cu 55.000 oameni, Republica Populară Bulgaria cu 23.000 oameni, Republica Populară Polonă cu 20.000 oameni, Republica Cehoslovacă cu 20.000 oameni, Republica Populară Albania cu 1.000 oameni. În felul acesta, țările participante la Tratatul de la Varșovia vor reduce în 1958 forțele lor armate cu 419.000 oameni.

Comitetul Politic Consultativ a aprobat propunerea guvernului Uniunii Sovietice, pusă de acord cu guvernul Republicii Populare Române, cu privire la retragerea în viitorul apropiat, de pe teritoriul Republicii Populare Române, a trupelor sovietice, care se află acolo în conformitate cu Tratatul de la Varșovia.

Guvernul sovietic, pe baza înțelegerii cu guvernul ungar, a hotărât să reducă, în 1958, trupele sovietice aflate în Ungaria cu încă o divizie și să o retragă de pe teritoriul Ungariei.

Comitetul Politic Consultativ a aprobat această hotărâre a guvernului sovietic.

Au fost de asemenea adoptate hotărâri asupra unor probleme organizatorice, care se referă la activitatea Forțelor Armate Unite ale statelor participante la Tratatul de la Varșovia.

Comitetul Politic Consultativ a hotărât să adreseze statelor membre ale Tratatului Atlanticului de Nord (N.A.T.O.) propunerea cu privire la încheierea unui Pact de neagresiune între statele participante la Tratatul de la Varșovia și statele membre ale N.A.T.O. Textul proiectului Pactului de neagresiune sus-menționat se publică separat.

Lucrările consfătuirii Comitetul Politic Consultativ al statelor participante la Tratatul de la Varșovia au demonstrat deplina unitate, prietenia frățească de nezdruncinat și colaborarea țărilor socialiste, care își îndreaptă toate forțele lor spre slăbirea încordării internaționale, crearea unei atmosfere de încredere reciprocă și de colaborare practică între toate statele, spre întărirea continuă a păcii.

NOTĂ: 1. Reprodus după ORGANIZAȚIA TRATATULUI DE LA VARȘOVIA, 1955-1975, Editura Politică, București, 1976.

CU PRIVIRE LA DOCTRINA MILITARĂ A STATELOR PARTICIPANTE LA TRATATUL DE LA VARȘOVIA

În situația actuală crește însemnătatea înțelegerii corecte a țelurilor și inițiativelor în domeniul militar ale statelor și alianțelor politico-militare, întruchipate în doctrinele lor militare. Recunoscînd aceasta și pornind de la necesitatea înlăturării definitive a războiului din viața omenirii, opririi cursei înarmărilor, excluderii folosirii forței militare, întăririi păcii și securității și realizării dezarmării generale și totale, statele participante la Tratatul de la Varșovia au hotărît să expună principiile esențiale ale doctrinei lor militare, care stă la baza activității Tratatului de la Varșovia și reflectă elementele comune ale obiectivelor politico-militare ale statelor participante și ale doctrinelor lor militare naționale.

I.

Doctrina militară a Tratatului de la Varșovia, ca și a fiecărui stat participant, este subordonată obiectivului neadmiterii războiului nuclear, cît și convențional. Prin natura orînduirii lor socialiste, aceste state nu și-au legat și nu își leagă viitorul de soluționarea pe cale militară a problemelor internaționale, ele se pronunță pentru rezolvarea tuturor problemelor internaționale litigioase numai pe cale pașnică, prin mijloace politice.

În secolul nuclear-cosmic, lumea a devenit prea fragilă pentru un război și o politică de forță. În condițiile în care s-au acumulat cantități uriașe de armamente dintre cele mai ucigătoare, omenirea se confruntă cu problema supraviețuirii. Un război mondial, și cu atît mai mult un război nuclear, ar avea urmări catastrofale nu numai pentru țările direct implicate în conflict, dar și pentru însăși viața pe pămînt.

Doctrina militară a statelor participante la Tratatul de Varșovia este strict defensivă, pornește de la faptul că, în condițiile actuale, recurgerea la calea militară pentru rezolvarea oricărei probleme litigioase este de neconceput.

Esența ei constă în următoarele:

- Statele participante la Tratatul de la Varșovia niciodată și în nici o împrejurare nu vor iniția acțiuni militare împotriva vreunui stat sau alianțe de state, dacă ele însele nu devin obiectul unui atac înarmat;
- Ele niciodată nu vor folosi primele armele nucleare;
- Ele nu au pretenții teritoriale față de nici un stat din Europa sau din afara Europei;
- Ele nu consideră dușman nici un stat, nici un popor; dimpotrivă, sînt gata să-și edifice relațiile cu toate țările lumii, fără excepție, pe baza luării reciproce în considerare a intereselor securității, a coexistenței pașnice.

Statele participante la Tratatul de la Varșovia declară că relațiile lor internaționale se bazează ferm pe respectarea principiilor independenței și suveranității naționale, nerecurgerii la forță și la amenințarea cu forța, inviolabilității frontierelor și integrității teritoriale, soluționării pe cale pașnică a conflictelor, neamestecului în treburile interne, egalității în drepturi și a celorlalte principii și scopuri prevăzute în Carta O.N.U. și în Actul final de la Helsinki și a normelor unanim recunoscute ale relațiilor internaționale.

Acționînd pentru realizarea de măsuri de dezarmare, statele participante la Tratatul de la Varșovia sînt puse în situația de a-și menține forțele armate într-o asemenea componență și la un astfel de nivel care să le permită respingerea oricărui atac din afară, împotriva oricărui stat participant la tratat.

Forțele armate ale statelor aliate sînt menținute la capacitatea de luptă pînă la limita care să nu permită să fie luate prin surprindere; în cazul în care asupra lor va fi comisă totuși o agresiune, ele vor da o ripostă zdrobitoare agresorului. Statele participante la Tratatul de la Varșovia niciodată nu au tins și nu tind să dețină forțe armate și armamente decît atît cît sînt necesare pentru aceste scopuri. În felul acesta ele se mențin în mod riguros în limitele necesare pentru apărare, pentru respingerea unei eventuale agresiuni.

II.

Statele participante la Tratatul de la Varșovia consideră că sarcina primordială pe care o au față de popoarele lor o reprezintă asigurarea securității acestora. Statele socialiste aliate nu au pretenții la o securitate mai mare ca a altor state, dar nu acceptă nici ca aceasta să fie diminuată. Echilibrul strategic-militar existent în prezent rămîne un factor hotărîtor pentru prevenirea războiului. Cu toate acestea, creșterea în continuare a nivelului echilibrului nu duce, după cum arată experiența, la o mai mare securitate. De aceea, ele vor continua să depună eforturi pentru păstrarea echilibrului forțelor armate la un nivel cît mai scăzut. În aceste condiții, încetarea cursei înarmărilor și realizarea unor măsuri de dezarmare efectivă capătă cu adevărat o importanță istorică. În zilele noastre statele nu au altă cale decît realizarea de înțelegeri privind reducerea radicală a nivelului confruntării militare.

Statele participante la Tratatul de la Varșovia acționează cu hotărîre de pe aceste poziții. În deplină concordanță cu esența defensivă a doctrinei lor militare, ele militează în mod statornic pentru realizarea următoarelor obiective fundamentale:

În primul rînd, încetarea urgentă, generală și completă a experiențelor nucleare, ca o măsură prioritară în domeniul opririi dezvoltării, producției și perfecționării armamentelor nucleare, reducerii pe etape și lichidării lor totale, opririi extinderii cursei înarmărilor în spațiul cosmic;

În al doilea rînd, interzicerea și lichidarea armelor chimice și a altor arme de distrugere în masă;

În al treilea rînd, reducerea forțelor armate și a armamentelor convenționale din Europa, pînă la nivelul la care nici una din părți, asigurîndu-și apărarea, să nu aibă mijloace pentru un atac prin surprindere asupra celeilalte părți, pentru desfășurarea unor operațiuni ofensive în general;

În al patrulea rînd, un control strict asupra tuturor măsurilor de dezarmare, bazat pe îmbinarea mijloacelor tehnice naționale cu proceduri internaționale, inclusiv crearea de organe internaționale corespunzătoare, schimb de informații militare, efectuarea de inspecții la fața locului;

În al cincilea rînd, crearea de zone libere de arme nucleare și chimice și, de asemenea, a unor zone cu o concentrare redusă a armamentelor și cu o încredere sporită în diferite regiuni ale Europei și în alte părți ale lumii; înfăptuirea unor măsuri militare de creștere a încrederii în Europa, pe bază de reciprocitate, și realizarea unor înțelegeri cu privire la asemenea măsuri și în alte regiuni ale lumii, precum și pe mări și oceane. Renunțarea reciprocă de către statele participante la Tratatul de la Varșovia și țările membre ale Alianței Nord-Atlantice la folosirea forței militare și asumarea obligației de a întreține relații pașnice; desființarea bazelor militare de pe teritoriile altor state; retragerea trupelor în limitele granițelor naționale; retragerea reciprocă din zona de contact nemijlocit dintre cele două alianțe militare a celor mai periculoase tipuri de armamente ofensive, precum și reducerea concentrărilor în această zonă a forțelor armate și armamentelor pînă la un anumit nivel.

În al șaselea rînd, considerînd anacronică continuarea divizării Europei în blocuri militare opuse, statele participante la Tratatul de la Varșovia se pronunță pentru desființarea simultană a alianței lor și a Alianței Nord-Atlantice și, ca prim pas, lichidarea organizațiilor militare ale acestora, crearea, în ultimă instanță, a unui sistem cuprinzător de securitate internațională.

III.

Statele participante la Tratatul de la Varșovia propun statelor membre ale Alianței Nord-Atlantice organizarea de consultări în scopul comparării doctrinelor militare ale celor două alianțe, analizării caracterului lor, examinării în comun a direcțiilor evoluției lor viitoare, urmărindu-se eliminarea suspiciunilor și a neîncrederii reciproce, acumulate de-a lungul anilor, pentru realizarea unei mai bune înțelegeri a intențiilor celuilalt, pentru ca concepțiile și doctrinele militare ale celor două blocuri și ale participanților la acestea să se bazeze pe elemente defensive.

Obiectivul consultărilor l-ar putea constitui, de asemenea, dezechilibrele și asimetriile care s-au creat în ceea ce privește unele tipuri de armamente și categorii de forțe ale armatei, căutarea căilor pentru înlăturarea acestora, pe baza efectuării unor reduceri de către partea aflată în avans, urmărind ca asemenea reduceri să conducă la niveluri tot mai scăzute.

Statele socialiste participante la Tratatul de la Varșovia propun organizarea unor asemenea consultări la un nivel corespunzător de experți, cu participarea specialiștilor militari ai țărilor celor două părți. Ele sînt gata pentru efectuarea unor astfel de consultări chiar în cursul anului 1987. Consultările ar putea avea loc la Varșovia sau Bruxelles ori, prin alternativă, în ambele orașe.

Pentru Republica Populară Bulgaria

TODOR JIVKOV

Secretar general al Comitetului Central al Partidului Comunist Bulgar, Preşedintele Consiliului de Stat al R.P. Bulgaria

Pentru Republica Socialistă Cehoslovacă

GUSTAV HUSAK

Secretar general al Comitetului Central al Partidului Comunist din Cehoslovacia, Preşedintele Republicii Socialiste Cehoslovace

Pentru Republica Democrată Germană

ERICH HONECKER

Secretar general al Comitetului Central al Partidului Socialist Unit din Germania, Preşedintele Consiliului de Stat al Republicii Democrate Germane

Pentru Republica Populară Polonă

WOJCIECH JARUZELSKI

Prim-secretar al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Unit Polonez, Preşedintele Consiliului de Stat al R.P. Polone

Pentru Republica Socialistă România

NICOLAE CEAUŞESCU

Secretar general al Partidului Comunist Român, Preşedintele Republicii Socialiste România

Pentru Republica Populară Ungară

JANOS KADAR

Secretar general al Partidului Muncitoresc Socialist Ungar

Pentru Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste

MIHAIL SERGHEEVICI GORBACIOV

Secretar general al Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice

Berlin 29 mai 1987

NOTĂ: 1. Reprodus după DOCTRINA PĂCII (Doctrina militară a statelor participante la Tratatul de la Varşovia), Viktor Kulikov, Editura Agenţiei de Presă Novosti, Moscova, 1988

STENOGRAMA ÎNTÂLNIRII LUI NICOLAE CEAUȘESCU CU MIHAIL GORBACIOV LA 4 DECEMBRIE 1989, LA MOSCOVA

La întîlnire au participat și Constantin Dăscălescu, prim-ministru al Republicii Socialiste România, și N.I.Rîșkov, președintele Consiliului de Miniștri al U.R.S.S.

M.S.Gorbaciov: Tovarășe Ceaușescu, în primul rînd aș dori să vă felicit în numele conducerii noastre pentru încheierea cu succes a Congresului dumneavoastră. Eu cred că dumneavoastră sînteți satisfăcut de rezultatele Congresului. În societatea dumneavoastră, în rîndul comuniștilor romîni, după cîte mi-au povestit tovarășii noștri, reacția este bună la hotărîrile Congresului.În numele meu și al conducerii sovietice, vă adresez dumneavoastră și întregii conduceri de partid un salut cordial și cele mai bune urări de succes în înfăptuirea hotărîrilor Congresului.

Nicolae Ceaușescu: Eu aș dori să vă mulțumesc pentru salutul adresat și, la rîndul meu, aș dori să vă adresez și eu, în numele conducerii noastre de partid, al meu personal, dumneavoastră și conducerii sovietice un salut călduros. Desigur, sînt bucuros că am convenit să avem o întîlnire scurtă, deși este nevoie de o întîlnire mai lungă.

M.G.: Vom căuta timp și pentru aceasta.

N.C.: Sînt foarte multe probleme de discutat. Vă mulțumesc pentru felicitările adresate în legătură cu încheierea Congresului. Într-adevăr, a fost un Congres bun și s-a încheiat cu rezultate bune. Acum trebuie să lucrăm pentru a realiza în practică cele hotărîte de Congres.

M.G.: Întotdeauna, după un mare eveniment de acest fel, mai ales după Congres, avem în față sarcini foarte mari. Totdeauna este așa. La noi situația necesită o atenție foarte mare. Noi așa o și abordăm. Preocuparea noastră principală este să ne descotorosim de elementele care au îngreunat dezvoltarea noastră. Desigur, noi sîntem atașați opțiunii noastre și nu putem fi de acord cu încercările care se fac de a aprecia drumul pe care noi l-am parcurs pînă acum ca un drum de greșeli și speranțe neîmplinite. Este un proces complex și o astfel de cotitură în lume, cum este revoluția noastră, nu se poate aprecia numai prin "alb și negru", chiar dacă judecăm după criterii mari, istorice, și fără să exagerăm. Eu nu cred că putem să admitem, din punctul de vedere al adevărului și moralei, să se subaprecieze ceea ce au făcut generațiile premergătoare. Ei au trăit, și-au sacrificat sănătatea, viața însăși și s-au bucurat, cu toate că au fost și drame. De aceea, noi dorim, prin perestroika noastră, să acumulăm tot ceea ce este bun și să deschidem perspectivele pentru reînnoirea și perfecționarea societății. Bineînțeles că procesul acesta este complex, dar noi sperăm totuși la un succes și știm că nu va fi un succes rapid.

N.C.: La Congresul nostru, noi am avut - nu mult, dar am avut - un pasaj special despre Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, și despre marile realizări ale popoarelor sovietice. Totuși, ceea ce au realizat popoarele sovietice în istorie nu poate fi șters și nu poate fi uitat.

M.G.: Acesta ar fi un altfel de neadevăr, încă şi mai prost decît cele care se spun.

N.C.: Sigur că într-o asemenea activitate grandioasă au fost şi lipsuri, şi greşeli şi abuzuri, dar istoria nu reţine niciodată decît ceea ce asigură mersul înainte. Eu salut ceea ce aţi spus dumneavoastră, tovarăşe Gorbaciov, cu privire la necesitatea de a pune într-adevăr, cu putere în evidenţă, ceea ce s-a realizat în construcţia socialismului, pentru că în acest fel popoarele sovietice vor fi şi mai mult mobilizate în realizările noilor obiective. Sigur, trebuie să perfecţionăm continuu organizarea societăţii, metodele economice, tot ceea ce trebuie să asigure construcţia mai bună a socialismului.

M.G.: Eu cred că aceasta este o remarcă foarte consistentă, pentru că noi deseori am întîrziat în rezolvarea multor probleme care erau coapte.

N.C.: Însă, să ştiţi că ceea ce se face acum, peste 10 ani tot va fi învechit, dacă nu vom avea permanent în vedere ceea ce este nou.

M.G.: Categoric.

N.C.: Esenţialul este să realizăm socialismul ca să asigure o viaţă mai bună oamenilor, şi materială, şi spirituală.

M.G.: Îl rog pe tovarăşul Stoica să vă traducă ultimul articol pe care l-am scris în legătură cu ideile socialismului şi perestroika. Acolo sînt expuse toate aceste lucruri.

N.C.: M-am uitat prin el şi am o traducere scurtă.

M.G.: Dar din extrase nu iese totul foarte clar.

N.C.: Mă gîndesc să vă şi răspund.

M.G.: Foarte bine.

N.C.: Însă putem face aşa: două delegaţii ale partidelor noastre - dacă vom găsi şi pe alţii ar fi bine, dar acum este greu să elaboreze un material mai general despre socialism şi perspectivele lui.

M.G.: Nu sînt împotrivă.

N.C.: Să ştiţi că multe partide cer şi aşteaptă acest lucru şi, sigur, ar saluta dacă Uniunea Sovietică ar lua parte activă la această activitate.

M.G.: Foarte bine.

N.C.: Sigur, nu formele vechi - noi le-am criticat, ştiţi bine - dar, totuşi, toată lumea acordă importanţă Uniunii Sovietice. Mă refer la mişcarea comunistă şi la forţele progresiste.

M.G.: Bine. Să dăm această sarcină secţiilor ideologice şi internaţionale şi să înceapă să lucreze - probabil mai întîi la nivel ştiinţific şi pe urmă la nivel politic.

N.C.: Pe urmă, îl vedem împreună. Pentru că sîntem la problemele acestea, hai să începem cu problema unei întîlniri a partidelor comuniste şi muncitoreşti. Desigur, nu vreau acum să luăm o hotărîre, însă să ştiţi că foarte multe partide au ridicat această problemă. De aceea, noi am şi înscris în hotărîrea noastră că vom acţiona în această direcţie. Am putea face un grup de iniţiativă.

M.G.: Eu am gîndit puţin altfel.

N.C.: Să înceapă să lucreze.

M.G.: Eu sînt mai mult pentru ideea pe care aţi propus-o în scrisoare. Totuşi, ar trebui ca noi în cadrul ţărilor socialiste să avem o dezbatere pe această tematică. Cum putem să ieşim la o întîlnire mai largă fără să precizăm poziţia în problemele noastre?

N.C.: Aceasta necesită un timp mai lung de pregătire. Însăşi crearea acestui grup ar avea o influenţă mare şi pentru ţările socialiste, să ştiţi, şi nimeni nu este pentru o conferinţă unde să se spună aşa sau aşa. Deci ar fi foarte bine, totuşi, ca un grup de iniţiativă să fie format şi să înceapă să lucreze. Aceasta ar fi un ajutor pentru ţările socialiste.
M.G.: Noi înţelegem astfel: Comitetul Central al Partidului Comunist Român să facă un sondaj de opinie, pentru că acum nu este prea prielnic momentul. A fost cîndva o asemenea atitudine prielnică, un asemenea spirit favorabil unei consfătuiri, dar pe urmă a început un proces de regîndire a locului şi rolului partidelor şi acum există o altfel de dorinţă - fiecare doreşte să-şi facă ordine în casa proprie.
N.C.: Vreau să vă spun deschis: a fost un timp cînd noi am fost împotriva unor asemenea conferinţe.
M.G.: Acum alţii sînt împotrivă.
N.C.: Dar nouă ni s-au adresat mai multe partide şi tocmai pentru că este o situaţie foarte grea în mişcarea comunistă, avem răspunderea să facem ceva, chiar dacă vor veni un număr nu prea mare de partide. Ştiţi ce a spus Lenin în 1903?
M.G.: Nu ştiu!
N.C.: Oricît de puţini am fi, tot trebuie să ridicăm steagul. Oamenii au nevoie să vadă că se acţionează în direcţia creşterii influenţei socialismului şi întăririi mişcării revoluţionare.
M.G.: Eu am gîndit că ceea ce facem noi în direcţia reînnoirii socialismului, creşte gradul de interes pentru dezvoltarea socialismului.
N.C.: Nu este timp acum să discutăm problema aceasta. Sînt lucruri bune, sînt şi lucruri care nu sînt prea bune şi dacă ar trebui să ne aşezăm acum să discutăm această problemă ne-ar trebui un timp lung. Sînt însă şi lucruri bune.
M.G.: Avem într-adevăr timp puţin. Dar să ne gîndim la această problemă.
N.C.: Eu nu aş dori să realizăm un grup de iniţiativă fără Partidul Comunist al Uniunii Sovietice.
M.G.: Chiar invers ar fi mai bune.
N.C.: Cred că nu ar fi bine.
M.G.: Chiar egalitatea în drepturi pune în evidenţă acest lucru.
N.C.: Este adevărat, dar, totuşi, eu consider că Partidul Comunist al Uniunii Sovietice nu trebuie să rămînă în afara unei asemenea acţiuni. Însă, aşa cum am spus, nu cred că trebuie să hotărîm acum asupra acestei probleme. Eu vă rog însă să reflectaţi asupra ei.
M.G.: Ne gîndim şi vă dăm un răspuns.
N.C.: Este o problemă care se pune şi trebuie să-i dăm un răspuns. Se pun astăzi multe probleme şi oamenii simt nevoia unor răspunsuri. În fond, lumea gîndeşte aşa: de ce se pot întîlni social-democraţii, liberalii, democrat-creştinii...
M.G.: Conservatorii...
N.C.: Da, şi conservatorii. Şi atunci partidele comuniste de ce nu se pot întîlni?
M.G.: Pentru că tovarăşul Ceauşescu şi Berlinguer au fost împotrivă cîndva.
N.C.: În anumită formă da, şi istoria a demonstrat că am avut dreptate.
M.G.: Şi eu am fost întotdeauna contra, dar de mine nu a depins mare lucru atunci.
N.C.: Deci să începem să lucrăm un material comun şi dacă vor fi şi alte partide de acord cu el, foarte bine. Am înţeles că aici aţi fost de acord.

M.G.: Să ne gîndim şi vă dăm un răspuns.

N.C.: Bine. Şi acum trecem la problemele bilaterale? Sau hai să terminăm cu cele mai generale. Noi sîntem foarte preocupaţi de ce se întîmplă în cîteva ţări socialiste din Europa. Înţelegem perfecţionarea, înnoirea, însă nu de aceasta vreau să vorbesc acum, dar forma în care se acţionează pune foarte serios în pericol nu numai socialismul, ci şi existenţa partidelor comuniste din ţările repective. Dacă se lasă să se continue acest curs, se va ajunge la o situaţie foarte gravă. Oricum, nu se poate spune că, în aceste ţări, socialismul nu a realizat nimic. Cred că Uniunea Sovietică, mă refer la Partidul Comunist al Uniunii Sovietice, poate să aibă în această privinţă un anumit rol - nu pe cale militară - pentru a ajuta la o mai bună orientare, aşa cum aţi început astăzi să vorbiţi de o orientare mai bună a acestor ţări şi partide. Sigur, o întîlnire care va avea loc între ţările socialiste şi partidele noastre va ajuta, dar cred că în orice caz trebuie reflectat foarte serios la felul în care se acţionează în unele ţări.

M.G.: Aici este întrebarea cum să se acţioneze, şi una mai importantă - cum să acţioneze. Cine a împiedicat Cehoslovacia şi Republica Democrată Germană - ţări care aveau un nivel de dezvoltare economică şi socială destul de ridicat, care aveau condiţii de viaţă aşa de bune - să înceapă la timp procesele lor de modernizare, în cursul cărora să ţină seama de momentele noi care au apărut în dezvoltarea societăţii? Dacă ar fi făcut acest lucru la timpul respectiv s-ar fi desfăşurat cu totul altfel evenimentele de astăzi. La fel şi noi, în Uniunea Sovietică - dacă noi ne-am fi ocupat de progresul tehnico-ştiinţific şi de dezvoltarea economică la timpul respectiv, altfel ar fi fost evenimentele care le trăim astăzi. S-a vorbit mult la vremea aceea, în plenare şi congrese, despre revoluţia tehnico-ştiinţifică şi despre dezvoltarea ţării noastre şi pînă la urmă totul a fost lăsat la o parte. Şi acum stă un raport pentru Comitetul Central privind revoluţia tehnico-ştiinţifică din 1973 şi iată că acum, după 15 ani, începem să realizăm ceea ce trebuia să facem atunci. Cred că noi am pierdut mult din prestigiul nostru datorită faptului că nu am acţionat la timp.

N.C.: Şi aceasta este adevărat.

M.G.: Indiferent că ne plac sau nu ne plac metodele tovarăşului Ceauşescu, noi ştim că în România s-au făcut multe şi în mod obiectiv fiecare îşi alege metodele sale pe calea progresului şi a construcţiei socialismului. Deci, cam aceasta este. Iată situaţia prietenului nostru comun, tovarăşul Honecker. Noi avem o simpatie reciprocă, dar în ultimul timp nici dînsul nu a vrut să mai vorbească cu mine, nici eu nu am mai vorbit cu dînsul. Şi, totuşi, eu i-am spus: tovarăşe Honecker este treaba ta să iei hotărîri, noi nu hotărîm nimic în locul tău, nici nu propunem să iei măsurile noastre, nici altceva. De altfel, ştiu că m-aţi criticat împreună....

N.C.: Nu, nu v-am criticat. Dimpotrivă, am discutat că ar fi bine să ne întîlnim mai iute să discutăm cum să lucrăm mai bine.

M.G.: Sincer vorbind, pentru tovarăşul Honecker eu am mari emoţii.

N.C.: Şi îmi pare foarte rău şi cred că ar trebui - de aceea am spus-o şi public - să se facă ceva pentru că nu se poate admite aşa ceva. Inclusiv faţă de tovarăşul Jivkov.

M.G.: În ce-l priveşte pe tovarăşul Jivkov, probabil că totul va fi mai normal. Nu ştiu care este situaţia acolo. Desigur, pe parcursul anilor, s-au mai acumulat unele lucruri. Dacă acolo nu sînt nişte abuzuri grave, frapante, atunci se va rezolva mai bine. Nu se poate face, totuşi, aşa în politică.

Noi încercăm la nivelul conducerii politice să ne ocupăm de probleme politice, nu să intrăm și să vedem cine a făcut și ce a făcut. Dumneavoastră știți că există în societate forțe care ridică mereu această problemă și care răscolesc tot timpul societatea. Ce să facem? Dumneavoastră spuneți că vă preocupă aceste probleme, dar ce să facem?

N.C.: Să discutăm cum să soluționăm problemele.

M.G.: În R.D.Germană au discutat și deja i-au exclus din partid.

N.C.: Am văzut, dar deja acolo lucrează de acum influențele din afară, din Republica Federală Germania.

M.G.: Milos Jakes este prietenul meu mai vechi. I-am spus: dumneavoastră aveți o țară bună, un popor calificat, bine organizat, bine educat, trebuie să faceți schimbări mai repede, altfel veți fi învinși și veți ajunge într-o situație ca la noi, să rezolvați problemele sub tropăitul picioarelor. Jakes m-a ascultat și apoi a spus: atunci mai bine să aștept ca pînă vin ceilalți la putere în Uniunea Sovietică. A așteptat și iată ce s-a întîmplat. Acestea sînt două țări cu o situație prosperă, cele mai bogate, în afară de noi, bineînțeles, pentru că noi sîntem cei mai bogați.

N.C.: Începînd din 1968 noi am spus: hai să ne apucăm să dezvoltăm economia, pentru că altfel n-o să ne ajute nimeni. Și am lucrat în această direcție.

M.G.: Ați făcut mult.

N.C.: Pînă în 1984 nu am primit un litru de petrol din Uniunea Sovietică.

M.G.: Pentru ce aveați nevoie? Aveți petrolul dumneavoastră. Aceasta este o problemă clară, deja.

N.C.: Eu am vrut numai să reamintesc.

M.G.: Totuși, ați făcut multe.

N.C.: Am lucrat și am adus îmbunătățiri în dezvoltarea societății și a economiei. Ceea ce faceți dumneavoastră acum am încercat și noi la un moment dat. Am creat așa-zișii mandatari, și după un an de zile am văzut că se îmbogățesc și am lichidat complet această situație.

M.G.: Așa o perspectivă ne prevedeți și nouă?

N.C.: În orice caz, ca să se îmbogățească unii prin speculă, aceasta nu este o perspectivă, știți și dumneavoastră acest lucru destul de bine. Am introdus și autoconducerea, și noul mecanism economic și consiliile de conducere.

M.G.: Cînd vă ascult mă gîndesc că dumneavoastră într-un an aveți timp să vizitați fiecare județ.

N.C.: Chiar fiecare județ, nu.

M.G.: Dar spuneți, într-o țară așa mare ca a noastră, cum putem noi să conducem în același fel ca dumneavoastră? Noi trebuie să ne gîndim la alte metode.

N.C.: Și noi avem autonomie, însă una este autonomia în republici și chiar în regiuni și județe, și alta este autonomia întreprinderilor. Oricum, o orientare generală și un control general este obligatoriu chiar pentru Uniunea Sovietică.

M.G.: Tovarășe Ceaușescu, noi sîntem pentru un centru puternic, însă îl gîndim puțin altfel.

N.C.: Trebuie neapărat. Însă republicile trebuie să aibă mai multă autonomie și județele la fel. Noi mergem pînă în comune, acum. Sigur, sîntem o țară mică.

M.G.: Nu este mică, este mijlocie.

N.C.: Dar, în orice caz, nu se poate ca întreprinderile, chiar la nivel republican, să nu fie sub o îndrumare unitară, sigur, cu multă autonomie, cu multe drepturi. Cu vreo 20 de ani în urmă le-am dat și noi drepturi foarte multe și primul lucru pe care l-au făcut a fost să ia credite și să facă tot felul de investiții neeconomice. Atunci noi le-am restrîns drepturile și am gîndit că trebuie să ținem în mînă anumite lucruri, deoarece pentru România 11 miliarde de dolari datorie, în 1980, constituia o situație foarte grea. De altfel, trebuie să vă spun că în discuțiile pe care le-am avut atunci cu Brejnev, el mi-a spus de cîteva ori: nu te duce să faci datorii. De cîteva ori mi-a atras atenția asupra acestui lucru, însă am greșit că am dat multe drepturi întreprinderilor și toți s-au apucat și au spus că dacă avem drepturi, atunci să luăm credite din străinătate.

M.G.: Guvernul este de vină!

N.C.: Tovarășul Dăscălescu nu era atunci prim ministru.

C.Dăscălescu: Eu am venit la plată!

N.C.: Însă după aceea am luat măsuri și am oprit această situație reușind să plătim datoria.

M.G.: Desigur, noi nu vrem să fie rău, noi vrem să fie bine.

N.C.: Sigur, toată lumea vrea acest lucru, însă Uniunea Sovietică are multe posibilități și poate depăși ușor greutățile pe care le are. Ea poate să fie o putere economică socialistă model.

M.G.: Tocmai aceasta vrem să facem. Probabil sînt ambiții prea mari, dar dorim să facem acest lucru. Probabil că în generația noastră nu vom reuși să facem totul, dar putem și noi să facem multe. Principalul este ca acum să punem bazele, să determinăm direcțiile în mod corect.

N.C.: În cîțiva ani, Uniunea Sovietică poate să depășească greutățile pe care le are, în primul rînd, pentru că are, totuși, o forță economică puternică.

M.G.: Așa este.

N.C.: Dumneavoastră criticați știința, dar aveți o știință puternică.

M.G.: Categoric.

N.C.: Greșeala a fost că s-a pus un prea mare accent pe latura militară și s-au neglijat celelalte domenii.

M.G.: Corect.

N.C.: Sigur, a fost și situația internațională de așa natură. Dar aveți o știință puternică, foarte puternică, și poate ușor să soluționeze orice problemă. Pe urmă, totuși, și celelalte țări socialiste sînt ele mai mici, dar pot să conlucreze în acest domeniu.

M.G.: În general, dacă luăm țările socialiste din Europa, cu toate problemele pe care le au, sînt țări moderne, totuși.

N.C.: S-au produs aceste schimbări. Să fie oprite și să se meargă înainte.

M.G.: Ne gîndim și noi. Probabil că aplicăm puțin alte metode, dar aceasta este metoda fiecăruia. Important este să întărim socialismul și în rest este treaba fiecăruia. Sînt ritmuri diferite, sînt forme diferite. Desigur, noi trebuie să ținem seama de mărimea populației, de diferențele dintre republici, de nivelul lor de dezvoltare. Ați menționat complexul militar industrial mare care există la noi. Acum trebuie să ducem o astfel de politică structurală care să ne permită să întoarcem acest complex mai mult spre nevoile omului. Aceasta este ceea ce facem în prezent. Complexul de apărare lucrează acum mai bine în direcția aceasta.

înainte a opus rezistenţă, dar acum lucrează în direcţia aceasta, şi sînt chiar interesaţi să o facă.

N.C.: Însă trebuie păstrat, sigur, îmbunătăţit.

M.G.: Nu numai păstrat, tovarăşe Ceauşescu!

N.C.: Cînd am spus că trebuie păstrat am înţeles că tot ceea ce este necesar trebuie păstrat.

M.G.: Categoric. Care sînt problemele bilaterale pe care doriţi să le abordaţi?

N.C.: În primul rînd cele economice. Sigur, primi-miniştii nu au avut timp să se întîlnească.

M.G.: Atunci să se întîlnească.

N.I.Rîşkov: Pe 9 ianuarie 1990 ne întîlnim.

C.Dăscălescu: Aceasta este o întîlnire din cadrul C.A.E.R., dar noi dorim o întîlnire bilaterală.

M.G.: Veţi mai trăi pînă la 9 ianuarie! Totuşi, ce problemă vă preocupă, ce vă îngrijorează?

N.C.: Mi se pare că noi am discutat multe probleme din acestea, dar ar trebui ca primi-miniştrii să se întîlnească şi să pună la punct problemele discutate. Trebuie deja să ne gîndim la cincinalul viitor.

M.G.: Mi se pare că deja s-au preocupat de aceste probleme.

C.Dăscălescu: Numai pentru anul 1990.

N.C.: Sigur, unele discuţii. Noi considerăm că putem realmente să realizăm o colaborare mai bună. Aceasta ar fi prima problemă. Sigur, nu am de gînd acum să încep să intru în amănunte, pentru că ne-ar trebui prea mult timp. Nu putem discuta mai mult acum, însă dacă am conveni ca să se întîlnească totuşi primi-miniştrii, ar fi un lucru foarte bun. În România, timpul este bun acum.

C.Dăscălescu: Am trimis şi scrisori în sensul acesta - este a patra scrisoare de invitare. Tot anul am scris tovarăşului Rîşkov.

N.I.Rîşkov: A fost un climat complicat.

N.C.: Este adevărat, dar s-ar putea găsi timp pentru o întîlnire. În acest cadru se poate discuta problema cooperării în producţie, a specializării, inclusiv participarea la realizarea unor obiective. De ce pun aceste probleme? Mai cu seamă cu ţările din C.A.E.R. acum sînt multe discuţii şi bilateral putem soluţiona mai repede problemele. Unii îşi pun multe speranţe că vor veni americanii cu miliardele lor să-i investească la ei. Sigur, vor trage conluzii singuri. Este treaba fiecăruia, dar oricum pînă cînd clarificăm multe lucruri putem să soluţionăm bilateral destule probleme. Nu intru acum în amănunte, doar le-am reamintit.

M.G.: Poate că guvernul român ar putea expune propunerile sale, preocupările sale pentru perspectiva imediată, adică ce aşteaptă de la Uniunea Sovietică. Tovarăşul Dăscălescu să scrie numai resursele şi atît.

C.Dăscălescu: Tovarăşe Ceauşescu, este bine ceea ce spune tovarăşul Gorbaciov.

N.C.: Să ştiţi că nu avem intenţia să soluţionăm problema materiilor prime numai cu Uniunea Sovietică. Noi lucrăm mult cu ţările în curs de dezvoltare şi vrem să accentuăm această tendinţă. Avem posibilitatea să le acordăm chiar şi ceva credite. De altfel, acum avem de încasat 2,7miliarde dolari de la aceste ţări.

M.G.: Într-un an?

N.C.: Nu, acestea sînt creditele acordate de România mai multor ţări în curs de dezvoltare.

C.Dăscălescu: Anul acesta au ajuns la scadenţă apropape o jumătate de miliard de dolari.

N.C.: Vrem să participăm mai activ la dezvoltarea acestor țări și în cadrul acesta ne asigurăm și unele materii prime.

M.G.: Atunci să ne gîndim care ar trebui să fie problemele noastre.

N.C.: Din Uniunea Sovietică importăm 5 milioane de tone petrol, începînd din 1984, iar din alte țări importăm 15 milioane, așa că nu avem de gînd acum să rezolvăm problema numai cu Uniunea Sovietică.

M.G.: Și cît extrageți dumneavoastră din România?

N.C.: Numai 10 milioane de tone, pentru că nu mai avem rezerve.

M.G.: Dar cîndva extrăgeați vreo 22 milioane de tone?

N.C.: Nu, am avut vreo 15 milioane, dar pentru o perioadă scurtă și mai demult. Nu mai găsim rezerve. Vrem să mergem acum la 10 mii de metri adîncime.

M.G.: Și la noi scade extracția.

N.C.: Sînt multe domenii în care putem colabora. De exemplu, putem colabora în domeniul energetic, pe bază de tehnologii noi.

M.G.: Eu aș fi interesat, cred că și tovarășul Rîșkov, să ne gîndim asupra concepției de colaborare, să nu mai facem numai comerț pur și simplu.

N.C.: Noi, de exemplu, din Uniunea Sovietică, luăm vreo 7 milioane tone minereu de fier. Din alte părți luăm 12 milioane de tone, așa că nu ne-am gîndit și nici nu ne gîndim să mergem numai la materii prime cu Uniunea Sovietică. Noi importăm cărbune cocsificabil din Statele Unite ale Americii, iar cu cîțiva ani în urmă am și investit 100 milioane acolo - sîntem deci proprietari.

M.G.: Acolo sînt mai mult proprietăți japoneze.

N.C.: Japonezii merg așa, pe scară largă. Deci, noi vrem să avem o discuție, pentru că sîntem interesați să participăm. De exemplu, am fost informați zilele acestea că aveți în vedere să deschideți două bazine de cărbune cocsificabil la Lvov și Harkov. Vrem să mergem în Mongolia, împreună - de altfel se discută de mult problema aceasta, pentru că și Uniunea Sovietică vrea să participe. Am investit în China în cărbune cocsificabil. Așa că nu dorim nimic să cerem, ca să spun așa, ca ajutor din partea Uniunii Sovietice, noi vrem să conlucrăm.

M.G.: Nu poate fi vorba de ajutor. Dumneavoastră trebuie să ne ajutați pe noi.

N.C.: Vrem să conlucrăm pe principii economice - aceasta este intenția noastră.

M.G.: Să se gîndească tovarășul Dăscălescu la propunerile de care am vorbit.

C.Dăscălescu: Îl aștept pe tovarășul Rîșkov în România.

N.I.Rîșkov: Îmi cer scuze tovarășe Gorbaciov. Cu tovarășul Dăscălescu mă voi întîlni și vom discuta ce probleme avem în relațiile noastre bilaterale, inclusiv pentru cincinalul viitor.Nu sînt împotrivă și probabil că va trebui să discutăm specializarea, cooperarea în producție și toate celelalte, dar vreau să spun că - și aceata nu se referă numai la România, ci în general - pe data de 15 decembrie, noi vom prezenta un raport în Sovietul Suprem asupra programului guvernamental de însănătoșire a economiei, asupra mersului în continuare al reformei economice. Noi am pregătit documentele respective, dumneavoastră cunoașteți, noi le-am predat tuturor deputaților, pentru dezbatere. Cînd am pregătit toate aceste lucruri am pornit de la ideea că avem nevoie ca începînd cu 1991 să trecem la relații economice pe cu totul altă bază, adică să trecem la comerț și nu la schimburi de mărfuri.

De aceea, pe 9 ianuarie, cînd va avea loc întîlnirea şefilor de guvern, noi vom pune această problemă şi ştiu că multe ţări susţin acest lucru, ca începînd cu 1991 să trecem la preţurile mondiale şi la decontările în valută convertibilă. Noi înţelegem că peste noapte nu se poate face acest lucru. Probabil că va mai trebui să treacă 1-2 ani. Aceasta înseamnă că nu vom avea acorduri de lungă durată, acorduri privind unele mărfuri, dar altă soluţie nu avem. Nici la noi şi nici în alte ţări, reforma nu este compatibilă cu sistemul de comerţ existent între ţările noastre. De aceea trebuie să vă gîndiţi şi dumneavoastră la acest lucru.

N.C.: Eu înţeleg ce spuneţi dumneavoastră. În fond, noi facem schimb tot în devize convertibile. Am ales rubla convertibilă ca monedă de schimb, dar noi nu facem schimb de mărfuri. Sigur, urmărim să realizăm un echilibru al balanţelor, dar aceasta se întîmplă în toată lumea. Noi şi cu Statele Unite ale Americii, spre exemplu, socotim în dolari, dar importăm direct mărfuri.

M.G.: Dacă ne gîndim să ne încadrăm în mod organic în economia mondială, atunci trebuie să folosim metodele corespunzătoare acestor situaţii. Multe ţări, Cehoslovacia, Polonia şi chiar Bulgaria au pus problema de a se trece la preţurile mondiale, adică la preţuri în devize convertibile.

N.C.: Foarte bine. Şi acum schimburile se fac, în bună parte, la preţuri mondiale. Noi considerăm că problema aceasta trebuie să o discutăm foarte serios. Noi cu chinezii, de exemplu, facem schimburi în franci elveţieni.

N.I.Rîşkov: Şi noi la fel.

N.C.: Însă asigurăm pe baza aceasta, totuşi, echilibrul balanţei - numai calculul este pe monedă străină. Cred că pentru Uniunea Sovietică nu este chiar aşa de convenabil să meargă la dolar în loc de rublă - dar, sigur, este o problemă a Uniunii Sovietice.

M.G.: Noi dorim ca în acest context să intre şi procesul de însănătoşire a finanţelor şi reforma preţurilor, să ajungem mai iute la convertibilitatea rublei. Principalul este să intrăm în relaţii economice mondiale, altfel nu avem bază de comparaţie.

N.C.: Este o problemă de discutat, care trebuie discutată mult.

M.G.: Deci, noi ieşim cu o asemenea propunere şi vă rugăm şi pe dumneavoastră să vă gîndiţi pînă la 9 ianuarie şi să vă spuneţi punctul de vedere.

N.C.: Noi nu considerăm că este cel mai bine să se treacă acum la aceasta.

M.G.: De ce?

N.I.Rîşkov: Anul 1990 se va desfăşura ca şi pînă acum, dar ne gîndim să trecem la aceasta din 1991.

N.C.: Nu este vorba de 1990. Mă gîndesc la activitatea cincinalului viitor.

M.G.: De ce?

N.C.: Pentru că aceasta nu va întări deloc economia ţărilor socialiste şi a Uniunii Sovietice.

M.G.: De ce?

N.C.: Să ştiţi că pentru noi nu este o problemă prea mare, pentru că şi acum, cu China şi cu alte ţări, avem deja 60 la sută din schimburi calculate pe devize convertibile.

M.G.: Eu vă spun aşa: aici nu este vorba de un calcul îngust. Pur şi simplu trebuie să facem ordine şi probabil că vom fi datori, dar trebuie să trecem la acest sistem. Trebuie să dăm posibiltatea ramurii energetice să cîştige valută şi să facă investiţii.

Aceasta este acum ramura cea mai înapoiată, dar nu este vorba numai de ramura energetică, ci, în general, întreprinderile noastre trebuie să se compare cu sistemul mondial şi atunci vor simţi situaţia reală şi vor înţelege că trebuie să se descurce. Cît putem noi să le mai împingem înainte, cît putem să le împingem de la spate cu bastonul?

N.C.: Nu cu bastonul, ci trebuie aşezată activitatea pe principii economice.

M.G.: Tovarăşe Ceauşescu, noi vorbim acum aşa, dar peste un an, doi sau trei - tovarăşul Rîşkov precizează că este nevoie de doi ani - s-ar putea folosi şi credite pentru reechilibrare în momente de tranziţie. Dar trebuie să începem neapărat.

N.I.Rîşkov: Noi considerăm că trebuie să adunăm economiştii noştri cu economiştii români, să stea împreună, să facă calculele şi să vadă care este bilanţul, dacă trecem la acest sistem. În orice caz este ceva complicat.

M.G.: Avem ce să discutăm şi în ce priveşte abordările, dar şi în ce priveşte problemele concrete.

C.Dăscălescu: Concret este că îl aştept pe tovarăşul Rîşkov să vină în România. La Sofia nu putem discuta bilateral.

N.I.Rîşkov: Nu pot veni decît după întîlnirea de la Sofia. În primul trimestru al anului viitor, de exemplu, pot să vin.

C.Dăscălescu: Atunci rămîne luna februarie?

N.C.: Urmează să vedeţi împreună.

M.G.: Deci, tovarăşe Ceauşescu, să continuăm să menţinem legăturile noastre. Eu preţuiesc foarte mult că noi avem un schimb de opinii în ce priveşte colaborarea noastră. Sincer vorbind, preţuim cum se cuvine acest lucru.

C.Dăscălescu: Am o rugăminte pentru tovarăşul Rîşkov, în legătură cu gazele naturale.

N.C.: Problema gazelor nu este una de perspectivă, ci este legată de situaţia de acum.

C.Dăscălescu: În cadrul livrărilor curente s-a întîmplat ceva la dumneavoastră, pentru că, de cîteva zile primim cu 7 milioane m.c. pe zi mai puţin şi ni s-a spus că este vorba de cîteva zile. Vă rog să analizaţi această problemă.

M.G.: La fel se întîmplă în fiecare an, mereu este cîte ceva în plus.

C.Dăscălescu: Nu este în plus, ci în minus.

N.C.: Noi ce ştire dăm despre întîlnirea noastră bilaterală?

M.G.: Daţi şi dumneavoastră o ştire şi dăm şi noi una. Este aici un text scurt. (Se citeşte textul ştirii).

N.C.: Poate că partea aceasta bilaterală ar trebui s-o dezvoltăm mai mult. Să spunem că a avut loc un schimb de păreri privind dezvoltarea colaborării între ţările noastre. Trebuie să facem un alineat separat în legătură cu partea bilaterală.

M.G.: Foarte bine. Să vorbim despre situaţia actuală a relaţiilor şi despre perspectivele lor.

N.C.: De acord.

NOTĂ: 1. Reprodus după ziarul "România Liberă" din 19 februarie 1994.

NAVE MILITARE STRĂINE ÎN VIZITĂ ÎN PORTURI ROMÂNEȘTI ÎN PERIOADA 1980 - 1985

Perioada	Clasa și denumirea navei	Țara	Comandant
23-26.06 1980	Crucișătorul "USS DONALD D.B. BEARY"	S.U.A.	Comandor D. Frazier
21-25.08 1980	Fregata "USS DALE"	S.U.A.	Comandor F. Butts
21-25.08 1980	Nava școală "CAIO DUILIO"	Italia	Comandor E. Gidio Alberti
02-06.06 1981	Distrugătorul "USS CARON"	S.U.A.	Comandor D.P. Yonkers
02-06.06 1981	Fregata "USS MILLER"	S.U.A.	Căpitan comandor J.P. Marhone
18-22.08 1981	Nava școală "HASAN"	U.R.S.S.	-
09-13.06 1982	Crucișătorul "USS HARRY E. YARNELL"	S.U.A.	Comandor Robert E. Greer
09-13.06 1982	Fregata "USS VALDEZ"	S.U.A.	Căpitan comandor Richael F. Landers
26.06-07 1982	Distrugătorul "LA GALISSONNIERE"	Franța	Căpitan comandor Claude Le Roy
26.06-07 1982	Fregata "D'ESTIENE DORVES"	Franța	Căpitan comandor Moñsson M.
06-09.07 1982	Nava școală "EL FATEH"	Egipt	-
12-15.08 1982	2 nave de luptă ale Marinei Militare Siriene	Siria	-
21-25.09 1982	Nava școală "PERECOP"	U.R.S.S.	-
19-21.10 1982	Nava școală "ARIS"	Grecia	-

13-17.06 1983	Distrugătorul "USS ARTUR RADFORD" Fregata "UUS ANTRIM"	S.U.A.	Comandantul marşului - viceamiral William H. Roden, comandantul Flotei a 6-a SUA
06-10.10 1983	Navele "DE RYTER" şi "VAN KIENSBERGEN"	Olanda	-
12-16.10 1983	Nava şcoală "CUSTODIO DE MELO"	Brazilia	-
10-13.06 1984	Nava şcoală "EL FATEH"	Egipt	-
25-29.06 1984	Crucişătorul "USS BIDDLE" Fregata "UUS TRUETT"	S.U.A.	Comandantul marşului - viceamiral Edward H. Martin, comandantul Flotei a 6-a SUA
22-25.09 1984	Nava şcoală "AMERIGO VESPUCCI"	Italia	Comandor Ronca Alessandro
05-09.07 1985	Fregata H.M.S. "NAIAD"	Anglia	-
23-26.07 1985	Nava şcoală "GALEB"	Iugoslavia	
08-13.08 1985	Fregata "UUS DOYLE" Fregata "UUS KIDD"	S.U.A.	Comandantul marşului - viceamiral Franc P. Kelso, comandantul Flotei a 6-a SUA